silviu angelescu

Calpuzanii

roman

SILVIU ANGELESCU

C A L P U Z A N I I

SILVIU ANGELESCU s-a născut la 24 ianuarie 1945 în Bucureşti. Studii: Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti între 1967 şi 1972. Doctor în filologie în 1983 cu o teză despre portretul literar. Profesor universitar la Catedra de Etnologie şi Folclor, Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti; director al Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu" al Academiei Române.
Lucrări publicate: *Portretul literar,* Editura Univers, 1985, premiul „G. Călinescu" pentru critică literară; *Calpuzanii,* Editura Cartea Românească, 1988, premiul „Ion Creangă" al Academiei Române; *Mitul şi literatura,* Editura Cartex, 1995; ediţia a II-a, Editura Univers, 1999; *Legenda,* Editura Cartex, 1995

Desluşiri
Întîmplarea de la care-au pornit toate a avut loc în urmă cu şapte ani, mai exact la 15 octombrie 1978. Locuiam pe atunci într-o veche casă boierească din apropierea Cişmigiului, într-o cameră destul de mare, deşi cam întunecoasă din cauza ferestrelor înguste şi a pereţilor acoperiţi cu demodate boiserii. Îmi plăceau, totuşi, panourile de lemn întunecat de vreme, care aveau şi un rost practic: cîteva dintre ele disimulau dulapuri foarte potrivite pentru haine şi cărţi, eliberîndu-mi camera de multe mobile inutile. Într-unul din dulapuri, condus de jocul ciudat al hazardului, am descoperit manuscrisul acestor pagini.

Cineva îmi dăruise, pentru colecția mea, o veche monedă romană care, în timp ce-mi aşezam hainele în dulap, a alunecat din buzunarul unde-o uitasem şi, după ce s-a rostogolit pe placa de lemn, a dispărut printr-o crăpătură. Ca să o pot recupera, am demontat panoul din partea de jos a dulapului. Moneda era acolo, lîngă perete, dar, aplecîndu-mă s-o ridic, m-am dezechilibrat şi-a trebuit să mă sprijin cu mîna de podea. În clipa următoare, surprins, am văzut cum, sub ochii mei chiar, se deschidea capacul unei ascunzători, nu prea adânci, pe fundul căreia lucea întunecat abanosul celei mai frumoase casete orientale pe care-am privit-o vreodată. Explicația era simplă şi, oarecum, în spiritul epocii cînd fusese construită casa. Una dintre piesele de lemn ale parchetului, cea pe care mă sprijinisem, căci acolo se oprise micul disc de argint, elibera prin apăsare zăvorul trapei ce se ridica împinsă de un resort.
Caseta am deschis-o destul de greu pentru că broasca, ruginită, refuza cu înverşunare să se supună vreunei chei. Cînd, după multe eforturi, am reuşit să-i ridic capacul, un miros greu de mucegai s-a răspîndit în cameră: venea de la un vraf de hîrtii năpădite de o grețoasă colonie de ciuperci fumurii, translucide, peste care, jucînd — cum am crezut atunci — rostul unui presse-papier, se afla un vechi pistol cu cremene, de atelier balcanic, ornamentat cu bronzuri înverzite de cocleală. Pistolul acela, după ce l-am curățat, l-am păstrat multă vreme pe peretele biroului, alături de o sabie căzăcească, fără teacă. Avea arcul cocoşului rupt şi țeava, în interior, mîncată de rugină, dar oțelul damaschinat şi ferecaturile din bronz aurit mai păstrau încă o parte din trecuta lui frumusețe. Cu un vîrf ascuțit, pe partea interioară a patului, erau scrijelite mărunt cîteva litere

greceşti: Lămpii.
Am crezut un timp - nu descifrasem încă manuscrisul - că era vorba despre o deviză magică, o formă coruptă a grecescului *soteria* ce-nseamnă *mîntuire, salvare.* Acum, după ce am descifrat manuscrisul, cred altceva: inscripția trebuia citită Sotir. Nu era o deviză magică, ci un însemn al proprietății, Sotir fiind numele fostului stăpîn al armei. Ascuns la un loc cu manuscrisul, vechiul pistol cu cremene nu era un simplu presse-papier, ci o relicvă păstrată pentru adevărata ei valoare, de a garanta adevărul întîmplărilor povestite în paginile manuscrisului.
Luni de zile, manuscrisul m-a derutat şi, într-un fel, m-a umilit. Deşi redactat cu caractere punice, ce-mi erau, oarecum, familiare, limba era una cu totul necunoscută. Dezlegarea enigmei mi-a cerut mulți ani de muncă, dar prețul nu mi s-a părut prea mare pentru că ajunsesem la certitudinea că sînt autorul unei uluitoare descoperiri - manuscrisul reprezenta unicul document scris în limba paleosarmatică!
Din întregul manuscris, un in folio, am recuperat numai 240 de pagini. Ultima filă, numerotată de autor cu chirilice, poartă însă, în colțul din dreapta, sus, o altă cifră, 288, care spune destul despre ce s-a pierdut. Umezeala şi mucegaiul transformaseră primele şi ultimile pagini într-un fel de pastă urît mirositoare pe care, cu tot regretul, am fost nevoit s-o înlătur. Pe atunci bănuiam doar un lucru ce s-a confirmat ulterior - timpul distrusese orice posibilitate de a mai căpăta vreo indicație cu privire la identitatea autorului, la data şi la locul scrierii. Cea mai mare parte a manuscrisului se păstrase, totuşi, într-o stare destul de bună. Cu excepția cîtorva pasaje, care n-au putut fi descifrate din cauza degradării, lacunele sînt puține.

Marginea din dreapta paginii, deşi atinsă de mucegai, a permis lectura, sensul, de cele mai multe ori, putînd fi controlat cu ajutorul contextului. S-au strecurat, poate, şi unele lecţiuni greşite, puţine, sper, şi oricum, explicabile prin starea manuscrisului.
Textul era ortografiat cu cerneală violetă, fanată, pe hîrtie gălbuie, cu granulaţie fină, dar neomogenă, purtînd în filigran un inorog închis într-un romb dublu. Am putut stabili că aceasta a fost emblema sub care şi-a pus în vînzare produsul, în perioada 180l-l820, moara de hîrtie deschisă la Văcăreştii de Răstoaca de pitarul Vanghele, fratele serdarului Salomiade sin Doviţe ot Vlăşceni.
Primele 124 de pagini cuprindeau o gramatică a limbii paleosarmatice; ultimele 116 file, cu aceeaşi cerneală şi aceeaşi caligrafie, conţineau cronica unor întîmplări din timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni.
Ar fi indecent să povestesc cu cîte dificultăţi am fost confruntat pentru a descifra manuscrisul. Operaţia nici nu ar fi fost posibilă dacă autorul n-ar fi avut obiceiul de a dubla unele pasaje, destul de lungi uneori, cu echivalentul lor în greceşte, imprimîndu-le astfel valoarea unor juxte. Am repetat în felul acesta experienţa lui Champollion, însă fără avantajul eruditului francez de a lucra cu inscripţii dăltuite în granit. N-am amintit de Champollion pentru a sugera o comparaţie avantajoasă pentru mine, în spatele ei trebuie căutată nu vanitatea, ci tristeţea. Şi iată de ce: la 4 martie 1985, ţin minte bine acea zi, am încheiat traducerea integrală a straniului manuscris. În ziua aceea m-a vizitat un vechi prieten, medic, care, văzîndu-mă obosit, a insistat să mergem în oraş pentru a lua masa la un restaurant. La rîndul meu, am ţinut să-i dăruiesc o copie a traducerii. Nu am lipsit decît două ore.

Cînd am coborît din lift, locatarii apartamentului de jos, neliniştiţi, sunau la uşa mea. M-am grăbit să deschid. În hol apa se rostogolea în valuri murdare şi fierbinţi. De fapt, nu era apă, ci, în limbajul de specialitate, „agent termic" de la un calorifer spart. Nenorocirea s-a produs în biroul meu. Şuvoiul fierbinte ţîşnea din radiator cu o presiune căreia nu-i rezistaseră decît maşina de scris şi vechea mea scrumieră şlefuită dintr-o agată grea, vineţie. Celelalte lucruri de pe birou, măturate de jet, pluteau pe valurile negre şi agitate. în timp ce închideam robinetul am zărit şi manuscrisul. Nu mai era decît un ghem păstos, inform, zdrenţuit, pe care apa fierbinte, furioasă încă, îl izbea de pereţi, de mobile, desăvîrşind o distrugere deja împlinită. Hîrtia, veche de aproape două sute de ani, fusese pur şi simplu dizolvată. Am cules din valuri cîteva file ce păreau să fie într-o stare mai bună — puteau fi citite încă, dar nu erau decît dactilograma traducerii. Nu le-am păstrat. Vechiul meu prieten, medicul, mi-a înapoiat copia pe care i-o dăruisem. Am ezitat îndelung înainte de a o preda editurii.

Dificultăţi de ordin tehnic mă împiedică, deocamdată cel puţin, să public şi textul gramaticii ce constituie, cum am mai spus, prima parte a manuscrisului. Pentru cea de a doua parte a manuscrisului am ales un titlu mai mult sau mai puţin conveţional, *Calpuzanii,* şi un subtitlu ce sună, probabil, destul de ciudat. Spre a nu mi se atribui o intenţie ironică, sînt tentat să mă explic. Traducerea de faţă, deşi completă, este imperfectă. Dar nu imperfecţiunea determinată de starea manuscrisului m-a făcut să includ în subtitlu cuvîntul *răstălmăcire.* „A răstălmăci" înseamnă „a întoarce pe dos" dar şi „a interpreta eronat". Să lămurim, în primul rînd, de ce „a întoarce pe dos" exprimă, destul de

exact, o caracteristică a acestei traduceri. Autorul cronicii, deşi stăpînea nu numai limba paleosarmatică, ci şi greaca, turca, slavona şi latina, şi-a compus inițial povestirea în limba română. Manuscrisul, cum lesne vor înțelege cititorii, nu era decît o *traducere* cu ajutorul căreia erau ilustrate, ca o anexă a gramaticii, caracteristicile limbii paleosarmatice. Traducerea mea, din acest motiv, nu face altceva decît să recupereze forma *originalului,* „întorcînd pe dos" versiunea intermediară. In mod firesc, am căutat să mențin traducerea cît mai aproape de particularitățile limbii române de la sfîrşitul secolului XVIII. Pentru a explica de ce şi celălalt sens, „a interpreta eronat", se potriveşte acestei traduceri, trebuie să deschidem o paranteză mai lungă referitoare la o altă, aparentă, improprietate de sens nu strecurată, ci păstrată în subtitlu: „limbă necunoscută". „Tradus dintr-o limbă necunoscută" nu înseamnă — cum se vor grăbi să se facă a-nțelege spiritele critice nu tocmai bine intenționate — că este vorba despre o limbă necunoscută *traducătorului!* Paleosarmatica va rămîne cel puțin pînă în momentul cînd voi publica cea de a doua parte a manuscrisului, gramatica, însoțită de un dicționar, o limbă *necunoscută,* în sensul cel mai exact al cuvîntului. Deşi Herodot, *Istorii,* IV, CXVII, şi Strabon, *Geografia,* VIII, 12, confirmă faptul că în lumea antică existența acestei limbi era cunoscută, nici unul nici altul nu reține vreo caracteristică privitoare la identitatea limbii paleosarmatice. Platon, *Phaidros,* 229, ce, la rîndul lui, îi aminteşte existența, dar într-un pasaj în care exemplifică, destul de încîlcit, condiția *himerelor.* Platon, cum i se întîmplă adeseori, se înşela. Iată, fără abuz de amănunte, cîteva dintre caracteristicile acestei limbi, necesare cititorului pentru o mai corectă înțelegere a textului:

Paleosarmatica este o limbă prebabelică, aglutinantă, care, cu ajutorul unui mare număr de prefixe, adăugate unui radical, exprimă ideea de gen, număr, caz, mod, timp, persoană etc. Dar să urmărim un exemplu: în paleosarmatica, echivalentul romînescului *om* este *veg. Veg* nu are numai sensul de *om,* ci şi de *bărbat.* Femininul se formează de la acelaşi radical care primeşte prefixul, „a-", avînd valoarea de marcă a femininului: *„aveg"* înseamnă, deci, femeie, în timp ce *veg* înseamnă *bărbat,* atunci cînd nu are sens generic de *om.* Alte două prefixe, „el-" şi „es-", adăugate radicalului, întotdeauna în poziție inițială față de prefixul de gen, au valoarea de articol hotărît, „el-", şi articol nehotărît, „es-". *Elveg* înseamnă prin urmare, *bărbatul,* iar *esveg* s-ar traduce *un bărbat.* Pluralul este exprimat cu ajutorul altui prefix „d-", folosit atît pentru masculin, cît şi pentru feminin. Atunci cînd articolul, hotărît sau nehotărît, este precedat de marca pluralului, „d-", îşi schimbă sensul, încît forma *desaveg* trebuie s-o interpretăm ca însemnînd *nişte femei,* după cum *desveg* înseamnă *nişte bărbați.* Desigur, cu articol hotărît, vom înțelege prin *delveg* bărbații, iar prin *delaveg* femeile. Flexiunea cauzală este realizată, într-un mod asemănător, cu ajutorul unor prefixe. Funcția de subiect pe care, în limba română, o indică nominativul este anunțată, în paleosarmatică, cu ajutorul prefixului „ma-", semnul nominativului; funcția de obiect direct, corespunzătoare acuzativului, este marcată cu ajutorul prefixului „ca-". Situația verbului nu este diferită. *A avea,* în paleosarmatică, se spune *tir.* Aspectul negativ este construit prin adăugarea prefixului „me-", însemnînd *nu. Metîr,* prin urmare, numeşte starea negativa, *a nu avea.* Orice verb, în paleosarmatică, se acordă în gen şi număr cu substantivul

pe care-l determină, primind, pentru a realiza acordul, atît prefixul marcă a femininului, „a-", cît şi prefixul marcă a pluralului, „d-". *Ametîr* este o formă care ne atrage atenția că cel ce *nu are* este o *femeie,* datorită prefixului marcă a femininului, „a-", pe cîtă vreme forma *metîr,* unde marca este 0, ne indică faptul că cel ce *nu are,* să nu uităm de existența prefixului de negație „me-", este un *bărbat.* Acordul cu pluralul presupune adăugarea prefixului „d-", marcă a pluralului: *dametîr.* Marca prezentului este, fără excepții, prefixul „ra-", iar marca modului indicativ este prefixul „to-", întotdeauna antepus față de marca timpului: *toradametîr.* Ideea de persoană este marcată cu ajutorul a numai trei prefixe: „az-", pentru persoana întîi, „bez-" pentru persoana a doua, şi „uz-", pentru persoana a treia. Nu există prefixe specializate pentru formele de plural, deoarece prefixul „d-„, marca pluralului, face distincția între *eu vs noi, tu vs voi şi el (ea) vs ei (ele).*
Forma *uztoradametîr,* descompusă în elementele sale componente, uz-to-ra-d-a-me-tîr, ne ajută să înțelegem că *ele nu au,* fiind vorba despre verbul *a avea* (tîr)la forma negativă (me-), feminin (a-), plural, (d-), prezent (ra-), indicativ (to-) persoana a treia (uz-). Exemplele analizate sînt suficiente pentru a construi cîteva propoziții în limba paleosarmatica, spre a ilustra şi implicațiile sintactice şi semantice ale acestei limbi. Construcția *Madelveg uztoradmetîr caesaveg* nu trebuie confundată cu *Maelaveg uztoradametîr caesveg,* deoarece prima se traduce prin *bărbații nu au nişte femei,* în vreme ce a doua înseamnă *femeile nu au nişte bărbați.*
Vom încheia aici acest excurs, spre a nu-l transforma într-o erudită şi aridă analiză lingvistică. Totuşi, considerăm necesare şi cîteva explicații în legătură cu posibilitățile

expresive ale limbii paleosarmatice, de natură să pună în lumină anumite particularități de viziune şi stil ale lucrării, dar şi să justifice unele obscurități ale traducerii noastre. Două verbe, *mir,* însemnînd *a rîde, a lua peste picior,* şi *cîr,* al cărui echivalent, aproximativ, ar fi românescul *a nega,* dar şi *a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci,* joacă un rol deosebit de important în sistemul limbii paleosarmatice, intrînd în componența unui uriaş număr de expresii. Regimul acestor verbe este, oarecum, asemănător cu cel al auxiliarelor româneşti *a fi şi a avea.*
Această caracteristică a limbii paleosarmatice, dezvăluind o atitudine de asumare a lumii şi un tip de sensibilitate cu totul particular, este strîns legată, cum am putut deduce din analiza puținelor elemente cunoscute, de strania mitologie paleosarmatică. In modul cum îşi reprezenta lumea această mitologie, *rîsul* şi *negația* jucau un rol fundamental. Mitul cosmogonic al paleosarmaților — ce ne este cunoscut, deoarece era reprodus într-unul din paragrafele *Gramaticii* — spune că întreaga lume vizibilă a fost făcută de un zeu, Mnemintamagu, nume ce s-ar traduce, cu aproximație, prin *Forma-avidă.* Mnemintamagu era unicul născut al unui cuplu mitic: Are-mondorotamagu, *Timpul-veşnic,* şi Toremondorotamagu, *întinderea-nesfîrşită.* Răzvrătindu-se împotriva părinților, Mnemintamagu şi-a construit propriul lui imperiu, după ce şi-a ucis Tatăl şi Mama, deci în urma unui paricid. Din cadavrele părinților, Mnemintamagu, simțindu-se singur, a creat lumea formelor finite. Actul creației s-a dovedit a fi imperfect, deoarece *substanța* din care Mnemintamagu a modelat formele lumii finite şi-a păstrat însuşirile inițiale: *eternitatea* şi *ilimitarea.* Lumea formelor *finite* s-a dovedit a fi, în egală măsură, o lume a formelor *trecătoare,* nestatornice. Formele, imaginate de

Mnemintamagu spre a imprima o ordine Veşniciei şi Nesfîrşitului, fiind însăşi *esenţa* zeului, intrau în conflict cu atributele materiei modelate. *Substanţa,* alterînd *forma,* a transformat imperiul lui Mnemintamagu într-un simbol al vanităţii. Dizolvînd formele, generînd neaşezarea, Aremondorotamagu şi Toremondorotamagu răstălmăcesc gesturile şi intenţiile lui Mnemintamagu, rîzîndu-şi de neputinţa celui ce a crezut că-i poate ucide sau stăpîni. Se înţelege că, în mitologia paleosarmaţilor, divinităţile adorate erau Aremondorotamagu şi Toremondorotamagu în vreme ce fiul răzvrătit era mai degrabă un simbol al suficienţei şi al vanităţii. Totuşi, viaţa rituală a paleosarmaţilor pare să fi avut la bază acte de o mai mare complexitate, oscilînd între atitudinile dualiste şi cele duplicitare. Dacă, intuind esenţa perechii divine la a cărei condiţie, corporal, participiu, paleosarmaţii se puneau cu divinitatea pasivă într-o relaţie de comuniune, relaţia în care intrau cu Mnemintamagu, divinitatea activă, era mai degrabă una de complicitate. Adoratori ai substanţei monadice, veşnică şi fără sfîrşit, paleosarmaţii dispreţuiau lumea formelor amăgitoare, finită şi efemeră, ce-i fragmentase unitatea şi-i distrusese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacrului — substanţa pasivă şi forma activă — trebuie să-l înţelegem de fapt ca pe o expresie a timpului psihic paleosarmat pentru care *rîsul* şi *negaţia* erau nu numai două atitudini existenţiale, ci şi elementele fundamentale ale sistemului lor ideologic, operînd cu concepte sensibile. Rîsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o modalitate de eliberare pentru paleosarmaţi. Puteau astfel să se sustragă logicii imediate ce controlează realitatea practică şi reuşeau, la

modul metafizic, să depăşească mizeria ontologică. Este greu să înțelegem astăzi cum de era posibilă concilierea acestei atitudini care sub aspect estetic gravitează în orbita *comicului* cu cealaltă, constînd în negație, în contestație, ce pare să aparțină unei puternice zone a *tragicului.*
Particularitatea textului tradus în paginile ce urmează constă în aceea că autorul îşi însuşise nu numai limba paleosarmatică, ci şi *ideologia* acestei limbi, fundamental diferită de ideologia limbii române. Există o relație, deloc întîmplătoare, între cele două verbe cu o atît de mare frecvență în limba română — *a fi* şi *a avea* — şi tipologia personajului din literatura română, tipologie reductibilă la două mari categorii: eroii lui *a fi* şi eroii lui *a avea.* Logica limbii paleosarmatice, imprimată de mitologia ce sta la baza ei, este, cum am văzut, diferită şi explică dificultatea de echivalare a perspectivei epice. Iată, închizînd paranteza, de ce şi cealaltă semnificație a lui „a răstălmăci" — am în vedere cel de al doilea sens, „a interpreta eronat" — nu este folosită în chip deplasat în subtitlul ediției. Nu o dată, dificultățile de echivalare, ținînd de spiritul diferit al celor două limbi, au avut drept consecințe fireşti fie anumite obscurități în versiunea românească, fie chiar îndepărtări, mai mari sau mai mici, față de sensul din original. în ultimă instanță, paginile ce urmează, cu toate limitele lor, rămîn o traducere. Nimic mai mult decît o traducere, dar, aş adăuga, nici mai puțin!
Dubla titulatură a capitolelor ar putea, probabil, să-i deruteze pe cititori. Am considerat necesară această intervenție nu atît pentru a propune, între paranteze, alte titluri de capitole într-o formulare mai sintetică, cît pentru a include în structura lucrării şi acest avertisment, deoarece, într-un fel, rezumă prima parte a manuscrisului, care, cum

a reieşit, poate, o explică pe a doua. Fiind un rezumat, se înţelege că nu-mi pot asuma drepturi de autor. Discontinuitatea acestui capitol faţă de celelalte nu este decît una stilistică.
O ultimă lămurire. Faptul că manuscrisul era redactat cu caractere punice se explică prin absenţa unui alfabet paleosarmatic. Deşi oamenilor le-a fost dezvăluită de chiar Mnemintamagu arta magică de a-şi fixa gîndul, paleosarmaţii au refuzat să se folosească de scriere, căci o socoteau nu un mijloc de a-şi păstra gîndurile şi istoria, ci o primejdioasă amăgire şi un act de revoltă împotriva eternei mişcări, deci un ultragiu la adresa zeilor adoraţi, un păcat. Este, mi se pare, un loc comun al gîndirii antice pe care-l aminteşte şi Platon, dar atribuindu-l vechilor egipteni. Se pare însă că, spre deosebire de alte culturi, care mai devreme sau mai tîrziu au adoptat scrierea, paleosarmaţii şi-au luat măsuri de precauţie magică. Asupra acesteia datele din *Gramatică* sînt confuze şi eliptice. O frază mi-a reţinut atenţia: „Blestemul lui Hereantipota a fost rostit şi nimic în limba noastră nu va cunoaşte amăgirea de a fi scris..." Am crezut un timp că este vorba despre un pasaj ales întîmplător, pentru a ilustra o banală problemă de gramatică, dar mai tîrziu am înţeles că nu era aşa. Autorul gramaticii formula, indirect, un avertismet, căci gramatica era mai mult decît părea să fie. In complicata ei construcţie, prima parte a manuscrisului ascundea ceva, un sens, aş spune ezoteric, pe care, trebuie s-o recunosc, n-am reuşit să-l pătrund. Sînt înclinat să pun în legătură sensul acela cu blestemul celui de al doilea mare preot al paleosarmaţilor, care a fost Hereantipota. Faptele, oricum, sînt neliniştitoare: aproape două veacuri manuscrisul a rămas îngropat; cînd l-am descoperit era, în mare măsură, putred;

în cele din urmă a fost distrus în apă; a rămas din el doar această copie pe care, cu strîngere de inimă, m-am hotărît s-o încredințez unui editor. Mă întreb, şi-mi veți înțelege neliniştea, ce soartă va avea? Totuşi, interdicțiile, cum mi se pare că a spus cineva, n-au altă menire decît aceea de a fi încălcate.

Cumpănind noi cu mintea noastră zicerea înțeleptului aceluia care-au şi spus că urît lucru şi de mare sminteală este să nu cate omul la cîte întîmplări toate urmează aici, în lume, o am socotit şi pe aceasta ce o vom scrie ca pe o pildă carile zisa aceea mai mult o adeverează. Să luăm aminte că lui Moişă însuşi şi altora bărbați vestiți şi cărturari au poruncit chiar Domnul a scrie întîmplările neamului lor, spre a le ține întru veac de-nvățătură, care lucrare prea mult ia-nțelepțit, încîtulea şi pe la alții s-au lățit învățătura ce-au deprins. Iară la noi aşa învățături sînt în lipsă mare şi foarte de trebuință, că stăm în zare de spaimă şi de ruşine şi pînă sub vremile de apoi este să aşteptăm. Că altădată, poate, a fi altcum, dară acu e cum e şi, scriind noi întîmplările aici la condică, cugetăm că poate-or folosi cu ceva, măcar sub acele vremi s-ajungem fără a mai trage după noi atîta ruşine cîtă spre fala noastră nu-i.

Scriu şi eu aice cît îmi va fi putința spre a da în lumină şi la vileag adevărul, că, dacă unul nu tace, mai vorbesc apoi şi alții, luîndu aminte la durerile moşiei şi la risipa țării. De se va supăra oarecine, au va găsi cu cale că n-am scris după adevăr, însuşi să ia condeiul şi să dreagă pe unde va socoti c-am greşit. Eu mai bine nici nu pot face, nici n-am ştiut, că cele omeneşti toate-s cu margeni şi cu greşale şi, ştiindu de aceasta, nici o amăgire n-avem, ce gîndit-am că destul ar fi măcar unele de-am putea nemeri. Căci de mult folos sînt

istoriile cele de obşte ce au dat învăţături şi poveţe dintru a cărora osteneală au folosit traiul tuturor.
Iară eu nu de zidirea lumii şi alte aşezări am cugetat a scrie, că nu mi s-au întîmplat mie să caz în răpire sufletească, cum au păţit sfinţii proroci, spre a afla de acele, dară am luat seama cîte s-au petrecut şi-am gîndit a nu spune mai mult, ce numai întîmplările moşiei ce-au fost în domnia lui Mavrogheni. Şi-am făcut aşa după cuvîntul ce-au zis Nafalie în *Hronograful* său, că frumos lucru este din greşalele altora să tocmim viaţa noastră. Şi pe cei buni şi vrednici să-i pomenim şi să-i lăudăm după faptele lor, iară pe cei răi şi de rău făptuitori să-i ocărîm, că înşişi au ales cît au trăit în lume să rămîie blestemaţi şi huliţi. Întru această întîmplare ce-au avut Mavroghene cu pitarul Sotir ot Glavacioc multă rătăcire au fost care, dacă o am scris, poate a fi o pildă, spre a nu mai face aşa, cugetînd la tîlcul vorbei ce zice că numai boii se leagă cu funia, iară oamenii cu cuvîntul.
Crezi-ne nouă, cetitorule creştin, că cu multă osteneală săvîrşit-am lucrul nostru. Că s-au risipit povestea ce-au fost au prin spuneri şi cîntece de s-au făcut în prostime, au prin gazetele nemţeşti de la Beci, au prin hrisoavele Divanului, au prin condicele Agiei, cît au trebuit să cumpănim pe-ndelete, aflîndu în acelea, de multe ori, nu puţin ajutor şi ştiinţă. Iară unde n-am ştiut, nici am aflat scris, am mai ispitit prin oameni dumiriţi, care au mai ştiut din acelea ce n-am cunoscut prea bine, au am mai uitat, că e scursoare de vreme de atunci. Şi-am căznit a scrie cu de-a măruntul toate cum au fost ca să nu rămînem orbi şi muţi şi surzi, că cine a le scrie n-au fost, nici au purtat grijă, au n-au putut, fiindu lucru cu primejdie. Încă şi-acuma, pentru paza vieţii noastre ticăloase, n-am scris povestea limpede, ce-n grai

ascuns, ca să-i pătrunză tîlcul numai cei înțelepți şi învățați, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui. Cu greu dară am ajuns de-am legat cap şi coadă lucrurilor şi-am prins pricina urzelilor, care s-au rătăcit mult, că s-au purtat vorbe în felu şi chip, care de crezut nu-s, nici pot fi. Iară dac-am prins tîlcul întîmplării ce-au fost, gîndit-am să scriu istorie suptu a căreia poveste să pilduim. Ci, ca să arătăm desluşit cum au fost lucrurile şi-ntîmplările, se iveşte nevoia să facem arătare mai întîi despre cine vom spune la această istorie, ce lucru adevărat au fost şi nu scornitură, că însune am cunoscut pricina îndeaproape prin rostul slujbei ce-am avut la acea vreme. Şi mai întîi, gîndit-am eu, să spunem despre Vodă, căci, fiindu el precum țîțîna țării, în juru-i s-au rotit toată-ntîmplarea.

Arătarea lui Vodă Mavroghene

În leatu 7295 de la Facerea lumii, iară socotit de la Naşterea Mîntuitorului 1786, au pus Poarta Domn la Țara Românească pe Neculai Mavroghene, care au fost creştin de-acela de nu l-au botezat popa cu toată apa, c-au nemerit el pe lume sub zodie smintită. Dară, dac-au venit locul, să-i facem mai întîi înfățişarea chipului, că erea Vodă om nalt de statură şi mai mult uscat, şuieț, negru la obraz, semuind harapilor, cu mişcări iuți, ca nevăstuica, şi-nsemnat de Dumnezeu, că erea chior de ochiul drept, pentru care nu căta oblu la om, ce numa dintr-

o parte privea şi-ncruntat. Erea scris peste tot cu slove turceşti, fiindu dres, să nu-l prindă glonțul, că-n tinerețe au trăit între tîlhari şi-au avut obiceiuri de-ale acelora. Nu erea Vodă bărbat frumos, că erea slut la chip şi buzat la gură şi-avea neşte colți ca de mistreț, însă au fost scrântit la cap, țicnit, însuşi zicînd că stă de vorbă cu duhurile, de-i dau acelea-nvăț ce să facă! El nici nu erea de neamul grecilor cei din Fanar, ce dîntre grecii mai proşti, din Ostroave, fiindu-i neamul, precum am auzit, de la Negroponte. După ce-au ajuns Domn, umbla a-şi subția neamul, zicînd că s-ar trage din duca veneticilor, Morosini, care, ce-i dreptul, au trecut pe la Negroponte, c-am aflat şi scris. Şi, mai pe urmă, luase obicei de se iscălea Maurocenus. Nu l-au dus pe el capul că, zicîndu aşa, lui-şi porcea neamul, nu că-l subția, zicîndu de strămoaşă-sa c-au fost curvă şi-au primit în aşternuturi bărbat ne-ngăduit, fiindu ea măritată-n biserică cu altul. Şi şi-au făcut inele cu zgripțor, singur boierindu-se pe el. Cît încercau el să pară altcum, necioplirea apucăturilor sale îl arătau răzvedit cine-i şi din ce neam se trage. Aşa, de-o pildă, îi lipsea deprinderea de-a se sluji de unelte la masă, mîncîndu numai cu ghiarele, ca dihăniile. Şi-şi ținea vitele-n palat, că nu se sinchisea de duhoare, nici de privelişte necuvenită, de ne-au şi dat în gura lumii să ne rîdă ca pe varvari.
Grecii Fanarului, care-au fost de neam mai vechi, nice în ogradă nu l-au primitu şi nu i-au dat îngăduință să-şi ia muiere din neamul lor, să nu se spurce. Şi n-au aflat nevastă, măcar că erea mare dragoman, decît printre grecii mai de rînd ai Fanarului, că Mărioara Doamna, cît se purta de țanțoşă şi cu coada pe sus, nice dînsa n-au fost mai de soi, ce era fata unui Scanavi, om de jos ce adunase ceva stăricică din daraveli de negoț cu turcii. Au fost dînsa grasă

rău şi purta guşă şi se jmălţuia ca brezăile, altfel erea îndărătnică şi rea tare de muscă, cît nici ighemoniconul nu şi-au putut ţine. Cît au şezut la Therapia, fiindu Mavroghene dragoman, s-au mai ţinut şi c-un Petrache Celibi, bucătar de-ndeletnicirea lui, care lucrare iarăşi ne-arată înţelepciunea bătrînilor ce-au lăsat vorbă că apa la matcă trage şi prostul la ţeapă. Acel Petrache, ştiind face bucate bune, s-au înstărit şi-au ajuns tarapanagiu bogavut, bătîndu şi bani cu turaua-mpăratului. Cînd au fost să-l facă Domn pre Mavroghene, singur şi-au cam curmat acel Celibi firul zilelor, c-a uneltit cu grecii Fanarului să n-ajungă Domn. Se mîniase bucătarul că-l lăsase grasa pentru altul, un popă de l-au surghiunit şi pe-acela Mavrogheni că prea o spovăduia des pe dragomănească!
Iară de prăsilă s-au arătat bună Doamna Mărioara, că se plodea ca iepuroaicele şi-au făcut noo copii ce-n atîta gloată bine nu s-au ştiut cine-au fost tatăl lor. Doamna, din care pricină iară nu se ştie bine, avea putere mare asupra lui Vodă, ce din vorbă nu-i ieşea, măcar că, în multe rînduri, au avut Vodă prepus asupra ei, dară n-au putut-o dovedi că erea şireată foarte, iară Vodă au fost bărbat de aceia de le zicea muierea: nu crede, bărbate, ce vezi cu ochii că e, ce să crezi ce-ţi spui eu!
Cum va fi ajuns Mavroghene dragoman la Poartă are să rămîie taină nepătrunsă şi lucru de mirare, de n-o fi fost după cum au zis un neguţător turc, ce-au fost în trecere pe la noi. Au zis acela de Movroghene c-au fost căpetenie de tîlhari şi tot umbla pe mare cu catarga de-au făcut multă prădăciune turcilor. Şi, pentru ce-au făptuit, au dat însuşi sultanul poruncă tare lui Hasan-paşa, capudanul, să-i cureţe marea de tîlhari, dară paşa nu l-au putut prinde, c-avea ascunzători prin ostroave. Şi, temîndu-se sultanul, să nu-l

lepede din dregătorie, i-au trimis, zice, om de i-au făgăduit să-l facă mai bine dregător la Poartă, dacă se va lăsa de tâlhării şi se va mîntui de cetaşi. Şi, pe acea făgăduială a turcului, ca să s-arete cu credință, s-au pus Mavroghene de i-au omorît pe toți ai lui, ajutat numai de-un arnăut, Sava, care-l avea om de credință. Dară poate să fi fost acestea şi vorbe ce-au zis duşmanii să-l difaime, că adevărul cum au fost numai Dumnezeu singur îl ştie. Lucru hotărît este că, ajungînd dragoman — că şi-au ținut paşa vorba — de ceilalți cu care-au tîlhărit dînsul nemica nu s-au mai auzit. Şi erea Mavroghene, cum am zis, om fără creştere şi ne-nvățat, că nici n-avea de unde, fiindu mă-sa, kera Pregulina, precupeață, vindea ouă cu coşnița. Ba, pe cîndu au ajuns Domn, mai şi spunea, şi pe drept cuvînt!, că un om cu cît s-a-ndeletnicit mai puțin cu cetitul cărților, cu atîta e mai limpede la cap! Că cei învățați din cărți vorbesc aşa de nu-i înțelege nimenea! Avea şi temei să zic-aşa, că dînsul nici greceşte n-au ştiut bine, că vorbea greaca cea proastă de prin porturi. Se vede însă că, tot umblînd prin lume cu catarga, deprinsese de pe la alții s-o rupă nițel pe limba italienilor şi, mai ştiind cîteva vorbe din graiul franțujilor, mai dedîndu-se nițel a grăi şi turceşte, i-au părut învățat tare lui Hasan-paşa, care-au fost ridicătură din proşti, om fără nici-o-nvățătură. Şi, după cum zice vorba că cioara lîngă cioară trage, alte paseri nu-i sînt drage, şi-aceştia s-au adunat împreună şi-atîta dragoste au prins unul de altul cît s-au făcut şi frați de cruce, măcar că nu ereau ei de-o lege decît într-ale învățăturii! Iară dac-au ajuns o slugă de-a lui Hasan-paşa mare vizir, au dat norocul peste noi, n-ar mai fi dat!, c-au făcut pe Mavroghene din hai-mana grecească Domn în scaunul Basarabilor, cît nici lui nu-i venea a crede. Dar au fost şi socotind ale turcilor la

mijloc, pe cîte s-au mai răsuflat, că, fiindu răzmeriță mare-n prostime între românii de la Țara Ungurească, s-au temut sultanul să nu se facă şi pe la noi după-nvățul acelora şi să-i dea pricină cu muscalul, că-mpărăteasa Catrina alta n-aştepta. Între care, luînd aminte Hasan-paşa la teama sultanului, l-au sfătuit să-l schimbe pe Şuțu şi să-l puie pe Mavrogheni, că i-a stăpîni mai bine pe ghiauri, fiindu şi foarte credincios împărăției. Şi-aşa l-au înduplecat pe sultanul, măcar că grecii Fanarului, văzîndu că le piere vaca de muls, au strîns să dea aur mult, numai să nu-l puie. Dară, fiindu împrejurarea prielnică lui Mavroghene, i-au dat sultanul firman şi l-au căftănit domn. Şi, grăbind el să se suie-n tron, pîn-a nu se răzgîndi sultanul, au şi dat la Giurgiu, unde-au lăsat-o pe Doamnă-sa, că-i părea să-ntîrzie mergînd cu halai mult, şi s-au dus iute şi s-au aşezat în mănăstire la Văcăreşti, s-apuce mai curînd să-i auză pe boierii țării zicîndu-i *Avthenta,* adică, pre elinică, Măria Ta.

Şi, de cum au venit Vodă, au făcut zarvă mare, cît s-au vădit în urmă că tîlc bun are-o vorbă din proşti care zice de butea plină că nu s-aude, însă butea goală vuiet mare face. Aşa şi cu Mavroghene cel de naştere neagră. De cum s-au pus în tron, au început a da la galbeni cu pumnii pe la toți, de se minuna oamenii c-aduce Vodă rînduială nouă, dînd de la el în loc s-apuce. Dară n-au trecut mult şi le-au picat bieților creştini rîsu-n vine, că dărnicia aceea n-au fost decît o dibăcie grecească ce l-au învățat Doamna, zicîndu-i:
— Să dai de la tine pînă la cămaşă, pshi mu, ca să poți apoi lua şi tu pîn-la piele!

Cu-nvățătura asta, la care l-au mai îndemnat şi Ianache Drakinos, au făcut bună părere tuturor, numai dumnealui Ienăchiță Văcărescul au rămas cuminte şi-au scăpat o

vorbă, zicînd Dudescului:
— Cînd se-ncură măgarii va să se strice vremea, logofete! Să-ți aduci aminte de vorba mea!

Şi-aşa au şi fost, că şi-au prea amintit Dudescul şi Cîmpineanul de ce le-au zis, numai nu l-au crezut atunci, uitînd cuvîntul vechi ce zice să ieşi afară cînd latră un cîine bătrîn. C-au spus adevăr adînc velitul voier şi, fiindu şi cu mintea foarte ageră, şi-au luat seama de s-au tras din Divan cu socotința că mai bine-i măgar viu decît înțelept mort.
Şi n-au lăsat Vodă să treacă multă vreme la mijloc şi şi-au dat arama pe față, arătîndu-şi chipul cum i-au fost: lacom, aprig, crunt şi aplecat din scrinteală şi neştiință către tiranii. Dară şi-mprejurare au avut bună, fiindu noi, cum se ştie, un neam de oameni ce prea lesne punem fruntea-n pămînt, că ne e grija mai mult pentru ticălos trupul nostru, iară nu pentru sufletul cu care-om merge înaintea judecății lui Dumnezeu. Şi-aşa, de cum s-au aşezat Domn la Curtea Veche, au spart Divanul şi l-au risipit dar, ca să nu pară tiran, au făcut altul, cum au vrut el, numai aşa ca o amăgire pentru proşti, căci în Divanul ce-l făcuse, n-au îngăduit pe nimeni să-i stea împotrivă şi să se pună pentru țară. Că şi-a ales dregători tot din neamuri şi din aceia de-au avut şezutu-mblănit cu păr de iepure, care nu ziceau altfel, Doamne fereşte!, de cum zicea Vodă.
Cîndu au fost joi, a patra zi după ce-au ajuns în Bucureşti, au trimis slugile de-au chemat pe mitropolit şi pe boieri şi pe neguțători şi alte obraze şi l-au pus la bir, să dea fieşcare atîtea pungi de bani, nu după cît avea omul, ce după cît îi făcea lui trebuință, sub cuvînt că şi-au pus în cap să

meremetisească Curtea, că e surpată şi n-are unde să şază. Şi-au adunat cu tertipul acesta 1138 de pungi de bani! Şi-au dat, ce-i dreptul, 121 pungi de-au spoit odăile şi-au mai schimbat nişte uşi, nişte fereşti şi-au mai dres nişte divane şi-o masă din sala cea mare a spătăriei. Iară ce bani au mai rămas i-au datu lui Condili, cumnată-su, să-i vîre-n negoţuri ca să-i mai înmulţească. Şi-au păstrat năravul acesta şi-au urmat a cere bani, scornind mereu alte tertipuri, şi care nu-i dedea îi punea vină că s-au hainit şi-l trimitea în surghiun şi-1 despuia de averi de-l lăsa numai cu pielea. Şi tot mereu îi aduna pe boieri şi pe neguţători la Curte şi le cuvînta astfel:

— Ana maskyn! fiind aceasta o vorbă arăbească, de unde va fi ştiut-o?, care-o zicea mereu că-nseamnă *sînt sărac!* Cum vreţi voi să mă ţiu în domnie fără parale? Să daţi parale! De parcă ar fi stăruit aceia să fie Domn, dară parale dădeau că n-aveau alta ce face.

După ce şi-au tocmit dînsul dregători şi slugi, la puţină vreme i-au adunat pe toţi la Curte şi le-au zis ţipînd ca cînd l-ar fi belit cinevaşi:

— Va veni ea vremea să cunoaşteţi cine sînt! Pînă a-tunci, voi toţi cîţi îmi rumegaţi pita - aşa au zis, ca cînd ăia ar fi fost vite! - să vă faceţi treaba şi slujba că de unde nu, aşa fel am să vă răsplătesc că pe lumea cealaltă nici n-o să mai aveţi trebuinţă a merge-n iad! Şi n-au grăit minciună, nici s-au făloşit doar, că-n puţină vreme au umplut tîrgul cu furci şi cît au şezut Domn n-au rămas furcile goale. Şi pravila au

stricat, că tot scornea la legi de le strigau mereu pe la răspîntii:
„Cela ce va şti de altu că va face rău şi păcat şi nu-l va spune, ca şi-acela iaste şi asemine va ispăşi, încîtulea mai bine să-l spuie!"
Şi-aşa ajunsese timpul că putea stîrvurile-n toate părțile, din pacoste multă ce-au adus peste țară. Că, fiindu Vodă om necărturar, n-au ştiut el că obiceiurile cele noi risipesc țara şi-i pierd pe domni, că atunci se-nmulțesc lotrii, cînd se-nmulțesc şi legile. Făceau el legi după ce-au văzut prin alte țări, cînd au umblat tălălău prin lume, avîndu aceia deprinderi care nu se prea potrivesc pe la noi, unde n-au fost trăitor şi calului, cum bine se ştie, nu-i afli năravul pînă nu-l încalici. Aşa, din puțină minte şi din multă scrinteală, au pus pravilă că cine se va da la muierea altuia, de va fi prins, să fie jugănit! Nu l-au dus capul că, aşezînd o aşa lege nepotrivită, nici pe bărbați nu i-au potolit, iară pe muieri mai rău le-au asmuțit, că nu le-au cunoscut firea, şi fiecare ar fi vrut să se ştie cum că de hatîrul ei l-au jugănit pe carevaşi! Şi-au ajuns de trăgea-n țeapă omul şi pentru nemergere la biserică. Din care se vede bine că n-au ştiut el deloc cum îs oamenii pe la noi, că pleacă de-acasă cu gînd s-ajungă la biserică, dară mai lesne înemeresc la circiumă, căci decît vorbele popii mai plăcut le este să se amăgească la o durere ce au cu vin şi cu cîntece proaste, de cele ce zic lăutarii despre vremelnicia acestei lumi.
Şi-au fost Mavrogheni om închipuit, că n-au putut umbla ca alții, ce numa-n tîrlie trasă de căpriori, ce i-au învățat la ham şi le-au aurit şi coarnele, pentru fală mai mare. Au fost Vodă ispitit, mai cu seamă, de-ndeletnicirea războiului, cum s-au şi văzut de pe aceea că-şi grămădinse-n odăi mulțime de scule omorîtoare, fiindu părePii acoperiți cu

şuşanale, mazdrace, iatagane, pistoale, hangere, arcuri nemţeşti, de-acelea cu vîrtej, suliţe, măciuci, paloşe, buzdugane, junghere şi cîte altele, de te luau frigurile numai văzîndu-le. Şi, mai pe fieşcare zi, ieşea-n cîmpia Teilor cu straja după sine şi făceau întrecere de dat la semn cu şuşaneaua cîte-un ceas de vreme. Şi, dreptu-i, dedea Vodă la semn mai abitir ca un arnăut, că dedea şi din pistoale, încă din fuga calului, cu amîndouă mîinile şi ţinînd frîu-n dinţi, după obiceiul tătăresc. De aceea, pe la vînătorile domneşti, nu erea altul care să nemerească mai bine, că punea cioara jos din zborul ei. Şi-avea deprinderea a mînui şi iataganul bine, arătîndu multă strădanie numai să nu-şi piarză agerimea. Pentru aceasta, avea neşte saci umflaţi cu paie în care bătea cu sabia şi-i înţepa pînă-i făcea tot zdrenţe, jucînd pe lîngă ei şi ţopăind ca la danţ.

Ba, cîteodată, chiar aflîndu-se la sfat cu vreun boier, odată trăgea hangerul de la brîu şi-n-cepea să-l fluture şi să-mpungă văzduhul, părîndu curat Sfeti Gheorghiţă, cîndu se lupta acela cu balaurul. Şi de călărit călărea bine, ca un surugiu de olac, putîndu-se-ncălăra din fugă, că sărea-n şa ca pisica, nemai avînd trebuinţă să-şi puie picioru-n scară. Pe acel meşteşug al lui Vodă, care l-au ştiut şi turcii, l-au şi făcut sultanul seraschier, căpetenie de oşti, cîndu au venit vremea de s-au bătut cu neamţul şi muscalul. Că de cutezător, nu se poate zice, au fost cutezător precum

Alixandru Machedon, ale căruia isprăvi le-au socotit de multă cinste, numai n-au avut dascăl, ca acela, pe Aristoteles înțeleptul, nici cărțile lui Omir, grecul, nu prea i-au plăcut, că la slovă n-au fost dat, nici au socotit-o de vreun folos. Iară cutezanța fără pătrunderea minții e, cum se ştie, ca sabia-n mîna orbului. Şi adunase la dînsul la Curte fel de fel de haimanale greceşti să-i scrie isprăvile-n condică şi să le aşeze-n stihuri ca să-i păstreze faima peste veac, că se vedea pre sine cît împărații rîmleni de mare. Iară aceia şi aveau ce scrie! Dară n-au dovedit şi-au rămas de mai scriem şi noi puțintel. Şi-atîta despre Vodă. Şi să spunem acum despre Dumitrăchiță Turnavitu.

Arătarea lui Dumitrăchiță Turnavitu

Cîndu au venit Vodă Mavrogheni-n Bucureşti, cu prăsilă multă şi flămîndă, cătîndu-le cine să-i învețe elinică, s-au încîrduit c-un grec, Dumitrăchiță Turnavitu, ce-aveau negoț mare de piei de cloşcă, ținînd şi dugheană pentru care da bir, vorbindu-se ei că cum ar face să puie din nou crucea peste Sfînta Sofia. Nu-i erea lui Mavrogheni de credință că, de!, au fost creştin de aceia legați la cap cu cealama. El numai putere mai mare căta s-apuce, fiindu ştiut lucru că asupra popilor avea mînie mare din pricina celuia de-au fost îngăibărat cu Doamană-sa la Therapia, cîndu au fost dînsul dragoman. Pentru aceea, de cum au venit, temînd-o, c-o ştia cu nărav la poale sfințite, au dat lege ca popii tot prin biserici să şază, spre a se-ndeletnici, care va să zică, cu cele sfinte, iară nu cu muierile şi prin cîrciumi.
Pe-acel Dumitrăchiță l-au fătat o pităriță grecoaică, Marusaki, cu ajutorul ce-au căpătat de pe la mai mulți, dară mai cu seamă de la un Alexandru Turnavitis, dascăl la

Sfîntul Sava, care-au şi luat-o cu popă, la biserică. Din nunta aceea au ieşit Dumitrăchiță, om destrăbălat, măcar că-n tinerețea lui, din credință mare ce-au avut în Dumnezeu, au şezut o vreme la mănăstire, la Sfeta Gora,

însetat de-nvățături. Acolo au deprins dînsul, cît au stat prin mănăstire, şi meseria călugărilor greci, de-a fi folositor în loc de muiere, şi se lăsa puştănit pe parale. Şi-au rămas la călugărie pînă l-au alungat aceia, c-au fost prea stricat, de-au trecut între iretici şi-au umblat în învățături rătăcite, de cele ce zic să fie doi dumnezei, unul alb şi-altul negru. Acelea şi de lume zic să fie tot în două, fiindu parte a unuia şi parte a altuia. Şi de toate cele ce-s după fire zic să nu fie bune, că rînduiala lumii ar fi tocmai pe dos, nu cum au crezut bieții oamani de cîndu s-au tocmit lumea. După cum cred aceia, bărbații cu bărbații se cuvine a se-mpreuna şi muierile cu muieri, ca să nu mai sporească lumea lui Dumnezeu şi să se tot înmulțească, ce să se isprăvească şi să vie domnia Celui întunecat!

Acei credincioşi ai Satanei, arză-i-ar focul cel veşnic, se destrăbălau noaptea-n biserică, stîndu şi bînd vin pe sfîntul altar şi-apoi, beți fiind, pupau dinapoia unei întruchipări de-a Necuratului! Şi cu tocmirea aceasta stingeau luminările şi toată obştea se deda apoi la păcatul sodomiei! Huleau acei iretici, că aveau învățături de-ale bogumililor, zicîndu de Satana c-au fost frate bun lui Dumnezeu care, cu viclenie, l-au năpăstuit de i-au răpit partea şi l-au alungat din cer. Şi ziceau c-are să vie ziua cîndu se va ridica şi se va sui-ndărăt pe tronul lumii şi-i va slobozi pe oameni de-

ntocmirile dumnezeieşti! Că, precum ar fi crezut acei smintiţi, tot ce e trebuie dărăpănat şi dat la pămînt, c-aşa va răzbi lumea la altă rînduială care să fie mai bună!
Tot rătăcind prin lume, după ce l-au alungat de la Sfeta Gora, zice să se fi adunat c-un agă ieniceri, de-au stat o vreme şi-n şatra aceluia, bătînd cu oastea toate drumurile împărăţiei. Şi aga, mai în urmă, l-au dat lui Pasvantoglu, paşa din Vidin, care l-au îndrăgit mult, măcar c-au fost cam hărtănit, că suferise multă clacă turcească cît au umblat cu ordia. Iară Mavroghene, cunoscînd dragostea ce-au avut paşa pentru Dumitrăchiţă, l-au tras pe lîngă sine, să aibă mijlocitor la Pazvantoglu. Lenevos din fire şi mult stătător, c-avea mare sîrguinţă să nu facă nimicuţa, Dumitrăchiţă se bolnăvise rău de trînji şi pătimea durere mare, că Dumnezeu au rînduit ca pe unde păcătuieşte omul, pe acolo să ispăşească, că se-nchina el la Belial, ca toţi sodomiţii. Cu muieri n-am auzit să fi fost încurcat, zicîndu să aibă acelea dinţi în partea firească, de umbla după ele ca dracul după aghiazmă, dar îi plăcea mult să bea şi-avea meteahna, cînd se-adăpa cu vin, de chiuia-n glasnice, ca măgarii: Iiiiii-aaaaa! Mai avea el şi obiceiul, vătămător pentru alţii, de-şi tot flutura mîinile cînd vorbea, de gîndeai c-are să zboare ca pasărea. Scutura aşa din mîini, zicea el, după o-nvăţătura ce i-au dat un monah bătrîn de la Sfeta Gora, că, făcîndu aşa, alunga diavolii! Iară eu cuget mai degrabă să fi fost el îndrăcit de-aceia de le zice greceşte energumeni, că nu-s stăpîni pe ce fac şi tot alandala umblă, că n-au cumpăt. Măcar c-au ştiut ceva carte, arare putea fi bănuit de gînd chibzuit, c-avea limba deprinsă a vorbi tot într-aiurea, dară decît Vodă tot au fost mai învăţat, că şi l-au luat sfetnic şi-i tot grăia pilde de prin cărţi şi din Scriptură. Multe din acelea n-au fost de la el, ce de pe la

boierul Vlăşceanu, c-au mersu la el la-nvățătură, după cum vom spune mai încolo, de şi mai rău i-au scrintit mintea, că tot rău l-au învățat.
Cum va fi făcut Dumitrăchiță de i-au căşunat lui Vodă atîta dragoste asupra lui nu se ştie bine, dară mai în urmă, cîndu s-au pornit războiul turcului cu nemții şi muscalii, plecîndu Vodă cu oastea, şi Kaiem-makam l-au făcut, măcar că nu erea după pravilă. Şi-au făptuit atuncea Dumitrăchiță minuni după minuni, de-au rămas de poveste la oameni. Ce slujbe o fi făcut țării, să-l cheme Vodă la aşa ranguri nalte, n-am auzit, că poate să fi fost de cele de nu se pot spune, fiindu prea de tot tainice.
Multă vreme lui Dumitrăchiță i-au stat în cale dumnealui Ianache Drakinos, mare stolnic, şi numai după ce i s-au întîmplat acestuia moartea, după cum vom arăta cînd va veni şirul, n-au mai avut Dumitrăchiță pe nimeni între sine şi Vodă şi-au prins a-şi încura caii cum au vrut dînsul, c-au dat de trai şi berechet. Om cîrcotaş, adulmecînd cusururi, îi plăcea să rîme-n ograda altuia şi să iscodească, făcînd în urmă pîră la Vodă, să-l ție-n ochi de bine. Cu chipul acesta, nu lăsa altora vreme să zică de dînsul c-au fost însuşi vîrît în multe pricini tulburi, ce le-ar fi vrut uitate, dară, avîndu cugetul încărcat, de multe ori singur se prindea-n încîlcelile lucrurilor. Aşa, odată, stînd în taine cu Vodă, i-au zis Mavroghene de Dudescul că-i pare cam țicnit la minte. Şi Dumitrăchiță s-au repezit să-i dea dreptate, după năravul ce-avea:
— Țicnit, să-l închizi la balamuc!
Dară n-au mai lungit vorba, cum făcea altădată, ce-au tăcut şi-au prins a-şi freca nasul, cam stingherit. Pricina acelei codeli erea că, mai demult, sub Vodă Şuțu şezuse însuşi o bucată de vreme în maristanul mănăstirii Sărindar, nu atîta

pentru c-ar fi fost chiar ţicnit, cît pentru că, stricînd nişte bani ce dăduse Visteria să se cumpere oarece lucruri trebuincioase şi neavînd de unde-i pune la loc, din care faptă i s-ar fi putut trage mult năduf, l-au învăţat Tănase, dascălul, să se facă rătăcit la minte. Şi-aşa au scăpat Dumitrăchiţă din bucluc, dar de cînd ieşise de unde şezuse, au rămas cu meteahna că, fără veste, ridica de nas în sus şi zicea subţirel pe greceşte:

— Noi, Tallestris, crăiasa...

Pasă-mi-te, cîndu au stat la Sărindar, la balamuc, s-au făcut el a crede că-i Tallestris, crăiasa muierilor călăreţe, cu care s-au luptat Alixandru Machedon şi, tot zicînd aşa, i-au rămas deprinderea de mai zicea şi pe urmă, cîndu nu-i mai făcea trebuinţă să pară smintit. Că, tot făcîndu-se nebun, de bună seamă că niţel s-au scrintit la minte, pe lângă ce-au mai fost. Dară a merge dînsul în iad, dacă n-au ajuns încai, c-am auzit că l-au tăiat turcii, să-i frigă dracii tîrtiţa la jerăgaiul cel veşnic pentru cîte-au făptuit...

I-au fost el prea credincios lui Vodă, de la care mult bine-au căpătat, că l-au şi boierit, să-l poată trage-n Divan. Şi, decît toţi, Dumitrăchiţă l-au slăvit mai mult şi l-au lăudat, nu numai în auzul lui Vodă, cum făceau ceilalţi, cîndu-i şedeau în faţă, ce şi făr-a şti de-ajunge zisa lui la urechea lui Vodă, că au fost pătruns şi statornic în credinţa lui. Aşa, stîndu-n sfaturi cu Pazvantoglu, paşa Vidinului, au spus de Mavroghene cum au schimbat starea multora, boierindu-i. Şi-au zis a fi bine că mai primeneşte Vodă obiceiele ţării, că boieria nu-i bine-a se ţine numai după naştere, ce şi după faptele omului, cumu-i la turci, care-i foarte bine aşa. Că, unde-s alcătuirile prea statornice, nici dare-nainte nu-i. Şi-apoi ce-a mai fi şi-acea rătăcire întru care stăruie oamenii, zicîndu-i *evghenie,* naştere bună adică? Nu toţi ne tragem

din strămoşul Adam? Au vor fi şi unii scoborîţi cu hîrzobul din cer? Iacă, pe aceste rătăciri s-a stricat lumea, că unii-s prea sus şi-alţii prea jos. Şi toate le-au schimbat şi le-au schimonosit numai s-arete printr-însele starea la care-au urcat. Aşa şi cu casa şi cu straiul şi cu toate, că unii se poartă în mătăsării, alţii în trenţe, fiindu-le straiul spre trufie. Numai Vodă, care-i foarte înţelept, fiindu şi om umblat prin lume, i-au zis lui a nu fi bine-aşa, că-n alte locuri sînt altfel de rînduieli. Aşa, cum au văzut Vodă cu ochii lui, scoborîtorii lui Ham, feciorul Noii, care-s negri ca tăciunele, au la ei rînduiala de umblă toţi golaşi, fără nemica pre dînşii, nice măcar *femoralia,* izmene adică. Şi, neavînd straie, nici craiul, nici sluga, nice fudulia nu ştiu ce-i, că şi casele tot într-un chip le sînt, neşte covergi de frunzar. Aceia, dacă s-au lepădat de trufie, trăiesc tot într-o petrecere, cu dansuri şi cîntece, fiindu ei ca-n rai, că toate le vin de-a gata, de şi pîinea le creşte-n pomi şi ei numai ce-o pun la copt!
Şi, desluşit, se poate-nţelege de pe aceste vorbe ce-au fost în mintea lor - să trăim despuiaţi, adică, şi-n covergă, ca lăieţii! Dar la aşa trai, cum e la soiul acela de oameni, nici firea nu ne-mpinge, nici năravurile nu ne lasă, nici vremea nu ne-ngăduie, că sînt la noi ierni geroase, grele, cu multă ninsoare, de-ngheaţă şi ouăle corbului. Şi nici pîinea nu creşte-n copaci, ce trebuie smulsă cu trudă şi sudoare, răsturnînd brazdă cu plugul şi secerînd în zăduful verii, precum nu-i lesne-a face.

Poate să-i fi plăcut lui Dumitrăchiţă acelea, cuget eu, pentru pricina că soiul acela de oameni negri, din seminţia lui Ham, sînt, cum se ştie, în puterea Satanei, că nu se-nchină la cruce şi nu-l slăvesc pe Dumnezeu, pentru care

i-a şi-nsemnat Dumnezeu şi i-a făcut ca funinginea, Doamne apără! Ba şi lui Vodă poate să-i fi fost credincios numai unde i-au zis pe nume cum i-au zis, Mavroghene adică, socotindu el a fi un semn, că numele acesta, din greceşte, s-ar tîlcui Neagrănaştere! Şi e numele omului, cum au lăsat cuvînt bătrînii, putere mare asupra firii, c-o strîmbă au o-ndreaptă şi-i călăuzeşte paşii pe cărările vieții. Ba mai sînt cîte pe undeva şi muieri bătrîne, moaşe, care au învățături vechi, rămase din vremi, şi, cînd se-ntîmplă să zacă de boală rea copil sau copilă, iară nădejde de scăpare nu mai e, fac ele o vrajă anume şi, vînzînd copilul pe fereastră, îi schimbă şi numele, că, făcînd aşa, îl scot de la moarte. Şi numai aşa se mai poate, iară altă cale nu-i, de-ar face ce-ar face. Intr-acest chip zice să-l fi scăpat o moaşă, Neacşa, pe Lupu Ogiogioc, sărdarul, ce pe numele de la botez nu i-au zis Lupu, cum îi zice-acuma, ci Pîrvu, c-au fost primul născut al sărdarului bătrînul, Rize Ogiogioc, ăl de l-au tăiat muscalii lui Nazare Carazin sub Vodă Ghica. Ci, pe acel dezmățat, mai bine-l strîngea Dumnezeu de pe pămînt, că prea au făcut multe, fiindu el omul lui Ioniță Papuc, baş-haimana şi bună pereche lui Dumitrăchiță Turnavitul. Mult le-au fost pînă s-au nemerit, c-apoi de toate-au făcut, şi copii au răpit de i-au vîndut robi la turci...

Arătarea lui Neagu Vlăşceanu ce i-au mai zis şi Triglava

Acest Dumitrăchiță, după ce-au ieşit de la balamuc, dacă n-au avut ce mînca, s-au lipit ca scaiul de poalele lui Neagu Vlăşceanu, boier vechi, din neamul Brîncoveneştilor, şi o vreme, pînă şi-au mai îndreptat starea, s-au ținut pe la uşa aceluia.

Boierul erea om cuprins, avînd case mari de piatră, făcute cu pridvor şi cu odăi multe, către Capul Podului, unde-au făcut Mavroghene tîrgul cel nou. Ereau case cu două caturi, împrejurate cu zid înalt, ca de cetate, şi închise cu porți grele de stejar, întărite cu piroane şi păzite cu străji într-armate, arnăuți ce şedeau sus, în foişor, deasupra porții. Avea în ogradă puț şi moară cu cai şi mulțime de acareturi, grajduri, pimnițe şi cămări ale țiganilor robi. La catul de jos îşi făcuse odaie de taifas, zidită cu boltă, în care se intra din pridvor. Pe lîngă pereți, avea acolo divane acoperite cu şaluri turceşti şi dulapuri nemțeşti cu vivliotecă, avîndu multă strînsură de cărți, care mai ereau şi pe nişte polițe, îngropate în grosimea zidului. Bez acelea, au mai fost scobite firide întru care ținea forme de oameni, dară mai mult muieri goale, au întrupate-n alamă galbenă, vărsată, au cioplite-n lemn, au în piatră de aceea albă ce-i zice mermer. Pe ziduri au mai fost agățate şi mulțime de cadre, între care-au fost una cu desfrînarea zugrăvită-n chip muieresc, stînd tolănită pe divan şi mai mult dezgolită, c-o mînă dînd să bea vin din cupă unui tinerel, iară cu cealaltă ținîndu-l pe după gît.
Măcar că erea din neamuri, boier Vlăşceanu au fost mare cărturar, pentru care i-au mai zis lui şi Triglava, Treicapete adică, c-au fost om înțelept, adîncit în învățături. Umblase la şcolile cele nalte de la Beci şi la Şorbona, care este-n țara franțuzească, şi deprinsese toate-nțelepciunile. Triglava, la vremea cîndu s-au întîmplat cele de scriem, au fost bărbat ajuns spre bătrînețe, că erea cam adus de spate şi purta barba lungă, albă ca fuiorul, iară țeasta i-au fost lucie. Umbla cu mişcări domoale, prelinse, avîndu călcătura lungă, ferită, de parc-ar fi mersu pe-ntuneric şi s-ar fi temut să nu dea-ntr-o apă. L-ai fi semuit cumva c-un

sfînt mucenic, de aceia zugrăviți prin biserici, că şi moartea i-au fost de mucenic. Numai cît mucenic n-au fost, măcar că multora aşa le-au părut.
Trăit şi-n tărîm varvar, c-au pătimit în viață şi surghiun, căpătase o bună-nvățătură, cum că vorba puțină aduce tihnă mare, de-avea şi-o zicere care-o spunea: dacă taci şi le dai pace, şapte sate n-au ce-ți face. Dară tot el zicea că şi-o cetate o poți sparge cu gura. Avîndu mintea agerită de slovenirea bucoavnelor, c-au fost la fire zăbavnic, lesne scornea vreun chip de-a dezlega cele mai încîlcite întîmplări în care s-ar fi aflat prins. Vorbea puțin şi bizuit, dară ştia să pună şi vorbele piezíş, dînd răspunsuri în doi peri, şi să pară nătîng sau înțelept, după cum avea trebuință.
Sub Vodă Ipsilanti, fiindu sfetnic aceluia, au făcut dînsul pravilă scrisă, şi româneşte şi greceşte, ce-au dat-o la tiparniță, la mitropolie. Şi-au fost foarte bun lucru că, fiindu lege scrisă cu slove, pentru ori şi care pricină, să fi fost judecata şi-n Divan, se deschidea pravila la locul cu pricina şi spunea acolo desluşit cum trebuie a se face. Şi-au fost aşa o lege pentru toți, iară nu pentru fiecare alta. S-au văzut atunci bunele urmări ale acelei rînduieli, că şi birul au scăzut mult, de nu s-au mai luat sferturi pe toată luna, ce numai patru sămi pe an. Şi-au scăzut şi oieritul, de la şaişpe parale şi jumate de oaie la dooşpe, tocmai cu parale patru şi jumate, de se-nmulțiseră oile şi se eftenise şi carnea şi brînza şi lîna şi oamenilor le venea mai lesne.
L-au mai învățat Triglava pe Vodă şi altele, de-au făcut ca-n alte țări şi-au dat fiecăruia ce făcea o slujbă simbrie anumită, după greutatea slujbei ce purta, de nu mai aveau oamenii trebuință să dea plocoane şi bacşişuri că, fiindu lefele mari, se țineau aceia să nu cază-n ispită şi să-i alunge

Vodă din leafă, luîndu-le slujba. Dară, venind Domn Nicolae Caragea, care-au fost prea lacom, l-au mustrat Triglava şi-acela l-au surghiunit, de s-au stricat şi buna rînduială ce făcuse. Pentru care s-au amărît Triglava în sufletul lui şi n-au mai umblat să învețe lumea despre bunătatea legilor sub care să trăiască, ce mai mult sucea mințile unora cu cugetări amăgitoare, de acelea sofisticeşti, de nu zic de dreptate şi adevăr, măcar că, de multe ori, aşa ar părea. Acelea smintesc adevărul, făcîndu minciuna de pare a fi dreptatea înseşi dar, cându ai lua aminte, cugetînd limpede, numai rătăcire afli într-acelea. După cum am auzit, zice să fi zis c-au făcut aşa pentru pricina c-au ajuns de-au luat în țară toată puterea numai înşelătorii. Şi, fiindu prea mare rătăcirea-n care trăiau toți, au zis dînsul că numai o cale-au mai rămas: să-i copleşească-nşelăciunea şi stricăciunea şi înşişi să vază ce-au ajuns. Că pe-ngăduința lor s-au făcut toate, că nu s-au pus împotrivă, ce s-au lăsat cuprinşi de stricăciune. Şi, ca să se facă iarăşi buni, trebuie înşişi să-nțeleagă că-i trebuință a se primeni şi-a veni-ndărăt, sub lege. C-au zis el că trebuie s-ajungă oamenii să-nțeleagă vorba cum au scris Platon: că cel mai mare dintre rele este să fii nedrept. Că cine biruie cu-nşelăciuni nici o tihnă nu mai are-n viață, că oricînd poate fi şi el biruit de un înşelător mai iscusit. Şi nimeni nu mai este care să-l apere, că însuşi au stricat legea-nşelînd, de nici un temei nu mai are să-l tragă pe altul la lege. Că şi la *Scriptură* se află scris: cu ce măsură masori, cu aceea ți se va măsura. I-au mai zis cîte unii boierului Vlăsceanu şi Mavroforu, căci se purta-nveşmîntat numai în straie mohorîte spunînd cui se-ntîmpla să-l întrebe că se poartă aşa pentru pricina că negrul e culoarea neştiinței şi-a-ntristăciunii, iară el ştiutor nu se crede

şi-ntristare are multă. Voia, vorbind aşa, să pară desfăcut de cele pămînteşti, numai nu erea, au din nevoința cugetului, au din slăbiciunea firii lui celei omeneşti ce n-au putut stăpîni. Au fost el după cum zice zicătoarea cea veche, dacă-i smerit, nu-i şi sfînt, că n-au fost potrivire între vorbele ce zicea şi umbletele lui, de-au urzit şi lucrări viclene, şi-au încurcat ițe, şi-au stîrnit buclucuri, cum vom face arătare mai încolo. Ba şi vin cam bea c-un Tănase Harmozek, la hanul lui Agop, cel de la straja tîrgului. Dară ştia el a suci aşa fel vorbele de-ți încîlcea gîndul şi lesne-i venea să facă din minciuni sulemenite părere de adevăr. Că, întrebîndu-l boier Cîmpineanul de ce bea vin mult pe la hanuri, precum nu se cuvine, au zîmbit Triglava şi i-au făcut răspuns după rînduiala loghică,zîcîndu:

— Adevăratu-i că doftorii au arătat că o oală de vin ne dă sănătate ?

— Adevărat, au îngăduit Cîmpineanul.

— Adevăratu-i că zece galbeni au cuprindere mai mare decît unul ?

— Adevărat şi-aceasta.

— Dacă zece galbeni au cuprindere mai multă decît unul, tot aşa zece oale de vin cuprind într-însele mai multă sănătate decît una. Aşadară, dacă bem zece oale de vin, vom căpăta de zece ori mai multă sănătate, carele este pentru noi de preț mult şi cată s-o-ngrijim spre a o avea.

Pe acea-nvățătură ce-au căpătat Cîmpineanul au şi abătut apoi la darul beției! Iară cîndu l-au rugat Dumitrăchiță pe boier să-l învețe-nțelepciunea, cărturarul au clătinat din cap şi l-au căinat:

— Amărîte, amărîte, dară pentru care pricină-ți doreşti moartea ?

— Dară nu moartea doresc, arhonda, ce-nțelepciunea, s-au

apărat Dumitrăchiță.
— Ba moartea! au zis Triglava, că tu voieşti a fi ce nu eşti! Că-nțelept nu te poți socoti! Adevăratu-i ?
— Prea adevărat, arhonda! au încuviințat Dumitrăchiță, neputînd el tăgădui adevărul.
— Dacă tu voieşti a nu mai fi ce eşti, răzvedit e că nu mai voieşti a fi, aşadară îți doreşti moartea!
Şi-au rămas pe gînduri Dumitrăchiță, căci nu se putea el deloc dumiri pentru care pricină ieşea că-nțelepciunea şi moartea tot una se țin, măcar că au mai stăruit Triglava şi cu altele, de i-au desluşit părțile mai adînci şi mai greu de-nțeles ale acelei învățături. Că şi la ei, la greci, cum este ştiut lucru, numai morții cunosc cele viitoare, de-au mersu atîția şi-atîția să-i întrebe de acele, coborîndu la Hades, cum şi Omer au arătat. Că morții sînt numai duh, au zis Triglava, şi, nemaiavînd ei trup şi sînge, nice patimi nu mai au, dintru care vin toate greşalele noastre şi lipsa de-nțelepciune. Şi i-au mai făcut o pildă, care mai rău l-au încurcat, avîndu aceea înțelesul că, dacă te ții pe lîngă un înțelept, însuți eşti înțelept, iară dacă te tragi între nebuni, însuți eşti nebun. Şi-aceea i-au părut prea adevărată lui Dumitrăchiță, măcar că nu prea i-au plăcut deloc, căci dînsul tocmai ce ieşise de la Sărindar. Pilda aceea poate să fi fost mai mult luătoare-n rîs, căci
au fost aşa:
— Sînt oameni înțelepți? l-au întrebat Triglava.
— Sînt, arhonda, chiar domnia ta eşti dintre aceia.
— Sînt ei tot una cu-nțelepciunea ?
— Asta nu se poate, arhonda, s-au împotrivit Dumitrăchiță, aceia nu sînt înțelepciunea, măcar că-nțelepciu-nea-i cuprinde, căci se-mpărtăşesc de la ea.
— Iată un răspuns înțelept, au zis Triglava, din care se-

nțelege că, şezînd tu-ntre-nțelepți, vei fi-nțelept, căci înțelepciunea acelora te va cuprinde şi te vei împărtăşi de la ea, iară dacă ai să mai şezi între smintiți, însuți te vei sminti, căci sminteala acelora te va cuprinde şi te vei împărtăşi de la aceea.
Cu tertipuri de acestea, rău l-au amețit de cap pe Dumitrăchiță sub cuvînt că-l învăța loghica şi chipurile de-a cugeta ale-nțelepților. Iară ce-au înțeles Dumitrăchiță s-au şi văzut chiar în Divan, căndu au voit s-arate cum se desluşeşte adevărul după rînduiala loghică. C-au făcut, într-un rînd, şi pilda aceasta de-o scriem mai jos:
— Boier Dudescul nu e Vodă.
Boier Dudescul e om.
Aşadară, Vodă nu e om.
Şi-au tăcut apoi, spăimîntat de ce l-au luat gura pe dinainte, că Vodă s-au cătrănit rău şi l-au întrebat foarte mînios, că el, dacă nu-i om, ce-i? Dihanie? Dară Dumitrăchiță, de spaimă s-au dezmeticit şi-au ieşit față curată că l-au luat pe Vodă cu lingării şi-au spus:
— Nu mă năpăstui, Doamne, să zici de mine c-am zis ce n-am zis, că n-au fost asta-n capul meu!
— Dară nu ziseşi tu că eu nu-s om cum e boier Dudescul? Au n-am auzit eu bine?
— Adevărul grăit-am, Avthenta, că Vodă nu-i om, ce-i peste oameni şi mai nalt mult, căci rînduit este de la Dumnezeu să-i cîrmuiască şi să le puie pravili şi să-i ție sub ascultare spre a-i duce către unde doreşte el a merge, fiindu el capul țării şi desăvîrşit înțelept.
Şi l-au ogoit pe Vodă, că-i plăcea mult s-auză de dînsul aşa vorbe ce-l desfătau şi-i amețeau mintea ca un vin de cele vechi.
Cuget eu că Triglava mai mult rîs îşi făcea de Dumitră-

chiță, căci l-am auzit vorbind şi altfel cînd au trecut pe la noi, în domnia lui Ipsilante, un episcop papistaş ce mergea cu solie la Poartă. Cu-acela s-au înfruntat cărturarul chiar în Divan şi i-au cam stat asupra, măcar că le-a fost vorba mai mult despre Scripturi. S-au văzut bine atunci că Triglava stăpînea Scriptura şi letineşte şi greceşte, țiindu el partea Coridaleului. Şi l-au ascultat papistaşul cu mare uimire şi-n urmă au mărturisit dumnealui cum că n-ar fi crezut să fie adevărul pe dos de cum au cugetat dînsul.
— *Polla idiş an u kata logon ghignomena, i akrivos exetazis,* i-au zis atuncea Triglava, care vorbe, pe româneşte, s-ar tîlcui aşa: *multe lucruri ai vedea că se-n-tîmplă pe dos, dac-ai cerceta mai îndeaproape.*
Şi-au făcut dînsul apoi o frumoasă zicere, arătînd că-nvățătura grecilor care-au lăsat vorba *pandon hoimaton metron anthropos,* adică *omul e măsura tuturor lucrurilor,* nu spune tocmai adevărul. Că omul acela ce slujeşte de măsură care este? înțeleptul sau nebunul? împăratul sau robul? muierea sau bărbatul? monahul sau mireanul? ostaşul sau plugarul? Că nu toți sînt într-un chip şi alta este dreptatea fiecăruia, cu care măsoară şi pune rînduială lumii. Şi fiind monah, ca sfinția ta, umbli să răspîndeşti cuvîntul Domnului şi să pui pace-ntre oameni, dară fiind ostaş, pacea nu ți-e-ndemînă, că nu mai capeți simbrie, nici prilej de-a face prădăciune şi-a strînge avuție nu ți se-ntîmplă. Că adevărul ostaşului e pe dos decît al monahului, măcar că şi-acesta umblă şi tulbură lumea, însuşi stîrnind răzmirițe şi războaie numai ca să-n-tinză cuvîntul lui Dumnezeu. Şi-n lume este o ciocnire amarnică între om şi om, că fiecare umblă să-şi cutropească semenul, să aibă mai multă mărire şi mai mare avuție... Din această pricină, poate-i mai bine cum au făcut aceia de s-au pustnicit, s-au tras, adică, în

pustiu, căci rămîind singur omul se trage mai aproape de Dumnezeu şi de sine, putînd urma atunci învăţătura grecilor ce ziceau *to gnothi seafton,* care, letineşte s-au zis *illud nosce te ipsum,* vrînd a zice aceasta că, mai întîi, pe tine însuţi să cauţi a te cunoaşte. Un înţelept arab, Abu Iusuf, care pe limba noastră s-ar zice Tatăl lui Iusuf, avînd va să zică un prunc ce-l chema aşa, au spus, fiindu de atuncea o mie de ani, „am privit lumea cu ochi veghetor şi nu am văzut în ea ceva mai de folos decît de a o părăsi" ...
Mult i-au plăcut acelui popă papistaş zicerea cărturarului, care-au fost mai lungă, dară nu mai stăruim, pentru lungimea vorbei, şi l-au lăudat mult pentru-nţelepciunea lui, şi-au rămas de tot făceau scrisoare unul către altul pînă sub Vodă Şuţu, că i-au poruncit acela să nu mai scrie papistaşului, temîndu-se Vodă să nu fie la mijloc ceva urzeli. Că ştia Şuţu de Triglava c-au fost nepot lui Macarie, arhimandritul, care-au fost văr bun Brîncoveanului, fiindu, aşadar, os domnesc. Dară, cîndu l-au chemat Şuţu şi l-au ispitit dacă-n acele scrisori n-au fost cumva şi oarecari amestecuri politiceşti, Triglava au tăgăduit, zicîndu:
— *Ar un an me iesthe tosade eti diaghenesthe, i epra-ton ta diomosial* care, din greceşte, s-ar tîlcui aşa: *Credeţi oare că aş fi trăit atîţia ani, dacă mă-ndeletniceam cu cele de obşte*?
Şi-au rîs Şuţu şi i-au dat pace, văditu fiind c-au grăit adevăr adînc acel cărturar care, de bună seamă, ajunsese la anii bătrîneţii numai pentru că s-au ţinut departe de amestecături. Dar scrisori l-au oprit să mai facă, zicîndu-i că-n oala acoperită nu dă musca. De frica grecilor, cuget eu, Triglava nici între boieri nu prea au mai stat, ce mai mult cu dascălii de la Academia grecească au avut împreunări şi cu un stihurgos, despre care iarăşi trebuie să

spunem, că şi-acela au fost amestecat în pricina pitarului Sotir ot Glavacioc.

Arătarea lui Grigoraş

Triglava umbla mult cu un doftoroi după sine, ce pe nume i-au zis Grigoraş Zlătescu ot Zlata. Avea acela o statură a trupului foarte lungăreață, fiindu subțirel ca o jordie, şi purta plete rătunzate den foarfecă şi-ncrețite cu fierul. Nas avea mare şi cam turtit şi erea flocos la chip, însă şi gura-i erea mare, mai pînă spre urechi, că vorbea mult. Avîndu picerele strîmbe se purta mai mult în poturi arnăuțeşti, iară pe deasupra ipingea. Umbla pe uliți c-un coşcodan în cîrcă, care-i mai zicea şi maimucă. Erea o jivină, ce-au adus-o el de pe unde va fi adus-o, mai mică decît un dulău, însă mai mare decît un cotoi şi tot aşa de ageră. La făptură, numai cît avea coadă, să fi zis că-i om, iară la chip cam semuia lui Grigoraş. Erea acoperită cu păr negricios, cumu-i şi-al clinilor, numai îndărăt, în partea cozii, n-avea deloc, numai pielea, roşie tare, ca cum ar fi belit-o şi-au rămas bubă. Grigoraş, cîndu au fost la leatul 1769, sub Grigore Ghica, fiindu tinerel şi necopt la minte, s-au luat pe lîngă polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor, de-au trebuit apoi să fugă-n lume, să-şi rătăcească urma. Şi-au umblat mult, că s-au adunat pe lîngă un neamț de cei cu coadă care-au fost ghinărar, de-au bătut toate țările apusului, după cum se strămutau pricinile împăraților şi trebile oştirilor. Umbla neamțul numai cu Grigoraş orişipeunde, plătindu-i şi simbrie multă, că erea mîncău, iară Grigoraş stăpînea taina de-a găti bucate bune: rumenea fripturi, potrivea tocăni, sucea plăcinte, fierbea borşuri cum nu se afla muierea să le facă mai cu dibăcie. Aşa au ajuns Grigoraş de

s-au frecat nu numai de tingirile de prin cuhnii, ce şi cu obrazele mai subţiri ale Evropei că, fiindu ager la minte, au mai deprins el şi meşteşugul stihurilor şi-al zicerii din scripcă. Şi pe acolo, fiindu la cinste mare acele meşteşuguri, de multe ori îl puneau cu dînşii la masă, să le zică din scripcă, şi-1 dăruiau cu vin şi cu scule scumpe, deprinzînd bine chipurile de-a firitisi în ziceri şi adunîndu-şi ceva stăricică.

Căpătase bună-nvăţătură, că născocea de fiecare dată alte vorbe de slavă, mai aprinse, mai iscusit rînduite, prin care-şi descînta stăpînii, spuindu-le cîtu-s de-nţelepţi şi cîtu-s de dragi celor căzuţi sub ascultarea lor. Şi-aceia căutau la el cu drag, bucuroşi să fie nemuriţi în stihurile ce le scornea.

De meserie au fost Grigoraş priceput doftoroi, că tămăduia albeaţa, pocitura, lungoarea, brînca, dalacul şi alte boale cu neşte magiunuri ce ştia face şi cu mult ajutorul sfinţilor Cosma şi Damian pe care-i tot pomenea. Meşteşugul tămăduirii zice să-l fi deprins de la un popă iretic, tocmai la Cracovia, c-au stat la acela pentru-nvăţătură ani şapte încheiaţi. Întîmplarea au fost aşa: tot umblînd Grigoraş după acel neamţ, l-au lovit holera şi neamţul l-au lepădat de la dînsul în uliţă, crezîndu c-are să se isprăvească. Dar l-au adunat acel popă letin, care-au fost vraci, şi l-au dus la dînsul de l-au tămăduit. Şi s-au făcut Gngoraş slugă popii pentru acea facere de bine, cu gînd să deprindă dibăcia de-a fierbe ierburi, să facă magiunuri tămăduitoare şi fierturi de leac. Şi fiindu plăcut popii, că l-au văzut dezgheţat la minte, l-au învăţat acela toate dibăciile meşteşugului, dară l-au pus mai întîi să jure că n-are să-şi vînză-nvăţătura pe bani. Şi-au ţinut Grigoraş acel jurămînt, măcar c-au fost făcut unui ieretic, pentru care, cu toate că pe mulţi au

tămăduit, parte de faimă n-au avut că, unde nu lua bani, l-au crezut lumea că nu-i bizuit în meşteşug. Şi, scîrbindu-se Grigoraş, n-au mai vrut să fie iatrofilosof, doftoroi adică, ce s-au apucat de-au scornit o-nvățătură cum că păstrarea sănătății din gătirea bucatelor se face şi din uşurința mistuitului. Dară aceasta nu-i iatrichi, adică meşteşug doftoricesc, ce maghirichi, adică meşteşug bucătăresc, măcar că s-au răzimat el pe dovediri multe şi foarte tari. Aşa, cu gătirea bucatelor, care i-au plăcut mai mult decît fieberea leacurilor, au luatu el drumul plăcerii şi-au lăsat al binelui, să-ngrijească de sănătatea oamenilor. Că drumul plăcerii doară o-nşelăciune este, că nu la sănătate duce, măcar că-i amăgeşte pe oameni cîndu se-ndoapă de cred că plăcerea ce-o au e sănătate.
Dară poate să fi fost şi alte pricini de-au făcut aceea, cum am auzit, că, venindu Grigoraş de la Cracovia, au dat prin Iaşi, unde-au aflat bolnav pe un Balş, mare vornic, pe care nici un doftor nu s-au aflat să-l tămăduiască. Şi-au mersu Grigoraş la acela şi-n puține zile l-au sculat din boală, de-au stîrnit pizma tuturor doftoroilor de la Moldova, că n-au vrut să ia parale şi le strica obiceiele. Şi zice să fi dat aceia bani în mîna unei slugi de-a vornicului de i-au vîrît în desagă un potir de aur scump foarte. Şi s-au făcut apoi a-l prinde cu furt, de i-au legat potirul de gît şi l-au purtat pe uliți cu bătăi rele. Şi-au avut noroc el că l-au scăpat chiar acel vornic Balş, dar au fugit Grigoraş din Iaşi, scuturînd din încălțări să nu ducă de-acolo nici praful din uliță. Şi-au zis el atuncea că oamenii, decît la trup, mai bolnavi sînt la suflet. Şi-au prins a face stihuri cu măscărituri, să fie de rîs oamenilor, că rîsul, au zis Grigoraş, le mai tămăduieşte bolile sufletului.
De cum s-au aşezat în tîrg, au prins Dumitrăchiță

Turnavitul a-i da tîrcoale şi, de cum venea vorba, îl tot semuia lui Omer al grecilor, dară decît acela, pentru pricina c-au fost orb, musai că Grigoraş, văzător cu amîndoi ochii, se vădea mai mare şi mai cu faimă s-ajungă.
Însă, prepun eu, Dumitrăchiță îl slăvea aşa unde-i cam luase frica de cînd Grigoraş, supărat dintr-o vorbă spusă la beție, şi-au vădit puterea dînd în gura tîrgului, aşezată-ntr-o cîntare de lăutari, patima ce-au avut un boier cu ibovnica lui, că l-au datu aceea gol pe uliță, fiindu zuliară.
Dară poate să mai fi fost la mijloc şi alta că, după ce l-au slobozit de la Sărindar, au mai avut Dumitrăchiță şi meteahna că tot da din mînă către nas, s-alunge o muscă ce-i părea lui că i se tot aşeza acolo. Luînd aminte Grigoraş la meteahna aceluia i-au datu a-nțelege că musca aceea pe afară nu-i că alții n-o văd, şi-i umblă care va să zică, pe dinăuntru. Şi s-au prins el să-i taie un pic nasul şi să-i scoată musca, să nu-l mai supere aşa. Şi, dacă l-au încredințat, l-au crestat nițel la o nară de l-au sîngerat şi i-au arătat apoi o muscă mare, ce-o ținuse pitită-ntre deşte. Şi, cu acea-nşelăciune, l-au tămăduit pe Dumitrăchiță de nărav.
Om lumeț, Grigoraş avea trecere şi la prostime, că nu umbla mîndru, ce se-mbăta şi prin cîrciumi şi-apoi cînta lumeşte şi juca de gît cu mahalagiii. Îi plăcea lui mai ales să cînte-n felul vuvărițelor, că erea oltean şi la ei, la Zlata, se făceau nunta cu vuvărițe şi dînsul, umblat de mic pe la nunți, deprinsese bine felul acela de cîntări ce se zic în prostime. Meteahna îi venea tot în folos că, de-şi arăta chipul pe uliță, cu coşcodanul sugrumat în lanțug, se strîngea laie multă după el, iscîndu-i, fără plată, un halai cum nici Vodă n-avea cîndu ieşea de la Curte.
Şi la gură erea slobod, că-i plăcea lui să tot aridice frunza

cea de vie, au de ce-o fi fost, spre a da-n privelişte cele ascunse sub ea, zicîndu că nu-i ruşine, că şi pe papa-l alege după fudulii, că trebuie să le aibe mari. Umbla la gît c-o cadra mititică, făcută din aur cu jmalțuri, ce-arăta chipul cum David au văzut în scăldătoare pe Vitsavia, muierea lui Urie, goală puşcă şi rîzînd neruşinat, încîtulea lesne se putea-nțelege sminteala regelui. Lega vorbă cu muierile arătîndu-le acea cadra, că zicea a fi oglinda în care bine se pot vedea nurii şi podoabele ce-au tăinuit sub veşminte. Şi le spunea vorbă că, fiindu lumea rău întocmită, umblă dînsul s-o facă mai bună şi de-aceea se-ndeletniceşte cu slujba prăsitului, făcîndu oameni după tiparul lui. C-au socotit, pesemne, să-l fi făcut Dumnezeu bine rău!
Şi mai mult îi plăcea a face stihuri țigănite, vorbind tot despre nicovală, ciocane, cleşti, potcoave, tingiri i tij alte, sau povestea cum au călărit el o mînză, țiindu-se-n şa pînă spre ziuă, cu vîrtute mare, cit i-au şi zis mînza-ceea că-i vrednic bărbat, dar au dat la altul! Şi se tot văita că varsă pîraie de lacrimi pentru acea ibovnică ce nu mai căta la dînsul. Au căptuşit el tîrgul cu multe scorneli, că mai făcuse şi-o poveste lungă, potrivită-n stihuri, despre *Intîmplările Casandrei şi-ale lui Năstase bețivul,* ce n-o mai spunem, fiindu prea de tot încîlcită. Cum n-apucase să-nvețe slova, că erea un *agraphicus,* cum i-au zis Triglava, îşi făcea versurile-n cap, iară dac-avea trebuință să le-aştearnă cu slove pe hîrtie mergea la un Tănase Harmozek, de-au fost şi dascăl la Academia Grecească, despre care vom spune mai încolo, că şi-acela au fost băgat în urzelile de le scriem aici.
Muiere n-au avut Grigoraş, că se ținea mai mult c-o tîrfoştină de la hanul lui Agop, armeanul, care-i pe unde-au făcut Mavrogheni bolnița nemernicilor de la biserica

Izvorul Tămăduirii au, cum i-au zis greceşte *Zoodocbos pigbi,* care s-ar tîlcui mai bine „Izvorul dădător de viață". Într-atîta buruiană ce-au fost în dînsul te miri că se mai rătăcea şi cîte-o floare, cît se vădea mult adevăr să fie-n vorba din bătrîni ce zice că dintr-un lemn cioplești şi cruce să te-nchini şi măciucă de spart capul. Cînd nu-i erea-n gură să spună măscări, făcea şi stih mai aşezat cu tîlc subțire, să stai să te socoteşti mult ce-au vrut să zică, fiindu în chipul parabolei. Judecînd după dreptate nici dumnealui Ienăchiță Văcărescul n-au făcut scrisoare cu aşa adînciturі ale vorbelor, că spunea cu tîlc mai dezvelit de cum spunea Grigoraş, dară nu în toate, ce numai în unele. Din ce-au rămas de la el, mie una mi-au plăcut mai mult, măcar că nu-i dintre cele adînci. Pe aceasta o zicea dînsul mai rar, că poate să nu-i fi plăcut, spunîndu mai mult de cele neperdeluite, şi s-ar putea să n-o fi ținut eu minte tocmai bine, dar eu aşa o ştiu, cum o aş-ternem mai jos:

Au fost un oştean,
Fecior de moştean,
Din neam de boieri,
Şi-au avut averi,
Şi-au avut şi vii,
Şi multe moşii,
Şi culă-ntărită,
Şi soață iubită.
Da-n-atît-avere
Pătimea durere
Şi mare-ntristare,
Cît nu-şi afla stare,
C-au avut un vis
In care i-au zis

Un bătrîn cernit
Cu glasul şoptit
Că el va să cate
De Alba Cetate
Unde nu e moarte
Şi e viața foarte
Cu tihnă, senină,
Tot într-o lumină.
Dup-acel moşneag
S-au făcut pribeag
Si-au purces în lume, întrebînd anume
De Alba Cetate încătrău parte abate?
Iară, dacă au pornit,
Mult tare-au călătorit,
Numai singur cu o slugă,
Călare pe-o iapă murgă.
Şi-au luat drumul în zare,
Ținîndu-se după soare
Peste dealuri, peste munți,
Peste ape fără punți.
Dar cît-au călătorit
Niciunde n-au auzit
De Alba Cetate încătrău parte abate.
Tot cătînd în zare
Drumul după soare
Au dat pe un plai
La un mîndru crai
Ce-i ştia de nume
Şi i-au Zis anume:
— Şezi în țara mea
Pe unde vei vrea,
Că ți-oi da putere

Şi multă avere!
Dar el n-au clintit,
Vis n-au părăsit
Şi-au pornit pe plai,
Zicînd către crai:
— Nice vreau mare putere,
Nice vreau multă avere,
Că puterea-i trecătoare
Şi averea-amăgitoare;
Şi puterea te stîrneşte,
Iar averea te trufeşte,
Ci eu caut tihna
Şi-n suflet odihna.
Şi-au purces pe cale
Mult adus de şale
Şi la plete nins,
De mult dor cuprins,
Cale tot bătînd
Şi tot întrebînd
De Alba Cetate încătrău parte abate?
Sluga i-au murit,
Cal au prăpădit,
Dar n-au abătut,
Ce, cum au putut,
Mai adus de şale,
Au pornit pe cale,
Ca un biet moşneag
Proptit în toiag,
Tot cătînd în zare
Drumul după soare
Spre Alba Cetate încătrău parte abate?

Pe cît am ispitit eu, au vrut să zică dînsul aicea despre întristările sufletului carele, neamăgit de cele lumeşti, altă rînduială umblă să afle, mai presus de cele vremelnice. Iară Cetatea cea Albă poate să fie, după cum i-a dat el tîlcul, un fel de tărîm al curăţiei şi-al nentinării. Gîndesc eu că s-o fi luat după greci, că şi-aceia au vorbit mult de un ostrov ce i-au zis *Levki,* care cuvînt, adus pe limba noastră, tot *alb* s-ar spune. Acolo-şa, în ostrovul acela, socoteau grecii că merg după moarte toţi vitejii şi-nţelepţii lor, să şază-n tihnă veşnică. Şi-au zis frumos şi cu adînc înţeles Grigoraş despre calea luminii, pre care cată să umble omul, numai n-au spus desluşit dac-acela au ţinut calea către amurg au către răsărit? Şi-apoi ce-au vrut dînsul a zice, suindu-l pe-o iapă murgă, adică neagră, mohorîtă la culoare? Au prin păcat au vrut el a zice că dăm la lumină, au cum au cugetat? Am mai stăruit eu şi la altele, vezi bine, căci mi-au plăcut cum au zis, da-mi pare c-au dat înţeles prea adînc şi unele nu le-am pătruns.
Grigoraş acela, de n-ar fi fost prea stricat de muieri podarese şi de băuturi beţive, putea să fie ceva de capul lui. Numai nu i-au plăcut lui calea dreaptă, că prea au făcut multe amestecături şi s-au ţinut tot pe lîngă oameni destrăbălaţi la umblete. Adunîndu-se dînsul prin cîrciumi cu toţi căzuţii, s-au nemerit şi c-un Tănase Harmozek, ce din înfăţişare şi-apucături ce-au avut nu prea putea fi socotit între cei înţelepţi.

Arătarea lui Tănase Harmozek

Erea acela om nalt, lat, borţos, gălăgios, fudul şi mare spuitor de lucruri ne-nţelepte. Obraji avea roşii, fiindu şi lat în fălci, iară nasu-i erea cîrnit către partea stîngă. Şi frunte

avea naltă, că-ncepuse să-i cam cază părul, şi cu neşte umflături în părți, de parcă sta să-i iasă coarne, cum au şi avut, că i-au pus muierea, de-au şi dat-o la călugărie la Mănăstirea Dintr-un lemn. De pe acea-ntîmplare ce-au avut el, prea de cu vremea căpătînd gust pentru băutură şi tot umblînd cu tălănițe, îşi măcinase sănătatea că, tot amestecîndu-se cu oameni stricați, nu-i trebuise mult să cază însuşi în stricăciune şi, din cît străumblase alăturea cu drumul, am auzit că se alesese sfrențit. Avea însă firea veselă, măcar că vorbea uneori prea de tot neales, însuşi hohotind apoi de-i săltau burțile.

Tănase au fost feciorul unei Pălăguțe ce-au crescut de suflet în casa Vîlculeştilor. Pe mă-sa, Pălăguța, au adus-o tocmai de prin părțile ungureşti, de la Trei Scaune, care ungureşte se zice Harmozek, de unde i-au dat şi nume, că n-au avut, fiindu găsită de acel boier, Vîlculescu, după cum au zis, că curgea pe gîrlă-ntr-o copaie. Da mai curînd poate să fi fost altfel, adică s-o fi făcut boierul c-o muiere ce-au avut ibovnică pe-acolo cînd au stat fugit, că la ce alta s-o mai fi adus cu sine? Şi-au înzestrat-o boierul şi-au măritat-o după Stane Cobia, pe care l-au tăiat Manolache Giani cîndu cu răzmirița volintirilor, c-au fost pe lîngă Ilie Polcovnicul. Şi, dac-au murit şi Pălăguța de inimă rea, l-au luat pe Tănase Vîlculescu bătrînul de l-au crescut, c-avea ani numai vreo şaişpe, şi l-au dat şi la carte, luîndu Tănase nume de pre mă-sa, să aibe linişte din partea grecilor.

Iară carte-au învățat Tănase multă, că ştia turceşte, nemțeşte, greceşte, ba şi limba ovreiască-mi pare c-au deprins. Şi, măcar că de pe tată-su, Stane Cobia, au fost boier, s-au băgat dascăl la Academia grecească, fiindu lăudat foarte, numai că cerea el plată prea multă pentru-nvățătură, după cum s-au şi plîns kir Şofron Ploştina cîndu

au mers cu fie-su să-l vîre la carte. Că, mergîndu la dînsul, i-au cerut Tănase taleri doozeci, de s-au şi speriat boierul, zicîndu, pe drept cuvînt, că pe banii-aceia putea să cumpere un bou.

— Ba că chiar, arhonda, zice să fi zis Tănase. Aşa să faci, c-ai să te-alegi c-o pereche!

Şi n-au lăsat Tănase nici pentru Vodă mai jos, de l-a şi-ntrebat la ce ia aşa mulţi bani pentru-nvăţătură ? Şi-au zis Tănase că face-aşa ca să-i înveţe pe oameni cum să cheltuiască banii, că lucrurile scumpe sînt de preţ, iară cele fără de preţ nu pot fi scumpe.

Ţinea Tănase învăţătura de carte în cinste mare şi lucrul său ştia a-l săvîrşi bine şi cu tragere de inimă, aducîndu şi cărţi nemţeşti tocmai de la Beci, plătindu mulţi bani pe-acelea. Dară şi avea de unde, c-au fost el om înstărit, avîndu case mari, cu ogradă întinsă şi sălaşe de ţigani. Şi moşie-a avut rămasă de la tată-su, la Cobia, cu livezi de pruni şi povarnă de fiert rachiuri. Şi nici strîns la pungă n-a prea fost, dîndu de la el unor tinerei mai sărăcuţi, care-i vedea mai dezgheţaţi la minte, să aibă cu ce se ţine-n şcoală şi să înveţe. Dar avea şi obiceiuri rele, precum am auzit, că unde-i părea a nu fi silinţă destulă, o mai sporea cu toiagul. Şi le tîlcuia acelora, bătîndu-i, cu cuvintele ce-au zis Solomon, că mijlocul de vindecare pentru cel rău sîntu bătăile. Şi n-alegea, că nu se uita şi el după om, a cui odraslă este, că-i al unui boier, că-i al unui neguţător, ce pe toţi deopotrivă-i buşea şi-i ologea, cît aveau aceia frică mare de dînsul. Cîndu venea tatăl cîte unuia de-l cotonogise mai rău să se jeluiască, aşa-l sucea Tănase, îndreptîndu-se din vorbe, cît nimica nu mai zicea acela, plecîndu chiar foarte mulţumit de desluşirile ce-i da cărturarul, zicîndu:

— O *mi daris anthropos u pedevete,* care vorbe-n-seamnă că omul care nu este bătut n-are creştere! Şi-i arăta apoi pe-ndelete că-n greceşte *paideia,* ce-nseamnă, va să zică, a da bună creştere, vine de *hpedevo,* care-n-seamnă a chinui. Ba şi-n-româneşte *pedeapsă* s-au zis tot după greceşte, de la aorist, *pedepsa,* ce s-ar tîlcui cu *dădui creştere.* Şi toate vorbele acestea-s legate *depais-paidos,* care-nseamnă copil, şi, prin urmare, *copil* şi *pedeapsă* se țin olaltă, cum se şi cuvine, dar e aici un înțeles adînc, ce nu-l poate pătrunde oricine, că-s cugetări de-ale înțelepților...
Sub Vodă Ipsilante, dac-au aflat acela şcoala stricată, l-au pus pe Tănase, după sfatul lui Triglava, şi-au rînduit Academia de la Sfântul Sava. Au făcut Tănase atunci, să nu vorbim cu păcat, bună treabă, de s-au minunat şi Vodă şi l-au tocmit însuşi dascăl beizadelelor. Numai că, aflînd Vodă c-au fost Tănase boier de neam, l-au pus şi judecător, să judece-n pricinile de lucruri şi datorii. Şi, dac-au ştiut Tănase bine pravila, au ajuns vestit judecător, de l-au lăudat toți că făcea judecată mai înțeleaptă şi decît Solomon, cum s-au văzut şi-n pricina care-au fost c-un fecior al pitarului Maimăduc, Şerban. Acesta, murindu-i taica lui şi fiind chipeş, a cam avut multe pricini cu muieri, c-a fost cam dezmățat la umblete. Acel Şerbănică Maimăduc, pitarul, umbla foarte fudul: cu şalvari năutii, cu anteriu roşu de mătăsică şi cu fes, tot roşu, pe cap, iară mijlocul, peste anteriu, încins cu şal verde adus tocmai din Persia, de la Ispahan, şi-n picioare meşi de saftian, tot roşii. Iară pe deasupra beniş turangiu, în coaja năramzelor, îmblănit cu vulpi. Şi se făcea să şază el cu casa-n Tîrgul Cucului, alăturea cu circiuma unui ovrei, jupîn Moişă sin Bercului. Şi, avînd jupîn Moişă, ovreiul, o copilă de numai ani vreo cinsprezece, Raşelica pe nume, aceea atîta l-au

îndrăgit, de-i scăpărau ochii după el şi nu se mai deştepta din leşinuri. Drept e, zicea el, că şi lui îi plăcea de el, fiind foarte falnic, mai cu seamă cînd îşi punea el şi işlicul pe cap, c-au avut negru, de samuri, şi cu fundul siniliu, şi-1 trăgea aşa, mai pe-o sprinceană. Şi, pentru oftaturile Raşelicăi, s-au înduplecat şi-au ajuns de-avea alcătuiri cu dînsa, dar cu fereală mare, să nu ia jidanu de veste, fiindu primejdie, c-au fost vergură, partenos zis greceşte. Numai n-a avut noroc din pricina unei ţigane, Rafira, cu care avusese el ceva, mai demult, de-a şi rămas zuliară. Şi-acea Rafira, ţigana, tot pîndind, i-a prins în fapt, de i-a adus toţi jidanii pe cap tocmai cînd n-avea el deloc trebuinţă de musafiri şi de ziafet, c-avea... altele! Şi-a sărit jupîn Moişă sin Bercului de gîtul lui că el, fiindu cu şalvarii lăsaţi, nu prea era deloc slobod în mişcări, şi-au fost şi jidanul voinic, şi l-au dus la Agie şi-apoi l-au purtat la judecată. Şi nici o nădejde nu mai trăgea, că erau toate împotrivă-i, oameni marturi, dovediri, încă şi mai multe decît ar fi fost trebuinţă. Şi, urmînd a fi judecat după Pravilă, alta nu-l aştepta decît să-i taie gealatul mădularul vinovat în priveliştea tîrgului, c-aşa zicea la Pravilă pentru asemenea alunecări. Că jupîn Moişă sin Bercului pornise jalbă în care se tînguia de el, pitarul Şerbănică, să-i fi vătămat cinstea Raşelei. Şi-au venit şi ziua-n care i-au chemat la judecată însuşi Tănase Harmozek, despre care ştia şi dînsul să fie foarte-nţelept, şi decît Solomon mai înţelept. Şi-a venit jupîn Moişă cu Raşela şi cu neamuri multe, făcîndu gură şi tînguindu-să:

— Oi-vei, oi-vei, mamu mieu, cum ne-au vătămat nouă cinstea!

— Aşa trebuie să fie, nici vorbă! au zis Tănase, judicătorul. Dară martori care să fi văzut cum au fost întîmplarea sînt?

— Au fost, boierule! Au fost! s-au răpezit Moişă. Iată, este aici şi Rafira, ţigana, care-au văzut toate! Spune tu, Rafira, boierului! Hai, spune!
— Taci, jupîne, să-ntreb eu! au zis Tănase. C-aici eu judec! Ia vină, fă-ncoace! Ai văzut tu?
— Văzut, săru-mîna, boierule, văzut, cum nu!
— I-mhî! Şi cînd a fost, fă, tereşenia?
— Iacă-i săptămîna, că se nemerise chiar de Rusalii...
— Şi unde-au fost, fa, -ntîmplarea?
— Păi unde să fie, boierule? în beci la jupînul Moişă, că s-or fi dat mai la răcoare...
— Şi de unde ştii tu, fa? Ţi-au spus jupînul Moişă?
— Da unde se pomeneşte, boierule? Am văzut cu ochii mei, uite, îmi fac cruce! Să-i saie ochii care te minte! Să-nebunesc, ia!...
— Bine, fă, dar cum văzuşi?
— Păi cum să văz, boierule? Iaca cum: ieşisem eu după casă să strîng ceva urzici, c-a pus jupîna Maica neşte ouă de curcă şi numai ce ieşiseră puii de vreo săptămînă-două, c-a căzut curca mai tîrziu, şi eu le adunam urzici să le dau tocate cu mălai şi cu cîte un bob-două de piper că...
— Spune, fa,-ntîmplarea, ce baţi cîmpii după pui de curcă!
— Păi nu spui, boierule? pupa-ţi-aş tălpili! Spui! Că-n spatele casei e răsuflătoarea de la beci şi, tot adunînd eu urzici, aud ceva chirăială pe la răsuflătoare. Şi-am cunoscut glasul jupîniţei Raşelica cum se văita şi se ruga: Oi-vei, oi-vei, ci mă las-acu! Oi-vei, oi-vei, mamu mieu, aibi milă de mine! Şi-am zis iară s-o fi prins jupînul Moişă la butea cu vin, c-a mai prins-o, şi mă dau la răsuflătoare să văz...
— Şi-ai văzut?
— Văzut, cum nu? Dar nu era jupînul Moişă la care se văita, ce către dumnealui, pitarul Şerbănică, că făcea păcate

cu dînsa, trăzni-l-ar să-l trăznească! Şi, dacă m-am dus în prăvălie şi-am țipat, s-a strîns casa şi i-au prins în fapt, că nici n-apucase dumnealui, pitarul, să-şi mai tragă ciacşirii...
— Fă, el era? Ai văzut tu bine? Cînd era-n beci, te-n-treb?
— El, boierule, să-mi saie ochii! Păi ce-s chioară?
— Păi bine, fă, tu-l cunoşti şi pe spate?
— Păi dă ce pă spate, boierule? Eu l-am văzut la ochi...
Şi, dac-au mai stăruit nițel Tănase, judicătorul, au aflat de la țigană, de la Rafira, că, acolo-n beci, dumnealui, pitarul Şerbănică, au şezut opo, adică dedesubt, iară dînsa, Raşela lui Moişă ovreiul, au şezut iper, adică deasupra. Şi-au poruncit Tănase către toți să nu mai facă larmă, că s-a luminat, şi l-au pus pe grămăticul de divan de-au scris întocmai cum au spus Rafira şi-apoi i-au alungat pe ovrei de-acolo, zicînd că sînt nişte înşelători, că n-au pricină să vie cu jalbă la stăpînire, că ce-au zis să fi pățit Raşela au fost cu voia ei, iară nu cu sila, nici cu vicleşuguri au tertipuri. Că, de-ar fi fost cu sila, au altcumva, s-ar fi cu-venit să fie altfel aşezate părțile, iară nu cum au zis Rafira țigana să fi văzut cu ochii ei. C-aşa cum au zis, numai dumnealui pitarul poate veni cu jalba la stăpînire. Iară jidanca lui Moişă, dacă nu i-a fost cu voia, ce căta ad-supra pitarului?
Şi, măcar c-au stat Tănase la bine şi-n cinste la acea vreme, s-au văzut a fi om zburdat, că s-au luat cu beizadelele de-au fugit în hotarul unguresc, c-au vrut a-l însura Vodă pe beizadea Constantin c-o slută şi-acela n-au vrut s-o ia. Şi-au trebuit să umble însuşi Ienăchiță Văcărescul tocmai la Beci, la-mpăratul, să-i trimită pe-aceia-ndărăt. Pentru acea fugă a beizadelelor s-au şi cerut Vodă la turci să-l mazilească, ca să nu bănuie că s-au hainit şi să-l taie, de-au fost în urmă rău pentru biata țară. Şi mulți au fost care-au

grăit rău de Tănase, măcar c-acela s-au îndreptat zicîndu că dreptatea e lucru prea sucit, prea gingaş şi greu tare de dibuit. Şi se-ntemeia el pe o pildă turcească, de-o şi zicea mereu, despre un cadiu ce-au fost să judece-ntr-o pricină. Şi, zicea Tănase, au venit mai întîi păgubaşul de-au spus ce şi cum. Şi-aşa frumos ce-au spus acela, cît cadiul pe loc au şi zis:

— Ai dreptate, bre!

Dar au venit rîndul şi pîrîtului de-au spus, si-aşa bine s-au îndreptat şi-acela, de nu s-au mai putut ține cadiul şi-au zis:

— Bre, şi tu ai dreptate!

Dar, cum zicea Tănase, au avut cadiul şi-un ucenic, care-au stat pe lîngă el la-nvățătură. Şi-acela zice să-l fi tras de poala caftanului, zicîndu că nu-i bună judecata cum au făcut, că dacă unul are dreptate, nu mai poate avea şi celălalt, că aşa se sminteşte legea. Şi l-au ascultat cadiul cu multă luare-aminte şi-au oftat apoi:

— Bre, înțelepte vorbe-ai spus, căci şi tu ai dreptate! Şi, tot zicănd Tănase pilde sucite, s-au lăsat de-a mai judeca-n pricini, că nu-l mai lăsau grecii, umblîndu el mai mult cu ziceri de cele ritoriceşti, amăgitoare, că te poartă pe calea păcatului. Pentru multe asemenea fapte stricăcioase, care, de-am sta să le scriem cu slovă, multe călimări ar fi să istovim, s-au ales Tănase Harmozek om cu faimă proastă, de au şi fost mare pagubă de cîtă carte-au ştiut degeaba. Că de-nvățat nu s-au putut spune că n-au fost învățat, arătîndu-se el foarte trebuitor domniei, că şi Mavrogheni, cîndu au venit, tot pe Tănase şi l-au luatu tîlmaci.

Dar, ca să nu fie bănuială la mijloc, nice să vorbim cu părtinire, gîndit-am să scriem mai jos o precuvîntare ce-au zis Tănase la Academia domnească, pe care am aflat-o rătăcită la kir Barbu Memerea, cel de-au fost diac de vis-

terie. Atîta i-au rămas, mi-au zis acela, dintru mai multe ce-au avut, de pe vremea cǎndu i-au fost Tǎnase dascǎl de ritoricǎ şi greceşte. Precuvîntarea aceea s-au chemat *Despre meşteşugul ritoricesc* şi sunǎ cum scriem mai jos:
Omului datu i-au fost graiul spre a cuvînta cǎtre aproapele lui şi-a face înțelegere şi-a căpăta ajutorință la treburile mai puțin lesnicioase, ce singur nu putea-mplini. Oamenii grăiesc unii către alții, dară mai puțintei au ştire despre rînduiala graiului, măcar că încă de pe timpul grecilor cei din vechime aflatu-s-au cărturari şi ritori şi grămătici ce cu multă-nțelepciune dat-au în vileag rînduiala de pe care se tocmeşte lucrul limbei. Unul dintre aceia multă faimă au ajuns a dobîndi şi mult bănet au adunat, capătîndu el deprinderea de-a vorbi către valurile mării, țiind cataroaie-n gură că erea peltic. Pilda aceluia, Dimostene, c-aşa i-au fost numele, şi alții s-ar cuveni s-o urmeze, lipsiți fiindu de-nlesnirea de-a cuvînta şi cu gura slobodă, darămite cu cataroiu-n gură. Mai sîntu ei şi alții ce s-ar cuveni să-i puie Vodă să umble cu cataroaie-n gură, că prea cîrtesc de toate cele, fiindu noi un neam de oameni prea clevetitori, cum au zis şi Herodot la *Istorii,* în cartea a cincea, pentru care sîntem slabi, că din clevetiri se face neunirea. Dară nu despre dulceața sau amărăciunea limbii avem a cuvînta, că despre aceasta mai bună desluşire au dat Esop, ghebosul, ale căruia pilde bine spun, pentru cine le-nțelege.
Limba are mehanica ei, adică o-nvîrtejire lăuntrică ce se ține olaltă cu un chip de aşezare. Invîrtejirea vine din puterea crescătoare a graiului, ce cu vremea tot sporeşte, iar aşezarea vine din starea graiului, ce au dovedit-o grămăticii, rînduind vorbele după firea şi rostul lor, cum aud că s-au apucat a face şi pe la noi însuşi Ienăchiță Văcărescul, marele vistiernic. Ce-a ieşi de-acolo, om

vedea, că rînduiala graiului o au deprinsu cărturarii cu multe osteneli. Că graiul nu-i ca cum ar fi giubeaua mea, adică lucru vîrtos, să-l poţi lua-n mînă, să-l drămăluieşti, să-l amuşini cu nările au să-i câţi cusătura pe unde-au croit-o meşterul.
Graiul, măcar că se-aude, e doară lucru-nchipuit în mintea noastră, fiindu ca o părere şi bine semuind nălucilor, greceşte *bantasma,* ce-au văzut unii şi alţii. Lipsit fiindu de trup, nu-l putem nici drămui-n palmă, nici iscodi cu ochii, nici a-l amuşina cu nările. Scornit cu-n-chipuirea, graiul cată să-l iscodim cu mintea şi tot din puterea minţii cată să-l stăpînim. Puterea minţii, cum şi vîrtutea trupului, nu le-au datu Dumnezeu oamenilor tot deopotrivă la cumpănă, ce după cum s-au nemerit. Unii mai multă au apucat şi-aceia-s cărturarii, ce din lucrul minţii rînduiesc lumea. Altora, care-s ţăranii cei proşti, mai puţină le-au venit, că le-au dăruit Dumnezeu mai mult vîrtutea trupului să-şi agonisească ale gurii, răsturnînd ţarina, din lucrul braţelor. Au mai fost unii ce-au căpătat niţică minte, dară nu destulă să fie cărturari, cumpănită cu oarecare vîrtute, nedestulă să lucreze-n ţarină. Aceia s-au schivernisit cu-ndeletnicirea războiului, fie la ei!, din care-au ajuns de-şi ţin viaţa tot rindicînd-o pe-a altora, zicîndu că păzesc hotarele moşiei să nu le calce duşmanul. Cărturarul, dară, fără puterea minţii nu se poate-n-chipui. Că lumea pe care trăim nu-i una, ce-s două, că peste lumea cea de lut, cum au zidit-o Dumnezeu, oameni cărturari au ridicat cu vremea altă lume, de-a doua, închipuită de ei, că nu se vede, fiindu părelnică, dar a căreia rînduiala este temei lumii celei de lut, pe care-o ţine să nu se risipească şi s-ajungă oamenii să trăiască precum jivinele. De aici se trage şi puterea cea lumească a cărturarului, popă de-ar fi, ritor, stihurgos,

legiuitor sau altce. Puterea aceasta nici crailor au împăraţilor n-au fost dată că, schimbînd cărturarul rînduială lumii-nchipuite, strică şi aşezarea lumii celei văzute, prefăcînd-o după gîndul ce-au avut. Cu chipul acesta cărturaru-i ca cumu-i Dumnezeu, iartă-mă, Doamne!, al cărui ales este şi tot aşa putere are, că şi Domnul au urzit lumea numai din vorbe ce-au zis, cum scrie şi la sfînta *Scriptură.* Dumnezeu însuşi tot o vorbă este, că scrie la Ioan astfel: *V nacealo bîlo Bog i Bog bîlo Slovo i Slovo bîlo Bog.* N-au scris evanghelistul acolo-şa numai o-mpletecitură de limbă, ce au vrut a zice, cum scrie şi la *Facere,* că Dumnezeu au zis vorbe care, fiindu miezul oricărui lucru, *pragma* zis greceşte, acelea s-au învîrtoşat şi-au prins făptură: A zis Dumnezeu: „să mişune apele de vieţuitoare, şi să sboare păsări deasupra pămîntului pe întinderea cerului..." De unde se-nţelege că lumea, care greceşte se zice *cosmos,* dentîi în cuget s-au făptuit, ca să aibă o rînduială şi-un înţeles. Fiindu în cuget, lumea n-au fost *pragma,* ce *logos,* care letineşte s-au tîlcuit rău, c-au pus aceia *verbum,* măcar că *logos,* adus letineşte, s-ar tîlcui-n două vorbe: *ratio* şi *oratio.* De unde se-nţelege desluşit că este trebuinţa, dacă năzuim să iscodim duhul lumii, să stăpînim dentîi meşteşugul vorbirii, că-i ţinut cărturarul să afle starea, aşezarea şi încheieturile vorbirii, spre a şti către unde să-şi aducă lucrul său cu chipul de-a izbîndi.

Gîndit-am eu că bine-ar fi să vă lămuresc dentîi una mai uşurică - chipul cum vorbele se-nmulţesc, sporindu-ne meşteşugul cuvîntării şi putinţa de-a stăpîni gîndul, de-a-l desluşi, de-a-l face lucrător, clădind oarece au dărăpănînd, după cum se iveşte nevoia, slujindu-ne numai de puterea graiului. Băgaţi voi de seamă că vorbele nu se-nmulţesc

fără rînduială, fiindu limba ca şi vieţuitoarele, adică avîndu ea deprinderi şi metehne ce, cunoscîndu-le, mai îndemînă ne vine s-o meremetisim după cum e-mprejurarea. De la o vorbă se face altă vorbă, dacă cea dentîi este-ntoarsă spre a se arăta cu tertipul acesta nu numai ce e, ci şi ce nu e. Aşa putem zice de cinevaşi că e *spălat, volnic, cinstit, chibzuit* şi tot aşa, după cum ni s-arată a fi. Dară noi putem întoarce vorbele şi să spunem tot de acela că-i *nespălat, necurat, nevolnic, necinstit, nechibzuit* şi altele. Va să zică am întors înţelesul vorbelor, dară, vă fac eu văpros, cum am făcut? Lesne puteţi băga de seamă că înaintea fieşcărei vorbe am mai adaos ceva, c-am pus acolo-şa pe *ne*: *spălat - nespălat; curat - necurat; volnic - nevolnic.* Cu dibăcia asta, dintr-o vorbă facem două şi este şi-o rînduială, că vorbele îşi schimbă înţelesul şi se tocmesc în două şire-mpotrivite: *tot* şi *netot; bun* şi *nebun; cioplit* şi *necioplit; copt* şi *necopt; credincios* şi *necredincios; om* şi *neom; drept* şi *nedrept; glasnic* şi *neglasnic; isprăvit* şi *neisprăvit; lume* şi *nelume* şi altele multe. Prostimea mult se foloseşte de asemenea ziceri, cum ar fi bunăoară: *l-a făcut din om neom,* sau alta, *cum necum să facem treaba* şi multe care nu mai stăruim. Vorbele care capătă la-ncepătura lor pe *ne* se cheamă *negative,* care-i pe letineşte, fiindu, îmi pare mie, tot o vorbă întoarsă cu *ne,* care-i surpă şi-i răstoarnă tîlcul. Deosebim dară o ciocnire înlăuntrul vorbirii între două puteri vrăjmaşe: gativele şi negativele. Şireagul gativelor, măcar c-aici nici eu nu ştiu bine că n-am aflat scris pe la alţii, se face din vorbele fără *ne* şi-arată cum e cevaşi, iară cum nu e arată şireagul negativelor, unde trag vorbele cele cu *ne.* Iată dară o lege pe care-o ţine limba: gativele se fac negative cu adaosul lui *ne: suferit* şi *nesuferit; pămîntesc* şi *nepămîntesc,* ce se zice de un lucru care nu-i din lumea

noastră; *saț* şi *nesaț* adică foame; *ghiob* şi *neghiob,* unde s-au pierdut gativul, că l-au uitat oamenii, dară au avut înțelesul, pesemne, de înțelept, ştiutor. Cu trecerea de vreme multe gative s-au rătăcit şi s-au uitat, că omul mai lesne ține minte cele rele, care au mai multă vlagă-n ele, de mai greu ajung a pieri. Că oamenii încă zic *neghină,* care-i o iarbă rea de creşte prin grîul cîmpului, c-o sporeşte necuratul să-i facă răutate plugarului, iară *gbina,* ce iarbă va fi fost aceea?, în zilele noastre n-am mai pomenit, că multe dintre cele bune se pierd şi se risipesc din neprivegherea oamenilor.

Asemenea este şi cu *veste* şi *neveste,* fiindu tîlcul lesne de prins, că vine de la o vorbă latinească ce se zicea muierilor care țineau să nu se stingă focul cel sfînt şi nu ereau deloc slobode să se mărite, adică să fie *neveste.* Acelea, măcar că ereau ținute cu jurămînt să-şi ducă viața-n feciorie, se tot greşeau, cum au fost întîmplarea şi cu aceea de-au zămislit tot neamul rîmlenesc, de unde şi noi ne tragem, şi-au lăsat apoi obiceiul acesta văzîndu ei că nu-l pot ține muierile, c-au fost prea greu pentru puterile lor.

Nu numai cu *ne* se fac negative, ce şi cu *ba,* la care le-am putea zice noi, ca să nu-ncîlcim lucrurile, *baga-tive: laie,* adică neagră, şi *bălaie,* adică albă, plăvană, cum ar veni la părțile femeieşti, şi *lan - bălan,* pentru partea bărbătească, dară *lan,* pe cît am băgat de seamă, nu se mai zice decît la ogor, care-i negru, adică *lan,* după ce l-a zdrumicat plugul; tot aşa cu *laur* şi *balaur,* care şi-mpreună se mai zic, dară mai mult în vrăjile cele vechi. Poate să mai fie şi altele, dară nu ne slujeşte să le-nşirăm toate cîte sînt, căci ne e deajuns nouă dac-am dibuit paradigma ce-au fost.

Şi-acu, de-ar fi să căutăm tîlcul celor de-am spus, ar fi să-nțelegem că temeiul lumii este cuvîntul, adică înțelegerea.

C-au făcut Dumnezeu lumea cu rînduială, avîndu nu numai începătură, ce şi adaos, care-au lăsat oamenilor să-l facă, şi apoi sfîrşit, capăt. Şi-au dat ziditorul oamenilor, ca să le-ncerce cugetul, puterea ce însuşi au avut, de-a adăuga la ce-au făptuit şi-a-mplini. Iară la urmă, cîndu va veni vremea, toate cele văzute s-or topi, că şi lumea-i cu margeni, cumu-i şi omul. Ce, luați aminte, numai trupul omului se risipeşte, iară duhul lui nu, că i-l ține numele ce-au avut spre pomenire vecinică. Că numai cele văzute-s trecătoare, iară cele nevăzute, fiindu miezul lucrurilor, sînt vecinice, de păstrează firea ce-au avut cîndu au fost şi după ce lucrul, pragma, şi-au risipit chipul văzut.
Iată, de pe noi numai numele rămîne şi umbra noastră ce-are să rătăcească pînă cînd o fi judecata cea mare, a tuturor. Că, măcar că n-om mai fi, oameni văzuți şi simțitori, cu numele nostru ne-or pomeni cei de-or să vie pentru ce-am făptuit, au bine, au rău. Şi pomenirea noastră va fi au cu laudă şi cinste, au cu ocară şi blestem, după cum ne-au fost faptele în viața aceasta trecătoare. Că faptele sînt aidoma firii oamenilor, venindu ele din duh, care-i partea lui Dumnezeu, au din trup, ce-i unealta Satanei. Ci nu vă lăsați robiți trupului, că ale trupului sînt amăgitoare şi vătămătoare duhului, că-l strică şi-l împuținează, de nu umblați cu priveghere. De'aceea, arătîndu-vă firea şi puterile graiului, vă zic vouă: păziți-vă numele, că vi s-au dat întru veşnicie şi pentru pomenirea oamenilor.
Precum se vede, nedus de cap n-au fost Tănase, măcar c-au mai şi strîmbat unele, ba, de multe ori, şi-au făcut el de dragoste cu buruieni de urît, de s-au şi-mplinit vorba veche ce zice de cîte unul că se ține cu sfinți şi fată draci! Că ce-au ieşit mai tîrziu din toate acestea se va vedea. Şi-atîta despre Tănase ca să spunem nițel şi de Ianache Drakinos,

că mai mult cu-acela s-au înfruntat cărturarul.

Arătarea lui Ianache Drakinos

Ianache, stolnicul, au fost feciorul unui Costa Drakinos, care-au mai avut numele poreclit şi turceşte, zicîndu-i Kîzîl, adică Roşcatu, c-au avut barba roşie, fiindu aşa-nsemnat de Dumnezeu să-l cunoască toţi c-au fost poamă rea. Acel Kîzîl au fost pe vremuri toptangiu, dar scăpătase la un foc de i-au ars acareturile şi l-au lăsat calic. Pe cîte-au fost vorbe, nu s-au pornit focul acela fără pricină, ce i-ar fi pus un Eracle Condurachi pe care l-au înşelat Kîzîl de l-au lăsat pe drumuri, măcar c-au avut amîndoi întocmiri de negoţ.
Din ce-au mai scăpat, după ce-au mofluzit, Kîzîl ajunsese de ţinea dugheană-n Tîrgul Cucului, ca plevuşcă, vînzînd cu paralîcul, dar numai mărfuri de băcănie. Ţinea dugheana-ntr-o odaie lungă, înghesuită cu coşuri de nuiele, cu papornițe, cu putini şi chiupuri de cele mari, din pămînt ars. Aflai acolo roşcove, păpuşi de smochine uscate şi boabe de piper, scorţişoară, măsline, pastrama, legături de ţîri, roate de ghiudem, icre, ulei de măsline, brînzeturi, stafide, lămîi, cuişoare şi alte mirodenii aduse de pe-ndepărtatele meleaguri asiaticeşti. Pe rafturile de lemn ereau înşirate căpăţîni de zahăr, sticle păpurite cu mastică de Corint şi alte băuturi greceşti, bocaluri cu zaharicale, alune, sorbeturi, tipsii cu rahat şi altele multe. Între coşuri, lîngă talerele tiriziei ce spînzura de-o grindă, se aţinea Kîzîl, mic şi borţos, înfăşurat peste burtă c-o pînză unsă cu uleiuri. Cîndu n-avea vînzare, sta cu ochii pe pereţi şi tot cletina din cap, jucîndu-şi canaful fesului, s-alunge muştele ce-l năpădeau roi. Dacă-i intrai în prăvălie, vorbea grecul

numai cu unsori şi tot făcea la plecăciuni, să nu se vază c-au socotit rău, fiindu mare-nşelător, că ținea vorba ce zice să cumperi două, să vinzi nouă.
Kîzîl au avut doi feciori, pe Theodoros şi pe Ianache, şi i-au dat el de-au învățat carte la Stambul, unde-au şi rămas mulți ani la o soră de-a lui. De Theodoros s-au auzit să se fi făcut călugăr la Sfeta Gora dintr-o patimă ce i s-au întîmplat la Stambul c-o muiere. Vorbea lumea că, fiindu aceea măritată c-un bragagiu, l-au prins bărbatu-su cîndu-i puneau coarne, de l-au şi jugănit pe Theodoros ca pe berbeci. Theodoros au luat nume de monah Teofan şi, dac-au ajuns frati-su stolnic, au mijlocit la vlădica de l-au făcut egumen mănăstirii Glavaciocului, unde-au făcut furături multe, că şi ferecaturile icoanelor au prădat. Şi s-au văzut bine a-i fi fecior lui Kîzîl, că poama departe de pom nu cade.
Pe Ianache, ştiindu carte bună, l-au luat slugă Mavroghene, grămătic, de pe cîndu au fost dragoman. Şi i-au ajuns om de credință şi sfetnic, măcar că nu prea-l suferea Doamna Mărioara, fiindu cam slut la-nfățişare. Dară i-au făcut Vodă bine socoteala după vorba ce zice că-i mai bun un măgar ce te poartă decît un armăsar care te trînteşte. Şi, cine-ncalică măgarul, să-i sufere şi cusurul! Erea Ianache mic de trup, c-au fost oleacă ghebos, dară nu tare, şi-avea pletele pe cap tunse, după obiceiul turcesc, fiindu chel ca ridichea. Capul cam mare i-au fost şi ochii mici şi spînatic şi la făptură uscat, cumu-s peştii cei greceşti de-i vindea tată-su, țîrii. Nu prindea seu pe el neam că, pînă s-ajungă boier mavroghenesc, postea mult, ne prea avînd el ce mînca din simbrie puțină ce-au căpătat de la dragoman. Dar nici cîndu au ajuns boier nu mînca mai de soi, să nu facă cheltuială că, fiindu zgîrcit, lega banul cu zece noduri. De atîta

zgîrcenie şi sănătatea au avut stricată, că-i erea răsufletul cu miros rău şi căpătase meteahnă de nu vorbea decît ținîndu-se cu mîna la gură, s-abată duhoarea, pentru care-i ieşea vorba cam bolborosită.
Nedestoinic la muncă n-au fost Ianache, că-i sticleau ochii în toate părțile după bani şi, zicîndu că cine treapădă capătă, au adunat multă blagă şi avere. Şi-acesta au semănat lui Kîzîl, că din rădăcină rea smicea rea odrăsleşte, cum s-au şi văzut că, să-i fi fost dator, pentru o para ți-ar fi pus şi ştreangul de gît. Aduna el mai mult galbeni, zicîndu că aurul are cuprindere mai multă şi nici focul nu-l strică. După apucături ce-au avut, gîndesc eu că şi-n somn se visa tot cu banii în mînă. La ce i-au plăcut atîta, nu pot înțelege, că banii mai multă-ntristăciune dau şi voie rea decît veselie şi părere de bine. Tot cu gîndul s-apuce, măcar că l-au pus Vodă-n dregătorie, nici habar n-au avut de pravilă, măcar că altul s-o ştie mai bine greu să fi aflat, dar au zis că legile-s ca să nu se ție şi pravila-i ca cumu-i ceara pentru cel iscusit, că-ncotro ți-e voia o poți strîmba, după cum vine-mprejurarea.
Trăit între turci, luase-nvățături de-ale acelora, zicîndu că peştele cel mic se teme de cel mare, iar celui cu stare calicul i se-nchină că, dacă bogatul greşeşte, tot săracu-i ținut să-şi ceară iertăciune. Şi altora le da din acele învățături, povățuindu-i să joace după cum e cîntecul, că sluga-i ținută să se dea după stăpîn: cu strîmbu cată să te strîmbi şi cu şchiopul a şchiopăta, să nu le dai pricină de pizmă. Şi nu vorbea cu fățărie, ce însuşi ținea acele-nvățături că, fiindu Vodă chior şi cătînd spanchiu la om, ca găina, căpătase deprinderea, de cîndu i-au slujit la Stambul, de-şi lipea un benghi pe vîrful nasului, şi, tot privindu-l cu amîndoi ochii, se dedase să caute saşiu, bazaochi. Ca stare,

au fost om ne-nsurat stolnicul, spunînd, dacă-l întreba cineva, c-au ales să trăiască-n feciorie spre a se păstra curat, numai nu-l credea nimeni, vorbindu oamenii că de prea strîngător şi din lăcomie nu-şi lua muiere lîngă sine, să nu facă cheltuială, că muierea cu ale ei risipeşte parale multe.

Pe Tănase nu l-au suferit Ianache de cum l-au văzut, că, avîndu cărturarul faimă de bun judecător, se temea de el, nefiindu prea-nlesnit stolnicul a cuvînta-n grai strein. Şi-au făcut aşa de i-au băgat lui Vodă-n cap să-i poruncească lui Tănase a-ntocmi o scriere: *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc.* Şi-au găsit coasa gresia, zicîndu Ianache către Vodă c-aşa are să se facă mai plăcut sultanului, fiindu acela un semn de mare credinţă. Iar cărturarul, dintru-nceput, n-au vrut deloc, zicîndu să fie o rătăcire, dar mai în urmă şi-au luat seama, şi, cu-ndrăzneală mare, s-au pus de-au scris-o, numai c-au mai lungit niţel numele şi l-au prefăcut de la el: *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc cu pilduiri lămuritoare şi desluşiri asupra chipului de-a grăi măscări!* Şi, trimiţîndu scrierea lui Vodă, au şi mers Tănase de s-au băgat în mănăstire la Caimata, lăsînd cuvînt c-au mersu să se căiască!

Dar au vrut Dumnezeu cu el că, cetindu Vodă ce-au scris cărturarul i-au plăcut, măcar c-au stăruit Ianache şi-au tot zis să fie aceea o batjocură ce-au întocmit-o Tănase numai spre luare-n rîs. Dar au fost acolo multe măscări pe care, pesemne, nu le-au ştiut Vodă şi-au trimis de l-au scos, zicîndu că, de data asta, îl iartă. Şi s-au jelit Tănase cu glas mare, că n-au ştiut el să facă mai bine de cum au făcut, că-i nedus de cap, dară, dacă i-a da Măria Sa răgaz mai lung, măcar doi-trei ani, mai bine-are să facă, fiindu osteneală

multă şi bătaie de cap. Şi l-au îngăduit Vodă să mai facă o-ncercare, hotărîndu-i ca-n soroc de doi ani s-o dea făcută. Aflîndu Tănase de unde i s-au tras amarul au căpătat mînie mare asupra lui Ianache, pe care tocmai ce-l boierise Mavrogheni şi-ncepuse a umbla-n caretă. Şi, avînd Triglava un măscărici țigan, pe Mandea Bălan, îi da Tănase bani să iasă-n poartă cînd trecea stolnicul pe uliță-n caretă şi să strige după acela pe țigăneşte vorbe de ruşine:

— Şo mai care, bre boierule? Da nu te mai însori? Au n-oi fi avîndu? Hai că-şi pune Mandea obrazul şi-ți fac vorba cu Lisandra chioara, că e încă tînără, nici şaizeci n-are. Stai, bre, nu sări aşa, că nu ştiu dac-o vrea şi aia, că eşti frumos ca benga! Mai rabdă nițel şi dă şi mie ceva pentru osteneală, că n-oi fi vrînd să-ți fac degeaba?

Şi-ncepea apoi de juca halaripu după caretă, pînă-i zicea stolnicul arnăutului să-l alunge, ajungîndu, de răul țiganului, să ocolească mahalaua. Dar şi cîndu s-au simțit mai tare au tocmit Ianache nişte stricați de-aceia de pe Podul Calicilor care l-au prins pe Bălan şi, băgîndu-l într-un sac, l-au dus în pădurea Cotrocenilor, dincolo de mănăstire, unde l-au bătut de l-au zobit şi l-au lăsat acolo. Şi l-au găsit nişte copii ce umblau după bureți, care au spus la Agie. Şi, dac-au auzit Triglava şi cu Tănase, i-au junghiat la inimă de ce-au pătimit bietul Bălan, dar nu s-au arătat, că nici dovezi asupra stolnicului nu ereau. Însă, după cum se va arăta cînd va veni rîndul, n-au uitat aceia moartea lui Bălan, măcar că n-au fost decît un țigan cam nebun.

Nici Dumitrăchiță nu prea s-au înțeles cu stolnicul, aflîndu el că-l cam ponegrea Ianache la Vodă pentru năravurile lui cele dosnice. Şi se răzbuna şi el cum putea că, odată, fiindu în Divan, s-au pus de-au pitit işlicul stolnicului care, cît

l-au căutat, nu l-au putut găsi şi-au plecat cu capul descoperit, ca după mort. Iară altădată, voind stolnicul să se-aşeze, i-au vîrît Dumitrăchiță felegeanul cu cafea sub cur, de s-au şi opărit acela, c-au fost cafeaua fierbinte. Iară Dumitrăchiță, cu fățărie, se făcea a nu fi vrut, tot cerîndu-şi iertăciuni că n-au băgat de seamă.
În urzelile ce-au făcut Ianache, s-au ajutat mult c-un Perdicari, venetic, care-au fost mare-nşelător, măcar că învățase carte bună, dar nu s-au slujit de ştiința lui pentru faceri de bine, ce numai rele-au făptuit. Fiindu priceput în vicleşuguri, ca şi Ianache, lesne-l amăgeau pe Vodă, căruia, ştiindu-i bine stolnicul firea şi metehnele, c-au şezut atîta amar de ani lîngă dînsul, aşa i-au pus belciugu-n nas de-l purtau ei cum le erea voia. Dară tartorul Ianache-au fost, fiindu el nu slugă lui Vodă, cum se smerea, ci stăpîn, că judeca Mavrogheni mai mult cu mintea stolnicului. Că Ianache la o ureche, iară Perdicaru la alta, tot umblînd cu Ungarii, îl amăgeau cum se-a-măgeşte copilul cu leagăne, să tacă. Umblau ei pe căi ocolite, cu multe-ntortocheri şi meşteşuguri, de-l aduceau unde le făcea lor trebuință. Că se sfătuiau unul pe altul zicîndu:
— Netezeşte mîța de vrei să fîțîie coada!
Şi cu multe tertipuri, tot îi puneau lui Vodă perdele pe ochi, pe lîngă ce-au mai avut, după cum vom arăta mai încolo, că să spunem acu şi de Perdicaru.

Arătarea lui Perdicari

Cel Perdicari şi la chip se vedea a fi-ntocmit cu necumpăt, că i-au fost gîtul lung şi gros, iară capul mic, tărtăcuță. Ochi avea bulbucați şi roşii — iară barba-i creştea ca unui țap, ba şi deştele mîinilor păreau a-i fi ghiare, că-şi lăsa

unghiile lungi de se-ncîrligau. Cîndu s-au pripăşit în tîrg, dac-au fost om fără stare, s-au vădit a fi deprins bine meseria de-a trăi pe spinarea altora, dar umbla rufos şi, nespălat fiindu, la vreme de vară pricinuia putoare, măcar că se purta-nmiresmat cu zeamă de trandafiri. Pentru aceea punea el vină unui cetitor în stele, pe lîngă care-au stat la-nvăță-tură, zicîndu c-acela, spre a-i ascuți mintea, i-au dat o fiertură de-au băut. Şi fiindu făcută prea tare, c-au fost cu multe leacuri, ajunsese de putea aşa de rău că lungă vreme nici din odaie să iasă n-au mai putut.
Despre el au umblat multe vorbe, că bine nu s-au ştiut cine-au fost. Aşa, zice să-l fi cunoscut un neguțător de la Veneția care-au zis de dînsul că dentîi au fost popă pe la ei, papistaş. Şi-au zis să fi călcat pravila, că la papistaşi popii-s ținuți a nu se-nsura şi-a nu avea-mpreunare cu muieri, cum e la noi rînduit monahilor. Iară dînsul, popă fiind, s-au dat în dezmățuri c-o muiere ce-au fost în tîrgul acela, din care lucru, auzindu-se, tot vorbeau oamenii cu mînie asupra lui, că nu mai ploua deloc şi ziceau că pentru faptele lui au dat Dumnezeu acea secetă.
Şi auzind Perdicaru c-au fost vorbe să-l vîre-n temniță, să-i facă judecata, au fugit să scape. Şi, umblînd pe drum, au dat într-o pădure, unde, şezînd, l-au aflat un vraci de cei rătăcitori care, văzîndu-l necăjit, l-au întrebat ce-a pățit? Şi s-au tînguit Perdicaru către vraciul de năpasta ce-au venit peste el, iară acela l-au învățat, zicîndu-i:
— De ți-ar lipsi partea cea mai vinovată, te-ai putea-n-toarce-ndărăt să strigi asupra lor că te-au prigonit fără să le fi greşit nemica. Şi ți-ar veni şi mai lesne-n slujbă, de-ai putea, pentru viață curată, şi episcop s-ajungi. Ia să vedem!
Şi s-au uitat vraciul, au pus mîna, au zis neşte vorbe tainice, şi partea aceea, care-au fost cea mai vinovată, s-au

tras înăuntru şi s-au mistuit de parcă nici n-ar fi avut, fiindu-acela foarte priceput. Şi s-au întors Perdicari, măcar că tocmai bucuros de pierdere n-au fost, dară au vrut dînsul să le-arate credincioşilor acea dovadă ne-n-doielnică cum că l-au năpăstuit. Şi-au mersu drept la biserică de-au bătut clopotele şi-au adunat lumea. Şi-n fața bisericii, fiindu mulțime adunată, bărbați şi muieri, au şi făcut o zicere plină de mînie asupra lor, că pun păcatele de le săvîrşesc dînşii asupra celor fără prihană, iară ca să-şi întărească spusa cu dovada trebuincioasă s-au pus şi-au săltat poalele. Şi-au rămas toți ca neşte stane de piatră că s-au ivit lucrul altmintrelea de cum l-au zis, după cum bine s-au putut vedea, fiindu partea vinovată la locul cuvenit şi chiar mai mare decît se-ntîmplă!
Care lucru au priceput şi Perdicaru, c-au prinsu aceia a-l huidui şi-a-l afurisi şi-a-l bate cu pietre, de nu s-au putut scăpa decît fugind în biserică şi zăvorind uşa. Dară peste noapte s-au dus de-acolo, măcar că-l păzeau aceia, c-au luat funia de la clopot şi-au coborît zidul de şi-au luat lumea în cap. Poate să fi fost şi după cum au zis acel negutător, măcar că-mi pare mie a fi vorba aceasta soră cu povestea. Dară apucături rele-au avut, de care-au zis neguțătorul, că, de cum au venit, au făcut dînsul multe şi pe-aci. Iată, bunăoară, ce-au pățit odată: fiindu vară, pe la Sfînta Măria mare, ieşise veneticul prin tîrg, în crailîc, şi tot căta dînsul în jur cu multă neruşinare la tot ce purta poale şi-şi juca-n palmă un icuşar, s-arate adică cîtu-i de procopsit. Dară fala s-au întors împotrivă-i că, scăpătîndu-i galbenul din mînă şi dîndu să-l prinză, s-au aplecat prea cu grabă, iară nădragii fiindu-i prea din strimt croiți, că umbla îmbrăcat nemțeşte, s-au şi auzit un pîrîit de-au rămas cu izmenele-n priveliştea trecătorilor. Din necazul acela i-au şi

scos unii vorbe cum că-i place să se izmenească, zicîndu aceia şi de-o-ntîmplare mai veche, cîndu au fost prins fără nădragi pe dînsul în casa unei muieri, iară bărbatul aceleia l-au şi pedepsit cu bătaie, măcar că şi el se apărase tot spunînd că-i ne-nțelegere la mijloc. Intrase acolo, zicea el, şi pesemne c-aşa au fost, să-i ia măsură pentru nişte izmene ce-i făceau lui trebuință. Dreptul este că şi muierea aceea erea mare meşteră!

Şi-atunci, cînd cu icuşarul, împins de nevoie, au dat el buzna-n dugheana unui turc mindirigiu, aflată pe unde-au fost locul nevoii, şi, înțelegîndu-se cu turcul, şi-au lepădat nădragii de pe sine, să i-i dreagă mindirigiul. Aşteptînd să-i isprăvească turcul treaba, s-au tras Perdicaru mai la dos, într-o odăiță din spate, să nu şază-n geam în felul acela necuviincios. Şi, tot aşteptînd el întins pe divan, că-l dăruise turcul c-o cafea, l-au furat somnul şi, ațipind, au zis să fi visat c-au năvălit peste el nişte turculeți zdraveni care, răsturnîndu-l pe divan, şi-au făcut cu dînsul năravul lor cel rău. Şi spunea că-n urmă, cîndu s-au dezmeticit din somn, au fost năuc de cap şi-1 ținea şi-o durere grozavă din jos, sub şale, care l-au cam băgat la bănuială, de s-au şi-nfricat şi-au dat mindrigiului cît i-au cerut, numai să-i dea nădragii-ndărăt.

Şi, dacă i-au tras pe el, s-au şi grăbit să scape-n uliță, văzîndu şi vremea că trecuse multă, c-au fost soarele către scăpătat. Fiindu mai liniştit, măcar că-l rupea rău junghiul din partea de jos a spinării, au gîndit dînsul să-şi afle un loc unde să se aşeze. Şi, tot cugetînd la bănuiala ce-au avut, au intrat el la cafeneaua lui Memer Hogea din Zărăfie, că ținea turcul şi muieri. Acolo au şi văzut, care-au fost, că părea cam podidit de jale şi de durere, de s-au dat pe divan mai cu fereală, pe o dungă, cătînd, pesemne, un fel de aşezare

mai puțin dureros. Că bănuiala îi cam ajunsese încredințare şi, uitîndu-se-n jur, au şi zis către Memer o vorbă care n-au înțeles-o acela, suspinînd şi oftînd că:
— Barem nu se vede!
Şi s-au văzut bine c-au avut dînsul poftă să caute ouă de drac, c-au zărit, tolănită pe divan, mai într-un ungher, pe Sultana Zamoris alăturea cu Tănase Harmozek care, ce-o va fi descîntat-o, de rîdea aceea-n hohote. Cam auzise el de prin alții despre meşteşugurile acelei muieri, dară prilej a se-ncredința însuşi nu aflase şi, dac-au luat seama că Tănase s-au dus, s-au şi grăbit să să tragă lîngă dînsa. Şi i-au dat a-nțelege, cu vorbe mai alese, că socotea a fi pentru dînsul o plăcută-ndeletnicire s-o poată pupa ca pe o mîndrețe a lumii ce este. Însă, din cum i-au întors vorba muierea, c-au grăit tare, s-au înțeles bine, dară mai mult de către alții că el n-au ştiut bine româneşte, c-ar putea-o face, numai în alt loc de cum e obiceiul.
Perdicaru, care tocmai îi pipăia cu luare aminte fustele în partea spatelui, spre a se-ncredința că ereau cusute dintr-un bogasiu de cel bun, n-au luat aminte că, tocmai pe cînd aceea, plină de năduf, îl dăruia Satanei plocon, s-au întors şi Tănase, ce-au prins a se răsti la el ca la o slugă, alungîndu-l. Dar au fost şi Perdicaru om de aceia de se iuțesc lesne şi, cum avea nărav de căuta pricină, ajungea de isca ceartă din te miri ce şi mai nimic. Că şi-atunci, în loc să tacă şi să-şi vadă de durerea lui, i-au sărit de grumaz lui Tănase de-au ieşit afară, în uliță, că i-au îmbrîncit slugile. Acolo, cam fără veste, e drept, i-au stîlcit Tănase obrazul c-o palmă aşa fel potrivită că l-au prăvălit la pămînt, năucit de tot.
Dar şi Perdicaru iute s-au ridicat şi o au ruptu la fugă, mai sprinten şi decît un armăsar arăbesc, de-aceia misirlii.

Depăna aşa de iute din picioare încîtulea lesne şi-au rătăcit prigonitorul, oprindu-se mai departe-ncolo, să-şi mai tragă sufletul şi să-l înjure pe dujman. Dar şi Tănase s-au pus şi i-au scornit nume, zicîndu-i *podas okis Ahilefs,* adică Ahile cel iute de picior. Şi-aşa l-au pornit Tănase către casă pe venetic, care-au fost şi cu straiele în neorînduială, că mindirigiul zice să-i fi dres nădragii cam de mîntuială, de-au trebuit să facă ocol mult, pe ulițe mai dosnice. Şi-o vreme nici n-a mai ieşit din casă, că i s-au aflat pățania în tot tîrgul. Şi-au fost toate după cum zice-o vorbă proastă că Dumnezeu e mare, dar şi dracul e meşter! Că desluşirea întîmplării cu mindirigiul au dat-o însuşi turcul, zicînd să fi avut dînsul o nepoată căreia Perdicaru îi tot ținea drumul, măcar c-au fost aceea o copiliță necoaptă. Şi, dacă i s-au ivit prilejul, cum s-a văzut, că şi-au vîrît dracul coada, i-au pus turcul afion în cafea şi l-au dat în seama unor turcaleți, zicîndu să fi făcut aşa după cuvîntul vechi ce zice: cui face facă-i-se! Şi-acu să lăsăm altele, că ne-au venit rîndul să spunem şi de Sotir, pitarul ot Glavacioc, care-au pornit toată pricina.

Au fost, cum se ştie, un neamț bătrîn, Franț Findling, potcovar vestit, că şi carete ştia face, care-au ținut fierărie peste drum de Hanul Cărăuşilor, în metocul Cotrocenilor, mai sus de mănăstire. De la acela am aflat cum s-au pornit pricina cîndu s-au arătat în tîrg dumnealui pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc. Că, auzind larmă, au ieşit neamțu-n poartă şi-au văzut un călugăr ce venea-n-călărat pe un măgar şi cu toiag de beldie-n mînă. Iară pe lîngă acela au zis c-au fost halai mult de copii țigani şi gloată, oameni de strînsură, strigînd şi făcînd zarvă. Şi s-au cam minunat neamțul, după cum a zis, c-au cunoscut în acel călugăr pe

kir Sotir Mogoşanu, pitarul ot Glavacioc, căruia de multe ori i-au potcovit calul, ba şi daraveli de negoţ au zis să fi avut cu dînsul, cît l-au cunoscut bine. Şi-ar fi vrut să-l întrebe pentru care pricină s-au călugărit, dară n-au avut cînd, fiindu pitarul cam prins cu altele. Că s-au întîmplat în cale, zicea neamţul, alţi sfinţi monahi, neşte greci, de la mănăstirea Cotrocenilor care, ce-i vor fi zis celui de venea cu halai, pitarului adică, n-au auzit bine, c-au zis greceşte, destul c-au prins a se lua urît den vorbe. Şi s-au descălărat pitarul, sărind ca un uliu pe acei greci, şi, cu mînie mare, au prins a le trage toiege la cur, zicîndu:
— Procleţi afurisiţi, c-aţi stricat legea şi-nvăţătura care-au adus-o Mîntuitorul nostru şi lăcomiţi la strînsură şi la munca altuia. Adunat-au Isus averi pe pămînt? Luat-au Isus den al altuia? Au cu biciul i-au alungat pe neguţători? Iată că şi eu vă fac întocmai dup-acea-nvăţătură...
Dar de văzut au zis neamţul drept că n-au văzut bine ce le-a făcut, că ieşise praf mult din anteriele acelora şi nici de auzit n-au mai auzit bine, că prea zbierau grecii şi făceau larmă, de-au ieşit de prin han toţi călătorii cîţi au fost, petrecîndu aceia ca la nuntă. Şi mult zice să fi pătimit acei sfinţi monahi, dar i-a scăpat Dumnezeu că s-au întîmplat de-au trecut pe-acolo nişte lefegii de-ai Agiei, arnăuţi călări de la straja tîrgului, şi-au sărit aceia şi cu multă opinteală au făcut aşa de l-au oprit din dat pe pitar, că era vînjos ca un taur, şi l-au pus jos să-l lege. Insă pitarul, cum va fi făcut, că i-au dat unuia-n boaşe de s-au slobozit şi s-au pus cu toiagul asupra lor de i-au culcat în praful drumului, că avea agerime mare. Şi zicea c-au fost privelişte! Că, rotind toiagul, tot dintr-o lovitură a şi culcat trei, măcar c-au fost un arnăut mai mititel şi cam stricat de vărsat la faţă care-i sărise-n spate, ca pisica, strîngîndu-i beregata să-l sugrume.

Aceluia numai una i-au dat pitarul cu contu-n burtă de l-au lepădat şi l-au aruncat, stricînd poarta hanului cu dînsul, c-au fărîmat ulucile. Şi-au crăpat capete, au risipit dinţi, ba şi mîna unuia au rupt, că fiindu toiagul lung, apuca loc mult de-l sfinţea! Şi dac-au isprăvit şi cu aceia, iară s-au încălărat pe măgarul lui, să se ducă unde-au avut a merge, că grecii, cît au avut pitarul a face vitejii cu arnăuţii, s-au şters de-acolo, ca cum nici n-au fost.
Şi-au zis neamţul că se depărtase bine pitarul cînd, uitîndu-se-ndărăt, au luatu seama că arnăuţii aceia s-au sculat de jos şi, măcar că se cam ţineau care la cap, care la şale, care pe la ţurloaie, s-au luatu şi-au pornit călări după dînsul şi cu hangerele-n mîini, să-l taie şi alta nu. Pentru care, văzînd pitarul întîmplarea cum vine, s-au pedestrit cu grabă, au lăsat măgarul şi o au luatu la goană pe uliţi cu zor mare şi cu poalele anteriului sumese, pentru mai multă sprinteneală. Şi acel neamţ, Franţ caretaşul, au zis că nu l-au mai văzut, că uliţa nu da drept, ce şovăit, dar au aflat din oameni că i-au rătăcit urma arnăuţii şi numai măgarul l-au dus la Agie, carele cu nemica n-au fost vinovat.
Dintru această-ntîmplare, cum s-au aflat mai tîrziu, au ajuns de s-au adunat pitarul cu Grigoraş Zlătescu, care-au fost şi el între călătorii de la han, rîzîndu şi desfătîndu-se de păţania arnăuţilor, cum i-au toiegit călugărul, măcar că ereau aceia oameni domneşti şi nu se cuvenea. Şi-au mărturisit Grigoraş că, văzîndu el cum se ridică de pe jos acei arnăuţi, s-au încălărat şi-au pornitu iureş la vale, după călugăr, că nu i-au părut lui a fi vrednic să-l lase pe călugăr în voia acelor lefegii, fiindu prea de tot mînioşi. Şi, dacă l-au ajuns, l-au luatu la spate, pe cal, şi l-au dus prin zăvoaie de l-au trecut apa Dîmboviţei, şi s-au pitit într-o livede pînă s-au mai întunericit, că nu-l putea duce prin

tîrg, fiindu cu chipul cam stricat, c-au avut un ochi învinețit rău şi buza ruptă. Şi anteriul i-au fost prăpădit, fiindu vechi şi cam putred pesemne. Dar au zis Grigoraş că i-au plăcut mult dumnealui de acel călugăr, luîndu seama că erea bărbat falnic la făptură şi semeț, purtîndu-se cu fudulie, c-avea deprindere de-şi rădea fălcile şi numai mustăți purta în chipul cătanelor ungureşti, adică mari mult, pînă către urechi. Şi părul avea lung şi împletit la spate-n coadă, ca popii, numai n-o strîngea sub comanac, ce o lăsa să-i cază pe spate, în felul nemților. Era om vioi, iute la vorbă şi la mişcări, dar cam aspru la căutătură şi de fire cam bănuitor. La trup au fost nalt de statură, iară părul şi ochii au avut negri.

Şi, dac-au mai stat de vorbă, aşteptîndu soarele să scapete, au aflat Grigoraş că nu-i călugăr adevărat, ce s-au îmbrăcat aşa c-au avut o-mprejurare neprielnică la drum. Şi-au avut bună creştere, că au mulțămit lui Grigoraş pentru ajutorul ce i-au dat şi i-au spus, ca să ştie, că se numeşte Sotir Mogoşanu, pitar ot Glavacioc. Iar Grigoraş, tot veselindu-se de-ntîmplarea ce-au fost şi plăcîndu-i de-nfățişarea pitarului, mai pe sub ascunsu, cînd au fost vremea către seară, l-au dus plocon lui Tănase, dascălul de la Academia domnească, de i-au dat sălaş în casele aceluia, zicîndu:

— Cată de te fereşte o vreme şi mai bine-ar fi să stai pitit pînă te mai omeneşti la față şi se mai uită-ntîm-plarea, că aşa nu te poți arăta prin tîrg fără primejdia vieții. Şi i-au zis că, poate ştie dumnealui de Mavroghene, Domnul cel nou,

c-au adus obiceiuri turceşti: face judecată puţină şi dă pedeapsă multă. Iară dumnealui au bătut oameni domneşti, precum nu-i îngăduit, şi poate pătimi osîndă mare pentru aceasta.
Şi-au zis şi Tănase că nici nu s-au împlinit săptămîna de cînd au ridicat Vodă-n ştreang pe un Iliuţă, casap din mahalaua Scaunelor, c-au sărit acela cu satîrul la Aga Manolache, că l-au înjurat Aga de nevastă, iară Iliuţă, fiindu oltean, nu suferea. Şi măcar că mulţi s-au pus pentru acel Iliuţă, nu s-au îndurat Vodă nicidecum zicîndu că s-ar face obicei dac-ar îngădui să sară oricine la un om domnesc. Că se strică rînduiala ţării, iară altădată să vie cu jalbă la dînsul, nu să sară cu satîrul să facă moarte de om pentru nişte vorbe, care se risipesc şi se spulberă ca fumul. Dar acel Iliuţă nu mai avea cum face jalbă altădată, că două zile l-au lăsat de s-au scorojit în ştreang...
Şi s-au rugat pitarul de Grigoraş, scoţînd de prin sîn neşte galbeni împărăteşti, de-au mersu acela pînă la dugheana lui Moişă ovreiul, în Tîrgul Cucului, şi-au cumpărat un rînd de straie, fiindu cam deopotrivă de nalţi la statură. Şi, nu tîrzie vreme, s-au întors Grigoraş c-o boccea-n mînă pe care-au luat-o pitarul şi-au mersu în altă odaie de s-au primenit. Şi-au venit apoi îmbrăcat c-un mintean de postav negru, fără mîneci, pe subt care-au avut cămaşă albă de borangic vîrîtă-n poturi vişinii cusuţi cu ceapraze negre şi strînşi peste mijloc c-un brîu lat de şal şi-n picioare cu iminei stacojii. Numai pentru cap nu i-au aflat alta Grigoraş decît o pălărie lipovenească, de aceea cu margeni late, care-i bună că te apără de dogoarea soarelui, ba şi la vreme de ploaie, că-i ca o straşină. Şi iarăşi au mulţumit pitarul lui Grigoraş, zicîndu că le-au potrivit bine, numai de iminei au zis că i-au luat cam mari şi nu-i vin tocmai bine pe picior.

Şi, înțelegînd Tănase că s-au cotorosit dînsul cu oaspete nepoftit, au poruncit către-o țingăncuşă nurlie ce-o ținea să-i vază de casă de-au adus aceea bucate şi băuturică şi, dacă l-au poftit să mănînce, bine s-au văzut că erea flămînd foarte, c-au istovit totul. Iară dacă s-au dat pe divane să tragă ciubuce, pentru trecere de vreme au spus pitarul întîmplarea ce-a fost cu el. Şi-a spus că-i de loc dintr-un sat de lîngă mănăstirea Glavaciocului, de pe apa Glavaciocului, care va să zică, şi-i e numele, cum le-a spus dumnealor, Sotir Mogoşanu, pitar. Şi-au zis mai întîi de tată-su că s-au îndeletnicit cu negoțul de vite, fiindu el gelip şi geambaş de cai, şi de mititel l-au luat lîngă dînsul în drumurile ce făcea la Stambul şi la Țara Ungurească şi la Beci. Şi-aşa au bătut el pămînt mult şi-au cunoscut lumea, şi-au deprins şi alte graiuri, care i-au fost de mult folos.
Şi, cugetînd că i-a fi destul cît au agonisit, s-au tras la casa ce i-au rămas la moartea părinților, casă mare, cu culă şi c-o sfoară de moşie-n jur, care-i hotar cu moşia mănăstirii Glavacioc. Şi-au trăit o vreme fără nici o supărare, pînă mai acu, nu-i mult de-atunci, de cîndu au venit egumen nou un grec, Teofan...
Acela, fiindu om cîrcotaş, au scornit pricină pentru un petic de pădure, zicîndu că-i din moşia mănăstirii.
Şi-au ticluit înscrisuri mincinoase, măcar că se cunoaşte c-au făcut adaos cu alt condei, ca să-i prinză partea aceea de pădure. Şi poate că nimica n-ar fi zis, avînd dînsul deajunsă strînsură şi fiind şi doritor de tihnă, numaicît chiar acolo, în locul acela, se-ntîmplă să fie-ngropat moşul lor, Udrea, de pre care au moştenit ei acea moşie cu hrisov de la Matei Basarab, şi-ar fi păgîn el s-o lase grecului, care nici o treabă nu are cu acea moşie, ce numai zice că are.
Şi ce poate spune el e c-au nemerit rău cațaonul, că nu l-au

văzut ce om e. Dumnealor poate ştiu că-i îndeletnicirea de geambaş cu primejdie şi nu-i e dat verşicui să se ia-n piept prin păduri cu tîlharii, că trebuie să fii tare de inimă... Dar o greşeală tot a făcut el, care nu-i de nici o laudă, ce le-o spune numai ca să-nţeleagă dînşii cum a ajuns de s-a-mbrăcat călugăr. Va să zică, avînd dînsul pricină cu egumenul, a lăsat vorbă că porneşte la judecată cu îndreptările ce avea. Şi-au luat hrisoavele cu dînsul şi-a pornit la drum cu o slugă. Şi-a luat calea spre Argeş, către Potlogi, şi i s-a părut c-aveau om pe urmă dar nu s-a-nfricat, fiindu într-armat, ce s-au dat acolo sub neşte tufe, ca şi cum n-ar fi vrut să-l arză soarele. Şi-acela, ce i-au părut a fi pe urmele lor, nu s-au arătat, crezîndu dînsul că i-au părut doar, şi iar au pornit la drum.
Şi-au dat la un aleşteu. Şi-acolo i-au luat Dumnezeu mintea că, fiind ziua cu năduf, au dat a se răcori-n aleşteu. Şi-a lepădat straiele lăsînd totul în seama slugii şi a intrat în apă şi s-a desfătat mult, înotînd de-a-fundulea. Şi făcînd el una ca asta au arătat multă lipsă de-nţelepciune, că, privind către mal, l-au văzut pe acela cumu-i aduna straiele şi punga şi armele şi calul şi hrisoave şi tot. Şi, strigîndu la el, acela au tras pistolul de la brîu de-au dat într-însul, dar nu l-au nemerit că s-a dat la fund. Şi-acela, crezîndu să fi murit, poate, s-au luat de s-au dus cu toate-ale lui lăsîndu-l gol ca un vierme în acel aleşteu, că pesemne, l-au cumpărat grecul. Şi-au stat el toată ziua prin zăvoaie, rupt de foame şi-mbrăcat pistol, la un loc ce se cheamă Ziduri. Dar a avut norocul c-a dat acolo, în pădure, peste-o biserică, carele el n-au ştiut-o, că nu erea la drumul de şleau. Şi-n biserică au fost un popă bătrîn, care trecuse-n viaţa lui prin ceva-ntîmplare, c-au avut pe obraz urmă adîncă de sabie. Şi s-au arătat popii îmbrăcat ca paparudele, adică-ncins cu bozii, şi

s-au rugat la acela de ajutor. Şi popa, dacă i-au spus întîmplarea, l-au dus la o chilie într-un conac alb ce-au fost lîngă biserică, unde i-au zis că-i sălaşul unui vescov, fiindu biserica aceea a vescovului...
Despre vescovul acela are să le spuie mai încolo, că au fost întîmplare cu tîlc adînc, cum i-au părut dumnealui. Atîta numai să ştie că nici la-nfățişare nu s-arăta a fi om de rînd. Sta acolo-n chilie şi citea pe o carte şi avea părul cum e zăpada de alb şi barba aşijderea. Şi, dac-au ridicat privirea către dînsul, au văzut c-avea o lumină-n ochi care nici n-ai fi zis că se poate-ntîmpla să fie la om pămîntean. La gît avea cruce mare de aur, bătută-n pietre nestemate, al cărei lanț se rupsese, pesemne, că erea legat cu o sforă proastă. Şi, pe deasupra crucii, purta ochiul unui juvăț de frînghie care-i atîrna pe umere. S-au cam mirat dînsul de ce-au purtat acel juvăț dară nu l-au iscodit, cugetînd că nu se cuvine, că poate să fi avut canon sau au fost altă pricină, că monahii aceştia de multe ori îşi poartă viața după cum a fost a vreunui sfînt mucenic. Şi i-au vorbit vescovul, care erea desăvîrşit înțelept, grăind tot în pilde-adînci. Şi, dacă i-au spus de-ntîmplarea ce-au avut dînsul, i-au dăruit acel vescov neşte veşminte călugăreşti de-ale lui, altele neavînd, şi-aşa s-au făcut dînsul călugăr, cum l-au cunoscut dumnealor. Şi, aflînd un măgar rătăcit, c-au ştiut de monahi că-i țin canoanele să nu meargă-ncălărați, numai pe măgari, au luat drumul spre Bucureşti, cum l-au sfătuit vescovul. C-are de gînd să se facă mort, să vadă ce-are grecul în gînd poate l-a afla şi pe vînzător, să-i plătească după cum i se cuvine.
Tăcînd pitarul, au prins Grigoraş a-i spune lui Tănase întîmplarea cum au fost la Cotroceni şi-au rîs mult, zicîndu-i pitarului că bine-au făcut ce-au făcut. Acela au

pus însă nasu-n podele şi-au clătinat din cap cu-ntristare, jelindu-se că dînsul n-au vrut să-ntineze straiul cel sfinţit, măcar că viaţa lui în multe păcate s-a spurcat, c-au avut multe alunecări, mai ales din pricina muierilor. Dară s-au mîniat că l-au luat în rîs acei călugări, care trebuie să fi fost băuţi, c-au strigat după el şi-au hulit, zicîndu: — Bucură-te foarte, fata Sionului, căci iată împăratul tău vine la tine drept şi însuşi Mîntuitor. Şi-au prins a striga: Osana! Osana! şi cîntîndu Kirie eleison! Kirie eleison!
Şi-au zîmbit Tănase către pitar şi i-au zis că acele vorbe sîntu la Matei, la Evanghelie de le-au zis către Mîntuitorul cîndu au intrat la Ierusalim. Dar Grigoraş n-au luat aminte, ci au zis c-ar vrea şi el s-auză ceva întîmplări din ce-au păţit dumnealui, că-i place mult cum istoriseşte. Iar Tănase au bătut din palme să vie ţiganca şi i-au poruncit de-au mai adus ciubuce şi vin proaspăt, care sfîrîia, că i-au zis Tănase de l-au adus în ulcele noi, de pămînt ars. Şi-au mai băut vin, şi-au mai tras din ciubuce, iar pitarul au prins a spune cum au fost el într-un rînd la Rusciuc, peste Dunăre, cu neşte cai să-i vînză. Şi şedea el la un han, care-a fost lîngă saraiul unui turc, Şarkan-bey, ce erea mare neguţător. Turcul acela au avut în casa lui o cadînă, frumoasă foarte, grecoaică creştină din Stambul, Smaranda pe nume. Şi-aşa mult ce i-au plăcut dînsului de acea cadînă, cît l-au lăsat şi ţinerea de minte şi-a rămas şase luni încheiate la Rusciuc, de i s-au încîlcit toate daraverile negoţului şi-au prăpădit mulţime de bani. Că sărea noaptea pe fereşti, cu primejdie mare să-l prinză turcii, şi şedea toată noaptea cu cadînă, că neguţătorul umbla mult şi călătorea în negoţurile lui. Şi-avînd Smaranda aceea o turcoaică slugă, o copilă ce-i zicea Fatma, care i-au fost cu credinţă mare, sta aceea şi-i păzea toată nopticica.

Dar au venit tată-su după el, că mai trăia pe atunci, şi l-au bătut cu toiagul, să-i aşeze minţile de unde i-au căzut. Şi legat l-au întors acasă la nevastă, că erea om însurat, şi alte şase luni l-au ţinut închis în casă, iară hrană i-au dat numai cîtă să rămîie viu. Şi vin nu i-au dat neam, numai apă de la fîntînă, după vorba ce-au zis tată-su, că vinul îi iuţeşte sîngele şi-l împinge la păcat. Şi-aşa l-au tămăduit. Acu, fiind trecuţi de la întîmplarea aceea ani şapte, cugetă dînsul că bine-au făcut tată-su ce-au făcut de l-au întors acasă, c-avea copii de crescut, iar el umbla să-l taie mahomeţii. Dar de cadîna-ceea tot îi pare rău cîteodată, de-i vine să se jelească... Şi-l ia aşa un fel de sfîrşeală...

—N-am avut noi parte, l-au căinat Grigoraş, să fi avut puterea care-au avut-o un dumnezeu de-al grecilor, c-acela se schimba în tot felul de vite şi de orătănii şi da la muierile oamenilor, de-au umplut pămîntul cu copii făcuţi în flori...

— Prea crezi şi tu în toate iresurile, l-au rîs Tănase, acelea nu sînt lucruri care sînt, că-s poveşti cu tîlc...

— Povestea aceea am auzit-o şi eu, au mărturisit pitarul, şi mi-au plăcut mult, că eream crud, dar nici atunci n-am prea crezut c-ar putea fi lucru adevărat, că erea prea frumoasă. Dară, fiindu necopt la minte, m-am apucat atunci să-nvăţ solomonia, să mă fac vîlhovnic, vrăjitor... Asta a fost o-ntîmplare mai veche, din tinereţe, c-aveam ani numai şaptişpe şi m-au lăsat taica pentru nişte daraveli de negoţ la cetatea Vizogna, lîngă care se sapă sare, care este pe lîngă Sibiu...

Şi-au povestit dînsul cum au cunoscut acolo pe fata unui neamţ, doftor şi şpiţer. Neamţul au ştiut face şi vrăji, fiindu foarte vestit, că prea i-au fost frumoasă fie-sa, şi-au intrat la dînsul la-nvăţătură, că l-au amăgit acela zicîndu-i c-are să-l înveţe o vorbă ce-l face pe om nevăzut. Şi s-au tocmit cu

şpițerul pe bani mulți şi l-au ținut la-nvăță-tură de-a deprins, ce-i dreptul, mulțime de şiretlicuri, numai cît vorbele acelea s-au arătat a fi fără putere, că-ntr-o noapte, măcar că zisese vorbele, tot l-au prins şpițerul în patul Lisavetei, c-aşa o chema pe fie-sa.
Şi l-au bătut dînsul pe şpițer, cum i se şi cuvenea înşelătorului, dară bana nu i-au mai luat îndărăt, ce au zis să-i facă zestre fie-si, că aceea nu l-au înşelat, ci, pre cît i-au părut lui, au dat de bunăvoia ei. Iară el au fugit şi-au stat la un geambaş, Varahia, că s-au temut de şpițer să nu-l tragă la lege. Dar, din întîmplarea ce-au avut cu şpițerul, auzindu-se la ei, în părțile Glavaciocului, i-au ieşit vorbe că e vîlhovnic şi-au fost dres, fermecat, să nu-l vateme:
nice custură,
nice uitătură,
nice mană,
nice buruiană,
nice furtună,
nice puşcă care tună...
Iară adevărul este altmintrelea, că nu-i dres, ce are o iarbă de-i zic turcii *gjirid oti,* ce pe la noi ar fi să-i zică *frăsinel,* care iarbă aşa putere mare are într-însa cît zvîrle-afară din trup şi fier şi plumb.
Cu iarba-ceea şi-au scăpat dînsul viața-ntr-un rînd, nu-i nici anul de atunci, cînd a călătorit la apa Niprului, să cumpere nişte cai căzăceşti. Se afla la drum cu un slugă ce-l tocmise la Brăila de nevoie, că pe omul lui îl tăiaseră nişte țigani. Şi l-au vîndut şi-acela, c-au dat în el cu pistolul, pe la spate, şi i-au luat aurul, cît au avut, şi calul i-au furat şi-a fugit, lăsîndu-l căzut în sînge, între străini, tocmai într-o cîmpie, la apa Niprului. Iară dacă şi-au venit în sine şi-au cunoscut că-i vătămat de glonte, s-au legat cum au putut şi el cu

iarbă de aceea. Şi-au tras iarba plumbul afară şi n-au lăsat să obrîntească locul, măcar că-i sfărîmase o coastă. Şi s-au închis rana de parcă n-ar fi fost nimica, dar putere să umble n-au mai avut, că sînge i-au curs mult şi-a zăcut trei zile şi hrană n-a avut nimica.
În starea aceea l-au aflat o moscăliţa, care l-au luat pe cal şi l-au dus la dînsa, unde mult l-au îngrijit, că nu trecuse săptămîna şi s-au putut ridica pe picioare. Şi i s-a-ntîmplat de-au căzut la dragoste cu moscăliţa, fiindu aceea frumoasă muiere... Dînsa avea moşie de nu-i ştia hotarul şi creştea mulţime de cai. Erea muiere aprigă, care umbla mai mult încălărată şi hoţea cu cetaşi la drumul mare, făcîndu mulţime de grozăvii nefireşti. Năvăleau buluc în puterea nopţii pe la curţi şi, spăimîntînd cu armele, ridicau bani şi scule scumpe şi cai, iar dacă le şedeau împotrivă, nu pregetau să facă omor. S-o fi văzut, n-ai fi gîndit de ea că şi moarte de om au făcut, că părea să fie un înger de aceia scrişi în icoane, avîndu părul în culoarea paiului de grîu şi ochii albaştri. Dară din pistoale da ca un bărbat.
Şi dacă l-au văzut pe picioare, l-au dus la dînsa-n odăi şi i-au aşternut masă bogată şi s-au îmbătat împreună c-o băutură dulce, semuind vinului, care aceia-l fac din miere. Din acela, pesemne, le-au venit apoi a curvi, c-au sărit moscăliţa asupra lui, şi mugea de parcă dăduse strechea-n dumneaei, şi l-au cuprins cu braţele şi l-au sărutat cu fierbinţeală mare, şi-i tot şuşuia la ureche vorbe, care n-au prea înţeles el ce-au vrut să zică, că, pe atunci, bine nu i-au cunoscut graiul. Dar i-au părut c-au rămas mulţămită, măcar că dînsul n-au fost tocmai tămăduit. Şi-n vremea cît l-au ţinut moscăliţa au slăbit şi s-au împuţinat la făptură, de-ajunsese ca uluca, şi-i sticleau ochii-n cap ca la strigoi... Şi-abia, abia l-au îngăduit să plece...

Iar Tănase, care-şi ţinea burţile-n mîini ca să răsufle mai lesne, l-au oprit pe pitar din povestea ce-au fost cu moscăliţa că, fiindu netreaz la minte, l-au întrebat cam ce trecere cugetă dumnealui c-ar putea avea dînsul la acea muiere, că şi lui i-ar cam prinde bine să mai lepede din seul cu care l-au dăruit Dumnezeu, fiindu prea bun la inimă? Şi pitarul s-au gîndit niţel, s-au mai frecat pe la ceafă, apoi au rîs degeaba şi-au zis că n-ar putea spune, de teamă să nu greşească şi să-l înveţe rău, mai ales că aflase, cît au rămas pe acolo, că au mai avut moscăliţa un ibovnic litvan, pe care, supărîndu-se, pentru ce pricină n-au izbutit să cunoască, a pus de l-au legat cu şleauri de patru cai ce chiar dînsa i-au bătut cu biciul pînă l-au rupt.
Auzind întîmplarea, cărturarul au zis să fi întrebat numai aşa, spre a-l ispiti pe dumnealui, că i-ar veni şi greu să călătorească tocmai pînă la apa Niprului, care-i departe tare, şi mai bine şade-aici cum l-au lăsat Dumnezeu, măcar că, dac-au înţeles bine, aceea trebuie c-avea bune meşteşuguri şi dibăcii... Dar s-au amestecat Grigoraş, care şi-au rînjit dinţii către dînsul şi l-au sfătuit cu vorbe-nţelepte să nu umble-n slujbe întru care nu-i bizuit, cerînd acelea nu volnicia cugetului, ce vîrtute şi puterinţa trupului, ce mai rar se-ntîmplă la un dascăl de ritorică, mai ales dacă l-au iertat Dumnezeu!
Şi-au prins a se-nfrunta din vorbe şi l-au cam rămas Grigoraş pe Tănase, măcar că nici acela nu s-au lăsat deloc, ci au prins a se-ndrepta zicîndu, după cum zice şi zicătoarea, că nu te albeşti pe tine dacă-l înegreşti pe altul. Căci dînsul s-au răzgîndit nu din alte pricini, ce pentru că şi-au adus aminte de cuvîntul înţeleptului care-au zis, cînd au fost tot aşa o-mprejurare, *Emi tuto upiiteon,* ce letineşte s-ar zice *mihi hoc non faciendum est,* adică pe limba

noastră adus, ca să priceapă şi Grigoraş, *eu nu trebuie să fac aceasta*!

— Cum dară n-aş face după cum firea ne-au rînduit? s-au nedumerit Grigoraş. La ce ne-au mai lăsat Dumnezeu, cînd ne-au alcătuit cu sfînta-i înțelepciune, mădularele ce le ziceți ruşinoase? Numai ca să puie semn deosebitor între ce-i parte femeiască şi ce-i parte bărbătească? N-au poruncit, cu poruncă mare, să creştem şi să ne-nmulțim? Nu şi jivinele sînt supuse aceloraşi porniri din fire? Mă iartă, Iurie, dară, socotesc eu, numai dintru cei căzuți în neputință s-au scornit canoanele cele vătămătoare firii ce le ziceți moraliceşti. Făptuitu-le-ați întru hula lucrării şi înțelepciunii ziditorului, nu întru slava a ce-au zidit! Şi-mi pare că eşti domnia ta precum cotoiul din poveste care, dacă n-ajunge la slănină, zice că pute!

Şi-au urmat a se-nfrunta, pentru zădărnicii de acestea, pînă tîrzie vreme, că-i ameţise la cap vinul şi le venise gust să sfredeluiască apa! Dar, pentru pricina pitarului, s-au înţeles dînşii să meargă să se mai sfătuiască şi cu Triglava că, avîndu acela bună-nvățătură, l-a povățui să facă după cum e mai bine. Şi, chiar a doua zi, l-au dus aceluia, stăruind ei pentru pitar să-l ajute de hatîrul lor. Dar boierul, dacă i-au spus Sotir, pitarul, că umblă egumenul să-i răpească din moşie, s-au cam întunecat la față şi, fără ocol, i-au zis că nu poate birui-n Divan, mai cu seamă c-au pierdut şi-nscrisurile, iar Teofan acela-i grec şi frate lui Drakinos, pe care l-au făcut Vodă Mavrogheni mare dregător. Şi s-au făcut la noi spurcat obicei, că pricinile nu se mai judecă după dreptate, ce după starea pricinaşilor şi, dacă cinevaşi e grec şi dregător, nu poate fi rămas de altul ce nu e, măcar de-ar fi acela cu toată dreptatea-n mînă. Şi numai o cale piezişă de-ar afla, ca să umble pe-aceea...

Şi-au bătut în palme boierul şi-au poruncit slugilor s-aducă ciubuce şi cafele că, dacă s-au tras pe divane, au zis către pitar să-i spună pe de-amăruntul toată tărăşenia, ca să cumpănească dînsul. Şi-au povestit Sotir toată-n-tîmplarea cum au fost şi cum l-au tîlhărit la drum, care noi nu ne mai întoarcem şi au spus şi de cum s-au aflat dînsul cu acel vescov de la biserica din pădurea Zidurilor, că l-au tot iscodit boierul cu-ntrebări despre acela, zicîndu că-i pare cam ciudat lucru. Şi s-au învoit şi Sotir, c-au mărturisit că nu s-au dumirit încă ce-a fost, pentru care nici n-au povestit unele dumnealor, să nu-l crează rătăcit la minte. Şi-au băgat mîna sub cămaşă şi, după ce-au desfăcut nişte cătărămi, au tras afară un chimir greu, cusut cu pungi, şi l-au aşezat lingă dînsul.
Şi-au prins a povesti pitarul de acel vescov că, după ce-au stat şi-au vorbit multe, s-au ridicat şi, luînd o lumînare-n mînă, l-au dus pe o scară răsucită de-au coborît într-o pimniță boltită, sub pămînt. Acolo au fost o trecere ascunsă, îngustă tare, prin care-au dat într-o hrubă umedă, zidită cu cărămizi. Şi-au mers cale multă prin acea hrubă, că-l dureau şi şalele tot mergînd aplecat şi răsucit, c-au fost locul strimt. Şi-ntr-un tîrziu au dat într-un beci larg, boltit, din cărămidă roşie, unde-a fost locul uscat, avîndu pesemne răsuflători. Şi-au fost acolo neşte tronuri mari, pline de scumpătățuri, cum au numai împărații: tipsii, talgere, cățui, ibrice, cupe, candele, icoane ferecate şi multe altele tot în argint lucrate, dară unele şi de aur au fost. Şi i-au zis vescovul că se află ei sub palatele Brîncoveanului, într-o tainiță, care n-o mai cunoaşte nimeni, c-au murit demult aceia de-au ştiut ascunzătoarea. Şi-au ridicat pleoapa unui sicrieş de lemn negru, încrustat cu sidefuri, şi-au tras de-acolo acest chimir, care-l pot cerceta dumnealor să vază

că-i burduşit cu bani de aur, tot galbeni împărăteşti şi mahmudele, şi i l-au dat zicîndu-i să se-ncingă cu el, c-are să-i prindă bine în treaba ce are de făcut. Că aurul toate uşile le deschide. Şi i-au zis să ție minte vorba că banii fac bani şi-aceia-l povățuiesc pe om ce să facă-n viață, fiindu buni cînd puterea lor nu-i stricată...
Pe cînd strîngea el cătărămile acelui chimir, care trage mai bine de cinci ocale, l-au întrebat pe vescov de nu-i e teamă să-i arate lui, om necunoscut, toate acele taine şi comori, fiind bine ştiut lucru că aurul îi stîrneşte pe oameni de fac multe nelegiuiri. Şi-acela au zîmbit şi i-au zis:
— Noi nu ne-arătăm către cei răi. Şi să mai ştii că nu-i întîmplare pe lume, cît de măruntă ar fi, să nu fie scrisă dinainte în cartea Domnului. Şi-apoi, cînd a veni vremea, vei înțelege că eu n-am a mă teme, că nimeni n-au murit de două ori...
Şi l-au dus în urmă tot printr-o hrubă zidită, de l-au scos într-un loc pustiu, pe malul unei ape, răsucind pe țîțîni o piatră mare, năpădită de muşchi. Dar, cînd a fost să plece, i-au zis vescovul să-l caute pe un nepot al său, c-acela are să-l ajute mult, şi i-au dat şi semn de-ncredințare către dînsul, numai ca, fiindu el cu nebăgare de seamă, n-a luat aminte să-l întrebe de numele aceluia, că nu i-au spus. Şi degeaba a strigat către piatră şi a bătut cu pumnii că, pesemne, n-au lăsat să-i treacă glasul, fiindu groasă foarte, şi semnul acela i-au rămas în zadar. Şi pe aceste vorbe au băgat pitarul mîna şi-au tras din sîn o năframă de mătase neagră, veche tare, unde, dac-au desfăcut-o, s-au văzut capacul unui engolpion din aur şi jmalțuri, bătut cu pietre nestemate. Şi se minunau Tănase şi Grigoraş de lucrătura acelei scule scumpe, numai Triglava s-au făcut la față alb ca păretele şi s-au desfăcut la gît, c-au zis să fie zăpuşeală

mare. Şi, ridicîndu-se de pe divan, au mersu de-au scotocit într-o lacră, iară cînd s-au întors cătră dînşii s-au văzut că aducea chiar cealaltă parte a engolpionului. Şi-au luat pitarul părţile şi le-au împreunat, bine văzîndu-se că se potriveau întocmai. Şi au rămas pe gînduri Triglava, cît şi ceilalţi au tăcut, fiind tulburaţi de-ntîmplări, numai Tănase, ce-i va fi venit, au prins a cînta popeşte: *Kirie eleison, Kirie eleison...*
După ce-au şezut cîtvaşi cu gîndul său, s-au sculat Triglava şi-au zis să iasă afară, în grădină, că e şi aerul mai bun. Şi-au stat între pomi, unde-au fost neşte laviţe de piatră netezită, şi i-au spus pitarului să-i mai spuie odată povestea acelei călătorii. Şi-au spus pitarul tot drumul cum i-au fost şi, povestind, au tras c-un băţ pe jos neşte dîre, arătîndu cum i-au fost calea. Şi-au zis Triglava, băgîndu de seamă semnele ce scurmase pitarul, c-acelea închipuie o slovă ovreiască ce se zice greceşte *Tau,* şi slova aceea e semn adînc, spunînd ea, pentru cine-i cunoaşte tîlcul, multă-nţelepciune...
— Nu cred eu să şază-nţelepciunea-ntr-o slovă, zice că s-au îndoit Sotir, dar un semn poate să fie.
— Numai de l-am înţelege bine, zice c-au zis şi Tănase, că mie-mi pare a semăna mai mult c-o cale rătăcită, de aceea ce-i zice greceşte lavirint. Şi iarăşi au prins a cînta popeşte *Kirie eleison, Kirie eleison,* măcar că i-au tot zis Triglava nebunului să tacă, fiindu-i voia, după cum s-au mărturisit, să afle ce-au grăit pitarul cu acel vescov?
Şi-au prins a spune Sotir cum s-au plîns aceluia de întîmplarea ce-au avut cu Teofan şi cum s-au văitat de greci, că-s prea apucători, de-au năpădit peste noi ca lăcustele şi toată vlaga ţării o au supt, cît îi vine să sară cu parul, să s-aleagă-ntr-un fel. Şi nu se poate dumiri el cumu-

i mai rabdă țara, măcar c-au ajuns bieții oameni la sapă de lemn. Iară vescovul l-au ascultat cu luare-a-minte şi i-au zis apoi:

— Şi ovreii, căndu l-au mîniat pe Dumnezeu, au căzut în robia lui Faraon, pentru ispăşirea păcatelor. Şi multe au fost greşalele noastre, de ne-au dat sub greci, dară poate că s-au împlinit sorocul să ne mîntuim, c-ar cam fi vremea... Pe aceste vorbe s-au despreunat, c-au zis cuvînt Triglava că va să cugete la unele, şi să se vadă a doua zi, să ospăteze-mpreună.

Şi-a doua zi, căndu au fost vremea prânzului, au mersu şi Tănase cu Grigoraş şi cu pitarul la curțile lui Triglava care îndată i-au primit şi-au chemat slugile şi le-au poruncit de i-au pus caii la caretă şi-au călătorit afară din tîrg, dincolo de gîrla Colentinei, la mănăstirea lui Cernica Ştirbei. Acolo i-au primit însuşi Veniamin, starițul, care-au fost prietin bun lui Triglava, şi i-au dus în trapezărie unde-au aflat întinsă masă mare, că trimisese veste din vreme Triglava către stariț. Aşteptîndu dînşii să le aducă bucatele şi mai umblînd nițel să-şi dezmorțească picioarele, au zărit pitarul zugrăvit pe perete un chip între altele ce-i înfățişa pe starițiii care-au fost ai mănăstirii. Şi-au stat Sotir tot privind acel chip, că nu se desluşea bine, fiindu cam întunecat de fumul luminărilor, şi-au zis apoi lui Triglava:

— De s-ar vedea mai bine aş zice că-i însuşi vescovul, dară l-au întunecat prea tare fumul.

— Şi fumul, dară şi vremea, au zis Veniamin, că tocmai intrase. Ți-au spus, se vede, domniei tale, au zis apoi Sotir,

c-au fost acel Macarie, arhimandritul, unchi bun, după mamă, înțeleptului meu prietin, boierul Vlăsceanu. Noi, păcătoşii, nici cît colbul de pe-ncălțările lui nu prețuim, c-ar trebui să-i scrie viața la *Jitii,* alăturea cu-ale sfinților mucenici... N-au fost dînsul decît doi ani stariț aici, că l-au luatu de l-au făcut episcop...
Şi s-au arătat doritor pitarul să-l întrebe pe stariț despre acel arhimandrit Macarie, dară n-au mai avut răgaz, că Triglava au luat altă vorbă şi-au prins a le povesti de un venetic ce l-au prăsit Vodă la Curte, Perdicaru. Acel Perdicaru, au zis Triglava, fiind ghicitor în stele şi tălmăcitor de vise, s-au fălit către Mavroghene că dînsul cunoaşte şi cele de-au fost şi cele ce sînt şi cele ce-a fi să fie, de cîndu s-au zidit lumea şi pînă cînd i-a fi capătul, cum scrie la Scripturi, pentru care umblă tot în spinarea lui Vodă, că i se uită acela-n gură ca unui proroc. Şi-au zis cuvînt şi Tănase, că îl ştie şi el pe acela, de-a avut şi-o pricină cu ghicitorul, care-i fiul minciunii, că se ține mare ştiut, măcar că de unele ce sînt zice că nu sînt, iară de altele de nu sînt zice că sînt, dară, vorbind cu-ncîlcituri, zice aşa că se mai şi potrivesc cîte unele... Şi lumea zice, de n-ar fi vorbe de-ale dujmanilor, că are-n ogradă o poiată unde ține vreo patruzeci de cocoşi, că umblă să capete vasilisc. Acela, precum se ştie, se face din ou de cocoş, fiindu unii care la şapte ani o dată se ouă! Şi-n fiecare dimineață, singur intră şi-i caută de ou. Şi-am auzit să umble dup-o cumnată ce-are Vodă, văduvă, c-ar vrea s-o ia el, să intre-n neam. Numai nu-l vrea aceea deloc şi tot suspină veneticul şi oftează, c-o curteneşte fără noroc!
Dar au tăcut Tănase, că i-au poftit starițul la masă iară dascălul, văzînd bucatele, au prins a gogoneța ochii tot adulmecîndu-le şi frecîndu-şi mîinile. Au fost, ce-i dreptul,

bune bucate: ciorbă de ştiucă fiartă-n zeamă de varză acră şi iuţită cu hrean, marinată de stacoji dreasă cu mujdei de usturoi, plachie de crap umplut cu stafide greceşti, berbec la proţap, uns din pleaftură cu sos de vin amestecat cu usturoi zdrumicat cu băcănii şi cu zeamă de lămîie, curcan pe varză umplut cu castane de cele dulci, plăcinţi, baclavale şi multe altele care nu le mai înşirăm pe toate. Şi le-au dat stariţul întîi nişte rachiu de cel tare şi cu gust de migdale, care-au fost fiert de două ori şi cu sîmburi de prună sparţi ca să-i dea acel gust. Pe lîngă rachiul acela nu le-au dat Veniamin decît nişte ghiudem uscat lemn şi cîteva fărămituri de brînză iute, din care le-a venit sete mare. Cîndu i-au fript mai rău setea, au poruncit stariţul de-au adus nişte vin galben, cam vechi, care-au fost aşa de tare răcit la gheaţă că le trosneau dinţii, măcar c-au fost bună potrivire între acel vin şi plachia de crap.
Din vinul acela, pesemne, şi stariţului i s-au slobozit glasul că, dîndu-şi barba mai spre urechea lui Triglava, au prins a povesti cum i-au fost lui călătoria la Horezu, c-au murit Iosif, egumenul, şi-au mers de-au slujit la-nmormîntare, că s-au adunat acolo sobor mult. Şi tot clătina din cap şi zicea că nu e bine ce e, că pentru multe biruri grele ce-au fost asupra satelor, multe s-au spart şi-au fugit oamenii, unii peste munţi, alţii peste Dunăre şi cine-ncotro au putut şi-au văzut cu ochii. Şi-acuma ţara fuge toată, c-au fugit şi din boierii olteni ce, cîndu au fugit, au zis ţării:
— Fugiţi şi voi după noi şi nu mai daţi nimica!
Acei boieri zice că s-au lăudat către ţară c-or veni cu alt Domn, să-i scape de dări grele şi de trai rău şi de nevoi. C-ar fi zis cuvînt că Vodă-i smintit şi nu poate chivernisi ţara ce-o lasă de-o jupoaie grecii, iară mai cu seamă Ianache, stolnicul, care-i sfetnicul lui Vodă. Şi cît au călătorit

dînsul prin sate au văzut oameni puţintei, mai mult bătrîni şi neputincioşi, şi multe bordeie părăsite şi pămînturi nelucrate şi năpădite de bălării. Şi cugetă dînsul c-are să se întîmple foamete, că e stricată rău ţara şi nu mai vor bieţii români să are pămîntul, că prea-i jăcuiesc toţi. Şi iar au mai cletinat din cap Veniamin şi s-au căinat de vremuri că-s grele şi-ntunecate şi nici o cale nu vede să dăm mai la lumină. Şi-au mai zis dînsul, spre mai bună desluşire, şi vorba cum au scris la Matei: Vai lumii din pricina smintelilor, dară vai omului aceluia prin care vine sminteala ...

Şi-o vreme tuscinci au tăcut, fiindu-ngînduraţi, şi numai încolo au luat Sotir vorba zicîndu de cum au fost dînsul la Beci, cu angarale de-ale negoţului, şi i-au plăcut mult rînduiala cum e acolo. Că şi-mpăratul trăieşte tot după pravilă, ca un om de rînd, măcar că lăcuieşte dînsul într-un palat mare. Şi-au zis pitarul că-i curtea palatului aşa fel făcută încîtulea să se vază că oricine poate grăi cu-mpăratul, că ograda-mpărătească e ca o piaţă slobodă verşicui. Şi de pe aceasta negreşit se cunoaşte că nu are trebuinţă împăratul să-l păzească neferi şi arnăuţi cu puşti şi cu pistoale, nici să-şi apere viaţa cu ziduri şi porţi zăvorite. Şi nici n-au văzut dînsul pe nimenea să meargă-n patru labe dinaintea-mpăratului şi să-i pupe papucii, că acolo-s altfel de oameni, nu ca noi, care sîntem ca vitele, că cine cum se scoală mare mai rău ne-njugă. Acolo legea şi judecata sînt mai tari şi decît împăratul, c-au auzit dînsul de-un morar ce l-au tras la judecată pe însuşi împăratul. Şi-aceluia i-au dat judecătorii dreptatea, cum au venit după lege, nu-mpăratului! Şi nu se poate dumiri dînsul cumu-i suferă toţi lui Vodă şi-1 lasă de face cum i se năzare. Şi s-au mîhnit zicîndu că ne-or blestema copiii noştri că nu

ne-am pus destul împotrivă şi să-l fi oprit, că rea moştenire le vom lăsa.
— Urîte-i sînt faptele şi mult rău ne-au căşunat, i-au dat Triglava dreptate, că ne ține sub spaimă ridicînd în furci şi surghiunind şi canonind pe toți cîți îndrăznesc a-l grăi de rău. Atîta i-au înfricat pe toți şi-aşa i-au făcut a se pîrî unii pe alții şi i-au învrăjbit, cît au ajuns de se mănîncă ei precum cîinii...
— I-au dat învățătură Ianache, au rînjit Tănase, c-acela-i mintea lui Vodă, şi i-au zis că, de-ar vrea Măria Sa, măcar că-i om puternic, să rupă un mănunchi de nuiele, nu va putea, dară de le va rupe una cîte una i-a veni lesne. Că zece gîşte, dacă tabără pe-un dulău, îl răzbesc, dară de le va răzleți dulăul nici o supărare nu va avea de la ele, ce pe toate le-ar putea înfuleca. Pentru care-nvățătură l-au lăudat mult Vodă şi l-au făcut stolnic, că l-au sfătuit să-i stîrnească pe oameni, zicîndu că pentru dînsu bine-a lucra pizma!
— Aceasta-i învățătură de la Satana, care şi lui Cain i-au fost sfetnic, cîndu l-au pus de-au ucis pe frati-su, s-au mîniat Veniamin. Că bine-au lucrat pizma încă de cîndu s-au făcut lumea!
— S-au adunat lăcomia cu nebunia, au rîs Tănase, că de Vodă să zici c-ar fi deplin cuminte nu se poate, că umbletele lui nu-l arată a fi tocmai teafăr la cap. Ba nici şir la vorbă nu-mi pare că ține, că însumi l-am auzit vorbind bazaconii de celea cum scrie la *Alixăndria.* Au făcut dînsul joi petrecanie foarte veselă la Hortolan, adică aşa am auzit, că eu cînd am ajuns erea vremea cam trecută şi tocmai povestea Vodă de pe cîndu umbla pe mare. Şi-a zis că-ntr-un rînd, fiindu vijelie mare, i-au purtat la un liman pe unde umblîndu ei au aflat o peşteră de os. Şi, dac-au privit mai

cu luare-aminte, au văzut c-au fost aceea o tidvă a unui jidov de aceia din vechime, fiindu aşa cam cît o casă de mare. Şi zicea că-n ostrovul acela au mai fost şi-un soi de păsări care n-au avut pe ele fulgi, pene, ce păr lung, muieresc, roşu ca focul, fiindu şi iuți foarte, c-au vrut dînsul să prinză una, dar n-a fost chip!

Şi, ascultîndu-l, tot cletina Veniamin din cap şi-au zis apoi că, precum se vede, adevăr adînc e-n vorbele *Ecleziastului* unde se zice că nebunia este pusă-n dregătorii nalte, fiindu, cum îi pare lui, obicei de cînd lumea.

— Asta-i pentru că au lăsat Dumnezeu în lume şi firi pătimaşe, le-au desluşit Grigoraş, care se lasă stăpînite de aprindere, fiindu semnul lor focul. Aceia sînt doritori de faimă şi putere, fiindu pornirea ce au încolțită dintr-o prea mare iubire de sine. Aceştia, cum au pățit şi-Avesalom, cel cu mîndre plete, de multe ori se prind în încîlcelile celor de le făptuiesc, ajungînd şi-asupra părintelui lor a ridica sabia. Şi calea lor e fără cumpănă, că nu-i a cugetului, ce a patimii...

— Cu-nțelepciune ai vorbit, l-au lăudat Tănase, şi-adînc ca la *Cazanie*. Şi să ştii c-ai spus lucru prea adevărat, că însumi am fost de față şi l-am auzit zicîndu-i lui Ianache stolnicul: Cînd ajungi într-un loc nalt, trebuie să te ții acolo-şa cum oi şti şi oi putea şi măcar ce-ai face, că altfel cum s-ajungi vestit în lume şi să rămîi pomenit în veac? Din care vorbe se-nțelege bine că de slavă-i însetat, şi-i doritor de faimă, fiindu om prea iubitor de sine, cum au zis Grigoraş. Că-i Vodă, precum îmi pare mie, ca Narțis din poveste ce singur pe sine s-au iubit în oglinda apei, de-au şi pierit...

Şi-ar mai fi urmat dînşii a zice multe, dar au luat seama că e vremea tîrzie, fiindu soarele spre asfințit, şi, lăsîndu-l pe

stariț, au urcat în caretă şi-au pornit, avîndu ei grabă s-ajungă pe la casele lor. Le-au fost zorul pentru o meteahnă ce-avea Vodă, că dădea în fieşcare seară cu tunul de la Curte, tot la un ceas turcesc, să se ştie că nimeni nu mai e slobod să umble pe poduri, ce la casa lui să şază!

De la acel ospăț ce-au făcut la mănăstire, au prins Triglava a-i arăta multă dragoste pitarului, că tot îl poftea pe la dînsul de şedeau la vorbă ceasuri de vreme, că avea boierul vinuri bune, stăpînind neşte vii pe la Dragăşani. Cu vinuri de acelea, singuri îşi făceau fierbințeala minții, că se strîngeau toți în odăi la Triglava şi făceau sfat şi se povățuiau cu ce meşteşuguri să-l scoată pe Ianake din dregătorie şi cum ar face să-l alunge pe Vodă. Că umbla Sotir cu multe vorbe răzvrătitoare, avîndu din fire pornire către zarvă, căci pătimea el de dimerghesie, şi cu mînie mare se ridica asupra grecilor, zicîndu:

— Dar pînă cînd să le răbdăm furaturile şi smintelile ? Că atîția oameni pierit-au de moarte silnică, alții pribegit-au pe veci în țări streine, alții, despuiați de averi, au căzut şi-au calicit.

Şi mai zicea de greci c-ar pune biruri şi pe ploaia din cer, măcar c-aceea-i de la Dumnezeu! Iară mai mult se scîrbea că se răzlețesc oamenii, că se bat ca iepurii, fugind adică, şi mai bine-ar face de s-ar aduna.

Iară Triglava tot încerca să-l mai domolească, amintindu-i cuvîntul vechi ce zice că din fire țese muierea răbdătoare pînza lată, că trebuie răbdare şi chibzuință, să nu pornească lucru bun, dară la vreme nepotrivită şi fără folos, că, dacă peştele-i în gîrlă, nu pui borşul la foc. Şi i-au zis cuvîntul din bătrîni, că la lemnul tare trebuie secure ascuțită, măcar că Sotir îi întorcea vorba zicîndu că la vreme de lipsă şi-o unealtă rea-i bună.

Dar n-au trecut multă vreme şi-au avut pitarul o-n-tîmplare din care s-au mai muiat, c-au cunoscut a fi multă dreptate-n spusele boierului, cîndu-i zicea de chibzuință, întîmplarea aceea au fost aşa: dac-au rămas pitaru-n tîrg, că-l ținea Tănase-n gazdă, au trimis acasă răvaş că s-au apucat de daraveli de negoț şi-are să mai rămîie. Dar dînsul numai de negoțuri nu s-au ținut, că tot bătea podurile şi se-nsoțea cu fel şi fel de oameni, făcîndu multe-amestecături, c-au avut legături multe şi tari. Şi-au prins a-şi trece vremea umblîndu cu Tănase şi cu Grigoraş tot prin cîrciumi şi cafenele şi vorbind cum nu se cuvine pe seama stăpînirii. Îşi făceau ei veacul mai mult pe la hanul lui Agop, armeanul, care-i în capul Podului Mogoşoaiei, dincolo de strajă, de i-au zis mai apoi şi Hanul Galben, şi-i tot purta Grigoraş într-acolo din pricina unei muieri, care-o ținea armeanul la han, o fată curvă, Olerica, ce şi pentru Agie multe slujbi făcea. Că, avîndu Aga Manolache prepus pe cîte cinevaşi, îi da în seamă aceleia să-i iscodească tainele. Erea aceea frumoasă peste fire, dară stricată tare, că multora au mîncat banii, fiindu apucătoare de fel, şi se neguța scump rău. Şi erea o vreme de cîndu birnic i-au fost Grigoraş, de l-au şi calicit.

Acolo, la hanu lui lui Agop, şezîndu dînşii-ntr-o zi sub umbrar şi bînd vin de Drăgăşani cu cofa, se tot împungeau din vorbe pitarul cu Tănase, că s-au fălit dascălul cu puterea ce-avea, zicîndu cum au frînt el într-un rînd oiştea unui car numai din puterea brațelor. Şi-şi tot dezgolea brațul şi-şi juca muşchii sub nasul lui Sotir, dară nu prea l-au luat acela-n vreo seamă. Însă dascălul, se vede, tot căta pricină să-l stîrnească, zicîndu să-şi arate şi dînsul puterea, numai că, fiind băut, cam încurca limbile, stăruind mai mult greceşte către pitar:

— *Tis si estin i dinamis*? adică, întreba el, care-ți este puterea? Că voia, zor-nevoie, să-i drămuiască vîrtutea. Şi s-au trufit Sotir şi-au luat o para din pungă pe care, după ce-au arătat-o şi dascălului şi lui Grigoraş, o au îndoit-o ca pe-o frunză, numai cu două deşte, măcar că s-au cam căznit nițel. Şi-au aruncat-o pe masă, aşa-ndoită, şi i-au zis lui Tănase să facă şi dînsul aşijderea, dară dascălul n-au vrut deloc, zicînd că e cărturar şi nu se cuvine să facă pehlivanii de acelea-n cârciumă...

Pe cînd se desfătau dînşii în acea-ndeletnicire neroadă, au intrat pe poartă un om, călător pasă-mi-te, căci au fost plin pe straie de pulbere, spre care, văzîndu-l, au strigat pitarul:

— Varahia!

Şi s-au ridicat mergîndu către el. Iar călătorul, dacă l-au zărit pe pitar, s-au luminat la chip şi-au venit cătră dînsul de s-au strîns în brațe. Şi-au adus pitarul pe acel călător la masă şi-au cerut îngăduință să şază acolo, zicîndu că-i e prietin vechi. Şi, dac-au mai băut vin, au mărturist acel Varahia că-i fugar de la Țara Ungurească, fiindu căutat de stăpînire c-au făcut răzmeriță şi-au sculat gloatele, c-au fost şi dînsul cu Ursu şi cu Cloşca. Şi-au spus el multe de-acel Ursu Horea, care-au fost capul răzmeriței, zicîndu Varahia c-au fost om bun, fiindu dulgher, precum Iosif al Măriei. C-aşa l-au cunoscut dînsul, mai demult, cîndu au ridicat acela biserica din Cizer...

Dară cu răzmerița au mers rău, după cum au spus, că au trimis împăratul oşti multe asupra lor şi pe capii lor i-au prinsu, c-au fost un vînzător ce i-au dat pe bani, ca Iuda, şi i-au omorît cătanele cu canon mare. C-au pus de le-au sfărîmat oasele pe încetul, luînd-o de la fluierul piciorului, cum însuşi au mers şi-au văzut, pentru ținere de minte, măcar c-au fost primejdie mare pentru sine, că-l putea

cunoaşte oarecine. Şi-au spus Varahia de dînsul că, fugind, s-au scăpat de moarte, dară n-au mai avut cum şade-n țară, şi-i mai bine de un an de cînd umblă fugar printre străini, avîndu capul pus la preț mare pentru moarte de om ce-au făptuit.
Să-l fi văzut la-nfățişare n-ai fi putut zice c-au săvîrşit omor şi nelegiuiri că, măcar că erea om mare la trup şi nalt mult, cît pitarul, se arăta domol la mişcări şi blînd la fire. Avea dînsul părul capului bălan, împletit în coade pe lîngă urechi, şi căta nevinovat la om, că-i ereau ochii sinilii. Şi vîrtute-au avut multă, după cum s-au văzut, că, zărind pe masă banul ce l-au îndoit Sotir, l-au luat zicîndu că-i pagubă să strici un ban bun. Şi numai cu deştele l-au dezdoit de l-au făcut bun la loc.
De pe ce-au spus pitarul s-au înțeles c-au avut dînsul întocmiri de negoț cu Varahia, fiindu şi-acela geambaş de cai. Şi-au fost ei, se vede, buni prietini, cît i-au şi dat pitarul bani mulți, să-şi mai îndrepte starea, măcar că nici o nădejde să-i mai capete-ndărăt n-au avut. Şi n-au fost Varahia om blajin cum părea la chip, că nu s-au spăimîntat de cîtă moarte-au ieşit din răzmirița ce-au făptuit, ce au umblat cu Sotir pe lîngă cărturari să scoale gloatele şi pe la noi, să facă omor şi prădăciune. Cu tîlhării de-acelea cugetau să surpe stăpînirea, c-au zis dînşii că nu-i bună rînduiala cum au fost şi să facă alta. Dar umbletele lui mai tîrziu s-au văzut, că atunci, stîndu cu cărturarii la masă, tot bea vin mult, fiindu însetat, după cum şi-au cerut iertăciune. Că s-au mărturisit dînsul şi-au zis că, nemaiavînd bani, au ajuns, acu mai în urmă, de-au băut şi braga, care, poate ştiu dumnealor, este un terci din făină de mei ce-au fost lăsat să fiarbă, şi poate să fie bun, cînd eşti flămînd, că e şi sățios. Numai cît, neavîndu el deprindere să

bea acel terci, i-au căzut rău la burtă şi-au dat în urdinare. Şi-a pățit ruşine, că l-au prins neputința-n uliță şi s-au dat după un gard. Dară l-au lătrat cîinii, că l-au năvălit, şi s-au strîns gloată multă care l-au şuierat şi i-au strigat huideo! Şi trebuie să bea mai mult acum, ca să-şi mai dreagă măruntaiele. Iară mai bine, cugetă dînsul, i-ar cădea un vin de cel negru, vîrtos, c-acela îți strînge burta... Şi-au poruncit pitarul de i-au adus de acela şi toți l-au căinat c-au ajuns de-au băut braga!
Din cum se uita după muieri acel Varahia s-au putut vedea desluşit c-avea năravuri rele. Ba, cîndu au văzut pe Olerica urcînd pe scări, c-au mersu pînă sus, în odăi, cu Grigoraş, au grăit tare către pitar:
— Tulai, Doamne, cumu-i de faină, tune dracu-n folele ei! Avan mai mestică din buci! No, cată numai şi ia seama ce chişițe are! — Varahia acela, precum se vede, fiindu de tînăr tot geambaş de cai, căpătase deprinderea de-a prețălui şi muierile ca pe iepe! — No, frate, au urmat ungureanul, aista dacă te-apucă la loc mai înghesuit te dumică de te-alegi tăt dăraburi. Feri-mă Doamne! s-au păzit dînsul, dar au fost cu gînd viclean că, după aceea, de multe ori s-au văzut umblînd pe la acea Olerica. Dar poate să fi avut ungureanul şi oarece neguțătorii cu dînsa, măcar că geambăşie n-am auzit de aceea să fi făcut.
Şi-au tras învățătură Sotir din ce-au povestit Varahia că, mergînd la Triglava, au spus de cum au fost întîmplările cu răzmerița şi zice c-au blestemat Sotir şi-au zis că, dac-au făcut Dumnezeu un lucru strîmb, nimeni nu poate să-l mai îndrepte. Şi le-au adus aminte dînsul de-o vorbă proastă ce zice că, făcînd Dumnezeu lumea, au luatu aminte că au făcut pămîntul mai mare decît cerul şi-au vrut să dreagă ce-au greşit, dar nu s-au priceput cum. Şi-au trimis pe albină

la arici, să-l iscodească, şi-a-cela au zis să mai strîngă pămîntul, să-l facă văi şi munți, pîn-o-ncape sub cer. Şi-aşa au făcut Dumnezeu şi-au strîmbat pămîntul să aibe loc sub cer.
Dar vorba asta are-un tîlc, s-au cugetat dumnealui, măcar că-i pornită din proşti, că, au vrut să zică, dintr-n-ceput mai mult lut au fost pe lume, din care şi pe om l-au zidit Dumnezeu, iară lumea cerească e mai puțină, măcar că pare a cuprinde şi-a acoperi pămîntul. Cuprinderea aceasta-i însă doar o amăgire ce-au scornit-o ariciul, căci, de s-ar netezi pămîntul, bine s-ar vedea că nu-l cuprinde cerul, că n-ajunge prin toate adînciturile. Şi, din strîmbătura aceea, lucrurile au urmat a merge tot strîmb, şi-aşa vor fi cît a fi lumea, că-i cer puțin şi prea mult pămînt...
Aşa, mîhnit în sufletul lui, au luat pitarul drumul către casă, la Glavacioc, să-şi mai descîlcească treburile pe-acolo. Dară mult n-au zăbovit că, la puțină vreme, iar s-au arătat în tîrg, mergîndu să-l vază pe boierul Vlăşceanu, c-au zis să-i fi adus veste de la acel vescov. Şi-au povestit cum s-au înfruntat cu Teofan, c-au mersu la mănăstire şi-au spus egumenului întîmplarea cum au fost la drum de l-au prădat sluga. Că, i-a zis egumenului, acela, sluga lui, de bună seamă c-au fost cumpărat cu bani, dar cine l-au cumpărat, măcar că dînsul nu ştie, n-are la ce se bucura. Şi s-au jurat că-l va ucide cu mîna lui pe cel ce s-o atinge de moşia lui, ca să ştie şi egumenul şi să spuie cui va socoti că-i face trebuință să ştie. Şi-acela, cu fățărie, se făcea a nu şti nimic de-acelea.
Şi dumnealui, pitarul, n-au mai putut rămîne acasă, că n-avea tihnă-n suflet şi nici liniştea somnului nu-şi mai afla, tot răsucindu-se noaptea-n aşternuturi şi cu ochii ațintiți pe pereți. Că-i părea să-l tot mustre moşu-său, acel

Udrea Mogoşanu de pe care-au moştenit ei moşia, fiindu povestea lui zugrăvită pe perete. Şi-i părea că se tot uita acela cu mînie la dînsul şi-ncruntat, socotindu-l nevrednic în neamul lor. Şi, într-o noapte, dacă n-au mai suferit uitătura acelui, s-au sculat, şi-au luat calul şi-au pornit la drum, cu gînd să s-abată pe la vescov, să se mărturisească şi să-i ceară povaţă.
Ajungînd dînsul la conacul de zid alb, dac-au zărit lumină la o fereastră, au bătut la uşă, măcar c-au fost în puterea nopţii. Şi i-au deschis însuşi vescovul şi l-au poftit la dînsul în chilie iară dumnealui, mai-nainte de toate i-au spus c-au dat semnul cui trebuia, că i-au îndrumat Dumnezeu căile, oricît au uitat să-ntrebe de numele aceluia. Şi-au spus apoi de biata ţară, cum au stricat-o grecii, şi de rătăcirea-n care trăiesc oamenii, de-au ajuns mai nevolnici ca nişte babe, că fieşcare numai grija pentru sine o poartă, iară de altele, ce sînt amare foarte, nimica nu mai caută, parcă i-au legat la ochi Dumnezeu...
Şi, zîmbindu către el, au tras vescovul o carte de pe poliţă şi-au răsfoit-o niţeluş, zicîndu:
— Scrie aici, la *Sindipa,* o pildă cu o vulpe care-au fost prinsă-ntr-o cetate şi n-au mai avut cum ieşi. Pentru care, s-au dus vulpea la poarta târgului aceluia şi s-a făcut moartă. Şi, făcîndu-se ziuă, o au zărit un om care-au zis că-i bună coada vulpii să şteargă moara cu ea. Şi i-au tăiat coada şi vulpea au îndurat durerea cozii şi nu s-au clintit nimica. Şi-au mai venit şi alt om şi-au zis şi-acela că urechile vulpii sînt bune de plînsoarea copilului. Şi i-au tăiat şi urechile şi au răbdat vulpea durerea urechilor şi nu s-au clintit nimica, fiindu şi poarta tot închisă. Şi alt om au mai venit care-au zis că dinţii vulpii-s buni pentru durerile de dinţi. Şi-au luat un cataroi de jos şi i-au rupt dinţii şi-au

îndurat vulpea şi durerea de dinţi şi n-au clintit cîtuşi. Şi-au mai venit un om şi-au zis că inima vulpii-i bună la durere de inimă. Şi-au tras custura de la brîu s-o spintece, să-i scoată inima. Şi vulpea n-au mai răbdat să-i ia şi sufletul, că s-au deschis atunci şi poarta şi-au dat pe poartă de s-au izbăvit...
Şi-au zis vescovul de pilda aceea că-i plină de tîlc, căci au făcut-o un înțelept ce-au vrut să zică, după cum au cugetat dînsul, că multe poate să rabde omul, fiindu-i împrejurarea neprielnică, dară să-i iei sufletul nu te-ngăduie, şi nici Dumnezeu nu te lasă, fiindu sufletul dar de la Dumnezeu care nu stă sub putere omenească. Şi-atuncea şi poarta izbăvirii se deschide, cîndu pentru sufletul lui se bate omul, că de toate cele lumeşti te poți lepăda, bani de-or fi, moşii de-or fi ori altce, dară de sufletul tău nu te poți lepăda, nici întru necurățenia sufletului nu poți viețui.
Şi i-au dăruit acea carte, s-o ia cu sine, de le-au şi arătat-o: o bucoavnă veche, cu scoarțe grele de lemn îmbrăcat în piele, care pe mărgeni au fost cam mucedă, c-au fost, se vede, locul umed unde-au stat. Iară dinlăuntru, pe prima foaie a cărții, au aflat scris desluşit: Macarie, fiindu acela numele vescovului. Şi-au povestit Sotir cum i-au mai spus vescovul şi de Brîncoveanul, că toate cele lumeşti au lăsat şi-au pierdut, cîndu l-au pus turcii la cazne, dar sufletul şi-au păstrat curat, că nu şi-au lepădat legea şi credința. Şi, măcar că l-au omorît cu rea moarte, că sub ochii lui i-au tăiat pe coconi, dacă nu şi-au pîngărit sufletul, s-au ridicat biruitor asupra păgînilor, întocmai sfinților mucenici. Şi-au rămas spre pildă că s-au înțeles bine, nu e putere pe lume, cît de mare să fie o-mpărăție, care să aibă putere asupra sufletului cuiva. Iară cine-şi scapă sufletul şi trupul poate să-şi scape, că puterea noastră din suflet ne vine...

Tăcînd pitarul, au luat vorba Tănase de-au zis că pilda Brîncoveanului şi turcii-au înțeles-o şi, temîndu-se, n-au mai suferit Domn pămîntean, ce ne-au dat sub grecii...

— Voi umblați să-nțelegeți căile Domnului, le-au zis Triglava, şi uitați vorbele cum au zis la *Ecleziast,* că unde-i înțelepciune multă e şi mult necaz şi cine ştie multe are şi multă durere. Şi-au tras apoi *Scriptura* de pe poliță de le-au cetit cuvintele *Ecleziastului* unde zice că nu e altă fericire pentru om sub soare decît să mănînce, să bea şi să se veselească.
— Cum aş putea? zice să fi sărit Sotir, numai dac-aş fi orb şi surd, să nu văd şi să n-aud! Că-i adevărată vorba cum mi-ai spus odată, *pas anthropos filozoos,* că, adică, orice om iubeşte viața, dară nu tot domnia ta mi-ai zis cum spune la Evanghelie: *udis gar imon cafto zi,* care-n-seamnă că nimeni dintre noi nu trăieşte numai pentru sine? Ci nu vedeți ce-i în jur? Bine-i că ne stăpînesc şi ne răpesc toate şi turcii şi grecii? Şi ce-om lăsa copiilor noştri? C-au fost mai demult neamul nostru vestit şi lăudat şi în lupte tare, iară acum fără putere şi fricos s-au făcut şi fără de faimă şi ocărît de toți zace. Că s-au rătăcit în întunericul neştiinței şi-au orbit, că de-nvățătură nici o nație nu-i lipsită, numai a noastră şi cea țigănească. Şi-aşa om ajunge toți a ne lepăda şi-a ne robi ca pe țigani, că-zîndu noi slugi a fi pe la alte neamuri, să fim de batjocura acelora!
După ce-au zis pitarul acestea, zice că nimica nu s-au mai înțeles, c-au făcut vorbă multă şi toată deodată, că fiecare striga-n toate părțile, zicîndu unul una, altul alta, de-au fost sfat ca-n balamuc, la Sărindar. Şi-abia-abia i-au domolit Triglava, aducîndu-le aminte de ziduri că au urechi. Şi i-au întrebat apoi, să-i spuie, ce le e voia? Şi toți într-un glas

zice să fi zis:
— Să sculăm țara şi să ne mîntuim!
Iară Grigoraş au prins a le-aduce aminte cum au fost sub Grigore Ghica, la leatul 1769, cǎndu au venit Nazare Carazin, moscalul de l-au trimis împărăteasa, şi-au făcut răzmeriță cu polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor. Că şi pe Vodă l-au prins dînşii atunci, măcar c-au fost pitit într-un cufăr, în prăvălie la Hagi Tîrtan, lipscanul. Şi-au zis şi Tănase, tot împungînd cu deştiul, să scrie răvaşe pe la-mpărății, să ceară milă şi ajutor fiindu şi-aceia creştini.
— Ba nu-i bine cum zici! s-au ridicat Triglava-n toiag. Că o aşa lucrare nu pe cei dinafară trebuie să se razime, ce pe aceia dinăuntru. Că nemții au moscalii, dac-or veni, că şi să nu vie se poate, de nu le face lor trebuință, gîndeşti c-or mai lăsa ce-au apucat şi-or pleca? Şi cu ce te-ai uşurat dacă nu mai dai birul turcului, ce neamțului au moscalului? Că slobod tot nu eşti şi tot ca ursul vei juca, au că-ți zice turceşte, au că-ți zice nemțeşte. Luați aminte, ce vă spun că, pentru războieli ce vreți voi a face, trebuie multe şi bune boieli, sulimanuri tari, ca să vază desluşit pricina nu numai cei de-or purta războiul, ce şi-mpărățiile. Pentru aceasta trebuie răul să sporească şi stîrniți grecii ca mai tare să jupoaie țara...
— Ba să-mi fie cu iertare, s-au mîniat Sotir, dară nu pot înțelege eu vorba aceasta, ce gîcitură a mai fi? Au pricina ce-i la mijloc nu-i tocmai că-i rău cum e? De ne-au ajuns cuțitul la os? N-or fi bieții oameni destul de apăsați? La ce să le mai sporim amarul?
— Să nu cugeti astfel, l-au domolit Triglava. Nu uita că te pui cu grecii, care-s prea iscusiți în urzeli şi, dacă vrei să-i rămîi, trebuie lucrare meşteşugită. Că mai sîntu în gloată mulți de-aceia de-l laudă pe Vodă, văzîndu cumu-i beleşte

pe boieri, că le pare lor a face Domnul dreptate. Nu-i pricep ei vicleşugurile, că nici un bine nu e pentru țară în acelea de făptuieşte, că binele de obşte nu vine din prăvălirea celor de sus, ce din râdicarea celor de jos prin învățătură şi-nlesniri. Nu văd ei că ridicări n-au făcut decît neguțătorilor, pentru paralele acelora, iară nu pentru c-ar fi avut aceia-nsuşiri. Că neguțătorul nu-i nici țăran să are cîmpul, nici meşteşugar să facă vreun lucru văzut şi trebuitor, nici cărturar să-i deprindă pe oameni care-s cele bune şi frumoase ale vieții. Neguțătoru-i doar înşelător nărăvit la trai bun, că nici soarele nu-l pîrleşte, nici ploaia nu-l udă, nici vîntul nu-l usucă, nici munca nu-l istoveşte. Şi-apoi nu uita că-nțelepciunea celor vechi ne-nvață că şi din covîrşirea răului se iveşte binele. Că lumea nu mai rabdă cînd o-neacă răul, iar din supărarea supuşilor se naşte multă putere cu care, dacă o fi cine s-o poarte cătră unde trebuie, s-ar putea face altfel de aşezare, să-ntoarcem stăpînirea la un domn pămîntean. Să nu uităm vorba care-au lăsat-o bătrînii, că lipsa frînge legea! Să ferească Dumnezeu de cine-au pierdut toate, de-au rămas numai cu sufletul, că lumea-i ca vulpea cea din pilda *Sindipii:* rabdă multă durere, dară vine-o vreme cînd nu mai îndură, că nu mai poate, şi-atunci se scoală şi face răzmeriță. Iată, acu e lipsă mare, c-au pus Vodă biruri neprăvilnicite, dară lumea încă rabdă, cum şi vulpea au răbdat durerea cozii şi-a dinților. Şi stau oamenii şi nu clintesc nimica, că nu i-au covîrşit tot răul şi mai sînt încă şi de-acei ce-şi pun nădejdea-n Vodă, că nu pot crede să fie Domnul țării scrîntit, ştiindu că-i unsul lui Dumnezeu. Pentru aceia trebuie boiele, mai bine să-l zugrăvim, să-i vază chipul lui adevărat.

Şi, pe vorbele lui Triglava, au pregîndit dînşii fapta,

sfătuindu-se ca mai tare să tulbure apele de cum ereau şi țipetele norodului să-ntărîte. Şi se cugetau dînşii cum ar face mai bine să-l strice pe Mavrogheni cu turcii, că nu dibuiau calea, dar au zis Sotir să-i fi spus vescovul să nu uite vorba veche ce zice că morarului, dacă-i iei apa, îi sade moara. Şi-au fost nedumerit, zicîndu că n-au prins întocmai înțelesul ce-au avut acea vorbă.
— Ba nu-i tocmai aşa adînc, i-au zis Triglava, că puterea morii din apă se trage, iară puterea lui Mavroghene din bani îi vine, cu care şi-au căpătat trecere la turci, tot plătind peşcheşuri. Fără bani olog ar fi şi neputincios, iar trecerea lesne şi-ar pierde, că-i om ne-nvățat, mai pătimindu, precum l-arată umbletele, şi de megalopsihie. Şi-mi vine a crede că, de-ar săvîrşi unele fapte dintru care întîlniri să se vadă că n-are însuşire a fi Domn, s-ar lepăda împărăția de dînsul. Că noi sîntem aici poarta turcilor către Evropa, care n-o vor lăsa aceia s-o piardă. Şi-aşa faimă, care să-i risipească trecerea, l-am putea ajuta să capete, numai cu banii e lucru mai gingaş, dar o vrea Dumnezeu cu noi şi-om nemeri şi-acolo meşteşugul...
Şi s-au vîrît Tănase-n vorbă, c-au zis să-şi aducă aminte c-au cunoscut dînsul, cîndu s-au dus cu beizadelele lui Ipsilante la Sibiu, un argintar, care-au fost tarapanagiul Măriei Thereza, împărăteasa, şi-avea acela dibăcia de-a bate bani calpi.
Şi-au stat pe gînduri Triglava şi l-au întrebat pe Tănase de n-ar putea să-i mijlocească pe lîngă acel argintar, măcar şi calpuzan de-a fi, să-i lucreze o candelă ce vrea mai de multă vreme să-i dăruiască lui Veniamin, starițul de la Cernica. Şi, cum s-au înțeles mai tîrziu, dacă s-au ajuns din vorbe şi-au făcut înțelegere, au clocit dînşii o urzeală sucită, precum mai pe lungul vom arăta. Ci să spunem,

pînă a zice de acelea, de altele ce-au mai fost.

Tot umblînd Sotir cu Tănase şi cu Grigoraş, l-au învățat aceia năravul de mergea la cafeneaua lui Hagi Moscu, „La patru harapi", unde se adunau mulți călători. Cafeneaua au făcut-o Hagi Moscu-ntr-o odaie mare, boltită, cu divanuri pe lîngă pereți şi cam plină de fumul ce se ridica din ciubucele mulților fumători, că erea ciubucul slobod. Şedeau acolo, tolăniți pe lavițe, arnăuți cu fesuri şi fustanele albe încrețite, turci cu țestele-nfăşurate în cealamale, ovrei în halate soioase şi cu tichii negre pe cap, greci cu picioarele vîrîte în opinci cu canafi, lipoveni bărboşi, cu ochii ascunşi sub margenele largi ale pălăriilor negre, negustori nemți, în haine strimte pe trup şi cu părul capului adunat în coadă pe ceafă, şi alte nații de oameni, vorbind toate limbile Evropei, de păreau a fi curat Turnul Vavilonului. Pe tablale de alamă galbenă, împodobite cu flori bătute din ciocan, aburea cafeaua în felegene tot timpul, că Hagi Moscu avea dever mare, ştiindu el bine să-şi poarte neguțătoria. Ba ținea acolo, să-i sporească vînzarea, şi-un ceauş de juca, la anumită vreme, caraghiozul turcesc, cu păpuşi, şi-acela spunea vorbele nu numai turceşte, ce şi greceşte şi româneşte, cu măscări multe şi murdalîcuri, care nu le mai spunem, că poate nu se cuvine. Luase obicei Sotir de juca ghiulbaharul, ca să se-aşeze la vorbă cu Hortolan, care pe toate le ştia, primindu el şi gazetele nemțeşti de la Beci. Hortolan acela avea meseria de negustor, dară mai mult număra podelele pe uliță, că tot bătea podurile, stînd la taifas cu oricine. El stare-au avut bună, că muierea i-au fost armeanca şi se pricepea la negoțuri, avîndu ea şi frați mulți şi neamuri, ba la Stambul, ba la Beci, ba la Cracovia, ba la Lipsca şi mai ştiu eu pe

unde. Aceia toți îi trimiteau mărfuri bune, cît şi țineau armeanca dugheană mare cu de toate, cum n-au mai avut nimenea: covoare, argintărie, scule scumpe, blănuri, lipscănie, băcănii, ce voiai.
Dînsul, Hortolan, au fost iscoadă franțuzească, că slujba i-au fost să stea cu urechea-ntinsă, de şi bani căpăta pentru acele auziri. C-au fost, cum se ştie, neaşezare mare-n Evropa, umblîndu multe vorbe răzvrătitoare, dintru care şi răzmerița s-au făcut mai apoi, cîndu s-au sculat franțuzii contra stăpînirii ce-au fost, de singuri şi-au tăiat craiul, cu crăiasă cu tot, zicîndu că nu le mai face lor trebuință să-i apese nimenea. C-au fost oameni cărturari, volterişti, ce tot ziceau de Dumnezeu că nu e, arză-i matca focului!, şi că toți oamenii deopotrivă sînt. Lucrările lor mai tîrziu s-au văzut, că pe subt ascunsul şi-au țesut ei pînza multă vreme, dară cîte ceva tot s-au mai răsuflat din acele taine şi uneltiri. Şi aveau frică mare împărații, că se puteau strica aşezările ce-au fost din acele uneltiri, măcar că, săpîndu-se unii pe alții, tot umblau să se şubrezească pentru ca-n urmă mai lesne să se poată cutropi, ca să-şi mai lățească-mpărățiile şi pe unde n-au avut. Iară ca să afle, țineau iscoade pe la alții, făcîndu-se aceia altă treabă a avea, precum au fost Hortolan, care-au ajuns de s-au înțepenit bine pe lîngă Mavroghene, de la care mai mult au cumpărat neguțătorul decît au vîndut, fiindu pus să stea cu ochii asupra turcului.
Pitarul, dac-au fost om umblat, au cam priceput iute care erea îndeletnicirea lui Hortolan şi, făcîndu-se a intra cu dînsul în unele negoțuri, afla multe de la acela, fiindu peste tot vîrît. De pe urma lui Hortolan, cunoştea bine cum ereau trebile împărățiilor şi cine pe unde câta să bată război, că umbla după sfatul lui Triglava şi sta la pîndă să afle împrejurare prielnică lucrăturilor ce-au pus dînşii la cale,

dară mai mult petreceau cu acela-n dezmățuri, că ereau amîndoi cam deşuchiați la umblete. De faptele lui Sotir însuşi Grigoraş au povestit, că l-au şi afurisit, fiindu ei împreună cîndu s-au aflat pitarul cu grecoaica-ceea de i-au fost țiitoare...
Asta au fost într-o zi, pe cîndu ieşeau de la Hagi Moscu şi-au fost, după zisa lui Grigoraş, o caretă nemțească, de acelea aduse de la Beci, care, trecîndu pe lîngă dînşii, au oprit mai încolo. Şi-au scos capul pe geam o muiere, frumoasă foarte, ce-au vorbit greceşte către pitar. Şi, măcar c-au fost lume multă-n jur, au făcut precum nu se cuvine, c-au sărit Sotir în caretă şi l-au părăsit pe Grigoraş, în mijlocul uliții, să fluiere-a pagubă. C-au zis să-i fi plăcut şi lui acea muiere, c-aducea la chip cu Thais, țiitoarea lui Alexandru Machedon, de i-au avut Triglava chipul zugrăvit într-o cadra. Şi s-au dus Sotir de nici nu s-au mai văzut o vreme, c-aveau şi grijă, neştiind povestea ce-i. La vreo săptămînă, cîndu s-au întors pitarul, măcar că părea cam istovit, au făcut dînşii din nou sfat la Triglava, că aflase multe Sotir de la acea grecoaică, care-au fost chiar Smaranda Şarkan, cu care-au avut dînsul patimă la Rusciuc, după cum le-au povestit. Aceleia, murindu-i bărbatul, c-au căzut bolnav de ciumă în Persia, la Ispahan, au venit aici, fiindu soră lui Condili şi, de pe acela, cumnată lui Vodă. Şi-au luat-o Doamna Mărioara pe lîngă dînsa, şi-i arăta multă dragoste, fiindu muiere iubeață, cum au fost şi dînsa, şi nice o taină n-au ținut, ce-i spunea toate.
Şi-au zis Sotir, după cum au înțeles de la Smaranda, că, dacă s-au socotit Doamna că un bărbat nu-i erea prea mult, şi-au luat ibovnic, lîngă care-au mai avut, pe un Ioniță Sikeliotis, vătaf de ceauşi, ce-au fost cu douăzeci de ani mai tinerel decît Vodă. Cătră acel Ioniță, au zis pitarul, au

scris Doamna unele răvaşe în care-au zis multe şi cam fără fereală. Iar Ianache Drakinos, luîndu aminte la slăbiciunile ce-au avut Doamna, au umblat cu meşteşuguri greceşti pentru a dobîndi mai multă trecere. Aşa, au făcut Ianache cu acel Ioniță cardaşlîc, adică s-au făcut frați, dar au fost el cu gînd ascuns, că i-au apucat acele scrisori ce-au primit de la Doamna, fiindu multe suspinuri scrise-n ele.
Şi mai mult încă au suspinat Doamna dac-au înțeles c-au rătăcit Ioniță scrisorile, că-l temea să nu-l taie Vodă, fiindu zuliar foarte, precum se ştie. Şi-au ajuns Doamna de joacă precum îi cîntă stolnicul şi nemica nu-i ticneşte, trăindu tot într-o spaimă.
Şi-au zis şi Tănase vorbă, că i-au dat dreptate pitarului, c-aşa trebuie să fie, cum au spus. Că, după cum au prins dînsul de veste, au fost pesemne învățul stolnicului de-au deschis Doamna o portiță ascunsă-n zid, unde ține strajă un mut. Şi care merge la Vodă cu jalbă, trecînd prin harem, se foloseşte mult, măcar că Doamnei multe scule şi scumpătături cată să-i dai, dară nu ei în mînă, ce stolnicului, care-şi trage al lui. Şi după cît prețuieşte ploconul, vine Ianache şi-i desluşeşte Doamnei cum e-ndreptarea acelei pricini în pravilă, ca să se ție de capul lui Vodă. Iară dacă celălalt pricinaş dă mai mult, merge iarăşi Ianache şi-o povățuieşte pe Doamnă cum să-ntoarcă hotărîrea, tot cu razim în pravilă. Şi, pe aceste tertipuri, nu se mai isprăvesc pricinile şi-i despoaie stolnicul pe cei ce se gîlcevesc, că n-au luat aminte el vorba cum scrie la *Archirie*: să nu iai mită, că mita orbeşte ochii omului şi-i pierde sufletul.
Şi-au cletinat şi Triglava din cap, zicîndu că nice Doamna, ca toți grecii, nu ține seamă de-nvățurile de-au scris la *Ecleziast* că mita strică inima. Şi rău fac şi-aceia care dau, că nu ştiu ei, precum se vede, ce-au zis *Ecleziastul,* că ce e

strîmb nu se poate-ndrepta şi ce lipseşte nu poate fi trecut la număr. Că goană după vînt şi deşertăciune e totul şi nemica trainic şi stătător nu-i sub soare. Goi am venit pe lume şi-om pleca făr-a duce nemica-n mînă din toată osteneala ce-am ostenit. Din care lesne se vede că umbletul după bani nu-i de nici un folos, ce numai goană după vînt!
Tăcînd Triglava, au mărturisit Sotir c-au făcut dînsul un lucru ce nu s-ar fi cuvenit, poate, dară n-au putut face altfel, că n-au făcut pe învățul cuiva, ce aşa i-au venit şi-au cugetat. Şi-au spus că, socotindu dînsul că Ianache ar avea asupră-i acele scrisori, s-au pus vreme de trei zile d-au iscodit aşezarea casei stolnicului. Şi-au aflat de-un Staico Lungu, vătaf de ogradă al stolnicului, ce-au fost din părțile lui, dinspre Glavacioc, cu care-au băut vin în circiumă şi i-au spus acela toate rînduiehle casei, că s-au plîns de stolnic că-i prea de tot strîns la mînă şi nemica nu lasă să-i mai scape printre deşte. Şi, noaptea trecută, s-a dus cu Varahia şi-au dat prin grădini la curtea stolnicului, aruncîndu ei carnea dreasă cu afion cîinilor, de s-au lățit pe jos, şi-au urcat apoi nesupărați printr-un nuc mare, de-au coborît pe crengile aceluia pe şindrila casei. Şi-au trecut de-acolo-n pod, intrîndu pe-o răsuflătoare, de unde-au dat la odaia stolnicului, ce-au fost la catul de sus al casei. Şi-au intrat şi-acolo, c-au ridicat clampa-nchizătorii cu limba cuțitului, şi l-au luat din somn pe Ianache de i-au pus căluş în gură, să nu strige, şi l-au legat cobză. Şi-au crezut acela că-s tîlhari, c-au fost cu obrazul acoperit, să nu-i cunoască, şi tremura ca piftia şi tot scheuna ca o potaie bătută, că i s-au citit în ochi multă groază. Şi-au făcut ei lumină-n odaie şi-au căutat peste tot, aflîndu multe pungi cu bani, iară acele scrisori nu. Şi, neavînd alta cum face, s-au socotit să-l puie la munci, să le spuie unde-s, c-au fost un

mangal în odaie. Dară, pe cîndu sufla el cu foiul în acel mangal, au zărit o besactea, care-a fost sub perină, pe jos, de nici n-au luat aminte şi n-au văzut-o.
Acea besactea, dac-au luat-o-n mînă, au văzut c-au fost făcută cu meşteşuguri, că n-avea capac, n-avea-nchizătoare, n-avea nimic, ce-au fost otova. Şi-au rîs Varahia de dînsul şi i-au luat-o din mînă, zicîndu c-au mai văzut de acelea pe la ei, fimdu lucrătură ungurească. Şi-au împins el într-o latură de-au tras o scîndurică, ce erea cu aşa meşteşug îmbinată în lăcaşul ei că nu se cunoştea deloc, ascunzînd aceea o broască. Şi n-au mai umblat să afle cheia aceleia, ce au vîrît limba cuțitului de-au spart broasca.
Şi-au aflat înlăuntru multe hîrtii şi înscrisuri, fiindu acolo şi hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sîn unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înşele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.
Şi iară au luatu Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiță. Şi-au pipăit-o pîn-au aflat un cep, care n-au fost încleiat, ce se trăgea afară, fiindu şi-acela făcut cu multă iscusință şi ascuns. Şi s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Şi-au aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Şi n-au mai avut trebuință să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvîrcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet cîte-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Şi-au socotit dînsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gîndit că nu va cuteza să se plîngă ce-au fost pricina. Şi i-au descleştat fălcile de i-au dat să-nghită afion, să-i fie somnul adînc. Şi, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus

de-acolo, avîndu treaba isprăvită. Şi-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi cînd s-o scula!
— Şi unde-s acele scrisori? au întrebat Tănase, că poate să ne prindă bine.
— Ba că tocmai asta e! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune şi greşeală mi s-au întîmplat şi mie, fiindu inima omului aşa făcută de nu stă sub lege. Şi nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea numai Dumnezeu poate s-o judece...
— Şi cu gingăşii de-acestea gîndeşti să-i răzbeşti pe greci? s-au mîniat Tănase.
— Eu şi să nu spun aş fi putut, că n-au ştiut decît Varahia... Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.
— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam mustrat apoi, zicîndu-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe nişte tîlhari dovediți.
Dară, din acea ispravă, au dobîndit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot şi i-au zis cuvînt să meargă la Curte de îndată, avîndu a se-nfățişa Doamnei. Şi s-au primenit frumos pitarul, şi s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, şi-au sărit în şa de-au mers la Curte, unde l-au aşteptat Smaranda Şarkan de l-au dus şi l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Şi-au venit însăşi Doamna şi-au stat de-au băut cafea şi-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte şi ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dînsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care şi dumneaei se socoteşte-ndatorată, ştiind,

poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Şi i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgripțor, zicîndu-i că, de va avea vreo supărare, însuşi să vină la dînsa că, arătînd acel inel, i se vor deschide toate uşile. Şi l-au învățat să vie pe portița aceea din zid, de care-au spus şi Tănase, avîndu acolo un credincios al ei, că şi Smaranda are să-l aştepte. Şi-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese şi frumoasă ca luna, că străluceşte întunecîndu toate stelele cerului, şi e şi bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătățile... Şi s-au cam îngrețoşat pitarul, după cum au zis, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenghe, şi prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea plată, cît s-au şi căit de ce-au făcut, gîndindu că n-au zis rău Tănase ce i-au zis.
Şi-au înțeles pitarul cu cine-au pus în plug că, după cum s-au văzut, nu tîrzie vreme, acea facere de bine o au scris-o Doamna pe luminare, pentru ținere de minte! Şi mult au suspinatu Sotir mai tîrziu, dar au fost întru zadar, că fiecare lucru-şi are vremea lui. Şi nu-i venise lui vre-mea-nțelepciunii, avîndu patimă pentru greaca cea frumoasă, însă este patima, cum se ştie, rău sfetnic. Dară o vreme l-au ținut Doamna cu farafastîcuri, că-l tot poftea la Curte şi la vînători ce făcea Vodă, ba şi ispravnic au vrut a-l pune, dară nu s-au învoit Sotir. Cu acelea, tot ținindu-se pe urmele Smarandei, pitarul se cam răzlețise de cărturari, stîndu tot cu greaca, c-au povestit Tănase lui Grigoraş, cum au fost, că se-ntîlneau la dînsul în casă.
Aşa, cîndu au fost duminică seara, 22 deni, a şasea săptămînă după Rusalii, de ziua sfintei Măria din Magdala, leatul 7297, au mersu Vodă cu boierii la mănăstire la Caimata. Şi acolo au stat la slujbă, tot în genunchi la sfintele

icoane, de au făcut rugăciune multă şi-au ascultat c-au cetit popa *Evanghelia* lui Matei. Şi-au fost toate neamurile lui Vodă cu dînsul, numai Smaranda Şarkan n-au mersu, ce au tras careta-n curţi la Tănase şi, intrîndu în odăi, s-au pus să-l aştepte pe pitar, după vorba ce-au avut. Şi, mai încolo, au venit şi Sotir, cu Tănase după sine, iară acela, făcîndu-se a avea altă treabă, au dat în altă odaie, de s-au pus cu ochiul la gaura cheii şi-au văzut pe Smaranda Şarkan cum au stat tolănită pe divan şi cu capul sprijinit pe braţe.
Au fost dînsa, după cum au zis Tănase, îmbrăcată numai în văluri străvezii, cît i se vedeau bine ţîţele. Şi la cap au fost legată cu un turban de voal sîngeriu şi cu diamanticale ce fulgerau cînd prindeau lumina lumînării-n ele. Şi la gît au avut multe şire de mărgăritare, iară peste braţe au mai avut un văl cusut pe margeni cu ţechini. Poate să fi fost acolo ca la o mie de ţechini, zicea Tănase frecînd din deşte de parcă-i număra. Şi în mînă au ţinut un şirag de mătănii de mărgean roşu, legate-în aur, ale căror boabe le prefira printre deşte: ţac-ţac, ţac-ţac... Pesemne s-au trudit dînsa mult, să fie cît mai plăcută pitarului, c-au fost sulemenită bine cu gogoşi de ristic, şi unghiile-au avut roşite cu laosonia, c-au fost, se vede, grabnică la aşternut.
Şi-au zis de Sotir c-au cuprins-o-n braţe cu patimă multă, iară dînsa aşijderea l-au cuprins şi-i vorbea cu răsfăţuri, zicîndu-i greceşte:
— Atîta mă arz de dorul tău, că mă podidesc lacrămile!
Şi se lipea de el şi, pentru-ncredinţare, au început a suspina şi-a ofta, de gîndeai c-are să se prăpădească de tot. Iară dumnealui, pitarul, lepădîndu-şi straiele de pe dînsul, s-au întors pe divan şi cu priceperea lui şi cu vrerea dînsei mult nu i-au trebuit s-o dezgolească, că, după cum au putut vedea desluşit cărturarul, numai aşa-i făcea dînsa trebuinţă,

că s-au dat în petrecere destrăbălată.
Şi-au povestit Tănase pre amăruntul cum au frămîntat-o pitarul, de-au fost îngrijat c-are să-i rupă mindirul. Numai că muierea au fost vicleană şi, cum se va fi meşterit dînsa, că acolo n-a văzut bine, au scăpat de sub Sotir şi-au năvălit ea asupră-i, fiindu aprigă ca o leoaică flămîndă, c-au pătimit, se vede, de năbădaică, şi l-au muncit pe pitar de gemeau acela şi-i clenţăneau dinţii-n gură, că i-au făcut şiretlicuri greceşti, să-l aţîţe mai tare. Şi mai adăuga Tănase de la sine, spre a-şi împodobi zicerea, şi neşte vorbe groase, ce nu le mai spunem, dară le potrivea cu rînduială, să fie cu-nţeles legat de cele ce povestea. Şi-au zis de greacă să fi fost foarte harnică, fiindu şi trainică, de-au ţinut bine, măcar că pitarul au fost îndîrjit rău. Şi-au spus amănunţit totul ce-au făcut aceia, că dînsul au stat să vază tot. Că se şi cam văita către Grigoraş de durere de şale de cît au şezut cu ochiul la clanţă. Şi-i părea rău că, într-un timp, au suflat aceia-n lumînări şi numai din icnete se vădea fapta lor, că-mpreunarea s-au săvîrşit nevăzut.
Din acea-ntîmplare, pesemne, i-au venit şi lui Tănase poftă de trup cald de muiere şi-au mers, după cum l-au sfătuit Grigoraş, la o pezevenghe ce-au fost pe la Putu cu zale, că i-au zis să fi adus aceea o unguroaică. Şi, pe spusa lui Grigoraş, au mersu de s-au tocmit cu aceea pînă s-au ajuns din preţ, măcar că, şi mai în urmă, s-au plîns dumnealui să-i fi luat cam multicel.
Şi, dacă i-au numărat banii-n palmă, c-au fost o vineri, zi cu sloboziri pentru faptele ibovniceşti, cumu au fost rînduială rîmlenilor cei de demult, l-au luat codoaşa de l-au dus în altă odaie, unde-au fost o muiere mîndră ca o cadra şi-mbrăcată numai în mătăsuri. Iară Tănase, plăcîndu-i mult acea muiere, i-au dat vutcă să bea cu păharu, fiindu

băutura plătită. Şi-au zis c-au îmbătat-o de nu mai putea vorbi neam, şi s-au dat la dînsa s-o dezgolească. Iară aceea, măcar că abia s-au mai ţinut pe picioare, cîndu l-au văzut ieşind din nădragi borţos şi flocos, nu s-au lăsat, ce tot voia să fugă din odaie, şi s-au văitat ungureşte:

— Ioi! Ioi! Iştenem!

Pentru care s-au mîniat cărturarul, fiindu şi aprins de poftă, şi au bătut-o tirăneşte pe dinapoi cu toiagul, de au luat-o aceea la goană prin odaie, numai că, fugind prea iute, s-au împleticit şi-au căzut de i-au venit toate poalele-n cap şi s-au arătat spre dînsul cu dosul gol. Şi, venindu-i bine, au răstignit-o pe macat de s-au drăgostit cu ea în voia ce-au avut. Drept e că muierea n-au vrut şi l-au blestemat şi l-au afurisit, rugîndu-se pe la toţi sfinţii oteţi şi ocărîndu-l turceşte — *cbiorpec dormuz,* care româneşte ar veni porc de cîine. Iară după ce-au isprăvit, fiindu sleiţi în desfătări şi-n păcat, i-au ajuns rău băutura şi-au adormit în toate părţile. Insă dimineaţă, venind Grigoraş pe la dumnealui, l-au găsit legat la cap turceşte şi scoţînd limba la Marankate, doftoroiul italian, că-l chemase Tănase, ce se tot văita către doftoroi de durerea cea mare a capului. Dară l-au tămăduit acela, că i-au dat de-au făcut clistir, măcar că Tănase n-au prea vrut, zicîndu că-l doare în partea de sus, iar nu-n partea de jos. Şi, poate din clistirul acela să fi fost, s-au liniştit mult Tănase şi o vreme nimica de seamă n-au mai făptuit, cît părea c-au fost altul.

Mult însă nu l-au ţinut acea cuminţenie, că l-au înădit pe lîngă sine pe Dumitrăchiţă Turnavitul, ce umbla fudul de cînd ajunsese dascăl lui beizadea Petrache, şi tot ieşea cu acela prin tîrg, la cârciuma unui Constantinică, care-au fost feciorul unei tălăniţe, dar avea cîrciumarul un pelin bun, de Dealul Mare. Şi făcea dînsul şi cîrnaţi de oaie, de aceia

usturoiaţi şi cu mult ardei iute pus bucăţi prin ei, care merg bine cu pelinul. Dară Dumitrăchiţă nu prea lua din acei cîrnaţi, că pătimea de trînji şi iuţimea ardeiului mai rău îl răscolea, şi tot înghiţeau dînsul în sec, privind la Tănase cum golea cîte-o tipsie întreagă, că de poftit ar fi poftit, dară frica de usturimi îl făceau de se păzea.
Şi, ieşind iară Tănase cu Sotir şi cu Grigoraş la hanul lui Agop, că i se cam urîse cu pelinul lui Constantinică, au prins a le spune multe de Dumitrăchiţă. Şi-şi înţepenea gîtul Tănase, împungînd cu nasu-n văzduh, şi flutura din mîini şi mierloia vorbele în felul lui Dumitrăchiţă de rîdeau aceia cu lacrimi, că făceau Tănase întocmai. Şi, zicîndu-le de cum îl perpeleau dînsul mîncîndu din cîrnaţii aceia iuţi, iarăşi se închipuia ca Dumitrăchiţă, înghiţind în sec şi belind ochii la talgerul de pe masă, care-au fost cu cabap turcesc, cum făcea Agop.
Şi le-au zis Tănase să fie cu luare-aminte, că are să-şi schimbe starea Dumitrăchiţă, pentru care, să ştie dumnealor, nu se poate să nu vie ceva-ntîmplări, să mai petreacă şi dînşii puţin, că n-au mai avut prilej cam de multişor şi l-au năpădit urîtul, simţindu apa vremii cum au băltit. Că numai Vodă ce ne-au mai rămas a ne aţinti ochii, să vedem ce alte isprăvi au mai făptuit, iară-ncolo, nemica.
Şi-au povestit Tănase de Dumitrăchiţă că şi-au pus în cap să se-nsoare, că şi Vodă l-au întrebat: nu-i pare lui că destul au stat flăcău? Şi-au fost îngrijorat Dumitrăchiţă de ce i-au venit lui Vodă acel gînd, şi-1 tot întreba pe dînsul: n-au auzit ceva? Că şi el are să-i spuie dacă va zice cinevaşi de dînsul, că aşa se-ajută oamenii-ntre ei: o mînă pe alta spală şi amîndouă obrazul!
Şi, dacă i-au zis că n-au auzit nimica, s-au mai liniştit niţel, zicîndu că poate să fie o toană de-a lui Vodă, dară, dacă tot

i-au zis aşa, s-au gîndit că nu-i rău, că, însurîndu-se, poate să-şi mai îndrepte starea, c-ar lua una mai pricopsită, de s-o pune Vodă pentru dînsul. Dar au fost nedumerit, că l-au întrebat:

— Cum cugeti, arhonda, c-ar fi mai brodit să fie muierea : urîtă, dar neumblată la zăvoare, au frumoasă, măcar şi cu zăvoarele desferecate?

Şi dînsul i-au zis că-i pare mai înțelept lucru să mănînci o sarailie cu mai mulți decît un căcat singur! Şi-au spus Dumitrăchiță c-aşa s-au cugetat şi el, că s-au gîndit s-o ceară pe Calipso, fata lui Iani plăcintarul, măcar c-au mai ținut-o şi-un Panaioti, ciohodar, dară s-au nemerit că tocmai au lepădat-o acela, c-au prins-o că se ținea c-un turc, Cipili. Ar fi putut mai lesne s-o ia pe Manda lui Hagi Caraboi, că şi-aceea are zestre bună, da-i prea de tot urîtă, avîndu şi-un ochi scurs, că-i chioară. Şi-i vine mai bine cu Calipso, că Iani e grec de-al lui, simpatriot.

Şi, ascultînd Grigoraş, au rîs şi-au zis că dînsul îl ştie pe acel Iani, care-au adunat multă avere vînzînd plăcinte. E om mărunt la trup, negricios la piele şi peltic la vorbă, că are limba scurtă. Şi-au zis şi de fie-sa, de Calipso, că-i frumoasă muiere şi focoasă, parc-ar mînca jerăgai, dară e şi cam prostană, măcar că-i darnică foarte. Că, din ce i-au dat Dumnezeu zestre, dă la oricare o-ntreabă de vorbă, grec să fie, turc să fie au altă nație de om, măcar şi țigan, numai banii să-i puie-n mînă, c-are patimă după chilipir.

Şi s-au adeverit curînd vorba ce-au zis Tănase. Că i-au spus, pasă-mi-te, Dumitrăchiță lui Vodă, de l-au poftit pe Iani la Curte şi-au mijlocit pentru Dumitrăchiță, ba s-au făgăduit că însuşi are să le fie nun mare. Şi cu grabă s-au pregătit toate şi-au pornit nunta, c-au fost zorit Dumitrăchiță, măcar că Iani au tot zis să lase mai încolo, să nu ia

bani de pe la zarafi, ce să adune de-ai lui de pe unde-s băgați în negoțuri. Dară nu s-au învoit Dumitrăchiță, c-au zis să nu-l supere pe Vodă, că n-ar fi bine.
Şi-au venit Dumitrăchiță cu plosca de l-au poftit pe Triglava la nuntă şi pe Tănase, încă rugîndu-l şi orația să o zică, după obicei, că nu e altul decît dînsul mai iscusit. Şi, fiindu acolo şi Grigoraş cu Sotir, i-au poftit, dac-or găsi cu cale, să fie lîngă dînsul cînd o intra-n rîndul lumii, că i-ar face mare cinste să aibe aşa oameni de vază, să-nțeleagă şi neamurile lui Iani că nu-i oarecine, măcar că pîn-acu nu prea s-au pricopsit, că i-au fost împrejurarea neprielnică, dar are la cine deschide uşa la o adică...
Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiță, c-au fost cu multe-ntîmplări şi foarte veselă, cum nu ştiu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiță de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua şi cu arnăuți ce chiuiau şi dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă şi cu fultuială, să nu vateme pe careva. Şi-au venit însuşi vlădica, după cum au dorit Vodă, şi le-au schimbat inelele, c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Dumitrăchiță la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuros. Întîmplarea au fost aşa: Au venit Dumitrăchiță la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblîndu fudul, cu nasul pe sus şi cu mîna-n şold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr şi pintenog la picioare. Şi-1 tot juca Dumitrăchiță prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Şi, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, muşcîndu-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare şi-au rînchezat, încît Dumitrăchiță, luat fără veste, s-au prăvălit

din şa într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieşind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzînd.
Şi-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineaţă, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aştepta să vie vlădica Vodă. Şi-au avut Dumitrăchiţă atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rînd de straie-şi tîrguise, că n-au avut mai mult din ce. Şi i-au dat Iani neşte straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i şedeau ca de bogdaproste. Şi-aşa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care şi-au făcut cruce, cam pe furiş, să nu-l vază. Şi-au fost norocul lui Dumitrăchiţă c-au venit pitarul, pînă să vie Vodă. Iară Sotir, avîndu patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margeni ţesute-n fir de argint, şi pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strînsă pe mijloc cu brîu lat de şal şi-mpodobită cu găitanuri, peste neşte nădragi năutii, strimţi pe pulpe şi vîrîţi în cizme ungureşti, cu pintenii de argint. Şi-avea diamanticale bătute prin bumbi, prin paftale şi-n plăselele hangerului ce-au avut la brîu întru care, lovind soarele, tot fulgere şi scîntei scăpărau, de-ţi luau lumina ochilor. Şi, văzîndu pitarul starea-n care-au fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie şi l-au înveşmîntat cu ale sale, lăsîndu-se pe sine numa-n cămaşă şi-n nădragi, pînă i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale şi nu se cade, măcar ce va fi fost, să şază aşa în ziua aceea mare, să-l rîdă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiţă de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu şi la supărare.
Şi-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiţă şi pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvantoglu, şi-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un ţigan

de-al lui Iani şi, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul şi l-au ridicat de plete-n sus, măcar că acela, aşa tăiat, încă vorbea, tînguindu-se ţigăneşte:
— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine şi mi-au rămas copilaşii...
Şi-au leşinat neşte muieri, fiindu mai slabe de inimă, de ereau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbaţi au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mînie asupra pehlivanului, că ce-au omorît degeaba bietul ţigan? Pentru care-au luat pehlivanul capul ţiganului şi l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu neşte ape tari şi l-au înfăşurat într-o năframă neagră şi-au zis asupră-i neşte vorbe ce nu s-au înţeles, că n-au zis româneşte, nici turceşte şi nici greceşte. Poate să fi fost ovreieşte... Şi-au ridicat apoi pînza şi au fost dedesupt ţiganul viu, dară cu ochii holbaţi de groaza morţii, numai i-au pus pehlivanul capul rău, c-au fost sucit cu faţa la spate. Şi iară i-au pus năframa-n cap şi, mai zicînd alte vrăji, tot îi răsucea aceluia grumazul, ca un şurup. Dară, luîndu-i năframa de pe cap, s-au văzut că l-au făcut bun la loc încît, dacă l-au slobozit, au fugit acela de s-au pitit în podul casei, într-o putină, şi nu mai vroia să scoboare deloc şi, zice, au şezut acolo cît au ţinut nunta, dară mai încolo s-au tămăduit de spaima ce-au păţit.
Tot pehlivanul acela au mai făcut una, mai minunată, c-au pus de-au săpat o groapă lungă de doi stînjeni şi lată de un stînjen, dară numai de două palme de adîncă, unde-au grămădit patru care de lemne şi le-au dat foc de-au făcut un jerăgai mare, de nu te puteai nici apropia de dogoarea ce-au fost. Iară acela nici habar n-au avut de dogoare, ce s-au dus gol, numai c-un şal înfăşurat pe lîngă şale, de s-au aşezat în mijloc, cît vorbeau toţi c-au avut salamandră. Şi-au stat acolo o vreme după care, ieşind, s-au văzut că nice o urmă

de foc n-au fost pe dînsul, de se minunau toţi. Şi s-au pus pehlivanul apoi pe margenea gropii şi-au poftit însuşi pe Vodă să treacă prin groapă. Şi, după ce s-au codit niţel, au trecut Vodă şi-au căpătat curaj de-au mai trecut şi alţii, iară mai în urmă au trecut toată nunta, cu meterhaneaua lui Vodă-n faţă, bătîndu tobele. Şi, dacă s-au dus pehlivanul de lîngă groapă, au poruncit Iani şi-au pus la acel jar două ialoviţe şi berbeci şi pui la frigare, ca să nu se piardă lemnele degeaba, că iarăşi se făcuse dogoare. Ci nu se dumirea nimeni cum au făcut acela aşa minune, cum nu s-au mai văzut, nice s-au mai auzit, de-a rămas de poveste la lume. Au fost la nunta-ceea şi-un harap urît, adus de Vodă de la Stambul, cu neşte dinţi rînjiţi ce te băgau în răcori cîndu priveai la el. Acela frîngea o potcoavă numai din puterea mîinilor şi, punînd de-l lega c-un lanţ peste piept, cînd s-au umflat odată harapul au căzut lanţul jos, că l-au frînt. Şi-au prins apoi harapul cu mîinile de brîu pe doi lăutari şi i-au ridicat de la pămînt în sus, ţinîndu-i deasupra capului. Şi le-a poruncit acelora de cîntau din scripcă iară dînsul juca din buric şi bătea geamparalele, cît erea privelişte mare să-l vezi. Lăsîndu-i apoi pe aceia jos, au poftit să vie să se lupte cu el oricine se-ncumetă. Dară nimenea nu prea s-a-ncumetat să meargă la trîntă cu dihania, că cine să se prindă cu aşa o făptură de om ce-avea putere cît un taur de cei voinici? Numai Sotir, pitarul, văzîndu aşa, au lepădat straiele de pe sine, de-au rămas doar în nădragi, şi-au chematu întîi patru oameni de-au luat unul pe grumaz, cu picioarele călare pe umere, altul în spinare, cu picioarele peste şale, iară doi i-au ridicat la subţiori. Şi-au dat ocoliş prin bătătură cu toată acea povară pe sine, încă de-au rupt-o şi fuga, de se minunau toţi, ba şi Vodă l-au lăudatu:

— Aferim, bre!
Care lucrare, dac-au văzut harapul, nu s-au mai prea veselit, că-l cam apucase frica, dară-şi ținea firea, că nu s-au arătat. Dar s-au văzut desluşit că pitarul, cu oareşcare strădanie, îşi învățase trupul de făcea multe fapte de minune, fiindu puternic foarte. Ci, luîndu-şi ibovnică pe acea Smarandă, s-au c-am lăsat dînsul de acelea, că-i plăcea mai mult a se dichisi, căzîndu, pesemne, la patima fuduliei. Şi tot punea pe dînsul straie scumpe, prin a cărora frumuseţe, să-şi sporească frumusețea chipului, văzîndu-se bine că i-au plăcut a umbla cu amăgiri de acelea. Că punea pe dînsul multe pietre scumpe, umblîndu a-şi înmulți frumusețea straielor cu vederea acelor diamanticale. Dară straiele şi podoabele-s numai părere ce-nşală ochii, iară pe dedesupt şi cocoşat au strîmb poți fi. Şi-au mersu Sotir, după ce s-au lepădat de aceia ce-i purtase, şi, încleştîndu-se cu brațele, au prins a se zmuci cu harapul, să-şi frîngă spinarea unul altuia, dară nu se dovedeau deloc, fiindu amîndoi vînjoşi peste fire. Şi se scurgeau ochii muierilor tot cătînd la pitar şi-şi dedeau coate şi glumeau, poftindu-l să se lupte şi cu dînsele! Care vorbe, auzind Sotir, le-au zis că nu se-ncumetă, că nu-i bizuit, şi mai bine rămîne de se luptă cu harapul. Pentru acele vorbe, de multe muieri am auzit şi bătaie să fi primit de la bărbați, care-au fost mai zuliari, măcar că nu ereau decît vorbe de rîs şi veselie, cum e pe la nunți. Şi-aceia s-au mai zmucit o vreme, pînă cînd, venindu-i bine pitarului, l-au ridicat pe harap din puterea brațelor şi l-au dat de pămînt de i-au crăpat şalvarii şi brîul. Dar au fost voinic şi harapul, precum s-a văzut, că s-a ridicat de jos şi tot zicea să mai facă odată, numai n-au mai vrut Sotir, vă-zîndu-l că-şi ținea cu mîinile nădragii pe dinapoi. Iară pitarului i-au trimis Vodă o cupă de aur, din

care-au băut dînsul, că-mprumutase Iani anume de la Băltărețu cupe pentru Vodă şi pentru Doamna, şi i-au zis s-o ție, că-i vrednic să capete dar domnesc. Că erea cîteodată foarte darnic Vodă, dară nu cu den al său, ce cu den al altuia. Şi nimica n-au cutezat Iani să zică, măcar că l-au jupuit în urmă Băltărețu de i-au luatu cît nu făcea.

Şi, dacă s-au pus în scaun Sotir, au sărit Grigoraş şi-a prins a-ntreba către muieri - care se-ncumetă să vie la trîntă cu dînsul? Şi, zicînd aşa, se făcea a-şi descinge brăcinarul, să-şi lepede nădragii, cît îl ocărau acelea toate şi-1 dădeau răilor. Iară Grigoraş, mai bînd vin din cupă, s-au veselit şi s-au întors către Vodă întrebîndu - pe el de ce nu-l dăruie cu nimica? Că-i biruitor, dacă nimeni nu s-au aflat să-i stea-mpotrivă!

Şi-au zis Vodă:

— Adevăr grăieşti!

Şi-au luatu şi cupa Doamnei Mărioara, fiindu şi-aceea tot de aur, a Băltărețului, şi i-au dat-o plină cu vin, de suspina Iani şi-şi frîngea mîinile de cumătru ca acela, zicîndu către neamuri c-are să rămîie calic, să ceară la capul podului. Pentru acel dar, au luat Grigoraş o cobză şi-au bătut în ea, făcîndu o frumoasă cîntare, că şi glas avea bun. Au fost acela un cîntec grecesc despre neşte voinici, *palicaria,* care-au fost patruzeci la număr, *saranda,* spus greceşte. Şi ziceau vorbele acelui cîntec, care nu le mai țiu eu minte, de cum s-au îndrăgit ei de-o fecioară, de tot frumoasă, şi-au prinsu a face care mai de care fapte vitejeşti, să-i ia-n seamă. Şi zicea de fiecare cum şi-a aflat moartea, că toți au pierit, patruzeci, iară acea fecioară au rămas pe malul mării, jelindu-i şi tînguindu-să.

Au fost tare frumoasă cîntarea, că toți pe la mese suspinau şi lăcrimau, iară mai cu seamă Doamna. Şi Iani, ca să nu

s-apuce Vodă şi talgerele să-i dea, c-au fost tot ale Băltărețului, au tras iute un lanțug de aur ce-au avut de gît şi-au dat lui Grigoraş, zicîndu-i să-l ție de la dînsul pentru pomenire. Şi tot suspina greceşte, zicîndu de acea cîntare că n-au mai auzit-o dînsul de mititel, că i-o cînta mă-sa, fiindu cîntec vechi, de pe cînd au fost viteji şi stăpîneau marea, nu vindeau plăcinte-ntre străini. Şi l-au aşezat pe Grigoraş lîngă sine, în capul mesei, de-i cînta greceşte la ureche, ca lăutarii. Iar Grigoraş, măcar că multe cîntece i-au cîntat, tot deşerta la oale cu vin şi, cu viclenie, tot ciocnea şi-nchina către Iani, de l-au îmbătat curcă.
Şi l-au luat apoi, zicîndu că-l duce să-l plimbe nițel, să-i mai treacă damful, dar l-au dus de l-au dat la Caimata în grija unui Naftali, monah smintit, ce-au făcut după mintea lui Grigoraş şi l-au îmbrăcat călugăr. Şi, dacă s-au mai trezit Iani şi s-au pomenit călugăr, au prins a chirăi greceşte, că nemica nu şi-au adus aminte ce-a fost, şi tot zicea că:
— Bine, bre, dară cum şi cînd m-am călugărit eu? Şi-acel Naftali s-au făcut a nu şti nimic, ce-l tot întreba :
— Dară care-ți este numele, cuvioase? N-oi fi vreun tâlhar străvestit?
Şi-atîta s-au tînguit Iani, de s-au făcut larmă-n curtea mănăstirii şi-au venit starițul de l-au alungat pe poartă, măcar că Iani n-au vrut, zicîndu că nu poate ieşi aşa-n tîrg, c-or crede toți că s-a smintit. Şi n-au plecat pînă nu s-au făcut starițul cu toiagul către el, zicîndu-i că-l dă la Agie dacă mai stă.
Şi Dumitrăchiță, prinzînd de veste de la Grigoraş, au trimis pe unii de l-au adus aşa, că s-au văzut răzbunat, şi se făcea a nu pricepe ce-au fost pricina, zicîndu-i că l-au mîhnit mult apucîndu-se la bătrînețe să umble-mbrăcat ca irozii,

să-l dea-n gura tîrgului pe el, care-i finul lui Vodă! Şi-i pare rău, zicea, că n-au ştiut dînsul apucăturile ce are, că n-ar fi intrat în aşa neam! Ptiu! Şi l-au luat deoparte şi-au prins a se certa rău, că i-au zis Dumitrăchiță să-i mai dea ceva, altfel sparge nunta, că l-au măscărit şi l-au făcut de ocară. Şi-au mai dat Iani zece pungi, că l-au spăimîntat Dumitrăchiță c-are să facă jalbă la Vodă. Şi-aşa s-au împăcat.

Dar tot au ieşit năcaz din acea nuntă, cîndu au fost a treia zi şi n-au mai venit Vodă, fiindu prins cu altele la Curte. Ca, fiindu nuntaşii la joc, s-au apucat Aga Manolache, țapul acela bătrîn, şi-au ciupit-o pe Catrina lui Barbălată, starostele işlicarilor. Şi, măcar c-au fost pe supt ascunsul, acela au văzut şi au tras-o de la joc şi i-au cîrpit palme-n vileagul tuturor, că-i punea vină ea de ce-a rîs? Şi-a sărit Iani să-i domolească, să nu se spargă nunta şi să-i ruşineze casa, dar acel Barbălată, fiindu prea mînios, l-au cam împins nițel pe Iani de l-au dat îndărăt de-acolo. Dar i-au luat lui picioarele, c-au fost dinapoia lui un butoiaş cu vin, ca de vreo cinci vedre, adus pentru nevoile nunții, şi-au căzut Iani pe spate, cu gaibaracele-n sus, de şi-au cam vătămat țeasta. Şi-a sărit Dumitrăchiță, răcnind ca un leu la acel Barbălată şi, apucînd o tipsie de cele mari, i-au dat-o-n cap, strigînd:

— Dai în tata, mă? De ce dai, mă, în tata?

Şi da cu pumnii-n toate părțile, ca orbeții.

Care lucrare, văzînd neamurile lui Iani, l-au lăudat mult pe Dumitrăchiță, zicîndu de Iani că bun ginere şi-au căpătat,

că-i voinic mare, palicar adevărat, ce mai... Şi-au sărit şi dintre aceia să-l ajute, numai că Barbălată au fost acolo cu şase fraţi din zece cîţi ereau, şi-au sărit şi-aceia să-l scape, că nu-l puteau lăsa, de-au ieşit bătaia mare, că s-au băgat şi slugile. Iară muierile, făcîndu gură, au prins a se părui-ntre ele, numai Catrina lui Barbălată au sărit la barba lui Aga Manolache şi-l tot trăgea, fiindu aprinsă de palmele ce i-au dat bărbată-su. Şi răgea Aga ca un bou ce-au simţit cuţitul casapului, c-a pătimit durere mare, că l-au gherăit aceea pe obraz să-i scoată ochii, dară n-au nemerit, c-au fost Aga cu işlicul pleoştit peste urechi. Şi muierea, dacă n-au nemerit ochii, i-au flocăit barba şi-au prins a-i sparge straiele.
Iară Tănase, fiindu şi dînsul acolo, s-au dat pe lîngă Ianache, stolnicul, şi i-au băgat vină că l-au călcat pe picior, pentru care, tot răcnind, au apucat o pulpă de berbec de pe masă şi-au prins a-l bate-n cap cu aceea, de l-au uns tot. Dară nici Ianache nu s-au lăsat, fiindu mînios că i-au stricat straiele, şi l-au înjurat turceşte, şi l-au făcut beţiv, şi numai nu l-au scuipat în obraz. Şi-au sărit oamenii de s-au pus între ei, să-i descaiere, dar au fost greu foarte, că Tănase şi Ianache tot săreau unul la altul, să-şi scoată ochii cu ghiarele, cît abia îi ţineau nuntaşii şi-i împingeau, zicîndu să nu mai facă de-acelea, că nu se cuvine...
Cu acea-ntîmplare s-au spart nunta şi s-au supărat rău Dumitrăchiţă, de-au făcut jalbă la Vodă în care s-au plîns de Barbălată, starostele, şi de Aga Manolache şi de Ianache, că i-au făcut pagubă şi ruşine. Şi l-au dus şi pe socru-su, pe Iani, legat la cap c-un ştergar, să-i stea dovadă. Şi-au zis Dumitrăchiţă, după cum l-au învăţat Tănase, că nu-i e de el şi de banii ce s-au cheltuit, dară-i mîhnit în cugetul lui c-au făcut aceia necinste chiar Măriei Sale, care-au fost nun mare...

Şi s-au aprins Vodă şi-au chemat pe aceia şi i-au probozit urît, şi-au poruncit să-i plătească lui Dumitrăchiță cîte pungi zece fiecare, măcar că stolnicul au vrut să se apere, zicîndu de Tănase c-au pornit pricina, iară nu dînsul, şi-arăta caftanul cum i-au fost plin de unsori. Dară Vodă nice într-o seamă n-au luat ce-au zis, ci numai s-au uitat urît şi l-au întrebat dacă mai e acolo? Aşa c-au făcut bun negoț Dumitrăchiță care, pe lîngă ce-au căpătat zestre, au mai luat şi de la aceia, adică tocmai pungi treizeci. Ba şi cu Calipso s-au ajutat mult că, fiindu el curibovnic, n-au suferit de muiere, şi făcea aşa c-o tot da-n arendă pe la alții s-o netezească, umblîndu cu fel şi fel de tertipuri.
Nu la multă vreme după acea nuntă, l-au chemat Vodă la Curte, în fața boierilor, şi-ntăi l-au lăudat mult zicîndu că-i este Dumitrăchiță supus prea credincios ale căruia osîrdii îi dau foarte bune nădejdi, că e dintre aceia ce cu multă sîrguință s-au zbuciumat pentru domnie încît, dac-au intrat şi-n rîndul lumii, s-au socotit dînsul să-l boierească. Că Domnul țării face neamurile şi Domnul le stinge...
Au fost zicerea din urmă adaos foarte potrivit, că o au pregîndit Vodă să mai bage nițică frică-n boieri, măcar c-au fost privelişte mare acolo... Că, îmbrăcîndu-l Vodă cu caftan pe Dumitrăchiță, în adunare de boieri ce-au fost, acela nu se putea ține şi se tot uita pe dînsul - cum îi sade caftanul? Şi-1 tot netezea, că n-au avut deprinderea, de-şi dădeau boierii coate-ntre dînşii, rîzîndu-l în bărbi, şi se dedeau pe lîngă el, făcîndu-se a-i drege straiul, dară mai mult îi săltau poalele dindărăt!
Dar n-au fost cum s-au tot lăudat Dumitrăchiță, că l-au boierit Vodă degeaba şi n-au dat parale, ca alții, ce nu i-au mai plătit Vodă simbria ce-i datora, cît au rămas de-au slujit făr'de hac. Dară trecerea de-o căpătase-n tîrg i-au

sporit, că şi Triglava de multe ori îl aşeza cu dînsul la masă, că-l tot căuta Dumitrăchiță, să-l mai sfătuiască ce povețe-nțelepte să-i mai dea lui Vodă, că-i erea sfetnic de taină. Şi i-au dat Triglava bune povețe, cum mai cu amăruntul vom arăta cîndu va veni şirul. Numai pînă să spunem de acelea, va să mai zicem de una ce-au mai fost, fiindu cu tîlc, cum mai tîrziu se va vedea. Că, acelui argintar din Sibiu, după cum l-au rugat Triglava, au scris Tănase răvaş, de care mai tîrziu s-au ştiut, cîndu au prins stolnicul hîrtiile acelor lucrări. Mult nu s-au înțeles din acele şire, c-au scris Tănase cu fereală, după cum punem mai jos:

Eu, Tănase Harmozek, ftori logofăt, scriu domniei tale sănătate şi după aceasta vei şti că am o nevoie c-un pretin al meu, care mă rog pentru dînsul să-i şezi într-ajutor. Şi să-mi faci răspuns de ți-i vrerea, au de nu vei putea să caut pe altul.

Şi, pentru credință, au dat către acela să-i arate şi inelul ce-l purta pe deget, fiindu lucrat de neamț. Şi-au scos Tănase şi hîrtii de trecere pentru Grigoraş, că pe dînsul s-au socotit a-l trimite într-acolo, unde-au şi plecat, de nici nu s-au mai văzut doo săptămîni încheiate. Cîndu s-au întors din acea călătorie, au povestit dînsul multe lui Tănase, ce-au pățit la drum, care nu le mai spunem toate, ci numai de una să zicem, fiindu plină de-n-vățături. C-au dat ocol Grigoraş, la cale-ntoarsă, pe la Mănăstirea Dintr-un lemn, avîndu şi-acolo a duce o scrisoare cuvioasei Evghenia, c-au fost aceea, pînă să se tragă la mănăstire, nevastă legiuită lui Tănase. Şi, fiindu vremea tîrzie, c-au ajuns pe la căderea nopții, l-au îngăduit starița să mîie-acolo, măcar că nu se cuvenea, dară şi-au făcut milă, văzîndu-l ostenit de drum lung. Şi i-au întins masă de l-au ospătat bine pe Grigoraş,

care şi la slujbă s-au dus, cum n-au prea avut obicei, ce s-au arătat aşa cucernic numai ca să le vază mai bine pe măicuțe, că i-au plăcut lui una de-a fost mai nurlie, măcar că nu i-au văzut bine chipul, fiindu legată peste fălci, cumu-i datina lor. Şi-au zis c-au tot împuns-o cu ochii pîn-au făcut-o de i-au luatu seama şi i-au dat oarecare-nțeles, că n-au putut grăi. Şi-au luat aminte de uşa pe care-au intrat aceea, cîndu s-au isprăvit slujba, şi-au mai lăsat de-au mai trecut o vreme şi-au dat furiş la aceea-n chilie, c-au fost uşa nezăvorîtă. Şi-aşa, pe-ntuneric, c-au fost luminarea stinsă, au prins a dibui pîn-au dat de pat şi-au cunoscut carne moale şi caldă că, fiindu cald, se dezgolise cuvioasa mai toată. Şi-au lepădat straiele de pe sine de s-au pus în aşternuturi s-o dezmierde. Şi s-au deşteptat, se vede, din mişcarea ce-au fost, că el s-au dat la dînsa şi-o strîngea-n brațe şi-o mîngîia. Iară cuvioasa, de-ntîi s-au făcut a nu-i fi voia, că s-au tînguit:

— Vai de mine, ce faci ?

Şi-a zis şi vorbă din care-au înțeles să-l fi bănuit a fi Necuratul ce-au venit s-o ispitească, că l-au căutat cu mîna pe dinapoi să vază dacă n-are coadă. Şi, dacă n-au aflat, s-au mai liniştit nițel, numai, cît au îmbiat-o şi-au ispitit-o, se temea a face păcat, de i-au şi zis:

— De-aş face aşa, sfîntul soare ar pune mărturie despre păcatul meu, ba şi osîndă ar face lumii şi-ar bate pămîntul cu secetă!

— Aşa ar fi, nici vorbă, i-au zis Grigoraş umblînd cu viclenii, dac-am făptui noi acestea la lumina zilei! Ci eu, anume, am venit numai după ce-am lăsat soarele de-au asfințit şi nimeni nu va şti, că-ntunericul nopții pe toate le acoperă.

Şi-aceea, fiindu neştiutoare şi trăită-n lipsă de bărbat, au

crezut ce-au zis el, că cele pe-ntuneric făptuite nimenea n-are cum să le vază. Şi, fiindu încercată de ispită, nu s-au împotrivit, ce s-au dat de s-au potrivit a-i fi şi lui mai lesne să-mplinească ce-au poruncit Domnul cîndu i-au făcut lui Adam muiere, văzîndu-l trist. Şi, măcar c-au fost beznă-n chilie, au luat el calea de-au nemerit în grădina desfătărilor, de-au fostu şi cuvioasa mulțumită, zicînd:

— Cînd vrea cu tine norocul şi dormind îți pică para-n gură!

Însă cătră zori, dacă s-au mai luminat, au văzut el c-a nemerit uşa rău, că n-au fost cine-au crezut el, ce una slută ca o iazmă, cum n-a mai văzut! Şi-aşa s-a-ngrețoşat de vederea ei, cît s-au năpustit pe uşă-mbrăcat numai cu pielea şi s-au încuiat la dînsu-n odaie, trăgînd zăvorul. Dară, mai dezmeticindu-să, au văzut că rău au făcut, fiindu fără straie, şi nici îndărăt n-au mai cutezat a se duce, c-au fost lumină şi sculate maicile. Şi-n starea aceea au şi rămas o vreme, pîn-au aflat prilej sluțenia de i-au lăsat la uşă straiele adunate boccea că, se vede, la suflet au fost miloasă...

Şi-au rîs mult Tănase, aflîndu multă desfătare-n pățirea lui Grigoraş, ce-au stat tot posomorit la chip şi scîrbit, şi nici aminte nu prea a luat de cum i-au tîlcuit cărturarul acea faptă, zicînd:

— Toată beleaua de-acolo vine, că n-ai ținut învățătura unei ziceri care spune că, pe-ntuneric, haină şi muiere să n-alegi niciodată, că s-ar putea pe lumină să nu-ți mai placă! Nu ştii şi tu că noaptea toată vaca-i neagră şi toată muierea-i frumoasă?

Şi-au mai rîs din nou, că i-au mai spus şi altele, dar au vorbit cu vorbe prea de tot slobode, însă pe-nțelesul că, să ştie dînsul, cumpătul nu strică umbletul! Dară Grigoraş nu prea au luat în seamă, fiindu cu gîndul în altă parte, ci au

oftat, au suspinat, au gemut şi-au zis:
— Nu ştiu eu ce-o fi, da-mi pare-a nu fi prea bine, că de la acea-ntîmplare parcă mi-ar fi clintit inima din loc şi nici după muieri nu-mi mai vine a umbla!
— Vezi? Să fi luat aminte, i-au zis Tănase, că minţile învăţate ştiu de Platon cum spune, pentru cine-l înţelege, că plăcerea nu-i decît cale spre durere. Şi, adevăr zic ţie, pe ce mădular ai făcut păcate, pe-acolo-i rînduită şi osînda! Aşa se-ntîmplă că, tot sărind garduri multe, îţi dă un par în cur! Bine ţi-a fi de te vei fi pricopsit c-o boală de cele lipicioase?
— Las-că nu m-a sfrenţit cuvioasa, să umblu cu leacuri şi spiţerii, numai sufletul mi-am zdruncinat de vederea acelei slute... La ce-o mai fi lăsat-o Dumnezeu în lume?!
— A avut Dumnezeu socoteli, să nu crezi! Că, de n-ar fi muieri slute, de unde să mai ştii care-s frumoase? Şi, de n-ar fi nebuni, cum să-i mai cunoşti pe-nţelepţi? Şi noapte de n-ar fi, cum să te mai bucuri de lumina zilei? Iacă, mult n-a trece la mijloc, şi-ai să iei iară drumul cătră Olerica...
Şi-au grăit cu dreptate cărturarul, socot eu, că-n curîndă vreme au prins Grigoraş a umbla iarăşi pe la Olerica, măcar că după întîmplarea aceea zice să fi zis că dînsul, în afară de Bogorodiţa, altă vrednică de-nchinăciune muiere nu cunoaşte! Spasi nas Bogorodiţa! Şi-au mai făcut el, tot atunci, neşte stihuri ce le-au zis *Catihismul libovnicilor,* în care-au pus cu de-amăruntul toate cîte se cuvine să facă omul cu muierea, ce noi nu le mai spunem, fiindu ştiute. Iară ca să zicem mai în scurt, să spunem acu de Vodă ce-au mai făcut, că ne vine aicea rîndul s-arătăm ce s-au mai întîmplat după ce-au luat pitarul acele scrisori lui Ianache.

Întru acea nuntă smintită ce-au făcut Dumitrăchiţă, mai

aproape s-au tras dînsul de cărturari, că l-au îndatorat mult, Tănase mai cu seamă. I-au zis acela de umbletele ce-au avut Calipso, care nici măritată nu s-au aşezat, ce speriase tîrgul cît au curvăsărit. Că avea ibovnic pe un Panait sin Feştilă, papistaş-botezat, ce i-au zis aşa după meşteşugul taică-su, că făcea lumânări. Acel Panait au ținut zărăfie în dosul caselor lui Marmara şi-au strîns ceva stăricică prin multe dibăcii ce-au avut: pilea galbenii de le lua aurul, cîntărea cu cumpene făcute cu meşteşuguri, înşela la socoteli cîndu avea schimburi de bani şi multe altele. Dară unde-au potrivit-o dînsul mai bine au fost sub Şuțu, că i-au dat bani de s-au făcut mofluz şi-au mîncat averile multora... Ci nu l-au îngăduit Dumnezeu, pentru lacrimile celor de-au calicit, şi l-au dat pe mîna lui Dumitrăchiță de l-au golit bine, c-au făcut după cum l-au învățat Tănase şi cu Grigoraş şi l-au prins în fapt, burtă peste burtă cu Calipso. Şi-au năvălit Dumitrăchiță c-un iatagan de cele turceşti în mînă să-l taie, dară s-au mai muiat, că s-au rugat acela cu lacrimi şi i-au dat şi înscris la mînă pentru 80 de pungi cu bani, că mai puțin n-au lăsat Dumitrăchiță, zicîndu că nu face! Şi, dac-au dat acela, l-au iertat de nu l-au mai bătut decît puțintel, să îi fie de-nvățătură altădată.
Apucînd calicul la avere, se purta fudul, dar de departe se vădea că-i neam prost, ridicătură din gloată, măcar că-n negoțuri s-au arătat destoinic, de s-au vîrît în daraveli cu Vodă şi cu Pasvantoglu, pentru care şedea mai mult pe la Curte. Şi Vodă-i arăta multă dragoste, c-au cîştigat bune parale cu negoțurile lui Dumitrăchiță, avînd oameni tocmiți de umblau şi strîngeau turme de oi, cirezi de vite, herghelii de cai pe care le mînau în urmă către tîrgurile turceşti, unde le şi desfăceau cu dobîndă mare. Dar, pe-nvățul lui Dumitrăchiță, şi copii am auzit să fi răpit, care-i vindeau

apoi turcilor pe cîte pungi zece unul, să le fie pentru destrăbălări şi fapte-mpotriva firii.
Şi, dac-au luat aminte Triglava că i-au sporit lui Dumitrăchiță trecerea, au zis să nu-l lase, că le poate fi şi de folos, cum le-a şi fost. Aşa, prin Dumitrăchiță, l-au învățat pe Vodă năravul de-a se închipui ca necunoscut, adică să umble tiptil, în strai schimbat, încît acela, rătăcind prin tîrg, pîndea la gard printre uluci, să vază de fieşcare ce face şi ce zice - poartă-se cu credință către dînsul au ba? Şi ce afla însemna la răboj şi-n urmă trimitea slugile şi fieşcăruia îi rînduia ispaşă, după cum îi părea lui: care la ştraf, adică să dea gloabă, care la bătaie cu toiegele, care să-l țintuiască de urechi, care să-l ridice-n furci. Şi-a prins a tăia mîini, nasuri, urechi au a-i schilodi pe oameni în bătăi rele, că ieşea prin tîrg numai cu Magaie, gealatul, după sine, purtîndu-l închipuit în neşte straie de sîrmă şi cu obrăzar de fier. Umbla Magaie tot cu sabia goală-n mînă şi mereu l-arăta Vodă cu deştiul oamenilor, zicîndu să ia aminte c-acela-i însăşi pravila şi dreptatea. Iară de-ngăduință nimica n-au vrut să ştie, că nu s-au cugetat dînsul de oameni să greşească mai mult împinşi de-o suferință, nu din firea lor cea rea. însă, dacă cei greşiți erau mai ajunşi, nu-i schilodea, nici viața nu le ridica, ce-i punea numai la gloabă, să dea ştraf, că aşa mai aduna parale. Dar mulți şi-n ştreang au agățat de straşină, mai fără nici o pricină, numai pe vorbe auzite pe pod, cîndu umblau străvestit popeşte, turceşte, călugăreşte au ca altă aia.
Fiindu hapsîn la suflet, pe mulți au năpăstuit Mavroghene şi-au vîrît groază mare-n oameni, ce cu multe feluri de morți îi stîrpea, c-au fost, se vede, ispitit de asemenea îndeletniciri. Şi-ajunsese vremea de ereau bisericile pline de oameni, care de frica morții veneau, iar nu pentru

dragostea lui Dumnezeu. Că s-au făgăduit Vodă şi foc să facă-n biserici, şi-au pus de-au zidit sobe, să fie pentru vreme de iarnă, ca să-i ție pe oameni prin biserici, s-asculte vorbele popii, iară nu să vorbească ce nu se cuvine prin cîrciumi. Ci, cuget eu, sufletul omului nu prin spaime şi-ngroziri va să se-ndrepte spre Dumnezeu, c-acelea-l smintesc întru minciună şi păcat, care de nici un folos nu-i sînt, ce prin iubire şi dragoste de aproapele, care vin din mulțumirea cea de obşte, dară nu cred eu să fi cugetat Vodă la acestea.

Ca să facă pe gîndul lor, cărturarii au dat ocoliş mult, că de-ntîi i-au tot dat lui Dumitrăchiță pilde din *Halima* de cele de zic despre sultanii din vechime cum umblau noaptea tiptil pe uliți. Şi se făceau a vorbi-ntre dînşii, foarte lăudîndu-i pe aceia, cît Dumitrăchiță, aflînd prilej potrivit, au prins a-l descînta pe Vodă în ziceri de-ale înțelepților ce-au dat învăț domnilor să privegheze însuşi mergerea lucrurilor şi starea supuşilor, zicîndu-i că asemine trebuie să facă, nu să şază-n odăi la Curte ca-ntr-o vizuină şi nemica să ştie de ce-i voia țării. Că cu chipul acesta, aflîndu însuşi mai multe, mai bine poate cîrmui țara şi supuşii. Iar lui Vodă i-au plăcut, se vede, pildele califilor de la Bagdad, de-au prins a face-ntocmai. Aşa că s-au apucat Vodă a ieşi în tîrg, făcîndu-se cînd popă, cînd mocan, cînd țigan de şatră... Din care au avut multe-ntîmplări, dară şi Perdicaru au avut o pățanie, care face s-o scriem.

Că-ntr-o noapte, făcîndu-se Vodă turc, l-au luatu cu sine şi pe venetic, iară ghicitorul n-au aflat alt lucru mai cuminte, ce s-au făcut dînsul cadînă turcoaie acoperită la față cu iacmac. Şi-au mers la han, la Mărul roşu, într-un chervan cu coviltir, făcîndu-se negustori. Şi-au trimis Vodă-nainte,

pe alte cărări, neşte galeongii în straie schimbate, că voia să prinză însuşi pe un tîlhar ce hoțea-ntre vii, unu Iancu Torojoi, ce se adunase cu cetaşi. Aceia i-au văzut intrînd la han şi-au mersu după ei, socotind că-s negustori turci şi poartă parale cu ei. Şi-n zori, chibzuind să-i prindă-n somn, au dat la ei în odaie zugrăviți cu funingine la chipuri, dar au sărit Vodă cu hangerul şi s-au înfruntat cu ei, ştiind că vor sări şi galeongiii să-i ia pe dindărăt, după vorba ce-o aveau. Şi-au dat Vodă din sabie cu vitejie, că fricos n-au fost, fiindu însuşi la tinerețe tîlhar, listopirat, şi-au vătămat pe unul la mînă.

Numai Perdicaru, dacă n-au ştiut rîndul războiului, că nu umblase la oaste şi nu ieşise-n bătăi, văzînd cum se ciocnea Vodă cu lotrii-n oțele, s-au temut rău, că erea şi locul strîmt şi n-avea cum să iasă, să apuce la lărgime. Şi, dac-au scăpat către dînsul unul dintre tîlhari, văzîn-du-l aşa de negru la chip, mai tare s-au îngrozit, de-au făcut miros urît în odaie. Şi, din mirosul acela au stat din dat tîlharii şi s-au bulucit pe uşă, ținîndu-şi nasurile cu mîna. Şi-au fugit şi Vodă după dînşii, strigînd turceşte şi fluturînd din iatagan. Şi, din zarvă mare ce-au făcut, s-au sculat slugile cu pari, cu furci, cu beldii, cu ce-au nemerit, încît ghicitorul, văzîndu-i, mai rău s-au temut, să nu-i ia aceia seama că nu-i muiere şi să-l crează tîlhar, că Vodă se depărtase mult. Şi s-au pus cu umerii-n uşă, să nu năvălească peste dînsul. Neştiind afară treaba ce e, ce numai auzind larmă şi țipete, au prinsu a clențăni din dinți, temîndu-se că-şi va pierde viața. Dară cărturarul nu erea om să piară aşa, ce au stricat fereştile şi-au dat afară-n grădină, luînd-o peste prăvălişul dealului şi sărind dînsul cu mare trudă peste uluci deasupra, au dat dincolo-ntr-o baltă, unde-au mai fost şi neşte bivolițe.

Pentru care-au avut el întîmplarea rea c-un taur, că purta

strai roşu şi-acela s-au întărîtat. Dar au avut ghicitorul agerime la fugă, căci nu degeaba i-au zis lui Tănase „podas okis Ahilefs" că, pentru mîntuirea lui, au fugit pînă s-au scăpat.
Şi stînd dînsul sub o tufă, să-şi mai tragă sufletul, după ce l-au lăsat acea dihanie, s-au nemerit să-şi aibe drum pe acolo neşte haimanale de țigani cărămidari care, văzîndu-l, l-au crezut muiere şi s-au vorbit să-şi facă rîs de dînsa. Dară ghicitorul, înțelegînd gîndul cu care veneau asupră-i, iarăşi au fugit, că s-au temut să nu le vie chef să-l jugănească, aflîndu-l dăruit cu odoarele bărbăției şi nu muiere cum părea la strai. Şi-au fugit mult, cît şi gîndea c-are să-şi dea duhul, că țiganii nu-l slăbeau cîtuşi, fiindu mai tinerei şi-ntărîtați de vederea feregelei ce purta. Dar noroc a avut, c-a scăpat într-un zăvoi şi i-au rătăcit urma, că altfel nu se poate şti cum s-ar fi isprăvit pricina. Acolo-n zăvoi au zăcut dînsul pînă-n seară, numai cu puțintel suflet într-însul, iară dacă s-au mai întunericit s-au tras şi el spre casă cum au putut. Şi, din întîmplarea ce-au avut, au şi zăcut dumnealui o vreme, dară mai în urmă s-au tămăduit de năravul de-a mai umbla cu Vodă-n caraulă noaptea şi străvestit, înțelegînd că este lucru cu primejdie şi lesne-şi poate vătăma sănătatea din asemenea apucături care, cum i s-au vădit lui, nu-s tocmai cum se află scrise la *Halima.*
Nici lui Vodă nu prea i-au priit atunci întîmplarea că, pînă să vie galeongiii, au cam suferit parii slugilor, fiindu mai cu seamă un surugiu, Ciupăgel, ce-au bătut în el cu beldia ca-n snop, de-au rămas multă vreme cu-nvinețituri. Dar şi-au scos paguba că, prinzîndu-l pe acel tîlhar, Iancu Torojoi, l-au pus la munci rele de-au şi spus toată avuția ce-au strîns şi unde-au avut-o-ngropată, fiindu mai bine de suta de pungi cu bani, ce pe toți i-au păstrat Vodă numai

pentru sine. Că şi ziua, umblînd prin tîrg îmbrăcat ca necunoscut, dacă nemerea vreun neguțător să vînză cu ocaua mică, îndată poruncea de-l țintuia de urechi la meidan. Şi, cîndu se-ntîmpla astfel, altă scăpare nu mai erea pentru isnaful vinovatului decît să facă starostele curama, adunînd bani de pre la ceilalți negustori să-i dea în mînă lui Vodă ca să se milostivească şi să-l lase. Cu apucături de acestea, fiindu lacom de bani, au făcut multe paranomii, adică făptuiri alăturea cu pravila, că, întîmplîn-du-se să moară cîte unul mai avut, îi aduna pe toți din casă înaintea lui şi, spăimîntîndu-i, le răpea diresele lor de moştenire şi se făcea singur stăpîn peste averile lor sau cerea bani mulți ca să-i lase, fiindu eghemon şi prădător. Iară care cutezau să-i şază-mpotrivă, de frică să nu cali-cească, îi lua şi-i dadea-n ocnă, ca pe tîlhari, unde mulți au şi pierit.
Şi-au mai făptuit şi altele, din care bine s-au văzut a nu avea nici ruşine de oameni, nici frică de Dumnezeu, că mai în cinste ținea vitele decît oamenii. Ci să zicem noi de una, cîndu s-au cunoscut Vodă cu Sotir, pitarul. Cum au fost obiceiul la aşezare de domni, căpătase şi Mavroghene de la sultanul, cîndu l-au îmbrăcat cu caftan, un armăsar alb, misirliu, care, ce-i dreptul, erea frumos foarte, fiindu cal împărătesc, tabla-başa, cumu-i zice turceşte. Calul acela, nu se ştie bine cum, au fost muşcat de un şarpe ce se va fi-ntîmplat, poate, prin paiele de-i aşterneau. Şi-atîta au prins a se umfla la trup, cît nimeni n-au mai crezut să scape, măcar c-au adus Vodă şi pe Marankate, doftoroiul, să-l tămăduiască, dar au plecat acela ruşinat, zicîndu că nu poate. Şi, dac-au aflat Sotir de la Tănase pricina cu acel cal, au zis să-l ducă la Vodă, că el îl scapă. Şi-au mers îndată la Curte de s-au înfățişat lui Vodă, care-au fost mîhnit tare, că

nici o nădejde nu mai trăgea, şi-au făgăduit Sotir să-l tămăduiască. Şi mai întîi au întrebat pitarul:
— Cine-i stăpînul calului?
— Iaca vorbă, eu! s-au răstit Vodă.
— Dacă-i aşa, au zis Sotir, degrabă să ia Măria Ta un ulcior, să meargă la un izvor şi să mi-l aducă plin cu apă ne-ncepută.
Şi-ndată au bătut Vodă din palme de-au venit slugile şi le-au poruncit greceşte să-i aducă un ulcior cu apă ne-ceputǎ, dară Sotir l-au oprit, zicîndu că nu e bine, că însuşi Măria Sa, fiindu stăpînul calului, trebuie să facă acea lucrare, că-n alt chip nu poate scăpa viața calului. Şi, dintru-nceput, s-au cam mîniat Vodă, zicîndu vorbă că ce-a fi aceea? Ce-i umblă lui cu farafastîcuri? Cum să meargă adică el, ca un om prost, să-i aducă apă de la fîntînă? N-are slugi pe care le-ngraşă pentru trebi ca acestea? Şi n-au mai stăruit pitarul, ce s-au temenit să se ducă de-acolo, dar nu l-au îngăduit Vodă, zicîndu c-are să meargă, dacă altă cale nu-i. Şi-au luat un ulcior de-au mers pe picioare tocmai la Izvoare, pe drumul Braşovului, dincolo de straja tîrgului. Şi au trecut aşa o bucată bună de vreme, măcar că Vodă au mersu tot fuga, dar au fost cale, că s-au întors asudat. Şi-au luat Sotir ulciorul de-au făcut o vrajă asupra apei, care nu s-au înțeles, c-au grăit cu fereală mare, fiindu Perdicaru tot pe lîngă dînsul s-auză, dară degeaba au sîrguit. Apa aceea, dac-au descîntat-o, au dat-o Sotir lui Vodă s-o bea toată, cum au şi făcut, măcar că i-au venit anevoie, fiindu ulciorul cam mare, mai bine de trei ocale. Dar, dac-au băut-o, toți cîți au fost față s-au minunat mult, că s-au ridicat armăsarul, de unde zăcea să-şi dea sufletul, iară Vodă au prins a se umfla şi-a se-ncolăci pe jos cu dureri mari, că se văita cîtu-l țineau bojocii, zicîndu arnăuților să-l taie, că

l-au înveninat. Dar pitarul nice într-o seamă n-au luatu, ce au prins din nou a face o vrajă cu trei paie smulse din iesle, care singure s-au înnodat! Şi, dintr-o dată, s-au uşurat Vodă, că l-au lăsat durerile şi-au izbucnit toată apa din el, însă şi pe dinainte şi pe dinapoi, de i-au udat rău straiele. Şi s-au ridicat Vodă de jos, cam ruşinat de starea-n care-au fost, porucindu alte straie să-i aducă nezăbovit. Şi se minuna de pitar şi căta la dînsul cam sfiit, că nemica n-au înțeles cum au făcut acela, măcar că Sotir i-au zis să nu fie chiar aşa un lucru mare, numai e o taină la mijloc care n-o ştiu decît geambaşii prea iscusiți, cum au fost tată-su, pitarul cel bătrîn.

Aşa drag ce i-au fost lui Vodă acel armăsar că, pentru mai multă fereală, după acea-ntîmplare, au pus de-au făcut den neşte blăni o-ngrăditură de grajd în tinda cea mare, lîngă odaia lui, să-i vie mai la-ndemînă să-l vază. Erea, vezi bine, duhoare de vită-n palat, fiindu şi nepotrivită priveliştea aceea, părîndu că-i şatră de lăieți, şi mulți străini, aflători în trecere pe la Curte, au şi rămas fără grai, că nu mai văzuseră nicipeunde Domn să-şi ție vitele-n palat!

Luînd aminte Triglava că lui Vodă i-au fost prea drag acel armăsar, i-au venit în cap să-l povățuiască a-l boieri, cu gîndul să s-auză-n lume că s-au apucat Vodă a-şi boieri vitele şi să-nțeleagă toți ce Domn au căzut peste țară. Şi-au început a-i da pildă lui Dumitrăchiță de un împărat al rîmlenilor, care şi-acela au fost țicnit la minte, că şi-au boierit armăsarul, pre Incitatus, cugetînd dînsul că, de-i vor da-nvățătură, Dumitrăchiță, ca să se-arete ştiutor, are să-i zică lui Vodă de-acel împărat, Caligula, cum i-au fost numele, să facă şi Vodă ca acela. Şi-aşa au fost. C-au mers Dumitrăchiță la Vodă şi-au prins a-i spune cai verzi de acel Caligula, cum şi-au boierit adică armăsarul. Şi-au spus

Dumitrăchiță nu după cum au fost întîmplările, că n-au avut cum le şti, ce după cum i-au zis Triglava şi Tănase c-au fost, mai înfrumusețate adică.
Atîta i-au trebuit lui Mavrogheni, c-a doua zi, adunînd Divanul, au poruncit de-au adus pe tabla-başa în sala spătăriei şi-au pus pe el caftanul de mare clucer, al şaselea scaun în Divan! Şi-au rămas boierii ca scrişi pe perete de mirare şi de frică multă ce-au avut văzînd aşa grozăvie, cum nu s-au mai auzit şi nice-n vise n-au visat! Care lucruri, vorbindu-se-n tîrg ce-au mai săvîrşit Vodă, au făcut pe Rhigas Velestinul, stihoslovul, de-au zis de Mavrogheni că-i scursoarea lumii şi însăşi sminteala, că le face neamul de batjocură şi-i dă-n gura Evropei! Şi iaca aşa l-au povățuit de-au făcut ca împăratul Caligula cel nebun la minte. Bine măcar că nu l-au pus de-au dat foc tîrgului, c-au fost unul care-au făcut şi-aşa, dară poate să nu-l fi ştiut dînşii.
Cu tertipuri de acestea, slujindu-se de Dumitrăchiță, au prins cărturarii a-l purta pe Vodă cum le erea voia dar, după atîtea şi atîtea cîte au făptuit isprăvi, multe semne rele au prins a se-arăta, venind mai întîi zgîlțîitură mare de pămînt, mai mare decît au fost la anul 1771, c-au vrut Dumnezeu a-l face să ia aminte că prea s-au sleit dînsul tot în fapte necugetate şi-n închipuiri. Dară să spunem mai bine cum au fost acel semn.
Cîndu au împlinit Vodă un an de la ridicarea-n tron, la leatul 1787, au făcut țeremonie mare, cum nu s-au mai pomenit, că au poftit la Curte boieri şi neguțători, care-au fost obraze mai alese, şi le-au dat vutci şi sorbeturi. Şi, mai înainte, au dat vorbă prin Dumitrăchiță, pre care-l făcuse *megas caminaris*, şi prin Ianache, stolnicul, şi prin Sava Arnăut pe la toți boierii şi pe la toptangii şi pe la isnafuri şi

către vlădica să se-nfăţoşeze cu peşcheşuri la Curte, să se facă plăcuţi lui Vodă. Şi-au mers toţi de-au dăruit plocon, după cum au putut au după cîtă trecere socoteau a căpăta, că de fiecare-au scris Dumitrăchiţă-n condică cît au dat, să se ştie socoteala. Şi s-au făcut adunare mare la Curte, unde cînta muzica lui Vodă de te-a-surzea, că avea meterhanea turcească, şi dădeau tunurile cît să zici c-au fost răzmeriţă, de s-au desfundat mahalalele şi s-au adunat tîrgul pe la porţile Curţii, unde-au fost şeitari ce jucau chiocecurile şi pehlivani care-nghi-ţeau săbii şi aruncau vîlvori de foc pe gură şi alte minunăţii făceau pentru desfătarea gloatei. Iară-n sala cea mare a spătăriei, unde-au stat Vodă cu boierii, întîi au făcut vlădica oraţie către Vodă, zicîndu mult bine de dînsul, după care-au mai zis şi alţii. Iară cînd au tăcut din ziceri, s-au făcut boierii cîntăreţi de i-au cîntat greceşte *polihronion,* adică la mulţi ani, că nu mai îngăduia Vodă să zică sîrbeşte, *mnogaleta,* cum au fost mai vechi. Iară dacă şi-aceia au isprăvit de cîntat, au strigat ceauşii şi slugile turceşte la Vodă — *Aids!,* care se tălmăceşte *viaţă lungă.* Şi-au stat pînă spre seară, c-au prins Vodă a le spune întîmplări ce-au avut pe cîndu călătorea pe Marea Albă, fiindu unele de-a minunea. Şi, cîndu au fost către seară, dacă s-au spart adunarea, s-au tras Vodă cu Condili, cu Scanavi, cu Ioniţă Papuc, cu Dumitrăchiţă şi cu alţii în casele lui Hortolan, c-au zis acela să fi pregătit petrecere mare pentru Vodă. Şi-au fost acolo şi Tănase cu Grigoraş şi cu Sotir, că-i poftise Hortolan şi cu Dumitrăchiţă cu făgăduiala să afle acolo de toate. Au făcut Hortolan, ce-i dreptul, cheltuială multă, c-au fost în odăi lumină ca ziua, fiindu în sfeşnice, cu-ngăduinţa lui Vodă, numai lumînări de cele bune, din ceară albă, aduse de la Beci. Şi peste tot au fost tipsii cu bucate şi cu pilafuri şi trei berbeci fripţi

întregi, şi pui rumeniţi în unt, şi curcani fripţi la jar, şi fazani îmbrăcaţi în penele lor, şi pometuri, şi vin unguresc de cel bun, şi butelci păpurite cu mastică de Corint, şi toate bunătăţurile lumii. Şi-a mîncat fiecare din acele bucate şi-a băut vin în voia ce-a avut, de li se-nvineţieseră obrajii de la băutură, iar ochii începuseră să le-arate ca ai dihăniilor, că le scăzuse lumina şi se-nroşiseră de sînge. Avîndu dînşii trupurile încinse de băutură multă, au prins a-şi lepăda caftanele, că se pătaseră rău de scursori de vin şi de unsori. Din vinul acela unguresc li s-au tulburat rău minţile şi li s-au amestecat limbile, iară de ţinut pe picere se ţineau numai cu mult ajutor ce căpătau de pe la pereţi, că se tot propteau în ziduri cu mîinile să le ţie, părîndu-li-se lor că prea se cletinau să cază peste ei. Ba unii, care-au fost mai şubrezi, se lăţiseră pe jos şi dormeau în toate părţile, c-au fost vinul tare. Dintru care, zic eu, să luăm aminte că rea e beţia, oameni, că toate mădularele omului le strîmbă şi le-amorţeşte şi de nici un folos nu i se mai arată, cît şi mintea o pierde. Cum au fost şi cu Sotir, pitarul, carele, dac-au băut vin, au lepădat giubeaua şi-au prins să joace jocuri din prostime, de acelea cu ziceri, că pe acelea le-au ştiut dînsul mai bine. Şi-au adus Hortolan ţigani lăutari şi-aceia ziceau, iară pitarul sărea şi bătea din pinteni şi pocnea din deşte şi striga:
— Foaie verde tiriplic! Saltă, lele, din buric!
Dară acolo n-au fost nici o lele, fiindu adunare de bărbaţi, cum au fost voia lui Vodă, ce aşa i s-au năzărit lui, bag-seamă. Şi, dac-au mai ostenit Sotir şi s-au lăsat între perini, s-au pornit şi Tănase, cu ochii-n podina, să cînte-n veliglas şi cu chiuituri, ca la stînă:
— Dragi îmi sînt oile lăi şi copilele bălai! Dragi îmi sînt oiţele cînd le cresc corniţele şi la fete ţîţele...

Şi-au lăcrămat şi-au zis apoi Tănase către Vodă că el şi-au dorit toată viața lui să nu fie alta decît cioban la oi, fiindu aceea plăcută-ndeletnicire, cum au arătat în neşte prea frumoase stihuri un Horație al râmlenilor, poate să fi şi auzit şi Măria Sa despre dânsul. Şi-au prins a zice letineşte, dară n-au putut de Vodă, c-au luat altă vorbă, începîndu a spune de cînd umbla pe Marea Albă, cum avea obicei. Şi, tot povestind cum au umblat prin lume, au zis de un loc frumos foarte care-au fost într-un ostrov mare. Şi, spunînd despre acela, au zis să fi fost acolo-şa o baltă mare, a căreia lățime erea ca de patru ceasuri de mers călare! Iară Grigoraş nu şi-au putut ține limba ci, măcar că l-au luatu mai pe departe, i-au dat înțeles că n-au alăturat bine vorbele, nemerind rău părțile. Că l-au întrebat, făcîndu-se nedumirit, cum au făcut Măria Sa de-au mersu călare pe apa bălții?
Şi s-au cam încruntat Vodă, c-au priceput să-i fi vorbit subțire, de l-au şi-ntrebat pe Grigoraş că ce-i vorbeşte din cur şi nu se aridică să-i facă temenea, precum cere cuviința? Şi apoi, mai şezînd şi cugetînd, i-au zis că nici n-au mers câtuşi, să ştie şi Grigoraş, că numai Mîntuitorul au făcut asemenea minune, ce au zis aşa socotind dînsul acea lățime după cîtă cale ar fi putut bate călare şi-au pus apoi una peste alta!
Ințelegînd Grigoraş s-o cam fi greşit cu Vodă, s-au ridicat dintre perini şi, apucînd o cobză, s-au temenit întrebînd de nu i-ar fi voia Măriei Sale s-auză un cîntec mai de petrecere.
— Ba că chiar! au îngăduit Vodă.
— Şi cum ar vrea Măria Sa? au mai întrebat Grigoraş, cam fără cuviință, că-şi răşchirase picioarele şi-şi sălta nădragii, fiindu-i, pesemne, cam largi. Mai cu perdea au fără?

— Ba să zici fără, slobod adică!
Pe-ngăduiala lui Vodă, au prins Grigoraş a bate-n cobză o cîntare turcească ce n-o mai scriem aicea, că-n-tr-atîta au fost de plină de măscări că şi-un măgar de l-ar fi auzit s-ar fi ruşinat. Au fost, pesemne, cîntec de şatră, de-acelea de le joacă ţiganii din buric...
Pe cîndu ereau ei acolo, întru aşa dezmăţată petrecanie, au prins a se zgîlţîi pămîntul şi-a tremura cu urlet mare, că s-au cletinat pe ţîţîni de-au pîrîit pereţii şi-au căzut icoanele. Pentru care-au fugit toţi pe uşă, numai Vodă, fiindu mai iute, au dat pe geam şi-au ieşit afară-n grădină. Şi-au fost spaimă mare-n tot tîrgul, că peste tot numai chilălăituri şi groază au fost, după cum bine-au văzut dac-au ieşit în uliţă. Că năvăliseră bieţii oameni din case, fiindu unii goi cum i-au făcut maica lor, dară nimeni nu lua seama, numai Grigoraş, unde vedea muiere goală, dacă erea tinerică, se da mai aproape, să vază mai bine, iară ca să lege vorbă se tot văita de sperietură. Şi-au căzut atunci şi s-au prăvălit multe case, vâtămîndu-se din scuturătură.
Şi, dac-au abătut acea nevoie peste ţară, Vodă n-au luatu aminte, ce au mai sporit dările, c-au scos atunci bir şi pe ţigani, ţigănitul, cîte galbeni cinci de sălaş. Îşi mîna dînsul zapciii şi-arnăuţii în toate părţile, să strîngă banii de pe la birnici şi care nu dedea îl puneau aceia la afumat şi cu multe cazne şi bătăi îi canunea pînă săreau neamurile şi satul ca, punînd mînă de la mînă, să-mplinească ce-aveau de dat şi să-i mîntuie. Şi se boceau muierile şi copiii şi jeleau şi blestemau să s-aleagă praful de greci şi de Vodă şi de neamul lui, şi se tînguiau de munculiţa lor cum se duce pe apa Sîmbetei. Şi peste tot în hotarul ţării erea atîta plinset şi strigăt de-ţi părea că piere lumea, că-n toate părţile roiau arnăuţii să-mplinească banii birului, venindu

ca o pedeapsă de la Dumnezeu... Dintru acele cazne mulți şi cu sufletul au plătit, cum s-au şi văzut cîndu l-au adus neamurile pe unul la Curte, țeapăn şi plin de bube. Au trasu aceia carul la poartă, că nu i-au lăsat străjile să intre, şi-au prins a se tîngui pîn-a ieşit Vodă-n pridvor şi-au întrebat că ce-i pricina? Şi, dacă i-au spus aceia, au zis Vodă să dea ei banii, că nu-i va mai omorî nimeni! Şi le-au făcut semn să se ducă şi să-l lase, fiindu adică prea-nglotat de treburi ce-avea ale țării, care aceia nici n-aveau cum le pricepe.
Şi-n urmă au venit foamete multă-n țară, c-au fost iarnă şi erea scumpete mare, că adunase Vodă bucatele să facă zaherea de război turcilor, cît şedeau în ger bieții oameni tot pe la uşile dughenelor, s-aducă negutătorul marfa şi s-apuce şi ei ceva de mîncare. Şi, dac-aducea, fiindu puțin, se-ncăierau ca cîinii şi smulgeau unul altuia din mînă, că răpea fiul din mîna tatălui şi-a maicei sale, care l-au purtat la sîn. Că se făcuseră ca jivinele codrului şi nici ruşine nu mai aveau, fiindu cu ochii tot rătăciți de foame. Şi, tot stînd lumea gloată pe la uşile dughenelor, nici treabă nu mai făcea nimeni, de nimic nu sporea, că-şi părăseau lucrul lor, fiindu cu gîndul tot la burtă, ce să mai bage-n ea? C-am auzit să fi fost unii, de n-ar fi aşa, care şi paie mîncau şi rădăcini, ca vitele...
Ce cui să zici toate acestea şi cui să te tînguieşti decît către Dumnezeu din cer carele, pentru păcatele noastre, nu ne mai aude. Că Vodă de durerea țării nemica n-au luatu aminte, că trăia-n berechet şi-n huzur şi petrecea-n petreceri dezmățate pe la casele negustorilor cugetînd, poate, că, dac-aceia aveau, toți aveau, că pe toate le cîrciumăreau pe ascunsul, dîndu-le cu preț îndoit şi-ntreit, fiindu lipsă mare, pentru care mulți au adunat averi şi bogății din lacrămile săracilor. Că Mavrogheni numai pe

neguțători s-au răzimat, însuşi vînzîndu-le boieriile ca pe măsline şi, dacă pe cei mai pricopsiți i-au boierit şi n-au mai fost din rîndul lor cine să le cumpere, le da mai ieftin, pentru cei de vindeau cu paralîcul, de-au mersu veste despre boieriile mavrogheneşti.
Au făcut Vodă şi Divan de cupeți, oameni noi, să aibă, glasuri, cît boierii cei vechi un cuvînt nu mai cutezau să zică, că, avîndu Mavrogheni pandalii şi fiindu bolnav de pedepsie, pentru un cuvînt ce-i părea lui că n-au fost cuviincios, ca un lup turbat sărea şi-1 bătea pe acela cu topuzul peste fălci, de-i fărîma dinții şi-l da apoi gelatului de-l ridica-n jbilț ca pe-un cîine. Pentru care umblau aceia ca fără sine, rîzîndu cînd le poruncea Vodă şi jelindu tot cînd le poruncea, nu cînd le erea lor a rîde sau a jeli. C-au fost Mavrogheni om trufaş şi fără-nsuşire a fi Domn, că-ntre cărțile ştiinței n-au zăbovit, nice vreun meşteşug de folos n-au deprins, ce numai la-ndeletnicirea tîlhăriei s-au dedat dintru care alta decît ucideri şi jafuri ce-au putut deprinde? Cu aşa fel de otcîrmuire lacomă de avuție şi măriri s-au spart rău țara şi s-au stricat, că-n urma tuturor neamurilor am rămas, măcar că-n anii mai de demult au fost şi la noi începere de deşteptare prin mulți ale cărora umblete au fost către lumină, au tălmăcind cărți, au înseşi scriind, au făcînd scoale, au tiparnițe spre a lumina norodul. Iară sub Mavrogheni rău au fost, că cel mic şi sărac toate trebuia să le dea, făr de-a mai rămîne şi pentru sine cevaşi, ca unuia ce-au muncit şi-au asudat. Ce spuneți, oameni, cu dreptul a fi lui nemica să-i rămîie? Că ajunsese bietul român de umbla cu spinarea goală, că toți din spinarea lui apucau. Aşa au ajuns de s-au spart țara şi s-au pribegit oamenii, care de la bine n-au plecat, că n-or fi fost atîția nebuni în hotarul țării, ce cuget eu să-i fi covîrşit

scîrba.
Şi n-au mai răbdat Văcărescul, pe care-l pusese Vodă vistiernic mare, şi-au zis în Divan către Vodă să sloboază prostimii zahereaua din jicnițele serhatului, că-i foamete mare şi prea au calicit toți. Şi-au zis că nu-i bine să fie-aşa, că s-au înmulțit tîlharii şi-i neaşezare, din care şi răzmiriță poate să plodească, cum s-au făcut la Ardeal, că foamea e nenorocire mai mare peste toate nenorocirile, ajungîndu oamenii de se mănîncă-ntre sine şi mai rea fac neunirea moşiei.
Dar Vodă n-au vrut să dea din jicnițe şi-au zis să facă aceia cum or şti, că pentru tîlhari el are țepe şi furci, c-au venit vremea să mai rabde şi ei nițel şi să mai ție post, că face bine la sănătate. Şi-au zis că n-o să-i ție dînsul pe sarailii, că însuşi destul au răbdat pînă s-au căpătuit de-au ajuns Domn.
Pentru aceste vorbe s-au mohorît Văcărescul şi-au zis că-i lesne cu burta plină să predici de post, dară să ia seama că sărăcia strică domnia, cum e o vorbă din bătrîni, şi nu-i dreptate să-i laşi fără pîine pe cei ce cu năduşeala lor au udat ogorul. Din care vorbe s-au mîniatu Vodă şi l-au surghiunit peste Dunăre, la turci, c-au mai intrigarisit şi Dumitrăchiță. I-au adus acela aminte că numai Ienăchiță n-au vrut să-şi scoată işlicul de pe cap dinaintea lui Vodă, măcar c-aceasta au fost o pricină mai veche, de cîndu s-au tras Ienăchiță din Divan, că luase năravul Vodă şi-i punea pe boieri să-şi descopere capul dinaintea lui, ca nişte oameni proşti, cum n-au fost obicei. Numai Ienăchiță s-au făcut bolnav şi n-au vrut, zicîndu că dînsul şade-aşa, că pătimeşte de măsele! Şi-au mai zis şi Ianache, stolnicul, de moşul Văcărescului, de Ianache, c-au fost Capu-kehaia la Poartă al Brîncoveanului şi i-au tăiat capul la Geli-Kiosk

cîndu i-au tăiat turcii şi pe Brîncoveni.
Dară pe uliți n-au mai cutezat Vodă să iasă tiptil, cum avea năravul, ba-n două rînduri, dacă s-au adunat prostimea pe la porțile palatului de-au făcut gură, cu jelete şi tînguiri, au poruncit de le-au mai datu cîte ceva de mîncare, socotindu dînsul, pe bună dreptate, că de flămînzi fac zurbă şi săturîndu-se vor tăcea. Pe acea iarnă au adus Dumitrăchiță, printr-un negustor neamț, un soi de cerbi care nu le cădeau coarnele şi-nvățați la ham. Acelora au pus el de le-au aurit coarnele şi i-au dăruit lui Vodă dimpreună c-o tîrlie ce-au avut ferecaturi de argint. Şi-au prins a ieşi Vodă prin tîrg numa-n acea tîrlie, cu pază mare de într-armați şi dinainte cu şeitari călări, purtîndu pe cap căciuli din blană de tigris.

Iară dinaintea alaiului călărea un harap urît ce suna din trîmbiță, să se ştie că trece Vodă şi să slobozească podul, de se-aduna lumea pe la porți pentru privelişte, fiindu Vodă poznă de om şi făptuire anapoda firii.

Pentru acele fapte, iară au mai dat Dumnezeu semn către Vodă că, pe acea vreme, l-au lovit c-o nevoie mare cîndu i s-au bolnăvit lui una dintre domnițe, c-o bîntuiau diavolii şi, fiindu îndrăcită, făceau aceea mulțime de grozăvenii, că ba lătra ca dulăii, ba rîncheza ca un armăsar şi se-ncura prin odăi, prăvălind toate la pămînt, ba cîte altele. Şi-a umblat şi cu doftori, şi-a adusu şi descîntătorese şi bobărese şi muieri bătrîne, pricepute, de-au afumat-o acelea şi-au tras-o cu unsori, dar au fost într-un zadar. Şi-au poruncit Doamna de-au venit vlădica să-i citească slujbe, mai dîndu şi acastiste pe la biserici. Acela, venindu, l-au dojenit nițel pe Vodă, dară nu tare, că zice să-i fi zis că pentru faptele noastre ne bate Dumnezeu, că prea au fost şi Măria sa aprig şi nice milă n-au prea avut către săraci, c-au ajuns mănăstirile de-s pline de calici, cerşitori, veniți după milostenie. Şi nici mănăstirile nu mai au de unde da...
Şi-au răbdat dojana Vodă, cum n-avea obicei, şi-au prinsu a se-ndrepta din vorbe zicîndu:
— Am face milă, ci nu ne dă mîna, că n-avem de unde, fiindu noi cu nevoi multe şi casă grea şi copilaşi cam gloată şi multe plocoane de dat la Poartă pe la paşale, că toți ne cer şi, de n-oi mai da, mă leapădă aceia din domnie ... Şi-au zis către vlădica, avîndu şi lacrămi în ochi, că nu-i e de dînsul, dacă l-or lepăda, dară biata țară ce s-a face?
Şi, dacă s-au legat către vlădica să ridice-o biserică nouă, cu bolniță şi toate ale ei, au făcut acela sfeştanie şi i-au cetit molifte domniței de-au zgornit Necuratul şi i-au dat tihnă, numai n-au fost tămăduirea desăvîrşită, că i-au luatu aceleia picioarele de-au rămas oloagă. Şi-au fost aceea pedeapsă la casa lui Vodă, c-o dădeau pe mîini de colo-colo că, fiindu cu oasele moi, nemica nu mai putea să se mişte, rămînîndu ca o rîmă.

Din acea-ntîmplare Vodă, temîndu-se de mînia lui Dumnezeu, s-au mai căit nițel, că şi milostenie au ajunsu de-au mai dat săracilor, dară mai mult gologani de aramă, să mai urnească urgia cerului de la dînsul. Şi biserică s-au apucat a face, cum s-au făgăduit, ca să se mai spele de păcate. Dară s-au întîmplat de i-au cetit Dumitrăchiță din *Hronograful* lui Moxa de cum au făcut Enia cîndu au ridicat Albalungă din care i-au venit şi lui gust de-a face aşijderea. Şi-ntocmai ca acela au adus o purcea, care-a fost să fete, şi-au prins a o alerga pe ulițí cu şeitari şi cu arnă-uții lui Sava Căminar. Şi-au fugărit-o de la Curtea Veche pe Ulița Mare, care-i mai zice şi-a Lipscanilor, pe lîngă hanul lui Şerban Vodă către biserica Sfeti Nicolai din Lipscani pînă la cafenea la Patru harapi unde, fiindu trecere multă de oameni, ereau adunați mulțime de simigii, bragagii, salepgii, alunari şi vînzători de sorbeturi, îm-brăcați frumos, cum e rînduiala isnafului lor, în cămăşi albe de borangic prin a cărora pînză, fiindu străvezie, li se vedeau brațele şi pieptul scrise cu slove, în felul ienicerilor. Şi, dac-au năvălit scroafa şi călării în mulțimea aceea, s-au făcut dîrdoră mare, că le-au vărsat vedrele cu braga şi-au răsturnat şi tăvile cu plăcinte şi cu simiți şi cu alune pe pod, iară unora, luîndu-i în pieptul cailor, şi capetele au spart. Şi-au prins aceia a fugi pe ulițí cît s-au şi făcut zarvă mare şi frică în tot tîrgul, crezîndu unii şi zicînd c-au dat turcii peste ei. Că însuşi Vodă, călărind cu acei dezmățați, striga din goana calului turceşte c-a luat tîrgul foc:

— Iangîn Vaaar!

De-acolo, dacă s-au slobozit locul, au scăpat purceaua din acea viermuiala de oameni şi-au dat spre Sfîntul Sava, de unde-au mai fugit nițel pînă la Sărindar, unde-au vrut să şază, dară de zbieretele nebunilor ce-au fost în bolnița

mănăstirii iarăşi s-au speriat şi-au fugit pînă dincolo de biserica lui Crețulescu, către Puțul de piatră, care-i pe lîngă Podul Mogoşoaiei, aproape de locul unde-au fost mainainte vreme straja tîrgului. De-acolo, dac-au mai sunat-o şeitarii din zurgălăi, s-au mai tîrît un pic, trecîndu spre capul podului, unde-au căzut şi-au stîrpit, lepădîndu dintrînsa o izină de purcel.

Şi-au cam intrat Mavroghene la grijă, înțelegîndu că nu-i semn prielnic, că de purceaua Enii au zis Moxa c-au făcut treizeci de purcei. Dară tot n-au băgat în seamă, ce şi-au dus gîndul mai departe şi-au chemat pre Meimar-başa, căruia Vodă-i zicea greceşte, arhitecton, şi i-au poruncit să-i facă acolo un şadîrvan, cum are şi sultanul la saraiul lui, la ce i-a fi trebuit?! Că şadîrvanul acela-i ca un aleşteu, numai mai mic, zidit pe margeni cu piatră, iară pe mijloc are un meşteşug nemțesc de aruncă apa-n sus ca de doi-trei stînjeni. Şi au zis către boieri să-i dea bani s-aducă meşteri să-i facă şadîrvanul, că-ncolo pe toate le isprăvise şi numai fîntînă de-aceea cu apă săritoare n-au avut tîrgul! Cheltuind Vodă parale multe cu zădărnicii de acelea, iară au mai sporit dările, că şi-au pus în gînd să mai cheltuie cevaşi spre a face şi-un lucru văzut, că s-au socotit să-i rămîie numele peste veac pentru multe binefaceri ce-au făgăduit a făptui. Dară mai mult cu vorbe i-au îndestulat pe oameni, că numai făgăduiala ce-au făcut cătră vlădica şi-au ținut, punîndu tălpile bisericii acolo unde-au făcut şi şadîrvanul. Şi, pesemne, nu i-au plăcut lui Dumnezeu să-i zidească Vodă lăcaş de slavă din lacrămile săracilor, c-au venit multe semne rele. Aşa, mai întîi, s-au iscat din chiar senin o vijelie mare, cu tunete şi cu trăznete de foc, dintru care şi-o casă s-au aprins în mahalaua Scaunelor, dară n-au stîrnit pojar, c-au venit în urmă multă cădere de apă, cît s-au şi

temut oamenii c-are să fie înec mare, cum au fost la leatul 1775. Din vântul acela mare multe dughene s-au suplberat şi case de oameni au descoperit şi orice lucru mic ce-au rătăcit au ridicat în văzduh, c-a fost şi vârtej mare, de la pământ pînă la cer, chiar unde-au săpat Mavrogheni să puie tălpile bisericii.

Iară cîndu au fost 24 deni mai 7297, isprăvind Meimar-başa de făcut acel şadîrvan cu ape săritoare lîngă care-au mai zidit şi-un chioşc, cum au poftit Vodă să aibă unde bea cafea, au mersu acolo cu toată boierimea şi cu alai pentru priveală. Şi, pe cînd au ajunsu, au venit întunecime mare de soare, eclipsis, că l-au mîncat vîrcolacii, şi-au ieşit oamenii cu tingiri, cu oale, cu ce-au avut, şi-au băut în ele, şi-au sunat din tălăngi, şi-au dat din pistoale, iară pe la biserici au tras clopotele şi abia-abia, după ceasuri de vreme, l-au lăsat aceia de s-au mai luminat. Şi-atîta au rămas de pe Mavrogheni, acea biserică ce-au ridicat-o-n capul Podului Mogoşoaiei, făcîndu bolniță alături şi cimitir, ba şi-o cişme au zidit. Şi-au îngrădit locul în jur să se ție tîrg acolo, pentru care-au ridicat lui şi un foişor în mijlocul meidanului, unde, şezînd pe tron, făcea ziceri către oamenii de dădeau jalbe la domnie. Aşa au făcut şi-ntr-o duminică, cîndu au fost adunare mare de oameni în tîrgul mavroghenesc, obşte venită de prin satele din Vlaşca. Fiindu sobor, au venit Vodă să şază-n foişor şi aceia, avîndu foamea scrisă cu galben pe obraji şi fiindu şi cam rupți la straie, au prins a se văicări de biruri, zicîndu:

— Aoleu, aoleu, că nu mai răzbim cu dările că sînt grele şi nu mai avem de unde c-am rămas goi!

Şi, dacă i-au tălmăcit Tănase, au făcut Vodă semn din mînă c-are să le cuvînteze şi, dac-au tăcut mulții, au prinsu a zice greceşte, iară Tănase au tîlcuit cu glas mare, c-avea glas

foarte bun, care se auzea de foarte departe:
— Ce vă tînguiți de biruri, oameni buni? Şi ce vă jeliți c-ați rămas goi? Că pentru nechibzuința voastră sînteți dezbrăcați. Ia să ne mai şi cîrpim, că nu putem să ne tot înoim! Că banii ce se strîng din dări se dau la-mpărăție, iară din ce-au mai prisosit iată cîte binefaceri am săvîrşit! Ori oți fi orbit de nu vedeți toate cîte s-au ridicat? Uite, colo, cişme! Pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi tiparniță pentru mine făcut-am au pentru voi? Şi biserica-ceea, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi bolniță, iată colo, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi? Şi cimitir de-ngropăciune, care-l vedeți, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi?
Şi, dac-au auzit aceia şi de cimitir, au priceput gîcitura ce-au fost că, fiindu în jurul foişorului mulțime mare de arnăuți într-armați, şi-au luat seama umbletelor şi-au tăcut din jelete, ca să nu mai aibă a-şi boci şi morții, că le venea cimitirul lui Vodă cam peste mînă...
Tot într-acea vreme, umbla Dumitrăchiță şi-i dădea îndemn lui Grigoraş să cînte viața şi faptele lui Vodă, zicîndu de Vodă cum s-au tînguit cătră dînsul c-are să rămîie necunoscut vremilor din lipsa cărturarilor, c-ar fi vrut a-şi avea pe un Virgilie al său, să-l scrie-n cartea vitejiei şi s-ajungă în toată lumea vestit şi cunoscut. Şi, ca să-l înduplece, tot stăruia zicînd de Vodă să-l ție-n dragoste şi-n cinste, care-s vădite. Nu l-au dus odată însuşi Vodă cu rădvanul în preumblare pînă la grădinile bănesei Ancuța, unde-au şi petrecut?
Şi s-au pus Grigoraş şi-au închipuit, cu multă trudă şi sfărîmare de cap, că nu puțin au asudat să afle ce nu erea, neşte stihuri în care l-au proslăvit pe Vodă. Curgeau în ele laudele ca gîrla, măcar că vorbele ce le zicea pe nemica nu

se rezimau şi nici într-o băgare de seamă nu se ia. N-au avut el greață a minți pentru pricina c-au fost cîntecul cu chichițe, că unele vorbe, desfăcîndu-se, alta ziceau, nu laude. Dară atunci nu s-au cunoscut acel ascunziş, că nu i-au pătruns meşteşugul, cum au fost făcută cîntarea-n două părți, care fățiş ziceau una iară dosiş alta, ce toți au crezut să fie cîntare de laudă. Au slăvit el pe Vodă nu fiindu lacom de cîştig, că lăudător plătit n-au fost, măcar că i-au datu Vodă o mie de bani de argint, ruble ruseşti cu chipul împărătesei Catrina, cîte unul pentru fiecare stih. Numai n-au vrut Grigoraş să primească, ce i-au trimis îndărăt, zicîndu cuvînt cătră Dumitrăchiță că nu face, că nu-s de aur, şi i-ar aduce necinste lui Vodă de i-ar primi, că ar fi înțelesul că s-au străduit dînsul prea puțin! Acea cîntare de slavă, pentru care nu s-au îndurat Vodă să-i dea aur, oricît de groase le-au spus Grigoraş şi le-au gogonețat, nu i-au părut prea mult lui Mavroghene, cum au şi zis Perdicarului, că prea au zis în scurt Grigoraş şi cu grabă, de n-au stăruit el să le spuie mai cu de-amăruntul.

Acel Perdicaru, ghicitorul, auzind aşa, însuşi s-au pus şi-au scris un pomelnic lung, greceşte, pe-nțelesul că erea Vodă lumina lumii şi călăuza noroadelor, apărător al dreptei credințe şi ziditor de biserici întru slava lui Dumnezeu cel adevărat. Şi-au datu şi el acele stihuri lui Vodă, nădăjduind răsplată mare să capete, pre Smaranda Şarkan de nevastă. Şi cu umilință i-au zis că s-au încercat şi el, iară dacă pe undeva n-are să-i placă, să-i spuie locul ca să le mai dreagă şi să le mai îndrepteze. Şi-au cititu Vodă toată acea scrisoare, fiindu zece fețe, dară nu i-au plăcut, zicîndu Perdicarului c-au fost prea multă zeamă şi dumicați cam puțintei! Şi-au luatu condeiul şi-au ştersu tot, numai numele unde i-au fost au lăsat, Maurocenus, zicîndu că

atîta face să rămîie peste trecerea timpului!
Auzind acelea, Perdicarul au stat năuc şi numai niţeluş au mărunţit din buze, dară vorbă n-au zis, că-i luase graiul, socotind, poate, c-ar putea să paţă şi vrun necaz. Aşa s-au descotorosit Vodă de dînsul şi nimica nu i-au mai dat, însă cîntecele le-au dat la tiparniţă de le-au scris cu slovă şi-adeseori poruncea lui Tănase să-i mai cetească.
Tot pe acea vreme, trecînd cătră Stambul un neamţ, sol de-al împăratului, l-au primit Vodă la Curte cu multe ţeremonii de-au grăit în Divan. Şi-au povestit Tănase, care-au fost tîlmaci, c-au vorbit acela cu multă-nţelepciune, vrîndu a-i da de-nţeles că-mpăratul are grija celor de sînt în ţară şi, dac-o fi nevoie, poate stărui la Poartă pentru durerile ţării, ce-or fi. Însă Vodă n-au prea luat aminte, ce tot lăuda pe sultanul şi stăpînirea turcească, zicîndu că-s foarte bune, iară în ţară, s-au fălit către solul, altă mai bună potrivire decît ce-au făcut el nici au fost, nici este, nici poate fi. Şi-acestea se cunosc şi pe dragostea supuşilor, că-l ţin în slavă şi-n cinste, au mai zis Vodă, că are sfătuitor duh trimis de la Dumnezeu. Şi, pentru dovadă, au făcut semn lui Tănase de-au citit către solul stihurile Perdicarului, că spuneau acelea răzvedit. Dintru acel sfat, întorcîndu-se solul nemţesc la-mpăratul, multe vorbe rele-au zis de Mavrogheni, c-au mai aflat de prin unii de isprăvile şi făptuirile sale, zicîndu şi de cum umbla în caretă trasă de căpriori, care nu prea-i firesc lucru, că nici împăraţi n-au fost cu aşa apucături...
La vremea iernii, pînă să se întîmple aceste de le-am spus, Sotir, pitarul, se adunase cu Hortolan tot şezînd la jocul de faraon, că ştia bate bine cărţile, avîndu, pesemne, şi dibăcii, că-i lua banii franţuzului şi-i golea punga de parale mai de fiecare dată. Şi-ncepuse-a fi lipsă şi-n casa lui Hortolan,

că-i dăduse împrumuturi lui Vodă. Şi, dac-au fost iarna grea şi frigul mare, şedeau mai mult pe lîngă tandur, care-i un meşteşug turcesc de-a face cald fiindu un fel de tingire în care arde mangal, sub o mescioară, acoperită c-o velință. Şi oamenii şed tîrcol sub velință, de numai capul şi mîinile țin afară. Şi sub velință s-adună căldură de la mangalul acela, care-o ține cu velință, să nu se risipească, de te-ncălzeşti bine la mădulare, numai, ieşind, nu ți-e tocmai îndemînă, dară cu vremea te mai deprinzi, fiindu şi lipsă mare de lemne. Că, tot vînzînd Vodă vitele, n-au mai fost cu ce-aduce lemne-n tîrg şi ereau scumpe foarte, cîte taleri doozeci un car.
Din acele împreunări cu Hortolan s-au ales pitarul cu mult folos că, adunîndu-se la sfaturi la boier Triglava, dimpreună cu Tănase şi cu Grigoraş, au spus o veste ce prinsese dînsul de la franțuz care, fiindu netreaz la minte, n-au avut nici strajă la gură. Şi-au zis să se fi ajuns moscalul cu neamțul de-şi cam dau coate şi pun la cale război asupra turcului, pentru care-i caută aceluia pricină. Şi-au întrebat pe Triglava: nu le-ar fi de vreun folos aceamprejurare?
Şi, cugetînd Triglava, au zis să fie bine de s-ar porni amîndouă împărățiile, că nici unul pre altul n-are să-l sufere să apuce țara, că singur şi-ar pune ghimpe-n coastă. Şiau zis să scrie cărți tot deodată şi către moscali şi către nemți, să ceară ajutor împărătesc, că, făcînd aşa, poate s-or trage de sub turci, dară nici sub aceia să nu-ncapă. Pe acel sfat, au scris pitarul răvaş către moscălița lui, care s-au găsit mai în urmă, cîndu au cercetat stolnicul casele lui Triglava. Şi-acel răvaş au fost aşa:
Noi, Sotir Mogoşanu, pitarul ot Glavacioc, scriem domniei tale carte la amară vreme. Şi mai întîi nu lipsesc a-ntreba

de scumpă nouă sănătatea domniei tale, ţină-ţi-o Domnul în paza lui cea mare. Iară despre noi află că sîntem sănătoşi, măcar că-n ţară e durere şi-ntristare multă, c-au pus turcii peste noi Domn prea lacom şi tiran, care ne-au stricat ţara şi-au risipit-o. Şi-au ajuns viaţa grea foarte, de umblăm tot cu zilele-n mînă. Şi-am gînditu noi mai mulţi, boieri de-ai ţării, să-ţi facem rugăminte să cercetezi pe lîngă-mpărăţie de n-ar fi vreo cale să se pună-mpărăţia pentru noi. Şi mai bine-a fi de-ar trimite de la-mpărăţie pe cineva, cum au mai trimis slăvita-mpărăteasă, mai în urmă vreme, pre Nazare Carazin, că noi putem ridica ţara şi face oaste de volintiri, să ieşim de sub turci şi să ne tragem şi noi între creştini, dacă vom căpăta în ajutor ceva oaste să ne fie de ajutor în contra turcilor. Şi mai află de mine că, pentru aduceri aminte, de multe ori cu suspin mă poartă gîndul spre domnia ta, tot trăgînd nădejde la Dumnezeu să ne-ncrucişeze căile...

Şi-au pus acea scrisoare într-un toiag sfredelit, în găunoşitura aceluia, şi l-au trimis pe Varahia, că le-au fost om cu credinţă. Şi-au lipsit acela luni cinci, avîndu cale de străbătut. Pe Varahia l-au învăţat şi altele să mai spuie prin grai şi-au făgăduit, dac-or veni oşti, şi zaherea s-adune pentru nevoile oastei.

Şi-au trimis şi Triglava răvaş la nemţi, către un sfetnic deal împăratului, c-au stat cu-acela la-nvăţătură la Şorbona şi la Beci, de se-aveau foarte bine. Şi s-au plîns şi Triglava de pacostea ce-au abătut peste ţară, c-au zis de Vodă că este om fără neam şi fără credinţă că, grec fiind, şi-a zis italian, dar a venit la noi, între valahi, aducîndu apucături turceşti, că mai mult între turci şi-au dus traiul. Şi, creştin fiind, se poartă legat la cap cu cealama şi umblă să poarte război asupra creştinilor. Şi este el primejdie mare pentru ţară, că

i-au dat sultanul hatişerif de Domn pe viaţă, cu drept, după moarte, să-şi suie-n scaun prăsila. Cum s-au vădit, este el Domn tiran şi prădător, c-au stricat obiceiele şi-au spart Divanul şi-au risipit ţara, care nu-i bine, că din acestea şi răzmeriţă se poate stîrni, cum au fost între românii din ungurime. Şi s-au rugat Triglava să stăruiască pe lîngă-mpăratul, fiindu acela duh luminat, să ne izbăvească, că nu mai poate răbda ţara şi prea mulţi boieri s-au pribegit.
Acele scrisori ce s-au trimis n-au fost strigare-n pustiu, ce-au stîrnit împărăţiile şi le-au dat cuvînt a spune că se ridică pentru durerile celor apăsaţi de turci, că nu mai pot suferi dînşii acele năpăstuiri ale creştinilor, că putere a răbda nu le-au mai rămas. Şi tot strigau vorbe c-or să ridice praporii oştirilor în semn de război. Au fostu pe-atunci multă vînzoleală de olăcari şi vorbe umblau fel şi fel, fiindu semn de neaşezarea vremilor.
Şi, înţelegîndu Mavroghene că rău i-au ieşit alcătuirile, umbla a se pune bine cu ţara. Şi cu făţărie se făcea a se căi, dară plînsetul ca al corcodelului i-au fost, mincinos, că nu l-au muncit cugetul c-au făcut fapte năpăstuitoare, ce-i punea vină turcului că e lacom, şi de Divanul ţării se tînguia că l-au adormit. Dară numai din vorbe se-ndrepta, că-n cugetul lui nemica nu s-au clintit, cum s-au văzut şi pe aceea că, făr-a lăsa să treacă multă vreme, s-au apucat de altele, de s-au văzut bine adevărul ce e-n zicătoarea veche care zice de lup că-şi schimbă părul, iară năravul ba. Au fost la mijloc şi multe urzelile stolnicului Ianache Drakinos, de care iarăşi trebuie să spunem, căci ne vine rîndul s-arătăm ce s-a-ntîmplat de-au ieşit iară acela ca uleiul pe faţa apei.

Urzeli

Cîndu i-au luatu Sotir acele scrisori lui Ianache, l-au cam dat la mîna Doamnei Mărioara, care-l juca cum se joacă mîța cu şoarecele, de nici rost de strînsură n-au mai avut, că lua Doamna toate. Şi, fiindu şi cam sărăcit, că-i luaseră cîndu l-au călcat mai bine de-o sută de pungi cu bani, başca scule şi odoare ce-au mai fost, ferbea rînza-ntr-însul şi singur se-nvenina de necaz. Dară, neputînd grăi, şedeau ca năpîrca ce, neputînd muşca, singură-şi rumegă veninul. Pe lîngă ce-au fost, mai tare s-au uscat şi s-au sfrijit, iară la obraz arăta el cam verde-pămîntiu, că-l scurmau pizma cu ghearele de-i răsucea şi-i strica măruntaiele-ntr-însul. Şi, multă vreme, nici mintea nu i-au mai fost bună, că nemerea mai mult pe-alăturea, de erea gata să-l lepede Vodă, că nu prea i-au mai fost de nici un folos.
Înțelegîndu c-au abătut năpasta asupra lui, au prins Ianache de la o vreme a-ncleşta din dinți pînă şi-au mai limpezit mintea şi-au ticluit o cale-ntortocheată ce s-au socotit a-l sui-ndărăt, de unde s-au prăvălit. Şi s-au înțeles cu Perdicari, avîndu alcătuiri cu-acela, de-au meşteşugit dînşii neşte stihuri, cam aducînd cu ce făcea Grigoraş, c-au fost pline de măscărălîcuri, în care ziceau cu multe vorbe slobode c-ar fi ceva-ntre Ioniță şi Doamna lui Vodă. Şi zicea acolo că d-aia l-au îndrăgit Doamna c-avea deprinderea de-o dezmierda grecul şi după năravul turcesc, adică împotriva firii.
Şi-au scris pe o foaie acelea şi-au dat stolnicul lui Ioniță, zicîndu să ia seama că are, precum se vede, pe cineva care umblă să-l piardă, că n-au scris acelea ca să-l laude. Şi, cetindu Ioniță, s-au făcut la față-n coaja lămîiei de spaimă ce-au avut în el. C-au priceput şi singur că, din ce-au fost

acolo, n-ar mai fi stat Vodă pe gînduri, ce l-ar fi atîrnat în ştreang. Şi-au şi fugit de s-au prăvălit la picioarele Doamnei şi s-au tînguit de duşmani, că vor să-i răpună zilele. Şi tot spunînd şi lăcrămînd i-au datu foaia de-au cetit şi Doamna, de au luat-o şi pe dînsa răcorile. Dar au fost mai dîrză, c-au poruncit de-au adus pe Aga Manolache şi i-au zis:

— Pentru ce, ticăloase, mănînci pita stăpînului tău? Au cu ştirea-ți am fost făcută de ocară? Şi i-au dat de-au cetit, că Aga s-au jurat să nu fi ştiut nimicuța de-acele. Şi i-au zis Doamna că nu vrea să-i strice inima lui Vodă cu asemenea ticăloşii, ce şi viața dumnealui ar pune în mare primejdie, ce să-şi împlinească slujba, că pentru el va alerga şi pentru zilele lui, şi să i-l afle pe nemernic, azi încă, iară nu mîine. I-au fost cu grabă Doamnei c-au fost Vodă plecat la Giurgiu cu Dumitrăchiță, avîndu daraveli de rostuit cu Pazvantoglu, şi toate s-au cugetat a le spăla pînă să vie Vodă.

Şi s-au dus Aga pe uşă, mergîndu tot de-a-ndăratelea şi făcînd la plecăciuni şi făgăduind toate să-mplinească precum i-au poruncit şi altfel nu. Dar au rămas biet Aga cu ochii ațintiți pe foaia-ceea de-au învățat-o pe de rost şi tot cugeta cine-ar putea fi în spatele acelor şire, că nu se dumirea deloc. Şi s-au socotit dînsul c-ar putea fi Văcărescul, mai ales că-l surghiunise Vodă-ntre turci. Dară fiindu acela tocmai la Stambul, nu putea face stihuri aici, că nu erea vrăjitor! Şi, neputîndu-se el dumiri, au mersu de s-au văitatu la Ianache, stolnicul, să-l povățuiască, fiindcă mai făcuseră ei multe-mpreună. Dară Ianache, fiindu mare vulpe, au săltat din umere, că la stihuri n-are pricepere, numai Perdicaru i-ar putea fi de ajutor, avîndu şi mare ştiință la ghicit, c-au avut dascăli de cei mai mari şi mai

vestiți. Şi-au mersu Aga la ghicitor de i-au spus pricina, iară zodierul au şi luatu neşte pilitură de fier ce-au pus pe foaia de-o adusese Aga. Şi-au prins a plimba foaia pe deasupra unei pietre negre, care-i zice magnit, mai zicîndu el şi neşte vorbe letineşti, dintru care n-au înțeles Aga nimica. Iară pilitura juca de parc-ar fi avut spiriduş, cît s-au cam temut Aga, dar cruce n-au îndrăznit a-şi face, să nu strice farmecul cum au fost. Şi-au cetit Perdicari semnele, tot scriind cîte-o buche pe o foaie ce-au dat-o apoi lui Aga. Şi-au aflat Aga scris acolo: Grigoraş. Şi pe loc s-au făcut o lumină mare-n mintea lui, înțelegîndu că numai aşa putea fi, că s-au încredințat a aduce bine cu cîntecele aceluia. Şi, plecîndu, au şi trimis de l-au adus arnăuții, ca l-au aflat la hanul lui Agop, în odaie la Olerica.

Iară cîndu s-au înfățişat Grigoraş dinainte-i, fiindu cam tehui de cap că petrecuse cu neşte lipoveni, i-au şi datu Aga foaia, fără alte vorbe, ce zicîndu-i numai să cetească. Ci au zis Grigoraş că nu poate, că n-au prea fost el dat la slovă şi să cetească Aga. Şi, cetind acela, l-au întrebat:

— Ascultă, bre, cine-au scornit acestea?

Şi Grigoraş, poate din rachiu mult ce băuse, au cam vorbit cu nebăgare de seamă, că zice să fi zis că n-au făcut dînsul, dară au fost întocmite cu bun meşteşug! Din care s-au mîniat Aga, zicîndu c-au vorbit necuviincios, şi-au chemat arnăuții şi l-au dat să-l ducă-n beciuri, să-l mustre pîn-o spune. Acolo, i-au dat aceia bătaie cu toiege la spate încît, după cum s-au tînguit Grigoraş, o pomeni-o şi pe ceea lume. Şi din bătaia ce-au căpătat s-au mîniat rău Grigoraş, cînd i-au venit vreme de-au putut, cum vom spune mai încolo, unde ne ține şirul vorbei.

Dar, prin Tănase, care-au prins a bate tîrgul, s-au auzit în prostime de Grigoraş, că l-au dus arnăuții la Agie, şi, fiindu

acela om cu faimă, s-au desfundat mahalalele şi-au prins a se aduna prostime pe uliță. Şi-au fugit călare Aga de-au spus Doamnei, c-au zis nu cumvaşi, Doamne fereşte, să se-ntîmple vrun pericolon! Şi-au poruncit Doamna Marioara să-l sloboază, că nu face să-nceapă zurbaua-n tîrg, şi-i şi pricină gingaşă, care nu e bine să intre-n gura tîrgului, ce să se facă Aga c-au fost numai o socotință greşită la mijloc. Şi-au mersu Aga de i-au vorbit lui Grigoraş, zicîndu să fi făcut dînsul doară ipotesis, prepus adică, şi l-au mîniat c-au vorbit necuviincios...
— Şi cu toiegele cum om face? au întrebam Grigoraş.
Şi-au prins Aga a-şi face cruci şi l-au rugat a socoti şi bătaia ce-o primise ca fiindu hotărîtă de la Dumnezeu. Că trebuie să fi avut un rost mai adînc în socotelile lui Dumnezeu, ale cărui drepte rînduieli nu le putem noi pătrunde, mai ales cînd se-ntîmplă de se mai şi smintesc. Că, uneori, se mai face şi-aşa...
Şi, dacă l-au slobozit, i-au potolit pe zurbaşi, între care şi muieri ereau multe, fiindu şi mai rele de gură, că tot strigau asupra arnăuților, că-s bune unelte grecilor şi, cum se ştie, coada securii face răul pădurii. Văzîndu-l pe Grigoraş, s-au mai potolit şi-au plecat de-acolo, purtîndu-l cu mîinile pe sus şi rugîndu-l să le cînte. Dară au avut Grigoraş glasul gîjîit, că răguşise strigînd la arnăuți în beciuri, şi nu prea nemerea cîntarea. C-au fost dînsul precum greierele a căruia putere toată îi e-n glas...
Şi n-au ştiut Grigoraş de ura ce-au căpătat Doamna pe dînsul, că nu s-au arătat spre el, de-au fost încredințat că numai Aga au fost amestecat în acea pricină. Şi-au mai venit atunci şi-o-ntîmplare rea, de l-au amărît atîta cît nici n-au mai cumpănit ale lui. C-avea un prietin, popă la biserica Enii, ce i-au zis pe nume Ioan sin Firea.

Erea acela un bărbat ca de patruzeci de ani, oacheş la piele, vorbăreț şi cu prea puțini dinți în gură că, fiindu săritor la bătaie, stîrnise multe pricini în care nu totdeauna biruise. I se-ntîmplase lui, pe cîte am auzit, şi alunecări, în mai multe rînduri, mai ales pe la nunți şi pe la cumetrii că, dac-apuca să bea, îşi ridica apoi anteriul în brîu şi juca mireneşte, mai abitir decît toți nuntaşii, cu chiuituri. Aşa răcnea cuviosul, cînd îi venea lui gust, de te lua cu fiori. Minte-au avut dînsul multă, c-au ştiut carte tare, numai nu i-au fost toată bună, de-au făcut ce-a făcut.
Toată beleaua ce-au avut cu Vodă de la Hortolan i s-au tras aceluia că, fiindu odată la drum cu Hortolan, au datu la han la Găieşti. Şi popa au mîncat de post, c-au fost o vineri, în ziua Răstignirii, iară Hortolan, fiindu papistaş iretic, au mîncat de frupt. Şi i-au venit lui Hortolan a glumi, şi-au zis popii să-i boteze un ogar ce-au avut cu dînsul. Iară popa Ioan, bine pricepînd vorbele neguțătorului, că-i erea voia a-l batjocori, au zis că nemica nu-l ține a-i face cumu i-au zis, numai nu ştie dînsul de-i e cu voia dulăului a se face creştin credincios. Şi mai bine-ar fi de l-ar ispiti, să afle. Şi-au luat două blide şi-au pus în unul bucate de post, ce-au mîncat dînsul, şi-n altul bucate de dulce, ce-au mîncat Hortolan, şi-au dat dulăului. Şi-amuşinînd acela blidele, nu i-au plăcut bucatele de post, ce au apucat din blidul cu cele de frupt. Şi-au zis popa Ioan că nu-i dulăul de legea lui şi nu-l poate boteza, că-i e voia, precum s-au văzut desluşit, să rămîie păgîn varvar.
Şi, fiindu la han acolo mulțime de oameni călători, au rîs aceia de pilda popii, iară Hortolan s-au mîniat rău că l-au rămas popa şi l-au ruşinat în vileagul obştii, fiindu mai dibaci ca dînsul. Iară dac-au ajuns Hortolan să aibe taine cu Vodă, au pîndit şi-au aflat prilej de l-au pîrît, zicîndu că

s-au hainit. Că luase obicei popa de nu-l mai pomenea pe Vodă-n biserică la ectenie. Care lucru, auzind Vodă, au poruncit de-au adus la Curte pe Ioan şi l-au întrebatu că:
— Adevăratu-i, popo, că nu mă pomeneşti?
Şi-acel Ioan şi-au pus credința-n Dumnezeu şi-au mărturisit că-i adevărat. Şi-au zisu şi că de aceea nu-l pomeneşte, c-au pus biruri grele peste țară şi nu mai poate țara să dea, că-i scăpătată rău. Aşa au zis, măcar că vătaful de spătărie l-au buşit pe spinare cu pilul, că au vorbit necuviincios. Iară lui Vodă zice să-i fi venit furie, că s-au răstit la dînsul:
— Cată-ți de liturghie, popo, şi grijeşte de sfinți, că de biruri grijesc eu. Şi să-ți iei seama umbletelor şi nu te mai vîrî cu nasul în trebile Domnului, că de nu te păzeşti pun să ți-1 taie! Şi să mă pomeneşti în biserică pentru sănătate, iară de-i face altfel am eu un duh ce mi-au zis că scurte-ți vor fi zilele!
— Scurte au lungi, au zis Ioan, de la Dumnezeu sînt şi nu e om să aibă putere peste ele. Că cele vremelnice or fi sub puterea lui Vodă, dară cele veşnice sîntu ale lui Dumnezeu. Iară cele veşnice le cuprind şi le calcă pe cele vremelnice, cît şi Măria Ta nici cît firul de pulbere nu eşti înaintea lui Dumnezeu! Iară de pomenit, eu nu te-oi pomeni, că nu mă lasă cugetul.
Şi s-au minunat mult Vodă de acele vorbe, c-au cunoscut în ele o tărie cu care n-au fost deprins a se măsura. Că nu s-au putut dumiri cum de i-au zis acela-n față aşa vorbe pentru care şi viața-i putea lua. Şi-au zîmbitu a rîde, cum nu i-au fost obicei, şi l-au întrebatu că pentru care pricină nu l-ar pomeni, măcar cît de mari biruri ar pune, că ştie dînsul bine năravul ce-l au ei de şi pe dracu-l pomenesc şi tot nu-i mai munceşte cugetul, iară pe dînsul de ce să nu-l pomenească?
— Bună desluşire am căpătat, zice să fi zis Ioan după ce-au

şezut de-au cugetat nițel, şi mult s-au luminat priceperea mea dintru aceste vorbe. Şi-oi face de-acu precum ti-e voia. Şi l-au lăsat Vodă să se ducă, socotind, pe acel cuvînt, că l-au domolit şi l-au adus la ascultare. Numai n-au nemerit dînsul în cine să-şi puie-ncrederea, c-au datu popa răspuns viclean după cum, curîndă vreme, s-au şi văzut. Că, viindu duminica şi ieşindu popa să ție predică, au prins a spune de Vodă că nu-i unsul lui Dumnezeu şi nici făptură a Domnului nostru cel din cer, ce-i însuşi Satana care s-au împielițat şi-au luat chip omenesc spre a strica mai bine dumnezeieştile zidiri. Că, întocmai Satanei, e stăpînit de trufie şi vrea să prefacă lumea, dară nu spre a o duce către mai bine, ce numai spre a-şi mări sie-şi faima şi-a-i rămîne pomenirea-n veac. Că nu din iubire de oameni face ce face, ce din iubire de sine şi de arginți, care-s uneltele Diavolului. Şi l-au anatemisit şi l-au afurisit cu blesteme mari, răsucind făclia cu lumina-n jos. Că partea lui pe ceea lume au zis să fie-ntunericul şi bezna cea mare. Şi singur s-au pus apoi de şi-au cîntat slujba morților, fiindu biserica cam de tot goală, că oamenii, temîndu-şi pielea, auzindu acea predică, cîte unul cîte unul se tot dădeau pe uşă şi se răzlețeau, ca să poată apoi zice, după cum venea-mprejura-rea, şi c-au fost şi că n-au fost.

De la acea predică smintită ce-au zis, i-au scornit vină însuşi vlădica, după cum i-au poruncit Vodă, c-au furat odoarele bisericii de le-au vîndut unor țigani căldărari. Că, plătind bani, s-au găsit un Dinică Baban ce s-au jurat să-i fi vîndut popa o cruce de aur s-o facă inele. Şi, pe jurămîntul aceluia, l-au luat de l-au închis într-o cotineață la Curte vreme de trei zile, şi i-au dat mîncare tot peşte sărat, iară apă nici picătură. Şi-n urmă l-au scos la maidan, cu odoarele bisericii de gît, tot bătîndu-l cu toiege ca să zică

însuşi:
— Cine-o face ca mine, ca mine să pață!
Dară nici popa n-au vrut neam, măcar că i-au făcut cazne mari şi cu multe munci l-au muncit, că şi cu custura l-au crestat şi i-au dat sare. Şi marți, 7 deni, leatul de la facerea lumii 7296, l-au ridicat în furci lîngă zidul Curții Vechi, la locul osîndei. Şi, cîndu l-au luat Magaie, gîdea, au strigat popa:
— Dreptatea nimeni n-o poate lua, că-i a oamenilor lăsată de Dumnezeu!
Numai nu s-au auzit bine, neputîndu dînsul vorbi, c-au avut limba umflată şi dinții smulşi. Şi, dac-au mai vrut să zică ceva, i-au pus gîdea mîna-n gît şi l-au sugrumat să tacă.
Acea cutezanță a popii au cam speriat-o pe Doamna Mărioara, auzindu că i-au fost pretin lui Grigoraş. Şi-au hotărît să facă mai iute ceva să se descotorosească de dînsul, că-i sta la inimă ca un ghimpe-nveninat. Şi-au chemat pe Mamunos, un spițer grec învățat în solomonii ce i-au fost sfetnic de taină, c-o-nvăța meşteşuguri vrăjitoreşti, cum să facă aur din tinichea, fiindu mare pezevenghi, că şi pe acel Ioniță zice să-l fi robit Doamna tot cu farmece deale spițerului. Că l-au pus pe Mamunos de-au făcut o păpuşă de ceară în care, omorînd o vrabie, au vîrît inima aceleia la subțioara dreaptă. Închipuia acea păpuşă un bărbat al căruia mădular erea multu mai mare decît se cuvenea şi putea să fie de la Dumnezeu, care toate le-au făcut cu măsură şi potrivire, numai ale măgarului le-au greşit nițel, că poate să le fi făcut mai tîrziu, cîndu au fost ostenit. Dară tocmai pilda aceluia n-are omul de ce-o ține, c-au mai lăsat Dumnezeu şi altele, mai înțelepte. Iară Doamna, luînd acea păpuşă, tot mîngîia mădularul ruşinii şi vrăjea letineşte, cumu au învățat-o spițerul, zicîndu:

— *Per ipsum, et cum ipso et in ipso !..,*
Că-n acea parte a trupului s-au cugetat dînsa a sta tot rostul vieții pe acest pămînt!
Şi, venind Mamunos, i-au destăinuit pricina cum e, zicîndu-i să-i afle o cale de-a se scăpa de cărturari, iară mai cu seamă de Grigoraş.
— Treaba-i gingaşă, zice să fi zis Mamunos, şi trebuie lucrat cu skepsis, că, dintîi, trebuie făcuți de ruşinea lumii, să nu se mai uite nimenea-n gura lor şi nici o trecere să nu mai aibă, nici crezămînt. Iară după ce-au şezut o vreme de-au cumpănit, au tuşit a-şi drege glasul şi-au spus c-ar fi o cale.
— Vorbeşte! au spus Doamna, umflîndu-şi guşile de mînie.
— Socot că trebuie făcut aşa ca acei netrebnici în de ei să se facă de ocară față de Vodă şi de boieri prin necuviincioasă purtare. Cunosc eu un farmakon, ce se poate da şi-n cafea, care i-ar aduce-n stare să nu se mai poată ție-n fața lui Vodă şi să-nceapă a vîntui. Osînda ar veni asupră-le chiar de la Măria Sa şi cu deplin temei, fiindu în vileagul obştii. Iară Măria Ta, nefiind față, cum şi mai bine-ar fi, nici bănuială n-ar fi la mijloc, cum ar fi mai înțelept lucru. Şi trebuie lucrat numai prin başcafegi, să nu ştie mulți, iară de ne va face trebuință să putem repede şterge toate urmele lucrării, c-am aflat taina unei ape, *aqua toffana,* care-o ştiau numai oamenii din vechime, fiindu cea mai tare otravă, mai bună şi decît săricica.
Şi zice c-au zis Doamna să le dea de aceea, numai n-au vrut Mamunos, spunînd în urmă să se folosească de apă, după ce le-or face ruşine, dîndu-i în priveliştea întregului Divan de s-a putea. Să aibe glasuri apoi, care să zică de cărturari c-au fost căzuții căzuților. Că cine vrea să omoare un cîine îi scoate întîi că-i turbat!

Şi Doamna Mărioara, plăcîndu-i urzeala grecului, au făcut după cum o au povăţuit şi-au trimis de-au adus pe başcafegi cu care-au uneltit dînsa-n taină mare şi-au pus la cale lucrătura. Şi-a doua zi, avîndu Vodă a ţine Divan, i-au poftit şi pe cărturari - pe boier Vlăşceanu, pe Grigoraş şi pe Tănase - c-au stăruit Doamna, lăudîndu-i mult şi zicînd să facă cum au auzit dînsa să fie pe la alte curţi, că unde-s cărturari e şi strălucire mai multă. Pentru stăruinţele Doamnei s-au înduplecat Vodă şi i-au poftit şi pe-aceia de i-au amesticat printre veliţii boieri, de s-au adeverit şi vorba ce zice că numai apa, focul şi muierea orişipeunde răzbesc. Şi-au venit Triglava, măcar că nu prea i-au fost voia, dar fiind poruncă domnească s-au supus. Iară Grigoraş, care-au fost mai plăcut lui Vodă, că amîndoi ereau oameni închipuiţi, au venit şi cu coşcodanul în cîrcă, după năravul ce-avea. Pe el l-au poftit Vodă să şază lîngă dînsul pe macat, că-i erea voia să vază cum trage maimuca ciubuc. Şi-au poruncit de-au dat la toţi cafea şi ciubuc şi se minuna Vodă de-nvăţătura ce-i dedese Grigoraş la acea jiganie ce trăgea din ciubuc întocmai ca un om, şezîndu turceşte. Şi-au prins Tănase prilej, fiindu vorba de învăţătură, şi-au zis că de pe acea maimucă se poate cunoaşte de cît preţ e-nvăţătura unui om. Că, dacă o jiganie ajunge-a fi ca un om, omul învăţat se ridică mai presus de sine. Şi-au prins şi Triglava a spune că otcîrmuirile cele cuviincioase sînt care năzuie a da mai la lumină, făcîndu şcoale pentru norod, să-l deştepte şi să-l deprindă cu mai bune obiceiuri, că măreţia omului stă-n înţelepciune, care vine din învăţătură.
Dar Vodă n-au luat în seamă, c-au zis să fie prea mare cheltuială cu acelea. Că nici nu-i trebuinţă prea mare de şcoale, că pentru om, cum se ştie, cel mai bun dascăl e pă-

ţania. Iară slava omului nu din învăţătură-i vine, c-aceea-l moleşeşte şi-1 dezvaţă a mai fi cutezător.
Şi s-au ridicat Grigoraş, s-au temenit şi-au întrebat cam ce cugetă Măria Sa a fi măreţia? Pentru care vorbe au stat Vodă niţel pe gînduri, au tuşit şi-au zis:
— Măreţia-i atunci cînd... de-o pildă eu..., adică, uite Alexandru cel Mare care d-aia a fost vestit, c-au făptuit lucruri de seamă, fiindu cel mai cutezător războinic ...
Şi-au prins a povesti de Alexandru Machedon cum au ajuns de s-au luptat şi cu Por împărat şi de calul aceluia, Bucefal, cam amestecîndu cu-ntîmplări ce-avusese însuşi pe cînd au umblat dînsul cu catarga pe Marea Albă. Numai că, schimbînd vorba, au strămutat şi noima, de nu prea s-a dumirit nimeni ce-a vrut a spune, fiindu cam încurcate. Şi, poate pe cîndu au cuvîntat Vodă acelea, tot făcînd coşcodanul giumbuşuri, se vede c-au schimbat felegeanul lui Vodă şi i-au dat lui Grigoraş, şi n-au cunoscut, fiindu asemine lucrate, din farfuriu de China şi cu zarf de argint. Iară fiertura ce-au ştiut-o Mamumos spiţerul s-au vădit a fi cu putere mare, căci iată cum au venit întîmplarea:
După oarecîtă trecere de vreme, că vorbeau ei de-ale ţării, au simţitu Tănase o tulburare-n măruntaie. Şi, ca să nu săvîrşească vreo necuviinţă, au datu să se scoale de pe divan cu gînd să scape la umblători. Din mişcarea ce făcu, pesemne, de cum se urni din loc o duhoare grozavă răbufni în juru-i, încîtulea toţi cîţi se brodiră în preajmă năvăliră către geamuri, mai la larg, să răsufle văzduh curat. Copleşit de nenorocire şi năucit, cărturarul încremeni locului, cu graiul pierit, ce numai de sub anteriu s-auzea ca cum ar fi făcut un buhai.
Şi s-au mîniat Vodă că i-au stricat sindrofia şi l-au zgornit în ogradă, poftindu-l, cu vorbe nu prea alese să şază-ntre

dihănii, adică mai potrivit cu starea lui şi cu o aşa lipsă de hristoitie. Singur Triglava au încercat sfiit să ridice cuvînt întru apărarea nemernicului, dară au spus cam rău, zicîndu către Vodă că vinovatul numai în stare de beție ajungea să săvîrşească asemenea fapte stricăcioase şi necuvenite:
— Iartă-l, Avthenta, că nu i-au fost cu voia! zice să fi zis Triglava şi, după ce s-au temenit, s-au sprijinit în toiag, cum avea meteahnă. Dar temeneaua se vede c-au fost nenorocirea lui, că, din apăsare asupra pîntecelui, îl prinse durerea şi, pînă să bage de seamă, măcar că se ținu cît putu, păți şi el întocmai.
Răzbit de duhoare, Vodă, astupîndu-şi nasul cu mîna, se trase-n geam. Şi-atunci au trăznit peste ei nenorocirea! Că, de sub poalele caftanului domnesc, porni un bubuit de parc-ar fi dat tunul ce arăta seara că nu mai erea slobod nimenea să umble pe poduri. Ceea ce auziră boierii, făcîndu-se că n-aud, se-nsoțea cu un miros greu, spurcat, ce aşa-i trăzni că ereau să se-năbuşe, măcar c-au bătut Vodă-n talanca şi-au venit buhurdangiul de-au fluturat din cățuie fum de odagaciu, să mai primenească aerul. Şi şedeau toți trei în spătărie, că nici Tănase n-au mai apucat să iasă, şi nu mai conteneau, de gîndeau cinstiții boieri că se află la o-ntrecere de acelea cu pehlivani. Că Vodă, pre cîte au zis unii, făcea mai puturos ca toți, cît se-nvîrtoşase aerul, iară, pre cum au zis alții, doară mai cu răsunet făcea, că-i asurzise.
Şi-apoi s-au pornit coşcodanul lui Grigoraş a face duhoare rea de i-au zgornit Vodă pe toți de la Curte şi pînă seara zice c-au umplut odăile Curții de duhoare, fiindu Vodă, cum se ştie, bărbat voinic la făptură. Şi le-au venit greu tare cărturarilor că, ieşind în uliță, fiindu careta lui Triglava dusă, i-au luat lumea-n seamă că prea făceau larmă şi

putoare şi i-au cam huiduit pentru ce făptuiau. Dreptu-i că Grigoraş nu făcea, dară făcea coşcodanul, de nici nu-l mai putea duce-n cîrcă de miros urît, şi-l ducea pe jos, agățat în lanțug. Şi-au avut noroc dînşii că, sosind careta, s-au suit cum au putut de s-au dus acasă la Triglava, unde s-au pitit prin grădină. Şi-au zis Triglava:

— Nu e bine ce e, că iarăşi cred să-şi fi vîrît stolnicul coada! Bine că n-au fost otravă, că grecii aceştia aşa lucrează. Şi i-au părut rău că n-au fost şi Sotir să se sfătuiască, fiindu pitarul dus acasă, la Glavacioc, că avea de pornit cinci sute de cai către nemți, după cum îşi avea-nțelegerile cu aceia. Şi-au fost lucru desluşit că pentru dînşii au fost pregătită acea cafea cu dresuri şi s-au nemerit de-au băut Vodă a lui Grigoraş, schimbîndu coşcodanul felegenele. Şi s-au cugetat c-are să priceapă şi Vodă cum au fost pricina...

Şi-au întrebat şi Tănase de n-ar fi mai brodit să ia dînşii drumul Braşovului, c-or să mai vină şi altele, dar Triglava n-au vrut, zicîndu că locul lor e să rămîie acolo, cum s-au vorbit. Şi-au rămas, măcar c-au fost cu inima-ndoită, tot aşteptînd pe Sotir să vie. Că n-au avut dînşii cum şti că, în acea vreme, la Curte toate ereau răsucite cu fundul în sus, fiindu Vodă Dunăre de mînios. Că, dac-au dat poruncă să vie la dînsul baş-cafegi, s-au aflat că acela pe nicăieri n-au fost, de s-au încredințat Vodă în prepusul ce-au avut. Dară nu tîrzie vreme, tot scotocind să-l afle, au dat peste dînsul o slugă într-o cămară tainică din harem, la catul de sus. Au fost acela strîns covrig sub un covor, fiindu mort, otrăvit. Şi-au chemat Vodă pe Aga Manolache şi pe Sava Căminar de le-au poruncit, tot țipînd, să-i afle făptaşul că, de unde nu, are să le şază capetele unde le şed picerele. Căci vrea el numaidecît să ştie cine i-au făcut acea ocară spre a-l

răsplăti după cum i se cuvine! Şi n-au sfîrşit bine vorba c-au năvălit în odaie un olăcar de la Stambul, plin tot de pulberea drumului, zicîndu c-aduce veste grabnică. Şi-au dat scrisoare cu pecete în mîna lui Vodă care, cetind, s-au făcut la faţă alb ca varul şi s-au prăvălit între perini.
Au fost acea scrisoare, cum s-au aflat apoi, de la Husein-paşa, capudanul, ce-i da ştire că banii peşcheşului, care i-au trimis la dînsul, sînt toţi calpi! Şi-au zis turcul că el nu-l poate bănui, fiindu prietini vechi, dară să cerceteze cu grabă pricina, să afle ce-au fost. Şi să grăbească cît o putea să trimită alţi bani, fiindu primejdie mare asupra lui. Şi să fie cu priveghere să nu mai fie bani de aceia!
Şi, dacă şi-au mai venit în fire Vodă, i-au venit pandalii, că-l mai strica şi duhoarea ce făcea, şi-au prins a alerga ca un nebun prin odaie, răcnind de parc-au fost apucat. Şi-au tras de pe perete un iatagan şi s-au pus cu acela asupra unei mescioare, de acelea încrustate cu sidefuri, de-au hăcuit-o şi-au făcut-o ţăndări. Şi-au prins apoi a bate şi-n alte lucruri ce-au fost, pîn-au ostenit şi-au lepădat iataganul, că i-au fost lama ciobită toată. Aşa, dacă şi-au mai sleit mînia, s-au mai domolit, şi-au poruncit de l-au chemat pe cumnată-su Condili, c-acela au trimis banii la Stambul, şi i-au dat scrisoarea de-au cetit.
Şi grecului, tot cetind, mai greu îi venea, c-au zis el că se tot încălecau şirele unele peste altele de-i venea anevoie să mai deslușească slova cum au fost. Şi-au rămas cu ochii zgîiţi pe slove, neputîndu a-nţelege, c-au rămas ca trăznit. Şi, măcar că-l îneca duhoarea, nici spre geam nu s-au mai putut trage, că parcă-i butucise picioarele. Şi-i tot da bold Vodă să-i spună ce fel de bani au trimis el la Stambul?
- însumi i-am numărat şi i-am socotit, au zis Condili, şi-au fost aur curat! Eu nu pot înţelege şi mă tot gîndesc să nu fie

vreun meşteşug de-al turcului...
— Ba acela nu, s-au mîniat Vodă, că mi-au fost întotdeauna cu credință! Şi mai degrabă voi... Că nu vă mai săturați de aur! Unde-i aurul?
Pentru întrebarea aceea, cu care-l punea Vodă sub prepus, au zis Condili să se fi mîniat, că dînşii s-au ştiut de mici, şi i-au zis:
— Cu urît gînd vii asupră-mi, Mavrogheni, uitînd tu multe care-au fost...
Dară, cum au zis, mai bine limba şi-ar fi înghițit, că s-au înfuriat rău Vodă şi-au prinsu a răcni cum că se cunoaşte bine a-i fi duşman, că de-atîtea ori i-au zis, ca să ție minte bine, cum că numele lui nu-i Mavrogheni, ce Maurocenus, Maurocenus, Ma-u-ro-ce-nus! Că ce vrea el a spune? Că-i om de rînd? Au se face a uita că spița lui din Morosini au scoborît, care-au fost oameni nalți între cei nalți! Viță dempărați! Şi el, măcar că-i e cumnat, umblă să-i surpe slava numelui? Să-l prăvălească-n gloată?
Şi pe loc l-au lepădat din orice dregătorie şi i-au poruncit să lipsească din hotarul țării, că nu-i vrednic a mai rămîne pe lîngă sine. Şi nu-i ia şi viața, cum i s-ar cuveni pentru ocara ce i-au făcut, numai de hatîrul nepoților, să nu-i cază tot lui pe cap! Şi-au pus slugile de l-au dat pe uşă afară.
Iară Vodă au prins a umbla turbat prin odăi, strigîndu:
— Maurocenus! Maurocenus ! Maurocenus!
Şi, din acele umblete, s-au lățit duhoarea-n toată Curtea!
Şi-au fost vremea tîrzie, către seară, cîndu s-au mai liniştit şi-au zis să vie la sine Dumitrăchiță. Şi-au povestit aceluia, pe amăruntul, toate cum au fost, zicîndu că-i prea mîhnit în sufletul lui pentru a mai cugeta ce trebuie, ci să descîlcească dînsul pricina, fiindu lucru grabnic. Şi-au stat Dumitrăchiță de-au cugetat o vreme, tot socotind pe deşte, şi-au zis

apoi că trebuie lucrat cu rînduială, că mai întîi şi mai întîi trebuie alţi bani să trimită Măria Sa la Stambul, s-astupe gura paşalelor pîn-a nu-ncepe să umble cu vorbe cătră sultanul. Şi-au zis c-are să fie greu foarte să adune iarăşi atîţia bani, c-abia ce s-au adunat şi n-au avut cînd să mai intre alţii, fiindu şi negoţurile scăzute. Şi n-ar fi nădejde decît la Băltăreţu să afle.
Şi-au trimis Vodă pe Sava Arnăut de l-au adus pe Băltăreţu cu grabă mare, de-au fost acela îmbrăcat precum nu se cuvine, cu giubeaua peste izmene, că din somn l-au luat şi nu l-au îngăduit nici nădragii să tragă pe el. Şi-au cuvîntat Vodă, arătîndu-i pricina pentru care l-au adus, de s-au îngrozit neguţătorul, măcar că Vodă i-au zis c-are să fie doară împrumut, cu înscris la mînă. Şi-acela se văita de atîta sumă de bani, zicîndu că n-are şi nice poate aduna în aşa scurtă vreme, că nu-s bani în ţară, că şade cu sipeturile pline de amaneturi ce nimeni nu vine să le mai scoată, că n-au pe ce.
— Ba să faci cum oi şti şi-n soroc de trei zile să aduci banii, s-au răstit Vodă. Şi-o să-ţi dau otcupul ocnelor fără mezat.
— Ba că n-am cum, Avthenta! Măcar şi vămile de mi le-ai da! Că nu-s bani! Nu-s!
Şi-au mai stăruit Vodă o vreme, că tot dedea-ndărăt Băltăreţul, zicăndu că n-are cum, pînă au sărit Dumitrăchiţă asupra-i de i-au dat cîteva toiege la cur, că ţinea mînie pe dînsul pentru camătă mare ce-i luase lui Iani, socru-su, cînd cu nunta. Şi-au strigat la el:
— Pentru ce, ticăloase, nu sai pentru Domnul tău, care şi viaţa poate să ţi-o ia! Şi tot dedea cu toiagul pe unde nemerea, că nu se uita, de şi tidva i-au spart şi-i curgea sîngele şiroaie pe faţa obrazului. Şi s-au făgăduit Băltăreţul

să dea oricît, numai să scape, c-au zis să topească scule de aur şi odoare, ce-s amaneturi la dînsul, şi să dea la tarapana să le bată cu tura de mahmudele, că altă cale nu-i. Şi pe vorba aceasta i-au dat drumul să se ducă, de-au prins acela a fugi cu caftanu-n vine, că n-au mai avut nădejde să mai scape viu de toiagul lui Dumitrăchiță. Că umbla acela ca pe vremea patriarhilor, în toiag greu, din stejar, întărit prin şedere în apă.
Şi-au făcut bani la loc nu fără ostenele, că n-au ajuns ce-au adunat Băltărețul şi-au mai dat şi Vodă ceva scule de aur din cele ridicate cîndu au luat averile Cîmpineanului. Şi-au rămas pomenirea acelei întîmplări, c-au pus Băltărețul de-au scris-o pe-o candelă de argint ce-au dăruit-o bisericii Stelea, alăturea de care i-au fost casa: închinatu-s-au această candelă sfintei biserici Stelea pentru mulțămită ce-au dat slavei lui Dumnezeu Kir Ştefan Băltărețul căndu i-au scăpat zilele de urgia lui Dumitrăchiță Turnavitul, megas kaminaris.
Şi, fiindu încă Mavrogheni cu grija banilor de peşcheş, au primit veste de la vizirul că-i vremea spre război şi să-ngrijească de zaherea pentru oşti. Şi s-au grăbit Vodă de-au dat porunci tari, ce mai rău au îngenuncheat biata țară, că şi vitele le-au murit sărmanilor creştini tot cărînd zaherele-n cetățile turceşti. Şi birul au pus să-l mai plătească o dată, sub cuvînt că vine vreme de război şi s-au cugetat să facă oaste, să fie de apărarea țării. Şi-au prins a striga oameni la oaste, măcar că grecii i-ar fi zis că nu-i bine, că o să-nvețe gloata a da cu armele. Dar nu i-au scos din cap, c-au zis că ce fel de Domn e el dacă n-are oaste?
Şi-au făcut o adunătură de felurimi de oameni fără căpătîi, neşte blestemați, arnăuți, turci, greci, ba şi români au fost mulți, tocmiți în simbrie cu cheltuială mare din visteria

țării. Şi-au fost mulți care nici puşcă n-aveau, nici sabie, ce numai ciomege, parcă mergeau să pască oile! Acea adunătură o au numit-o el oastea țării şi i-au strîns sub bairac, că le-a făcut prapor cu sfeti Gheorghe, omorîtorul de balauri, care-l duceau în suliță denaintea lor. Ci, făcîndu el acea oaste de haimanale, s-au văzut că erea nevoie s-o păzească cu străji de arnăuți, să nu fure şi să nu-i omoare pe bieții români, că umblau lefegiii în toate părțile după tîlhării, furindu ei mai cu seamă găini de prin ogrăzi.
Iară cîndu au fost iulie 20 deni, în ziua de Sînt-Ilie, au adus oastea în cîmpia Teilor, lîngă lac, unde se-ncură caii în sîmbăta lui sfeti Toader, că, fiindu bîlci la Drăgaică, au vrut a face privelişte cu vederea acelei oştiri. Dară s-au arătat iarăşi semne rele că, ducînd denaintea lor prapurul, au căzut din suliță jos şi s-au făcut îmbulzeală, dîndu unii peste alții, cît nu se mai ştia ce-i acolo, laie de țigani au oaste tocmită? Şi chiuiau oamenii ca la urs şi rîdeau, zicîndu de Vodă că şi-au făcut oaste pe potriva lui, cum spune şi la zicătoare: cumu-i turcul şi pistolul! Şi-au luatu seama Vodă că-i rîdeau aceia oastea, tot făcîndu gură şi chiloman, şi s-au mîniat rău, de s-au şi jurat atunci să facă acel neam de oameni clevetitori să-i pupe şi țucalul, să le fie spre ruşine deplină. Şi, avînd un țucal de argint, l-a dat unui argintar şi i-a poruncit aceluia să-i facă ferecătura unei icoane ce-au pus-o-n biserică la Zoodochos Pighi. Şi n-au spus nimănui nimic de acea faptă, că-şi rîdea-n sine de cei ce mergeau şi se-nchinau la sfînta icoană, zicîndu c-aşa li se cuvine, să-i cinstească şi să-i pupe țucalul. Şi, de pe aceasta, s-a văzut bine că Vodă, pătimind de acea grozavă boală trupească care-i pedepsia, nici la minte n-au fost întreg de-au făcut acelea. Pentru care s-au mîniat Dumnezeu şi-au dat peste el boală rea, că i-au legat udul de

nu mai putea face, au făcea cu sînge, pătimindu dureri mari. C-aşa se văita şi țipa şi blestema, de-l ştia tot palatul cîndu se trăgea la umblători. Şi somnul pierduse, că erea bîntuit de vise rele şi, sculîndu-se noaptea din pat, umbla ca strigoii, numa-n cămaşă, de şedea Marankate, doftoroiul, mai mult pe la Curte.

Pentru acele semne au intrat la grijă şi, după cum l-au sfătuit Ianache, l-au chemat pe Perdicaru să-i cetească-n stele şi să-i spuie care-i pricina de-i merg lucrurile alandala şi nu poate să dea-nainte? Iară veneticul, venindu seara, după asfințit, s-au uitat cu ochianu-n stele, au clătinat din cap şi-aşa au cuvîntat de nici el nu crez să fi priceput ce-au zis, iară lui Vodă i-au părut c-au zis armeneşte, cît s-au şi răstit:

— Spune, bre, mai desluşit, să poci pricepe!

Şi Perdicari iarăşi au clătinat din cap şi-au zis că i s-arată lui semn neprielnic, fiindu steaua lui întunecată de a altuia. C-au cetit urzeli viclene şi vreme de cumpănă pentru Măria Sa, că umblă un duşman să-l surpe şi însuşi să se ridice pe tronul țării, de trebuie să-şi păzească viața şi umbletele, c-au făcut acela vrăji tari. Şi s-au pus de-au topit cositor şi l-au vărsat într-o tingire cu apă şi, dac-au cetit semnele, l-au dus pe Vodă-n fundul Curții, spre apa Dîmboviței, unde-au săpat nițel într-un loc şi-au scos o ulcică cu farmece, zicîndu şi altele să mai fie, care nu le poate sparge acuma, că şi acela-i mare vrăjitor. Şi i-au arătat c-au fost în ulcică o inimă de pasăre, o piele de şarpe, o broască avîndu gura cusută cu arnici şi neşte cîrpe ce-au cunoscut Vodă să fi fost rupte dintr-un caftan mai vechi, care-l lepădase. Şi boala, i-au zis ghicitorul, trebuie să i-o fi aruncat asupra-i tot cu farmece, de l-au legat şi nu-şi mai poate slobozi udul în chip firesc, c-aşa se face împlîntînd un cîrlig în perete. Şi

l-au luat cu sine de-au dat ocol Curții şi-au aflat un cîrlig înfipt în peretele despre asfințit, pe care l-au şi tras Perdicari. Şi Vodă se tot da la el să-i spuie cine-i acela, dar Perdicari au spus că nu poate şti, că nu-i scrie-n stele numele. Dară s-au făgăduit să mai socotească dînsul şi să cerceteze mai adînc, cu alte dibăcii. Şi, măcar că Vodă au stăruit să-i spună, n-au lăsat deloc Perdicari, c-au avut înțelegere, pesemne, cu stolnicul de cum trebuia să facă, să-l mai ațîțe.

Cu vorbele acelea l-au întărîtat şi l-au asmuțit, că toate le-au crezut Vodă, fiindu şi de-ntîmplări adeverite, care vădeau urzelile cum lucrau împotrivă-i. Şi i-au pus Perdicari soroc peste şapte zile, fiindu atunci aşezarea stelelor prielnică acelor treburi, numai s-au cam tîrguit cu Vodă c-au zis de numele uneltitorilor că altfel nu le poate afla decît făcînd vrăji să cheme duhurile-ntunericului să le spuie. Şi, măcar că dentîi Vodă n-au prea vrut, l-au încredințat ghicitorul că-i bine-aşa, c-au deschis *Scriptura* şi-au cetit la *Samuel* despre Saul, cumu au mersu la vrăjitoare-n Endor, care-au făcut vrajă şi i s-au arătat umbra lui Samuel de l-au sfătuit cum să facă-mpotriva filistenilor:

„Atunci Saul a zis slujitorilor lui: căutați-mi o femeie care să cheme morții, ca să mă duc s-o-ntreb. Şi slujitorii lui i-au zis: iată că-n Endor este o femeie care cheamă morții. Atunci Saul s-a schimbat, a luat alte haine, şi a plecat cu doi oameni. Au ajuns la femeia aceea noaptea. Saul i-a zis: Spune-mi viitorul chemînd un mort şi scoa-lă-mi pe cine-ți voi spune..."

Şi, dac-au înțeles Vodă că-i meşteşug sfînt, cum scria la *Scriptură,* s-au învoit şi, cîndu au venit sorocul, au mersu noaptea cu Perdicari în casele Cîmpineanului, care-s în spatele cimitirului de la Sfeti Gheorghe, fiindu acelea

goale, că-l surghiunise Vodă pe Cîmpineanul. Şi s-au coborît dînşii-n beciuri unde i-au datu lui Vodă de-au îmbrăcat o cămaşă cusută cu slove necunoscute şi cu neşte chipuri diavoleşti, zicîndu c-are să-l păzească de vrăji, nici un rău să nu-i căşune. Şi l-au povățuit pe nemica să nu puie mîna din ce-o vedea, fiindu primejdie foarte mare. Că i-au povestit Perdicari de-un boier franțuz cum a murit din farmece. Au avut acela duşman care-au făcut cu Necuratul şi, lăsîndu-i în drum un caftan, acela s-au dat de l-au luat dară, de cum l-au atins, au pățit moartea că, ridicîndu-l, i s-au strîns mînecile caftanului în jurul gîtului de l-au sugrumat.
Şi ghicitorul, tot povestind, au tras acolo pe podea un cerc cu cărbune, zicîndu c-are să-l cheme pe însuşi Zagan, demonul calpuzanilor, să-l întrebe Vodă de numele uneltitorilor. Şi-ntr-un ungher, pe o poliță, au pus ghicitorul o ulcică cu apă descîntată, care-o adusese cu sine între alte calabalîcuri, şi de mănuşa aceleia au legat o sfoară ce-o ținea-n mînă. Şi, intrînd cu Vodă-n cercul acela făcut cu cărbune, au zis mai întîi un descîntec după care-au suflat în lumînare şi, trăgînd de sfoară, au doborît ulcica de s-au spart şi s-a risipit apa printre lespezi. Şi iară au mai zis Perdicari un descîntec din care s-au aprins o flacără între cioburile ulcelei. Şi s-au auzit un glas dinspre flacără-ntrebînd:
— Ce ți-e voia, Mavroghene?
Şi-au întrebat Vodă, măcar că i-au fost glasul cam pierit, care-i duşmanul de-l sapă? Şi-au zis glasul acela din flacără, ce părea că vine din mormînt, de Sotir, pitarul ot Glavacioc, că umblă cu farmece şi urzeli, dimpreună cu Triglava, boierul, şi cu alții...
Dară, cuget eu, glasul au fost al lui Perdicari, fiindu vrăjitor

de aceia ce le zic grecii *engastramytbos,* că vorbesc din burtă, măcar că nici buzele nu mişcă şi nu se arată a vorbi ei. Şi-au zis de Sotir pentru pricina că umbla veneticul s-o ia pe Smaranda, să intre-n neamul lui Vodă, c-aceleia şi farmece i-au făcut, de-au închis-o la partea firească, să nu mai poată avea-mpreunare cu bărbat. Numai nu-l suferea Smaranda deloc să-l vază-n ochi că, avîndu nasul subțire, zicea de ghicitor că pute! Şi l-au spus şi pe Tănase, că-i făcuse acea ocară, cum am scris, de-l bătuse-n dugheană la Memer Hogea cîndu cu Sultana Zamoris. Iară de Triglava au zis după cum l-au învățat Ianache, stolnicul, umblînd acela să-i apuce averile. Că s-au bizuit ei, cîndu au pus la cale urzeala, pe-ntîmplarea ce-au fost cu armăsarul lui Vodă, de s-au vădit atunci Sotir a fi mare vrăjitor, care-au ținut minte bine Vodă, că l-au făcut pitarul de ruşinea tîrgului.

Pierind acea flacără, au bătut ghicitorul din amnar şi-au aprins luminarea, aflîndu-l pe Vodă cam schimbat la față, că şi din dinți clănțănea. Şi-au zis Perdicari:

— Avthenta, de-mi vei porunci, fac vrajă tare să-i sting puterea acelui Sotir, măcar că-i iscusit vrăjitor, cum însumi n-am mai întîlnit...

— Să faci îndată, s-au repezit Vodă, şi-au zis că rău a făcut el că n-a luat în seamă un semn mai vechi ce i s-au arătat lui. Că, fiindu la vînătoare, unde-au fost şi acel blestemat, că-l adusese cumnată-sa, Smaranda, s-au ivit un coroi de cei mari ce tot zbura pe deasupra pitarului strigîndu-i turceşte:

- Taie-l! Taie-l! Taie-l!

— Că nici acu nu-i tîrziu, au zis Perdicari, numai să fac să-i iau puterea. Şi i-au desluşit lui Vodă că trebuie să facă vraja-n trei colțuri, că, fiindu şi-acela vrăjitor, poate s-o-

ntoarcă asupra lor, care nu-i bine.
Şi-a făcut o păpuşă de ceară în care-au înfipt neşte cuie ruginite ce zicea să le fi scos dintr-un coşciug dezgropat. Şi-au scris pe acea păpuşă cu acul: *Alif, Lafeil, Zazobit, Mei, Meltat, Levatem, Lentace.* Şi-au luat o tingire de-au umplut-o cu apă ne-ncepută, să cadă vraja asupra aceleia, dacă o va-ntoarce pitarul. Şi-au pus păpuşa într-un ungher, tingirea în altul, iară el cu Vodă s-au tras în cercul făcut cu cărbune. Şi-au văzut bine Vodă că pitarul erea mare vrăjitor că, descîntînd Perdicari, au prins apa a bolboci-n tingire şi bulburucii aceia, tot spărgîndu-se la fața apei, făceau miros urît, de pucioasă. Dar au luatu Perdicari făclia şi, apropiind-o de tingire, au izbucnit flacără verzuie ce-au ars multă vreme pînă s-au istovit. Şi au oftat Perdicari, zicîndu că multă putere i-au luat duşmanului, măcar că nu toată, că desăvîrşit va fi acel lucru numai de-i va ridica Măria Sa şi viața, că poate. Şi-au mersu amîndoi de-au îngropat acea păpuşă într-un mormînt din cimitirul bisericii de la Sfeti Gheorghe, rostind acolo Perdicari şi descîntec de pieirea duşmanului.
Şi, măcar c-au stăruit mult Perdicari, la-ntorsul acasă, povățuindu-l îndată să trimită arnăuți să-i adune pe acei uneltitori, nu s-au învoit Vodă, c-au zis dentîi să se sfătuiască şi cu Ianache, să facă cum e mai bine, după ce-o dormi nițel, că somnul aduce tihna cugetului. Şi, pentru că n-avea somn, l-au întrebat pe ghicitor de n-ar şti vreun leac şi pentru aceasta? Şi i-au scris Perdicari un răvaş cu vorbe vrăjite, în care-au pus şi puțintel afion, şi i-au dat să-l înghită pînă să se culce, că are să doarmă dus.
Dară a doua zi, către prînz, cîndu s-au sculat Vodă, au şi trimis după Perdicari să i-l aducă, zicîndu c-au avut un vis al căruia înțeles nu-l prinde. C-au visat Vodă un şarpe

mititel ce ieşea dintr-o gaură, din pămînt, asupra căruia s-au năpustit calul său, să-l sfarme cu copita, dar şarpele, tot zvîrcolindu-se, au scăpat, ba au mai şi muşcat calul încît acela, după ce s-au umflat, au murit. Şi i-au tîlcuit Perdicari să fie şarpele acela Ianache, stolnicul, care-i înțelept pentru că e scris în zodia lui cu semnul şarpelui, iară calul are să fie turcul, c-au primit Măria Sa calul de la turci. Şi-are să se-nfrunte Ianache cu turcul curîndă vreme în chiar pricina lui Vodă şi-are să-l biruie pe turc, după cum i-au dat Dumnezeu acel semn.

Şi s-a văzut bine că nimica n-au ştiut Perdicari de tîlcurile viselor, că şarpele-nseamnă copilul locului, al pămîntului, cum e lucru ştiut, iară calul înseamnă vrăjmaşul locului, care-i venit din afară. Ce să lăsăm de Perdicari şi să luăm iară vorba cum spuneam de Doamna Mărioara, ca să nu lăsăm vrun cusur, să nu se-nțeleagă-ntîmplarea cum au fost. Că, pe cîndu avea Vodă acele alcătuiri cu Perdicari, nice Doamna n-au stat, ci au făcut înainte după mintea ei. Şi toate faptele acestea s-au țesut şi s-au amestecat unele cu altele de anevoie le-am descîlcit să le spunem care cine o au făptuit.

În vremea aceea, Doamna Mărioara, dacă i-au ieşit rău urzelile, au fost la grijă mare, că s-au temut de Vodă să nu afle pricina cu acel Ioniță Sikeliotis, de s-au şi adeverit vorba ce zice că, unde e muiere, nu mai are dracul treabă. Că l-au chemat pe Mamunos şi i s-au jeluit, arătîndu-i cusurul cum este, şi cu mare ce au suspinat către dînsul să-i afle o cale de-a se scăpa de Grigoraş. Şi tot stăruia Doamna, zicîndu-i:

— Atîta trecere n-am şi eu la dumneata, să-mi faci hatîrul?

Şi i-au făcut, c-au dat bani, de zice să se fi schivernisit cu

acela de-au înveninat o baclava şi-au lăsat-o lui Iani să i-o dea lui Grigoraş, c-avea obicei de lua de la el măcar că nu-l uita grecul pentru ruşinea ce i-au făcut la nunta fie-si, pentru care şi bani au dat lui Dumitrăchiță. Au fost şi supărarea lui Iani la mijloc că lui Grigoraş îi cam plăcea să-şi tot facă de lucru cu grecul şi, zicîndu că-l purică, îl gîdila pînă leşina, că nu suferea Iani la gîdilitură. Şi, învoindu-se Iani, că şi-acela au fost poama iadului, au pîndit prilej de i-au dat baclavaua numai că, fiindu Grigoraş cu coşcodanul, acela i-au luat-o din mînă şi-au mîncat-o el, de l-au înjurat Grigoraş în toate limbile pămîntului cîte-au ştiut. Dar, pîn-n seară, s-au căit Grigoraş, că i-au murit coşcodanul cu chinuri mari, măcar că s-au străduit în toate chipurile să-l scape, că şi iarbă de vărsături i-au dat şi lapte dulce cu albuş de ou, dar au fost într-un zadar, că n-au putut face nimic, fiindu, pesemne, otrava prea tare.
Şi-au mersu peste Iani, de se uita acela ca la un strigoi şi, oricît l-au bătut, s-au jurat că n-au făcut el şi că nu ştie nimic, numai, Doamne fereşte! să nu fi fost tava coclită, măcar că la dînsul nu se-ntîmplă aşa ceva, că e cu priveghere mare! Şi s-au întîmplat să vie şi gineri-su, Dumitrăchiță, care s-au pus pentru Iani, să-l scape din mîinile lui Grigoraş. Dară şi el au căpătat cîteva de-au rămas năuc, că tot întreba:
— De ce dai, bre? De ce dai?
Pentru moartea acelui coşcodan, care i-au fost lui prea drag, au căzut Grigoraş la o mînie mare, că nu-i mai suferea deloc pe greci, ce tot într-un blestem o ținea, vorbindu fără nici o fereală. Şi au mai făcut şi Vodă unele, cum i-au zis Tănase, că s-au apucat Mavrogheni, fiindu cam supărat că nici un stihurgos nu s-au aflat să zică despre

dînsul cum i-ar fi fost vorba, şi-au făcut însuşi o zicere, la praporul oştirii, dară nu din capul lui, ce au luatu de pe la alții şi-au alăturat, numai n-au netezit-o bine şi-au ieşit cu rîcîieli. Şi, dac-au auzit Grigoraş de ce-au făcut Vodă, au zis o pildă din care s-au înțeles că s-au apucat scopitul să caute de cinstea fetelor! Şi iute-au închipuit neşte stihuri luătoare-n rîs pe care le-au dat să le joace cu păpuşile de caraghioz la cafeneaua lui Hagi Moscu. Numai Hagi Moscu nu s-au pus la mintea lui, că n-au vrut deloc să-l lase să le joace cu păpuşile, zicîndu că se teme să se pună-n contră cu-mpărăția. Că Cezarului dă ce-i al Cezarului, după învățătura veche.

Văzîndu împrejurarea că-i neprielnică, au făcut Grigoraş atuncea neşte versuri căialnice în care s-au jelit de Vodă şi i-au băgat vină că pentru ce-au făcut el au ajuns țara de-au căzut şi s-au risipit. Şi, zicîndu de necumpătul vremilor, s-au tînguit: că românul n-are soare, nice zi de sărbătoare... Şi-au zis dînsul multe care, din neținere de minte, nu le putem înşira toate, că nu mai ştiu vorbele cum le-au zis, măcar că şi pe-o foaie le-am avut scrise, ce n-o mai găsim că, bagseamă, s-au rătăcit. Dară, pe cîte-mi aduc aminte, rău tare au zis de Vodă-n acel cîntec, că se-nțelegea a fi însuşi Antichristul ce-au venit pentru conețul lumii, cum scrie la *Apocalipsis,* la Ioan, şi zicea:

Ieşiți, morți, să intrăm noi, Că e vremea de apoi!

Şi-au mai făcut una, mai lungă, în care-au spus o-ntîmplare de zicea s-o fi pățit însuşi. C-au zis, într-o noapte, să fi-ntîlnit o nălucă, ce el îi zicea greceşte, fantasma, care venea pe drum cîntîndu turceşte-n gura mare:

Cine mi se va-nchina
Aur şi tot va avea
Dar în rai nu va intra!

Şi-au zis Grigoraş că, fiindu netreaz la minte, s-au înțeles cu aceea, ce va fi fost, că, de-i va face dovadă, el îşi vinde sufletul, cu tocmeala să-i arate ce vor păți unii la iad, după ce le-a fi moartea. Şi năluca aceea, au ce va fi fost altceva, l-au luat în cîrcă şi l-au dus de i-au arătat rînduielile cum sînt pe ceea lume. Şi zicea Grigoraş, dară pe de-amăruntul, cum l-au văzut pe stolnic stînd pe un tron înroşit şi mîncînd scîrnă, iară pe dinapoi ieşeau din el tot bani de aur. Şi-au fost mai încolo şi Doamna Mărioara, în aşternuturi de smoală încinsă, şi-un drac de-i tot vîra un țăruş aprins în partea cea firească. Şi-alăturea au fost şi Vodă, ferecat în lanțuri într-o groapă cu spurcăciuni, dară avîndu denainte toate bunătățile lumii pe-o masă, dintru care nemica nici atinge n-au putut. Ce sta acolo şi-l sugeau şerpii şi lipitorile, şi-l năpădiseră viermii cei neadormiți. Şi tot venea la el încornoratul şi-i dedea dinapoia să i-o pupe, c-au fost poftitor de slavă netemeinică. Şi-au prins Dumitrăchiță o foaie de-acele cu cîntece, că umblau prin tot tîrgul, şi-au dus Doamnei, că la Vodă n-au cutezat, zicîndu-i şi altele să mai fie. Şi-au zis de Grigoraş să fi făcut acelea, că şi pe dînsul l-au bătut, aşa fără nici o pricină, că s-au smintit pesemne.
Din acele vorbe, au luatu Doamna-nvățătură, că au poruncit către Aga Manolache de l-au luatu pe Grigoraş cu arnăuții şi l-au închis la balamuc, în curtea mănăstirii Sărindar. Şi-acela, de inimă rea, au căzut la pat, de zice că nici apă n-au mai vrut să bea. Şi Doamna, chemîndu pe Mamunos, i-au dat poruncă să-i facă o fiertură tare de laur şi să vie la dînsa Marankate, doftoroiul italian ce-au fost al Sărindarului. Şi, dacă l-au adus, zice să-i fi zis Doamna să-i dea leacuri lui Grigoraş, să-l strice la cap şi să-i ia mințile.
— Nu pot, zice să fi zis Marankate, că mă tem de

Dumnezeu. Nu pot eu face asta!
— Aşa pare cîteodată, i-au zis Doamna, dară sileşte să poţi! Şi, dacă s-au ajuns din preţ, au putut acela, că i-au făgăduit Doamna să-l facă şi arhiiatros au, cumu-i mai zice, protomedicos, c-au şi stăruit pe lîngă Vodă de-au dat nizamul de paza ciumei şi l-au tocmit pe Marankate cu simbrie mare din visteria ţării. Iar Grigoraş, din fiertura ce-au făcut Mamunos, şi-au pierdut minţile şi vorbea numai alandala şi rîdea degeaba şi căta-n jur cu ochi rătăciţi. Şi cu mare greu, dîndu Triglava multă sumă de bani, i-au îngăduit Doamna de l-au luat la dînsul acasă unde l-au îngrijit ca pe un copil. Dară, după trecere de trei zile, într-o noapte, au pierit Grigoraş din odăi şi, cît au cercetat şi-au răscolit boierul, dimpreună cu Tănase, nimica de dîra lui n-au aflat, măcar c-au făgăduit răsplată mare cui le-ar fi dat de ştire de urma lui. Ce se va fi făcut au ce se va fi-ntîmplat cu el nu cunosc, că nici scris, nici pomenit de alţii n-am aflat. Că toate aceste mai tîrziu s-au ştiut, cîndu au murit acel Mamunos de dalac au, cumu-i zice greceşte, *anthraxis,* care-i jbilţul Satanii. Că, la ieşitul sufletului lui celui negru, au mărturisit ce-au făcut lui Grigoraş. Şi bine s-au văzut că Dumnezeu nu zice cu băţul, dară de osîndă pe nimenea nu iartă, că şi Marankate n-au sfîrşit bine, ce, la doi ani, au murit de ciumă, care de el să se ţie şi de cine-o mai face de-acelea!
Pe cîndu au venit acea năpastă peste Grigoraş, care nu pot spune dacă n-au fost mai bine aşa, umblau Sava Căminar şi cu Aga Manolache-n toate părţile să-i afle pe calpuzanii ce schimbaseră banii peşcheşului. Că tot striga Vodă la ei că-s netrebnici şi le făcea necinste, că, în auzul tuturor, le tot zicea turceşte: *siktir!* Şi-au avut noroc Aga Manolache c-au venit la dînsul de s-au plîns un zaraf, Moişă Dubaragea,

zicîndu că l-au înşelat o muiere de i-au dat un galben împărătesc care-au fost calp, ce cu atîta meşteşug au fost făcut că nice dînsul n-au luatu seama decît mai în urmă. Şi-au zis că galbeni împărăteşti n-au schimbat în acea zi decît doi: unul Tereziei nemțoaica, sticlăreasa, şi-altul au adus Olerica de la hanul lui Agop, armeanul.
Pentru vorbele zarafului s-au luminat la chip Aga Manolache şi, cu grabă mare, au trimis de le-au adus pe acelea la dînsul şi le-au luatu la depănat fir cu fir. Şi-au mărturisit Terezia nemțoaica să fi primit acel galben, împreună cu alți patru, arvună pentru o prăvălie ce-au vîndut, în mahalaua Scorțarilor, lui kir Luca Skipetar, boiangiul. Şi-au arătat şi înscrisul ce-avea şi galbenii ce-au primit, care-au fost galbeni împărăteşti buni, cum au mărturisit zaraful după ce i-au cercetat cu amăruntul şi i-au sunat pe piatră.
Iară Olenca, dentîi, n-au vrut să spuie, țipîndu că umblă zaraful cu vicleşuguri, că doar o ştie Aga cîte slujbe i-au făcut şi cu cîtă sîrguință s-au străduit dînsa pentru stăpînire ori de cîte ori i-au cerut Aga. Şi umblă acu s-o înşele şi să-i ia banii pentru bănuiala unui zaraf ? Dară Aga nu s-au înduplecat, zicîndu de alea c-au fost pe altă tocmeală, iară acu-i alta. Că, pentru calpulzani, osînda este ştreangul, iară pentru cine i-au tăinuit, ocna. Şi mai bine să-i spuie, să n-o pună la cazne, că şi la obraz o poate strica țiganul, fiindu păcat, că-i muiere frumoasă. Că, dacă-i spune drept, ca popii la spovedanie, o să se pună pentru ea, s-o scape, că-i tînără şi nu face să putrezească-n ocnă.
Cu vorbe de-acelea au spăimîntat-o bine, de-au spus Olerica toate. Şi-au zis că, fiindu la han cu Grigoraş, au venit un neamț, călător, avîndu acela neşte desagi de piele, care-au fost grei foarte. Şi-au fost cunoscut lui Grigoraş, nu ştie ea de unde, destul că au scos-o din odaie, de-a rămas

numai cu neamțul. Iară dînsa, făcîndu-se-a coborî scara, s-au întors cu băgare de seamă şi-au pus ochiul la gaura cheii, că vorba nu le-au înțeles-o, grăind ei nemțeşte. Şi nici de văzut n-au văzut bine, fiindu cu spatele către dînsa, dară poate să spună că s-au numărat acolo bani mulți, poate să fi fost un schimb, că şi Grigoraş au dat tot bani neamțului.

Şi-au avut, pesemne, o neînțelegere, că s-au cam ciorovăit, iar Grigoraş i-au părut a-ncuviința ce i-au cerut neamțul, c-au tot zis de Cozia, iară neamțul s-au învoit, zicînd gut, care ştie şi dînsa că-nseamnă bine pe limba lor. Şi alta n-au mai prins nimic din vorba ce-au avut, că neamțul s-a dus cu grabă mare către Sibiu, în caretă. Şi, cîndu s-a dus acela, însoțindu-l Grigoraş, au mersu dînsa de-au căutat prin odaie, că neamțul n-au mai avut desagii cu el. C-au fost pitiți la căpătîi, sub macat, şi, dacă au dezlegat baiera unuia, cît pe ce a fost să-şi piardă mințile, că ereau plini de aur, avîndu două despărțituri: una, mai mare, plină cu mahmudele, alta, mai mică, cu galbeni împărăteşti.

Au luatu ea din cei împărăteşti, că i-au plăcut mai mult, avînd şi aurul mai bun, dară numai treizeci, care nu fac mai mult de o mie şi două sute de taleri. Că tot omul stînge cîte-un ban alb pentru zile negre! Dară i-au părut ei să fie vreo drăcovenie cu acei bani, că, decum s-au întors Grigoraş, i-au luat şi s-au dus, nu ştie unde, c-au plecat călare. Şi, după ce s-au cugetat mult, că sînt de-atuncea două săptămîni încheiate, au zis să schimbe unul la zaraf, să vadă dacă-i bun. Şi-aşa au fost norocul ei! Şi se tot blestema să-i saie ochii dac-au ştiut ea c-au fost aceia bani calpi!

Şi-au făgăduit Aga s-o scape, c-au dat-o pe-un divan de-au dezmierdat-o nițel, măcar c-au stăruit mult Olerica şi cu tot

felul de dibăcii, de-au şi zis în urmă că mai bine-o punea la cazne, c-au fost Aga, cum se ştie, om bătrân, ca de şaizeci de ani, la care este anevoie de-a fi aşa lesne-n stare de bărbăție. Dară poate să fi zis aşa că i-au venit furia pe Aga că acela, isprăvind, au luat-o de i-au dat şi galbenii ce-au mai fost zicîndu că-i trebuie dovadă tare-n fața lui Vodă. Prinzîndu Aga acel capăt al firului, au şi mersu la Vodă, c-au fost grăbit a-şi arăta destoinicia-n slujbă. Dară nici acum nu prea l-au lăudat Mavrogheni, că i-au zis a fi acelea-n zadar, că Grigoraş, fiindu cu mințile rătăcite, după cum au auzit, poate, şi Aga, că-l vede să aibe urechile destul de lungi, de nici un folos nu le mai este, cît se pierde iarăşi acel capăt de fir ce-au dibuit dînsul. Şi i-au făcut semn să se ducă, zicîndu să mai caute prin alte părți, că e zorit să capete desluşirea şi să-l afle pe ticălos.

În acea zi, fiindu Tănase la Curte, au aflat de Ianache stolnicul, c-au venit cu Dumitrăchiță şi cu Perdicaru de-au stat în sfaturi tainice cu Vodă. Şi, după cum au mărturisit mai tîrziu, s-au socotit dînsul că n-au scăpat prilejul Ianache să-l vîre sub prepus, dimpreună cu Triglava şi cu Sotir, ca pe unii ce-au fost ştiuți a umbla dimpreună cu Grigoraş. Că, din auziri, aflase vestea ce-au adus-o Aga. Şi, măcar că pîrile stolnicului pe nimic nu se puteau răzima, ştiindu bine că nemica doveditor n-aveau, s-au pus de-au ticluit o urzeală într-a căreia încîlcitură să se prindă stolnicul. Şi-au urcat în harem de i-au vorbit Smarandei, zicăndu să fie viața lui Sotir în mare primejdie din partea stolnicului. Şi, dacă vrea dînsa să-l scape, să facă după sfatul lui, chemîndu-l la dînsa-n odaie, cîndu merge Ianache la Doamna, după obicei.

Şi-au făcut Smaranda după sfatul cărturarului că, venindu Ianache la dînsa, şi-au spart straiele ce-au avut pe sine şi au

țipat, făcîndu-se c-au vrut stolnicul s-o ruşineze cu de-a sila, precum nu se cade. Şi, dacă s-au făcut larmă, au venit şi Vodă, de-au năvălit în odaie, rămînînd stolnicul ca scris pe perete, că nici minte de gîndit, nici glas de cuvîntat n-au mai avut, fiindu cu ghiața-n spinare de spaimă. Că ştia dumnealui bine de Vodă că, într-o împrejurare ca aceea, văditu neprielnică lui, iute făcea judecată şi punea osînda a fi-mplinită pe loc.

Iară Smaranda, fiindu-i straiele sparte, şi-au acoperit țîțele cu mîna şi, cu aşa părută sfiiciune, s-au tînguit către toți de stolnic şi-au spus multe lucruri lui Vodă, care dumnealui, marelui stolnic, nice aminte nu i-au venit a le făptui. Dar nici stolnicul nu s-au lăsat, c-au prins a se jeli, zicîndu că-s pîrile mincinoase şi au fost urzeală făcută să-l piarză pe dînsul, care cu nemica nu se ştie greşit la sufletul lui, cum ar putea, dacă face trebuință, să şi dovedească.

— Dovedeşte! s-au răstit Vodă, care-au fost cu hangerul în mînă.

Şi-au pus stolnicul mîna-n brîu, de-au lepădat nădragii jos, şi s-au văzut bine cum c-au fost urzeală şi vicleşug ce-au pus la cale Smaranda, dară au fost lucru netemeinic chibzuit. C-au avut noroc mult stolnicul, fiindu jugănit dumnealui precum Pierre Abelard, şi, dacă n-au avut deloc odoare bărbăteşti, s-au înțeles că nu putea dînsul face păcate cum l-au pîrît Smaranda. Aşa că, fiindu stolnicul fără nădragi, s-au uitat bine Vodă, de i-au văzut dreptatea, şi s-au mîntuit Ianache de la moarte. Că i-au făcut Vodă semn să se ducă, pentru care-au şi ieşit stolnicul, tot în acea clipă, mergîndu de-a-ndaratelea şi foarte zorit, măcar că-i venea cam anevoie din pricina nădragilor, că n-au mai stat să-i tragă, ce numai cu poalele caftanului s-au acoperit.

I-au fost lui aşa cu grabă că Vodă l-au împuns nițel cu

hangerul dinapoi la şezut, însă fără primejdie.
Au fost întîmplarea aceasta cu înțeles adînc, dară cine să-i prindă tîlcul nu s-a găsit, fiindu toți prea orbiți de cele vremelnice ale lumii. C-au fost rînduită anume, cuget eu, spre a se vădi lumii adevărul celor ce s-au scris la *Ecleziast*: ce-a fost o să mai fie şi ce-o mai fi au mai fost. Că, ce-au pățit stolnicul, aidoma i s-au întîmplat şi sfîntului Grigorie, a cărui viață s-au scris la *Jitii,* să le rămîie spre pildă oamenilor. Dară Tănase poate să nu fi citit *Viețile sfinților,* dintru care desluşit se vede că pricina tuturor greşalelor neştiința este şi va fi. Căci vremea, curgînd, altele noi nu săvîrşeşte, ce tot pe-acelea de-au mai fost le-ntoarce şi le pune iarăşi în lume, numai şi numai spre a le vădi oamenilor lipsa de-nțelepciune întru care viețuiesc.
Poate să-l fi-nşelat pe Tănase şi-o oarecare-ncurcătură ce-au fost cu feciorii lui Kîzîl, care numai după acea întîmplare s-au risipit. Că de Teofan, călugărul, au vorbit lumea să-l fi prins un bragagiu grec la muierea lui, de l-au lipsit, pentru coarnele ce i-au pus, de mădularele bărbăției, sub cuvîntul că nu i-au dat Dumnezeu acelea spre a pune altora coarne pe frunte. Întîmplarea aceea, însă, n-au fost cu Teofan au, cum i-au zis mireneşte, Theodoros, fiindu acela, pe atunci, călugăr în munte, la Sfeta Gora, ce cu Ianache căruia, fiindu desfrînat, i-au plăcut a-şi tocmi dascăli şi pentru alte-nvățături decît ce-au fost la şcoală.
Ci, ca să nu uităm vorba, să ne întoarcem îndărăt, că trebuie să spunem şi de ce-au mai fost cu Smaranda în urma acelei întîmplări. C-au înțeles Vodă să fie şi-aceea vîrîtă-n urzelile ce s-au făcut în juru-i, pentru care s-au mîhnit mult de o aşa rubedenie. Şi, alungîndu-l pe Ianache, au făcut Vodă semn şi către ceilalți să se ducă, de s-au

bulucit toți pe uşă, să nu-i înțepe Vodă cu Hangerul. Şi-au închis uşa, de-au rămas numai cu Smaranda-n odaie, dară ce-au zis s-au aflat, c-au rămas slugile de-au ascultat la uşă. Şi zice să-i fi zis Vodă Smarandei:
— Scorpie, muiere vicleană! Pentru ce-ai făcut aceasta? Crezi tu că nu ți-am aflat umbletele? Te-am îngăduit pînă azi, că-mi ieşti cumnată şi văduvă, şi te-am iertat, măcar c-ai curvit şi mi-ai spurcat numele şi neamul mi-ai făcut de ocară cu urîciunile tale! C-ai fost muiere prea curvă şi ți-au plăcut să-ți arăți goliciunea către ibovnici, umblîndu fără ruşine după trupuri de cele pline de vlagă, dar ai să cunoşti urgia mea şi-ai să mori cu cazne!
Şi-au vorbit şi cu vorbele lui Alexandru-mpărat, că-i tot cetea isprăvile cum le-au scris la *Alixăndria,* şi i-au zis:
— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă şi pe vînzătorul de cetate! Am să poruncesc să-ți radă capul şi să te-mbrace-n trențe să te poarte pe uliți. Şi moartea are să-ți fie-n văzul tuturor, cu plumb topit ce-are să-ți toarne gîdea pe unde-ai curvit!
Şi-au lăsat-o şi s-au dus, măcar că Smaranda au plîns amarnic, şi-au dat pe brînci să-i pupe papucii, şi-au țipat, şi-au leşinat jos. Iară Vodă, ieşind cam fără veste, au aflat pe un Iordache ceauşul ce asculta cu urechea la uşă. Prins asupra acelei urîte fapte, au rămas Iordache stană de piatră, că lui Vodă i-au venit pandalii şi-au prins a-l bate cu pumnii la fălci de i-au stricat toți dinții. Şi, pentru că l-au prins cu urechea la uşă, au poruncit de l-au spînzurat de ureche c-o frînghioară împletită din arnici, să ție la greutate.
Cît l-au dus pe-acela-n curte, să-i facă osînda, s-au rotit Vodă ca un leu turbat prin odăi şi tot striga, să-l auză toți ca să-i rămîie vorbele pentru ținere de minte:

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă şi pe vînzătorul de cetate!
Tot zicînd acele vorbe, cuget eu că i s-au luminat mintea, c-au chemat la dînsul pe Sava Arnăut şi i-au zis de banii peşcheşului c-au plecat din casă de la Condili, care va să fi fost, cu voie au fără voie, vînzătorul de cetate. C-acela-i frate bun Smarandei, curva din casă!, că mai mult la Condili şedea, umblînd ea cu urzeli şi viclenii, după cum s-a dovedit fără putință de tăgadă. Banii cei calpi, şi asta se ştie cu deplin temei, i-au căpătat Grigoraş smintitul de la un neamț, fiindu, cum se poate vedea desluşit, o amestecătură de-a nemților ce umblă să-i strice domnia şi să-l surpe! Şi i-au zis să-i afle legătura ce-au fost între acel Grigoraş şi Smaranda, că slobod e şi la cazne s-o puie de va fi trebuința lucrării.
Şi-au trimis Sava-n harem să i-o aducă pe Smaranda, dară au găsit-o arnăuții tăvălindu-se pe jos şi cu spume la gură că, după cum am aflat mai în urmă de la Fatma Huzum, şi-au băgat iarăşi Doamna Mărioara coada, făcîndu altfel. Că, aflînd ce-au zis Vodă, că voia să-i toarne plumb topit pe unde-au făcut păcate, i s-au făcut milă de Smaranda şi-au otrăvit un sorbet ce i-au datu Smarandei cu vorbe dulci, făgăduind s-o scape de moartea cea rea de i-au hotărît-o Vodă. Şi-o dezmierda Doamna, tot căinînd-o greceşte:
— Kaimeni, kaimeni, însemnîndu acele vorbe sărăcuța, sărăcuța, şi-i dedea cu paharu apă de-aceea ce căpătase de la Mamunos.
Aşa i-au fost moartea, nu cum s-au zis în urmă, că singură au înghițit otrava de şi-au curmat zilele şi n-au mai îngăduit vlădica s-o-ngroape în pămînt sfințit, că s-au lăsat amăgit de vorbe, măcar că n-aş putea spune dac-au crezut acelea

au numai s-au făcut a crede.
Fiindu prins între acestea toate, şi-au adus aminte Vodă ce i-au profețit Perdicari, că-ntîmplarea cu Smaranda au fost după noaptea cîndu au făcut vrăji, de-au avut şi acel vis. Că însuşi chemase pe stolnic şi pe Dumitrăchiță, să se sfătuiască cum e mai bine să facă, că nu-şi afla liniştea cugetului, c-au fost la suflet ca apa, de nu are chipul ei, ce ia al vasului în care şade. Şi, văzîndu-l tulburat, tot umblase Ianache cu vorbe, să-i ațîțe mînia, zicîndu că au obrintit buba rău şi s-au făcut rană mare cu carne rea care, dacă n-o s-o taie, şi osu are să strice. Şi-au prins a ceti scrisori tainice cu veşti de pe la iscoade, că peste tot în hotarul țării roiau oameni ce ereau ochii şi urechile lui Vodă, plătiți cu bani grei de Ianache din vistierie. Că-l învățase Ianache zicîndu-i vorba veche care spune că pe ciobanu fără cîine lupii-l lasă fără pîine. Pe acea-nvățătură îi dăduse Vodă-n grijă să tocmească cu simbrie o grămadă de haimanale, oameni fără nici un căpătîi, nişte socarici, care, nefiindu buni a lucra cu mîinile, umblau numai şi iscodeau peste tot. Şi-avea şi-o seamă de muieri podărese, tălănițe pe la hanuri, cărora, cîndu avea stolnicul prepus pe cîte cineva, le dedea-n seamă să-i afle tainele, fiindu ținute să şază tot cu urechea-n-tinsă la vorba oamenilor. De pe la acele iscoade adunase stolnicul fel şi fel de veşti despre multe vorbe răzvrătitoare ce-ar fi vorbit cărturarii asupra lui Vodă, zicîndu el să fie acelea semne că umblă să facă răzmiriță şi să scoale gloatele, cum s-au făcut şi la românii din ungurime. Şi zicea de Sotir, pitarul, că umblă c-un răzvrătit, fugar de la Ardeal, ce şi capul are pus la preț. Şi stăruia stolnicul mai cu seamă pentru boierul Vlăşceanu care, fiindu din neamul Brîncovenilor, este foarte avut, că-n doi ani i-au venit lui cinci moşteniri, toate mari, iară

averea lui bine-ar prinde-n visterie s-ajungă, că-i face trebuință mare pentru plata oştilor, că nu s-ajunge ce s-au strîns.
Şi-au zis cuvînt şi Dumitrăchiță despre Sotir, că au umblat pitarul prin țară de-au strîns mulțime de cai pentru nemți, stricîndu-i şi negoțurile, c-au datu mai mult, fiindu vădit că unelteşte cu nemții! Şi-aceştia, amîndoi, ba şi Tănase, ritorul să nu uite Măria Sa c-au fost pretinii lui Grigoraş smintitul, care multe rele-au făptuit, umblîndu tot pe căi rătăcite, de i-au şi luat lui Dumnezeu mintea!
După acel sfat, dac-au venit întîmplarea cu Smaranda, s-au încredințat Vodă că legătura dintre Grigoraş smintitul şi Smaranda numai Sotir putea să fi fost, că-l întîlnise însuşi în casele lui cumnatu-su Condili. Şi-au chemat pre Sava Căminar de i-au poruncit să-i afle pe Sotir şi, unde l-a prinde, să-l şi puie la cazne şi să-l spovedească de toate nelegiuirile ce-au făptuit şi despre ce amestecuri are dumnealui cu nemții. Iară pentru Triglava şi pentru Tănase i-au rînduit Vodă lui Ianache să le facă cercetare, zicîndu-i stolnicului:
— Fă tu, Ianache, cum ştii mai bine şi rînduieşte-le toate, numai vezi să nu prindă de veste şi să se răzlețească din hotarul țării.
Pe acea vorbă, după ce s-au liniştit pricina cu Smaranda, care-a ținut, că toată ziua a fost huiet la Curte, au mers însuşi Ianache de i-au cuprins curtea lui Triglava cu arnăuții, năvălindu pe la miez de noapte, de l-au luatu pe boier din somn, numa-n cămaşă. Ce, intrîndu-n odaie, au aflat neşte hîrtii arzînd în tingirea cu mangal şi-au pus stolnicul o perină peste ele de le-au stins. Acelea au fost spre nenorocirea boierului, fiindu cărțile ce-au trimis dînşii pe la-mpărății, care nu pot eu înțelege la ce le-au ținut în casă?

Pentru acele hîrtii, au prinsu Ianache a scrie toate averile cîte-au aflat în condică şi-au încărcat zece care mari cu sipeturi, cu covoare, cu scule scumpe şi cu ce odoare-au mai aflat de le-au trimis toate la Curte. Iară jupînesei Măria au luatu Ianache tot, că şi cerceii din urechii i-au smuls, care-au plătit mai bine de douăzeci de pungi unul, şi numai în cămaşă şi-n meşi au zgornit-o să plece din casă în puterea nopții. Şi s-au dus biata jupîneasă, fiindu veche de aproape ani şaizeci, la soru-sa Sultana, văduva boierului Răducanu Branişte, care, măcar că s-au temut să nu s-abată şi asupra-i mînia lui Vodă, au luat-o-n casă, unde tot în lacrămi şi suspine şedeau, că nu ştiau ziua de mîine ce-a mai fi cu dînsele şi cu bietul boier.
Ce să lăsăm de acelea şi să zicem de Ianache ce-au mai făcut, c-au prinsu pe Mitache Ciurez, de-au fost logofătul boierului, şi, spăimîntîndu-l că-l va pune la munci, i-au zis să-i arate ascunzătorile casei şi gherghirul unde e. Şi-acela, de frică, i-au coborît într-o tainiță, sub beciuri, printr-o bute al căreia fund se ridica, fiindu dedesubt scară spre alte pimnițe, unde-au fost gherghir zidit în piatră şi cu uşă grea de fier. Şi-au fost acolo sipetele cu odoare între care-au fost unul cu bani: pungi cu mahmudele şi cu galbeni împărăteşti, dară mai mult ruble cu chipul împărătesei Caterina. Şi-ntîi s-au pus Ianache să cerceteze şi tot lua din acei bani şi-i da pe piatră să-i sune, de i-au găsit calpi. Dară, cum s-au aflat în urmă, aceia n-au fost din sipet, ce din galbenii aflați de Aga Manolache la Olerica, pre care i-au luatu stolnicul şi, ținîndu-i pitiți în palmă, cîndu lua din pungă c-o mînă, făcîndu-se a-l da pe piatră, schimba din ceilalți. Şi-au pus şi galbenii cei calpi în sipet şi, trăgînd capacul l-au pecetluit de l-au dus lui Vodă, zicîndu c-au aflat pe calpuzan.

Iară pe boier, după ce l-au pus arnăuţii s-alunge slugile casei, ca să nu facă zurbă, l-au luatu numai în cămaşă cum au fost şi l-au dus la Curte de l-au închis în beciurile puşcăriei într-o cotineaţă ce nici lumină n-au avut, numai un mindir de paie putrede pe jos. Acolo l-au ferecat în fiare şi-n lanţuri şi de mîini, şi de picioare, şi de gît. Şi-au mersu Ianache şi la curţile lui Tănase de l-au ridicat şi pe-acela cu multe turtii ce-au fost în casă, între care un vraf întreg au avut cu cîntece de-ale lui Grigoraş.

De porunca ce-au primit de la Vodă au pornit Sava Arnăutul cu zece neferi de-au urcat la deal, pe apa Glavaciocului, trăgînd ei la mănăstire, la Teofan, - egumenul, c-au ajuns tîrziu, pe la scăpătatul soarelui. Şi, după ce-au tăinuit cu grecul, au luat Sava neşte straie călugăreşti de s-au îmbrăcat călugăr şi-au pornit pedestru, cu armele ascunse, către conacul pitarului. Acolo au intrat în curţi, făcîndu-se călător şi cerînd să-i dea de mîncare, căci aflase dînsul de la egumen că Sotir e-n tîrg la Găieşti după daraveli de-ale lui. Şi, după ce-au mîncat ce i-au dat, şezîndu pe lîngă scară, c-au zis să fie ostenit, au prins a face vorbă c-o copilă de-a pitarului, mai micşoară, de ani vreo cinci, că se făcea a o-nvăţa jocuri. Pe cîndu aceea rîdea, şezîndu-i în poală, s-au auzit tropot de cal şi copila au dat sa se ducă, zicîndu că
— Vine, tata!
Dară Sava au ţinut-o bine la piept, măcar c-aceea au scîncit, şi-au tras pistolul de sub anteriu, zicîndu greceşte pitarului, care se descălărase-n curte:
— Dă-te prins, pitare, că am poruncă de la Vodă să i te duc!
Şi, pe cîndu spunea acestea, au năvălit şi arnăuţii, ce-au

fost pitiți prin tufe, ținîndu-l în bătaia armelor, gata să dea foc. Şi-au înțeles Sotir că scăpare de-a avea erea peste putință şi s-au scîrbit rău de fapta lui Sava, către care-au şi zis:

— Te-am crezut altfel de om! Lasă copila că mă dau.

Şi-au aruncat armele, lăsîndu-i pe aceia să-l lege-n fiare, măcar că i-au venit femeia şi, tot încleştîndu-l de gît, se tînguia să i-l lase. Au fost Sotir cu nebăgare de seamă, după cum au spus chiar el Fatmei Huzum, pentru un vis ce-au avut, de l-au tulburat foarte, că i s-au arătat lui Grigoraş, zicîndu-i să nu-l uite şi să-i aprindă lumini, ca el se duce tocmai pe cealaltă lume, să se-nfățişeze cu jalbă la Dumnezeu pentru amarul lor. Că nici o nădejde nu mai e pentru bieții oameni. Şi-au şi pornit, arătîndu-se grăbit, c-au zis să fie calea lungă pînă-n cer. Şi l-au văzut multă vreme călcînd drumul cu spatele către dînsul şi bocănind din toiag pe cale. Şi-alăturea de el tot sărea coşcodanul şi se-ntorcea făcîndu-i semn de rămas bun turceşte, că-şi ducea laba la inimă, la buze şi la frunte. Erea acela un semn care-l învățase Grigoraş să-l facă, dară numai către cei de-i socotea pretini.

Povestise visul acela şi lui Varahia, că-i stricase inima, socotind a fi semn rău, şi grăbise să se ducă-n tîrg la Găieşti să pornească spre hotar o herghelie de cai ce mai avea, că voia să-şi facă apoi drum spre Bucureşti. Şi toată ziua au stat întunecat, de l-au pus şi pe Varahia pe gînduri. Şi-n vremea mesei, mergîndu ei la han, au prins ungureanul a-i spune cum le zicea popa de la ei din sat despre cealaltă lume, cum are să-i întrebe Dumnezeu pe oricare el ce-au făptuit pe lume? Dară Sotir zice să fi zis că nu face să-şi stîlcească mintea cu ce n-au putut răzbi omenirea toată, că ce-o fi dincolo au să vază cînd o fi. Da, acu, e aici şi nu-i

place cum e. Că viața asta e lucru scurt şi trecător şi nu poate dînsul suferi altuia să-i răpească ce i-au dat Dumnezeu. Să se bucure adică de ce se poate bucura omul: de căldura soarelui şi de zăpada iernii, de mirosul florilor, de gustul vinului şi de frumusețea muierilor. Şi-au zis de Vodă că nici gîndul nu ne-au mai lăsat slobod, că ni l-au înlănțuit cu spaime şi cu griji pentru ziua cea de mîine, că nimica nu au mai rămas stătător, iară nădejdea şi făgăduințele nu țin de saț. Iar Varahia a ridicat de umeri în sus şi i-au zis că Domnul, precum se ştie, nu se pedepseşte decît de cugetul său şi de Dumnezeu...

— Aici e pricina, a zis şi Sotir, că peste-o țară nu se cuvine-a stăpîni om, ce numai legea, că omu-i pătimaş, şi-nțelept de-a fi au învățat, şi-ajunge de-şi asupreşte supuşii. Iară cei tocmiți să privegheze cumu-i ținută legea să stea cu soroc, hotărîtă vreme, şi, scoțîndu-se din dregătorie, fieşcare să fie ținut a da răspuns de ce-au făptuit.

Cu gînduri de-acele, Sotir, dacă n-au avut stare, l-au lăsat pe Varahia să rînduiască plecarea acelei herghelii, iar el au pornit către casă, că-l trăgea ața spre nenorocire. De-acolo, prinzîndu-l, l-au dus Sava de l-au închis la mănăstire-n beciuri, cu picioarele-n butuc şi cu lanțuri la mîini că, fiindu vremea către seară şi caii osteniți de drum, au zis să plece-n zori. Aflînd egumenul de la Sava porunca ce-avea Vodă, au stăruit să facă-ntocmai şi-au poruncit de-au adus un mangal. Şi-un arnăut, Ienciu, care-au fost bună coadă de topor grecilor, au şi pus un fier la-ncins. Şi-au mers egumenul lîngă pitar de l-au întrebat: Plăti-va ca lupul cu pielea pentru ce-au tâlhărit?, şi-i da cu piciorul în şale, de-au gemut Sotir şi au scrîşnit dinții, zicîndu-i că, de-a scăpa, de mîna lui are să-i fie moartea! Şi-n urmă au tăcut şi nimica n-au mai zis, că s-au tras în sine ca melcul în

găoace, numai gemea cînd i-au pus Ienciu fierul încins pe piept. Văzîndu-l dîrz, au mînat Sava pe acel Ienciu cu doi arnăuţi să i-o aducă pe copila pitarului, cum au şi făcut, c-au furat-o din braţele maicei sale. Şi, intrînd aceia, au luat Teofan copila, că Sava îi tot zicea pitarului să spuie ce-au făptuit, iară pitarul rîdea, că pentru nimic în lume nu poate el să vorbească.

— Pentru nimic în lume? l-au întrebat Teofan care, cu multă blîndeţe-i mîngîia copila să tacă din plînsete. Nici pentru lacrimile acestei copile? Şi-au zis că, dacă aşa-i vrerea lui, au s-o lege să o ardă cu fierul...

La acele vorbe, zice să fi răcnit Sotir ca o fiară, tot încercînd să-şi sfarme lanţurile încît, aşa legat, patru arnăuţi abia-l stăpîneau. Şi, înţelegînd el că-i e zbaterea-n zadar, s-au potolit într-o vreme şi i-au zis lui Sava:

— Lumea asta-i a viermilor şi-a sufletelor spurcate! Lasă-mi copila că spun.

Şi-au trimis Sava un arnăut să-i ducă copila, măcar că Teofan n-au prea vrut, zicîndu s-o mai ţie, că poate are-n gînd să umble cu-nşelăciuni. Dară Sava nu s-au învoit, zicăndu că-l ştie şi-are să facă după cum s-au tocmit. Şi, cîndu s-au mai liniştit, au zis Sotir să-i scoată pe arnăuţi de acolo, că nu e bine să ştie oameni mulţi cele de s-au făptuit. Şi numai egumenul au rămas, s-aştearnă pe hîrtie spusele pitarului, şi Sava Căminar, fiindu el omul lui Vodă. Şi-au mărturisit Sotir cum că el au schimbat banii peşcheşului, în casă la Condili, noaptea, c-aşa s-au cugetat să fi fost sfatul ce-au primit de la un vescov, Macarie, ce-şi are conacul lîngă biserica din pădurea Zidurilor, pe apa Argeşului - spre Potlogi...

Şi-au tăcut Sotir, iară Sava au fugit pe uşă afară, că au fost în curte larmă mare şi-mpuşcături. Şi-au fugit şi Teofan,

avîndu frica scrisă-n ochi, că s-au temut să nu se fi sculat satul cu oamenii pitarului să dea peste ei. Şi-apoi au năvălit în beci Varahia, care n-au mai stat de s-au cugetat, ce au şi pus lanțul de la mîinile pitarului pe butuc şi-au dat c-o secure de l-au fărîmat, trăgîndu-l din obezi afară şi punîndu-i un pistol în mînă, să aibe cu ce da. Şi-a-mîndoi s-au tras pe lîngă uşă, Varahia cu securea, iară Sotir cu iataganul lui Sava, că-l lepădase de la brîu. Şi-apoi s-au auzit paşi mulți care s-apropiau şi uşa s-au izbit de perete, năvălind în beci arnăuții lui Sava, gata să dea din pistoale. Dară s-au abătut asupra lor şi iataganul şi securea, prăvălindu doi cu țestele sfărîmate, de s-au făcut îmbulzeală şi au dat rău din pistoale, că nu i-au vătămat. Şi iară s-au abătut securea şi iataganul, de-au mai căzut doi, ba, pînă să ia seama ce se întîmplă, şi pe Sava l-au sîngerat Sotir la o mînă, de-au prins a striga la arnăuți să se tragă-ndărăt şi să ție uşa-n bătaia armelor. Dară Varahia, pînă să se tragă aceia după ziduri, au şi dat din pistol de-au mai culcat unul la pămînt, care-au fost chiar acel Ienciu. Şi-au apucat Varahia pistoalele arnăuților, cercetîndu care-s pline, şi-au schimbat ale lui, fiindu seci, tot întrebîndu-l pe Sotir dac-au numărat cîți arnăuți au fost? Şi-au zis Sotir că zece, cu Sava unsprezece, iară Varahia, socotind, au zis să mai fi rămas doi, cu Sava, care-i sîngerat, trei. Că unul, care i-au adus copila, l-au tăiat în fața porții; doi, care făceau de strajă la poarta mănăstirii, i-a căsăpit cu securea; patru au doborît la uşă; unul a căzut de plumb. Şi-au zis Varahia să facă năvală asupra celor de-afară, c-aici stau ca şoarecii-n capcană şi pot trage asupra lor prin gîrliciul beciului au să-i înăbuşe cu fum, ca pe vulpi. Şi-au tras zeghea de pe el ei, agățînd-o-n secure, au arătat-o pe după uşă, de i-au găurit-o aceia cu plumbi.

Şi nu le-au mai lăsat vreme să-ncarce iară, ci, urlînd ca lupii, au şi năvălit pe uşă, de-au luat-o la goană arnăuții prin curtea mănăstirii şi, arucîndu-se pe cai s-au bulucit pe poartă. Dară Varahia, dînd foc din pistoale, au mai prăvălit unul. Numai n-au luat ei aminte că acel Ienciu n-au fost mort, ce numai o mînă au avut sfărîmată de glonte, şi, fiindu Varahia cu spatele către el, au dat din pistol de l-au răpus, măcar că l-au căsăpit apoi Sotir, c-au fost ca turbat. Iar asupra lui Varahia plecîndu-se, au cunoscut că şi-au dat sufletul către Dumnezeu şi i-au închis ochii şi şi-au făcut cruce peste piept. Şi n-au mai zăbovit că, auzind tropote de cai ce veneau pe drum, au sărit şi dînsul pe un cal arnăuțesc şi-au pornit în goană de s-au mistuit în pădurea ce-i dincolo de mănăstire de unde-au putut el vedea, fiindu lună, că-i țineau aceia urmele. Dar nu l-au putut afla, că i-au rătăcit pitarul, ştiindu el bine locurile, de-au orbecăit Sava pînă-n zori cînd, pe lumină, s-au putut întoarce la mănăstire rupți de oboseală şi fără nici o izbîndă.
Iară lui Varahia, întorcîndu-se Sava, i-au tăiat capul de l-au dus cu sine la Curte şi l-au înfățişat lui Vodă care numai n-au turbat cîndu i-au zis că i-au răpus aceia nouă arnăuți. Şi-au poruncit Mavrogheni de i-au pus capul ungureanului într-un par la poartă, spre Sfînta Vineri a lui Aga Niță, şi i-au şezut multă vreme capul acolo, ca să-i mai îngrozească pe cei ce-ar fi avut de gînd să facă ce-au făcut acela. Iar pitarului au pus de i-au strigat numele cu crainici pe la răspîntii şi-au dat veste că i-au pus capul la preț mult.
Şi-au poruncit Vodă, dacă i-au dibuit pe calpuzani şi-au prins stolnicul şi hîrtiile acelor lucrări ce-au făptuit, de i-au închis în fundul Curții, în pimnițele puştilor, sub pază mare şi cu poruncă straşnică nici pasăre măiastră să n-ajungă la dînşii. Şi-i țineau osebit, pe fiecare-n alt beci, să nu poată

vorbi-ntre ei, şi ferecaţi în lanţuri grele, pentru mai multă pază. Şi Aga Manolache au căpătat dezlegare de la Vodă să se folosească de gîdea după cum va găsi de cuviinţă, numai să-i facă să spuie tot şi cu grabă, că nu e vreme de gingăşii. Şi-au coborît Aga-n beci la Tănase de-au poruncit, fără altă vorbă, s-aducă un butuc mare de lemn peste care l-au lungit cu burta, fiindu gol şi strîns cu lanţuri, să-l poată bate pe dinapoi cu fişca. Şi-au venit şi gealatul, Magaie, un ţigan buzat şi cu ochii galbeni, de fiară, foarte voinic la trup, care ajunsese vestit pe-atunci c-au făptuit multe lucrări pentru domnie. Acel Magaie, gîdea, fără de care nu umbla Mavrogheni cîndu ieşea cu halai, erea mai bogat şi decît un boier, că primea mulţi bani de pe la neamurile celor osîndiţi, să le facă moartea mai uşoară. Cîndu l-au văzut Tănase pe Magaie, zice să fi închis ochii de groază ce-au avut, să nu-l mai vază, dară de auzit tot îl auzea, că-şi tot zdrăngănea sculele meşteşugului, cleşti, custuri, tigăi de fiert ceara, vîrtejuri de strîns buricele deştelor, obezi şi altele multe.

Poftind Aga să-i aducă un scaun, s-au aşezat la capul cărturarului şi l-au întrebat dac-are să spuie, fiindu mai bine aşa, după cum lesne-i a pricepe, că de spus, tot are să spuie, pentru asta-l încredinţează dînsul, care atîtea au văzut cît nici nu le mai ţine minte. Şi-aceia ereau tâlhari de codru şi ucigaşi, foarte voinici, nu cărturari subţiri la nas, ca dumnealui. Şi-1 tot văitau Aga, zicîndu:

— Kaimene, kaimene! care, aduse din greceşte, ar veni sărace, sărace! Ce ţi-au trebuit să faci de acestea? Să ştii că am poruncă să-ţi fac oricîte cazne, pînă spui. Ci tu mai bine spune!

Şi-au zis Tănse că spune, dar să vie Vodă, că numai către Măria Sa are să spuie, fiindu tainele de le cunoaşte dînsul

cu primejdie pentru oricare altul. Şi, dac-au mersu Aga de au spus, au coborît Vodă-n beciuri, unde l-au aflat pe Tănase zăcîndu gol şi ferecat în fiare pe butuc. Şi l-au întrebat Vodă:
— Greu ți-e?
— Greu tare, au suspinat Tănase, c-au vrut să pară cufundat în pocăință.
— Ba lasă, c-abia-ncepurăm şi, pîn-acu, nu văz să-ți fie-aşa greu!
— *Colai se, senda ghel!* s-au semețit deodată cărturarul, că vorbele ce-au zis s-ar tîlcui din turceşte: *dacă-i lesne, vino şi tu!*
— Ia-ți seama vorbelor, s-au mîniat Vodă, că pun de-ți ia viața!
— O *ghe mi eho pos an lavis?* s-au uimit Tănase schimbînd limba, şi de la vorbele acestea, care greceşte-nseamnă *cum ai putea să-mi iei ceea ce n-am*, au făcut apoi, măcar c-avea sabie asupra capului, o frumoasă zicere către Vodă, spunîndu că de-aceea au făcut dînşii toate cîte au făcut, căci tocmai plăcerea vieții le-au răpit dînsul, de-au ajuns, din oameni cum i-a lăsat Dumnezeu, să trăiască precum vitele!
— Şi pentru aceea ai ajuns tu de coțăi butucii? Că-mi pare să nu şezi tocmai bine!
— Ba nu, că şed bine, s-au sumețit Tănase, dară mai bine mi-ar fi venit mie de-ar fi acu sub mine cine ştiu eu! Că mi-au plăcut meşteşugul ce-avea!
— Şi cu cine-au fost, bre, aceea? l-au ispitit Vodă, c-au crezut s-audă vreo-ntîmplare mai măscăroasă.
— Uite că nu ți-o spui, că nu se face! şi-au rînjit dinții Tănase cu veselie mare. Dară poate s-o cunoşti, că-i albă la piele şi fierbinte, fiindu ea mai grăsană un pic, iară pe

burtă, cam spre buric, are-o pată roşie, mare cît o năramză, c-au poftit mă-sa, fiindu grea. Şi are bărbat bătrîn, care nu mai poate...

Dară nu şi-au mai isprăvit Tănase vorba că Vodă, într-o clipeală de ochi, au tras hangerul şi cu iuțimea unui fulger i-au tăiat capul. Şi-au prins apoi a-l hăcui în fel şi chip, parcă turbase.

Ce-nțeles au avut fapta-ceea nu se poate şti bine, că nimeni nu s-a dumirit, dară eu, mai întrebînd, cuget să-i fi cam prins tîlcul, care-ar fi putut să fie-aşa: Tănase, la vremea-ceea, s-au ținut şi c-o Măria Cîmpulungeanca, de-au fost băieşiță la Curte, şi pesemne să fi aflat de pe la dînsa semnul ce-au avut pe trup Doamna Mărioara. Că celelalte se potrivesc: au fost mai tînără ca Vodă şi grăsună la trup. Şi, cu vorba ce-au zis-o, făcîndu-l pe Vodă a crede ce nu erea, s-au arătat a-i fi cu priință meşteşugul ritoricesc, că s-au scăpat de caznele cu care voiau să-l canunească, să spuie urzelile lor, c-au murit iute, spre îndestulă uşurința lui pe această lume. Că pe cealaltă are să-l judece Dumnezeu pentru păcatul ce-au făptuind grăind minciună. Şi-aşa i-au fost moartea cărturarului, măcar că n-au fost după lege, că nici judecat n-au fost după pravilă, nici osîndă asupra lui nimeni n-au rostit. Că, măcar şi-adevărat să fi fost ce-au dat el de-nțeles, care eu nu cred să fie, nu se cuvenea tocmai Vodă să facă precum un om prost. Ce şi Aga Manolache zice să-i fi zis, cîndu s-au mai domolit, că nu s-au cugetat bine ce-au făcut, de-i acuma Tănase mort, tăiat ciosvîrte, şi nimica nu mai poate vorbi, c-au dus cu el taina. Şi-au zis pe boierul Vlăşceanu să-l lase pe dînsul a-l cerceta, c-au mai făcut de-acestea şi cunoaşte rostul.

Dară Vodă n-au luatu în seamă, fiindu foarte mînios, ce au şi trecut la cealaltă tainiță, la Triglava, de i-au făcut văpros

să-i spuie dacă din capul lor au făcut au de alții au fost învățați? Că gîndul i-au fost mai încîlcită urzeala să fie cu ceva amestecături moschiceşti, cum au fost şi cîndu l-au trimis împărăteasa pe Nazare Carazin de-au făcut răzmiriță cu volintirii polcovnicului Ilie. Şi Triglava zice să fi zis că nu poate spune de alții, să-i năpăstuiască, că se teme de Dumnezeu. Şi-au zis că singur au pus la cale toate. Şi, decît să spuie ce nu e, mai bine mîna cu fierăstrăul să i-o taie şi limba să i-o smulgă cu cleşti înroşiți.
Dacă l-au văzut aşa dîrz, zice să se fi făcut Vodă mînios foarte, de-i sclipeau fulgere din ochi şi tunete-i ieşeau din gură iară de pe limbă tot săgeți arunca, blestemîndu şi zicăndu că:
— Ştiu eu multe feluri de-a te face să vorbeşti, cum ai să vezi îndată!
Dar şi boierul zice să-l fi-nfruntat:
— Sufletul meu s-au pregătit şi pentru aceasta. Dar, apoi, zice să fi hulit, c-au zis letineşte: *Quem enim diligit Dominus castigat,* care vorbe le-au zis apoi şi greceşte, că n-au înțeles Vodă letineşte: *On gar agapa Kirios, pedevi.* Înțelesul acelor vorbe, româneşte, este aşa: *căci Dumnezeu chinuieşte pe acela care-l iubeşte.* Şi i-au adus aminte dînsul şi de Mîntuitor că, pînă să-l răstignească pe cruce, l-au căznit cu multe munci. Ce, cuget eu, au fost în acele vorbe trufie, c-au dat el a-nțelege să fie asemănare cu ce-i erea voia lui Vodă si dînsului a-i face.
Aşa, trufindu-se şi hulind, au sporit mînia lui Vodă, care l-au dat lui Magaie, gealatul, ce cu aşa chinuri l-au muncit, cît limbă de om nu poate povesti, că l-au ars cu foc şi l-au căznit bătîndu-l cu bice şi opărindu-l cu smoală clocotită şi cu alte chinuri de iad. Că şi fitile de pucioasă i-au vîrît pe la subțiori şi le-au aprins. Şi-au răbdat Triglava canon mare,

că şi ţepuşe i-au bătut pe sub unghii şi i le răsuceau apoi şi i le smulgeau cu cleştii, de se făcea covrig de durere, urlînd cît îl ţineau bojocii, să se mai uşureze. Iară cîndu se prăvălea fără sine şi scăldat în sudori, venea Magaia de-l trezea picurîndu-l din tigaia cu ceară fiartă, tot făgăduind către Vodă că are să spuie.
Şi-aşa l-au zobit şi l-au fărîmat, cît s-au închegat sîn-gele pe dînsul ca o cămaşă pe sub care au fost plin de bube şi puroaie, ba şi viermii zice să-l fi năpădit, măcar c-au avut încă sufletul într-însul. Dară vorbă n-au mai vorbit, ce numai gemea şi ofta şi suspina, pentru care, mîniindu-se gîdea, l-au luat şi i-au tras limba c-un cîrlig de peşte a căruia sfoară au fost petrecută pe un vîrtej şi, trăgînd de ea, îl făcea de se ridica-n sus, pe vîrful piciorului. Şi-l ţinea aşa, agăţat de grindă, ceasuri de vreme, numai într-un picior, că celălalt erea prins în butucul de stejar, care nu-l putea urni, şi-l bătea cu biciul să spuie. Şi tot n-au vrut, au n-au mai putut, că i se umflase limba de nici gura n-au mai putut închide. Şi s-au văzut bine c-au fost boierul din neamul Brîncovenilor, că şi Constantin Vodă multe-au îndurat, ba şi coconii şi i-au privit pierind şi tot nu şi-au lepădat legea şi credinţa.
Socotesc eu că tare-au fost în cugetul lui boier Vlăşceanu, că nu s-au căinat, nice s-au lepădat de ce-au făcut. Şi de se lepăda, cîndu l-au muncit cu fierul, se lepăda sub cazne, din slăbiciunea trupului, iară nu a cugetului, cum s-au lepădat Petru de Mîntuitor. Că poate să fi fost şi cum au cugetat dînsul, să fi murit adică numai spre a-l doborî pe Vodă, ce n-au înţeles că e şi felul acesta de moarte, care-au fost al sfinţilor mucenici de s-au scris la *Jitii.*
Numai că nu pot eu crede c-au avut dînsul un aşa cuget de tare, să-şi fi cătat moartea pentru nişte închipuiri ce-au

avut. Că, după ce l-au mai muncit multe zile, au rostit Vodă asupra lui osîndă grea, zicîndu că aşa se cuvine, atît pentru a lui deşteptare, cît şi spre pildă altora să fie.
Numai au fost şi-acolo vicleşug grecesc şi păcat mare că, dacă s-au plîns Vodă către Ianache cum n-au izbîndit nimica să afle de la acel calpuzan, l-au sfătuit stolnicul altfel să facă. Şi s-au ajuns c-un Rafail, de l-au făcut egumen la Cotroceni, şi l-au trimis de l-au spovedit şi l-au mărturisit, să-l gătească de moarte, dară acea unealtă a Satanei au mersu de-au spus lui Vodă ce-au fost taină către Dumnezeu! Ce, spuneți, oameni!, cum au îngăduit Dumnezeu de nu l-au trăznit pe loc! Cum şi-au putut spurca sufletul, pîngărind cele sfinte! Cu foc şi pucioasă, pentru ce-au făptuit, se cuvenea să-i ardă, încă şi aceea fiindu prea puțin!
Iară pe boier au îngăduit Dumnezeu de l-au copleşit cu ruşine! Că, dac-au fost sîmbătă, fiindu Tîrgul Moşilor, au poruncit Vodă să-l dea prin tîrg, pe unde este umblet şi mai mare trecere de norod ca, văzîndu-l, să fie pildă acelor ce au cuget de fapte netrebnice, să le fie spre deşteptare. Aşa că, avîndu dînsul picioarele zobite şi neputînd merge, l-au pus într-o cotigă cu două roate la care-au înhămat un măgar, şi l-au dat prin tîrg cu cărțile vînzării la gît. Şi-au fost numa-n cămaşă, avîndu pe piept şi pe spate cusute hîrtii unde-au fost scrise faptele ce-au săvîrşit, zicîndu acolo c-au fost hain şi au umblat cu pîri mincinoase, ba şi bani calpi au bătut. Iară pe cap i-au pus coroană de tinichea ruginită, să se-nțeleagă c-au umblat s-apuce la tronul țării. Dară, lovindu lumina soarelui în tinichea, lucea părîndu aur curat.
Şi l-au dus mai întîi, cu pază mare de arnăuți, la Locul Osîndei, pe lîngă zidul Curții Vechi, unde-au stat şi-au citit

Iordache armaşul osînda, s-auză toţi care i-au fost faptele şi pentru ce au fost dat morţii. Şi-au mai citit, să-i fie mai mare ruşinea, şi pentru doi tîlhari de drumul mare, care-au fost în lanţuri legaţi, între neferi, dară mergîndu pe picioare, după cotigă. Şi i-au pornit apoi pe podul Tîrgului de Afară, tot bătînd darabana, de se-mbulzea gloata după ei ca la nuntă, că s-au desfundat mahalalele, fiindu Triglava om vestit. Şi-au fost acolo atîta adunare de norod cîtă nu s-au pomenit, fiindu amestecate şi caftane şi sumane, ce deopotrivă suspinau şi lăcrămau. Că-l ţinea lumea minte de cîndu au fost domnia lui Ipsilante, c-au tocmit pravila şi-au scăzut birul, de le-au fost şi traiul mai înlesnit.
Şi s-au văzut cugetul oamenilor că, pe lîngă ce cârciumă sau han treceau, ieşeau înainte muieri cu oale de vin şi le dădeau să bea, cum au fost datina veche, să nu-i cuprindă teama de moartea ce venea asupră-le. Iară către norodul adunat au privit lung Triglava şi-apoi au cerut:
— Iertaţi-mă oameni buni!
Şi-n mulţime s-au cam făcut huiet şi frămîntare, că toţi ziceau, încă mulţi lăcrămînd:
— Să fii iertat, boierule, c-ai fost bun la Dumnezeu! Şi s-au zorit gealatul de i-au ridicat în furci, că-i da ghes Iordache, armaşul, avîndu el teamă de norodul cel mult, să nu facă vreun lucru ne-ngăduit, măcar c-au avut cu sine arnăuţi două sute, stîndu călări în jurul podiştii, să nu se-mbulzească gloata. Şi i-au lăsat sub pază de arnăuţi, să-i clatine vîntul şi să-i privească ţara ca, spăimîntîndu-se, să nu mai facă de acelea. Că, să fi fost cît de tare la suflet, nu-ţi venea-ndemînă acea privelişte grozavă ce-au fost, atîrnîndu acei osîndiţi în juvăţ cu limba scoasă şi cu ochii boboşaţi, c-au murit cu silnică, nu cu firească moarte. Şi-aşa au rămas pînă către seară cînd, dac-au venit ploaie mare din

cer şi cu trăznete, s-au tras arnăuţii pentru adăpost sub poiata cîrciumii lui Vlaicu Oargă, că erea-n dreptul furcilor.
Şi s-au văzut atunci un călăreţ, venindu prin ploaie cu gluga pe ochi, care-au dat drept sub spînzurătoare, unde s-au ridicat în scări şi-au dat cu iataganul de-au tăiat laţul de la gîtul cărturarului. Apoi, luîndu trupul aceluia pe cal, dinainte, au pornit în iureş mare, măcar că arnăuţii au fugit după dînsul şi-au făcut gură şi-au încercat să dea foc din flinte, dară n-au putut că, pesemne, le-au fost pulberea udă de la ploaie. Numai un Ludoglava cărăuş, bulgar puţin la minte, au sărit de sub coviltir c-un topor, să-l oprească, dară acela care-au fost, fiindu călăreţ iscusit, şi-au răsucit calul în loc, de-au nemerit toporul în gol. Şi-au dat cu iataganul de l-au descăpăţînat pe acel Ludoglava după care, ducîndu-se, nu s-au mai văzut, nici s-au aflat cine să fi fost. Şi numai la trecere de cîteva zile s-au înţeles c-au fost Sotir pitarul ot Glavacioc.
Sotir, dacă l-au scăpat Varahia din ghiara lui Sava Căminar lesne şi-au rătăcit urma, că ştia poteci ascunse prin păduri. Şi, cu îndrăzneală mare, s-au întors acasă la dînsul, la Glavacioc, unde şi-au încărcat pe cai muierea şi copiii, luînd şi din lucruri ce s-a mai putut, de-au pornit cu grabă mare, ţinîndu-se tot prin păduri, şi-au trecut hotarul ţării şi s-au aşezat la Braşov. Acolo şi-au tocmit casa şi rosturile că, avîndu multe legături de negoţ, au căpătat ajutor de pe la aceia de şi-au rînduit toate cîte-au fost de trebuinţă spre a-şi duce viaţa cu tihnă.
Dar n-au rămas acolo, că n-au fost dînsul făcut pentru viaţă aşezată, ce, la cîteva zile după acele-ntîmplări de la mănăstire, s-au pomenit Fatma Huzum cu el în bătătura casei de-i dăruise Smaranda, pe Podul de Pămînt, spre

pădurea Cotrocenilor. Şi-aceea, de-ntîi, nu l-au cunoscut, c-au fost îmbrăcat ţigan căldărar, şi coada şi-au desfăcut de s-au lăsat cu laţe pe lîngă obraji împletite cu bani de argint şi cu cordeluţe roşii, cum e năravul acelora. Şi-au fost uns pe faţă cu seu amestecat cu funingine, şi-mbrăcat în trenţe cu petice roşii, de-ai fi jurat că erea ţigan adevărat, că şi-o căldare ducea-n spinare, agăţată cu toarta de umăr. Şi i-au zis turceşte să-şi mîne sluga de-acasă, o muiere bătrînă de-o ajuta la ale casei, că are să-i vorbească în taină. Pe vorba aceea au plecat, spunîndu c-are să vie cătră seară, dară nu prin uliţă, ce sărind îngrăditura dinspre livezi, aşa că să-l aştepte-n grădină, sub nuc.
Acea turcoaică, Fatma, care-au fost sluga cea mai de credinţă a Smarandei Şarkan, de copilă l-au ştiut pe pitar, de la Rusciuc, unde s-au aflat acela cu stăpînă-sa. Au fost pentru ea un adevărat blestem că, la vremea cînd iarăşi s-a găsit Smaranda cu pitarul în Bucureşti, fiindu turcoaica fată mare, că nu i se-ntîmplase încă împreunare cu bărbat, atîta s-a-ndrăgit de Sotir de umbla ca fără sine, măcar că nu erea de legea ei, fiindu păcat foarte mare. Şi, avîndu mintea rătăcită de patimă, l-au ascuns la dînsa, măcar c-au ştiut bine că, aflîndu-se pitarul sub osîndă, şi cu viaţa putea să plătească pentru acea faptă. Ba au mai umblat ea şi-au iscodit, după cum au învăţat-o Sotir, toate cîte-au fost şi s-au întîmplat la Curte cît au rătăcit dînsul în daraveli ce-au avut cu nemţii.
Că zicea turcoaica să fi plîns pitarul şi să fi blestemat cu blesteme spurcate şi-nfricoşătoare auzind întîmplările cum au fost cu Grigoraş, cîndu s-au smintit, şi cu Tănase, cînd l-au tăiat însuşi Vodă. Şi-a priceput ea că punea dînsul ceva la cale, că se-adunase c-un Magalat, hoţ de cai dovedit care şi la ocnă au tăiat sare, avîndu umblete ascunse cu acela.

Poate să fi avut în cap să-l scape pe boier, că-i tot pomeneau numele, dară ea, neştiind bine româneşte, nu le-au priceput sfaturile.
Nici cu turcoaica n-au rămas Sotir, cum se va fi socotit dînsa, că-ntr-o zi s-au întors acasă din tîrg, tulburat foarte, şi i-au povestit de boierul Vlăşceanu cum l-a ridicat gîdea-n spînzurătoare. Că, umblînd cu căldarea-n spate, au întîlnit halaiul ce-au fost pe Podul Tîrgului de Afară şi s-au făcut el neştiutor, tot amestecîndu-se-ntre alții şi-ntrebînd ce e pricina cu acel boier? Şi-au zis să fi stat față cîndu l-au ridicat gealatul de l-au sugrumat în juvăț. Dintru acea-ntîmplare, zicea Fatma Huzum, s-au făcut pitarul la suflet cum e cremenea, că nimic nu mai vedea pe lîngă sine. Şi, cîndu au venit Magalat, i-au cerut pitarul să-i aducă arme şi cal, care să fie hrănit bine, că are cale lungă de făcut. Şi, aducîndu-i cal, au plecat, măcar că a fost ploaie de prăpădea pămîntul, zicîndu-i că altfel nu se poate, fiindu trebuință să isprăvească dînsul cusurul de-au mai rămas...
Ce-au vrut să spună cu acele vorbe numai a doua zi au înțeles, duminică, aflînd întîmplarea cum s-a furat trupul boierului spînzurat de stăpînire. Şi, la cîteva zile, cîndu s-au întors la dînsa Sotir şi l-a-ntrebat de ce s-a vîrît în acea primejdie, au zis pitarul c-au făcut după cum se cuvine, că nu putea-ngădui acea ruşine fără să dea o pildă. Că la ei, la creştini, nu-i păcat şi osîndă mai mare decît să nu pui în pămînt pentru odihna cea veşnică trupul cuiva care-au murit, ori şi ce va fi făcut acela-n viață. Şi-au fost mai mare păcatul şi osînda cu acel boier, că pentru alții şi-au pus viața, nu pentru sine, de i-au fost moartea cu nedreptul.
Şi-au povestit cum i-au dus trupul, călărind el multe ceasuri de vreme, că i-au fost calea cu depărtare, tocmai la Ziduri, c-au vrut să-i facă slujba morților un arhimandrit, Macarie,

al căruia nepot au fost boierul. Şi-au fost mîhnit că, fiindu împrejurare neprilenică, n-au făcut după rînduială, ce l-au coborît în groapă, pentru odihna cea veşnică, noaptea, cum nu se face, dară are nădejde la Dumnezeu, că vescovul acela-i om sfînt şi se iartă. Şi, cum i-au arătat Sotir, i-au dăruit lui acel vescov sabia Brîncoveanului, zicîndu că trebuie sabie-n țară...

Dar dînsa nu prea au luat aminte ce spunea, fiindu îngrijată pentru el, că-i erea viața-n primejdie, şi s-au tot rugat să fugă-mpreună din hotarul țării, dară Sotir n-au vrut deloc, zicăndu că nu el trebuie să se ducă. Şi s-au cutremurat toată cînd i-au înțeles gîndul, fiindu vădit că s-au smintit. I-au fost prepusul întemeiat, zicea Fatma, că, după ce-au stat el şi s-au cugetat o vreme, au mînat-o-n tîrg să-i cumpere cîțiva calîpi de drojdie, de-aceea pentru pîine, de pe la mai mulți băcani, nu doar de la unul. N-au bănuit ea ce i-au fost gîndul, măcar că din sfatul ce i-au dat se vedea a nu fi lucru tocmai curat, dară i-au adus, socotind a nu fi vreun rău în acea faptă. Iar cîndu i-au dat traista cu calîpii l-au văzut zîmbind, cum nu-l mai văzuse demult. Şi ce-au făcut cu drojdia aceea însuşi i-au povestit, a doua zi, în zori, cădu l-au aflat rîzînd în hohote, ca un nebun, sub nucul cel mare din grădină.

C-au plecat în puterea nopții de-acasă şi, furişîndu-se pe uliți, să nu-l întîlnească straja, a mers la Curte de-a intrat pe portița cea dosnică, unde străjuia mutul Doamnei Mărioara, c-avea inel cu pecete dat de Doamna pe care, arătîndu-l, l-au lăsat de-a intrat. Şi-a luat-o-ntîi spre odăile slugilor, fiindu acelea-n spate, unde-au stat o clipă de-au amuşinat văzduhul apoi, urmînd el dîra aceea de duhoare ce-o adulmecase, s-au zorit spre umblători. Acolo, fiindu noapte de vară cu zăduf, putoarea ce venea din jos, sporită de

căldură, otrăvea aerul, dară n-avea el vreme de gingăşii muiereşti şi nici nu se-aştepta să-i miroasă a odagaciu! Ce şi-au tras de la şold traista, şi, cu multă băgare de seamă, căci lucrul trebuia făcut temeinic, a aruncat spre adînc jumătate din ce-au avut în traistă. Şi-a stat s-audă plescăitul cu care adîncul acela puturos îşi primea darul, c-au vrut să fie-ncredinţat că nici o piedică nu i-au zăticnit lucrarea. Şi-au luat-o apoi, tot pe sub umbra pomilor, spre zidul din spate al palatului, că erea acolo o uşă îngustă, din stejar ferecat în legături de fier şi întărită cu piroane care da spre odăile cămăraşilor şi-ale slujitorilor din casă. Uşa aceea, cum ştia el, nu se-ncuia pe dinlăuntru, ce numai c-un zăvor se zăvora a căruia limbă, de afară, se putea ridica vîrînd prin crăpătură tăişul unui cuţit. Şi-a deschis-o cu fereală, să nu scîrţie, că dinadins nu-i ungeau ţîţînile, luînd-o pe scări în sus către privăţile din dos, care ereau clădite în chipul celor turceşti, cu podele din lespezi de piatră albă. Duhoarea ce se ridica din hazna erea aici mai puţină, fiindu slugi anume rînduite ce spălau podelele de mai multe ori pe zi, şi ardeau în căţui uleiuri înmiresmate, să mai primenească aerul cel împuţit. Şi s-au pus cu spatele-n uşă, să nu-l ia fără veste, şi-a golit traista spre adîncul duhnitor, şi-a ascultat scîrna cum bolboroceşte înghiţind ce-i da el. De-acolo, fiindu săvîrşită lucrarea ce cugetase a fi spre pilda ticăloşiei, a şi luat drumul îndărăt, spre portiţă, unde i-a pus în palmă mutului un galben împărătesc şi l-a bătut pe spate cu mulţumirea celui ce are bună pricină şi altuia să dea din a lui. Şi-acela s-a temenit pînă-n pămînt, tot grohăind, fericit de bacşişul ce căpătase. Şi-a ajuns în livezi fără alte-ntîmplări pe cînd şi noaptea-ncepuse a se sparge. Şi n-a intrat în casă, i-a zis Fatmei, să nu-i strice somnul, ci a mers de s-a răstignit sub nucul cel mare din grădină, că

lăsase acolo un ulcior cu vin. Şi s-a tologit pe un braț de fin, fiindu acela-nmiresmat, că n-apucase să se usuce, şi-a băut prelung vinul din ulcior, cu înghițituri mici, să-i simtă aroma.
Dară nici o plăcere n-a aflat în vinul acela, au mărturisit Sotir, c-au fost lucru nefiresc, de-i stăruia în nări iz puturos de scîrnă, de-mpuțiciune... Şi-au socotit a fi, nu se putea altfel, o amăgire, o înşelăciune a simțurilor ce mai păstrau, poate, amintirea mirosului aceluia greu care, din lipsa vîntului, stăruia în jurul umblătorilor de la odăile slugilor. Era, se-nțelege, lucru supărător, că nici vinul nu izbutea să-i alunge închipuirea aceea de duhoare ce răzbea prin mireasma tare-a fânului şi-a frunzelor de nuc, stricând văzduhul cu miros de stîrv. Şi i-au părut atunci a-l auzi pe Triglava cum îi zice:
— Vezi? Cine se ia după muscă ajunge la băligar, care, în lumea asta, e mult, că-n fiecare om sade un dobitoc.
Şi în noi şade cîte-o vită, să nu cugeți altfel, măcar că noi altcumva ne vedem. Nu ereai mai tihnit în cugetul tău pe cînd te aflai în neştiință? Atîta vreme doară alta n-ai simțit a-ți lipsi decît muierea, vinul şi-o bucată de carne friptă hoțeşte, pe jăratic. De ce n-ai ținut cuvîntul cum au scris la *Scriptură,* că fericiți sînt doar cei săraci cu duhul? Să ştii c-aceea-i adîncă-nvățătură, ce numai cine-au pătimit mult au putut-o afla. Iară tu, dacă vei ajunge s-o desluşeşti, amarnic te vei căi, dară va fi tîrzie vreme...
Şi zice să fi oftat, că duhoarea haznalei îl podidea, grea şi vîrtoasă ca un nor de ploaie. Şi i-au fost, pesemne, închipuirea aprinsă de vin, c-au prins să-i joace-n fața ochilor o vedenie diavolească. Şi-au văzut desluşit, de parcă însuşi erea acolo, cum cade calîpul de drojdie-n hazna, cum se topeşte-n scîrna ce băltea puturoasă şi clocită, răspîndindu-

şi duhorile ca nişte aburi verzui. Au văzut cum, în cloaca aceea puturoasă, mizeria omenească începe să colcăie, să dospească, să fiarbă cu bulburuci, umflîndu-se şi sporind în valuri ce se ridicau unele peste altele, tot mai sus, cum răbufneau prin găurile din podea, cum, în cele din urmă, împinsă din jos de valurile de scîrnă, podeaua se sparge şi se surpă şi o magmă puturoasă, colcăitoare, se revarsă copleşitoare prin odăi, acoperind şi înghițind scumpele covoare persieneşti, grelele tripoduri de argint şi talgerele-ncrustate, aduse de la Damasc, şi besactele de abanos şi cufere grele, ferecate-n argint, şi țesături venețiene şi sidefuri de India şi arme de preț şi giuvaieruri orientale şi mozaicuri greceşti şi toate acele comori îngrămădite pretutindeni de lăcomia aprigă a celor mai flămînde jivine ce se abătuseră asupra țării, pustiind-o mai rău decît o hoardă de tătari. Trăznind un miros greu de-ndurat, valurile acelea de scîrboşenie năpădeau totul, revărsîndu-se domol, dară fără contenire, ca un blestem, prin odăi, năvălind pe uşi afară, copleşind scările de piatră albă cu spurcăciunea lor. Şi-au văzut puhoaiele acelea puturoase potopind grădina şi havuzul şi otrăvind văzduhul cu miasme atît de duhnitoare de parcă răbufnea-n ele toată necurățenia altui tărîm. Şi-un nor de muşte verzi, spurcate, se adunase, jucînd asupra Curții, cît nici soarele nu se mai vedea...
Şi-n clipa aceea, zicea Sotir, au prins a hohoti, că, luată parcă de-un vînt, duhoarea ce-i stăruise-n nări se risipise fără urmă şi-n juru-i rămăsese doar mireasma fînului şi-a frunzelor de nuc, iar pe limbă au simțit iarăşi gustul binecuvîntat al vinului din ulcior, ce şi el mirosea a proaspăt şi a lut ars. Aşa, hohotind, l-au aflat Fatma către care, cu ochii crunți de sînge, măcar că rîzînd, au povestit ce-au făptuit dînsul. Şi, isprăvind, l-au văzut Fatma cuprins de-o

tihnă mare încît, punîndu-şi mîna căpătîi, au adormit ca un prunc nou-născut după ce l-au scos din scăldătoare.
În ziua aceea, venind să-l caute Magalat, hoţul de cai, au plecat cu dînsul, călări şi-narmaţi, umblînd fără fereală, c-au fost în tîrg neorînduială mare din întîmplările ce s-au petrecut la Curte. Şi la dînsa nu s-au mai întors o vreme, ce doar din auziri a ştiut de el, pe unde i-au fost drumurile.
Că, mai întîi, a călcat mănăstirea de la Glavacioc şi i-au făcut judecata lui Teofan, egumenul. Au năvălit acolo pe porţi cu oameni înarmaţi şi-au bătut toaca de s-au adunat călugării, aducînd în faţa lor pe Teofan, care tremura ca frunza plopului. Şi-a cuvîntat Sotir către monahi, zicîndu s-asculte cum au fost pricina:
— Eu, cum se ştie, pe tot anul am dat mănăstirii, cu de la mine vrere, cîte zece oi, zece saci de grîu, zece vedre de vin, başca ocă de ceară bună patru şi galbeni doisprezece. Pentru ce dar, ticăloase, ţi-au mai făcut trebuinţă să răpeşti al meu? Îmbrăcat-ai haina sfîntă ca s-o pîngăreşti cu silnicii şi furaturi?
Şi, ascultaţi şi judecaţi, oameni, care sînteţi buni, că de acestea, poate, l-aş fi iertat, dară au vrut scursura lumii, pentru ce-am făptuit eu, pitarul Sotir ot Glavacioc, să-mi pună la cazne copila! Eu am venit anume să vă spun în sobor că e acesta păcat de neiertat. Că şi fiarele codrilor îşi apără puii şi se pun pentru ei, urmînd ele unor legi care-s de la Dumnezeu! Iată, ca să se ştie, în această lume, eu nu mai pot trăi alături de făptura Satanei! Azi e sfîrşitul lui, care va fi ştreangul!
Şi cu mîna lui, l-au spînzurat de poarta mănăstirii, poruncind către monahi să-l lase acolo, să-l vadă bine lumea, că, de va cuteza cineva să-l dea jos, are să-l urce-n locul egumenului! Şi două zile au atîrnat acela-n ştreang, pîn-au

venit însuşi ispravnicul cu arnăuţii de l-au luat de-acolo că, fiindu zăduf, se-mpuţise rău. Şi-au găsit mănăstirea aproape părăsită de monahi, ce-au fugit pe la alte mănăstiri, şi averile egumenului ridicate de oamenii pitarului. C-au zis Sotir că cele rău adunate se cuvine-a fi bine-mpărţite. Şi-au dat pe la văduve şi la oameni sărmani, de-au uscat multe lacrimi.
Şi-au început apoi a umbla vorbe despre pitar că s-au împreunat cu mai mulţi şi-au prins a bate satele, călări şi-narmaţi, de adunau oamenii şi le cuvînta pitarul:
— Oameni, care sînteţi buni, pentru pricina că s-au arătat Vodă a fi tiran şi prădător, de-au ucis şi oameni cu nedreptul şi-au covîrşit ţara de stricăciune, ajungîndu noi a trăi fără lege, ne-am sculat noi, pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc, şi-am ridicat armele asupra stăpînirii şi-a grecilor, că ne-au năpădit ca pecinginea.
Şi-aceia care vor să vie cu noi vor căpăta cai şi arme şi vor primi parte de pradă din averile grecilor. Iară cine mai are putere-a răbda să nu vie, că e pe viaţă şi cu jurămînt care, de-l va călca cineva, oricine-a fi, se va osîndi cu moartea.
Şi s-au aflat unii, de acei mai zburdaţi, ce-au mers cu el, de s-au adunat prin păduri, după cum s-au spus, poate şi două sute de oameni. Dară nu-i ţinea la un loc, aşteptîndu să se mai adune, că tot veneau, ce-i risipise pitarul pîlcuri prin păduri, să nu-i afle poterele, că-i tot căutau. Dar, trimiţînd ispravnicul ot Dîmboviţa, kir Alecu Buliga, o roată de arnăuţi asupra lui, i-au înfruntat pitarul mai jos de Găieşti de i-au spulberat ca pleava într-o luptă ce n-au ţinut nici un ceas de vreme. Pe căpetenia acelora, serdarul Răducanu Fîzlică, luîndu-l în prinsoare, l-au dus cu ei, dincolo de Sălcuţa, unde, făcînd popas, au stat şi l-au judecat Sotir. Şi-au zis să fi făcut multe silnicii oamenilor, pentru care-au

poruncit pitarul şi l-au spînzurat de-un pom, la marginea drumului, de-au şi rămas numele locului Serdaru, pentru aducere aminte.
Veştile despre nemaipomenita îndrăzneală a pitarului care, cu cetele lui, săvîrşea necontenit tot soiul de fărădelegi în hotarul ţării i-au spăimîntat rău pe greci. C-au fost multe călcări de conace de-ale grecilor, în Vlaşca mai ales. Cădea ca un trăznet, unde nu te-aşteptai, spărgea porţile, jefuia, punea foc, spînzura, cît ajunseseră de-l pomeneau grecii cîndu se rugau la Dumnezeu, zicîndu: şi ne apără pe noi, Doamne, de urgia lui Sotir celui răzvrătit.
Şi-au fost, la vremea-ceea, un Marinică Haita, cobzar în taraful lui Ocheşică, care, la o nuntă, au făcut un cîntec despre pitar, de l-au cam lăudat, că-l arăta să fie viteaz mare. Pe acela, dacă s-a auzit între greci, că s-a dus vorba, îl numiră nebun şi puţin au lipsit să-l închidă la Sărindar. Dar au pus de l-au dus la agie şi l-au bătut cu toiege, să-i bage minţile-n cap, şi el se văita şi ţipa cîndu-l băteau. Şi-au fost acolo mai mulţi greci care-l rîdeau, zicîndu:
— Ia auză-l-ăi ce glas are!
Şi ziceau să dea mai cu nădejde, să ia mai sus! Că, lăsîndu-l acum, nu se ştie mai încolo cîte altele ar mai fi fătat despre nelegiuitul acela.
Şi tot vorbeau oamenii de pitar că şi-au pus pe cap gugiuman domnesc, cu fundul de postav alb, cum numai lui Vodă i-au fost îngăduit a avea, umblîndu cu sabia Brîncoveanului la şold. Spunea el că pe nimeni nu mai cunoaşte asupră-i, decît pe Dumnezeu din cer, iară legea nu, c-au stricat-o grecii, ce şi moşia ne-au răpit. Pentru acele fapte, fiindu vădită răzvrătirea, au pus Vodă şi i-au strigat numele pe la răspîntii şi-au dat ştire că i-au pus capul la preţ mult ce-are să-l capete oricine l-a aduce, viu

sau mort.
Şi, fiindu toate aşa tulburi, au mai venit şi olăcar cu veste că s-au pornit oaste de moscali cîtă frunză şi iarbă, de nu-i încape cîmpul cît vezi cu ochii. Şi-au zis de Ipsilante, care erea Domn la Moldova, c-au trecut la moscali, măcar c-au avut beizadelele în prinsoare la Poartă, pentru credinţă. Şi-au zis de acea parte de ţară, care-i spre hotarul Moldovei, c-au prins a se pustii, că fug oamenii de intră-n oaste la moscali cu lefe mari.
Şi n-au avut bine vreme Vodă a se lua cu mîinile de cap c-au venit veste că vin şi oşti de-ale nemţilor cei cu coadă, de se strîng la hotar, în Ţara Ardealului.
Şi, curîndă vreme, s-au auzit de mulţi boieri c-au fugit noaptea să treacă la nemţi, de-au intrat Vodă la griji multe. Şi-au prins a făgădui că toate cele vechi le pune jos şi le calcă şi le dă uitării, numai ca să nu se băjenească boierii şi ţara. Că s-au temut să nu-i rămîie de la cin-să ia bir! Şi se tot îndrepta din vorbe, zicîndu că şi măruntaiele-n om se mai gîlcevesc uneori! Îi punea el vină Doamnei, că l-au adormit, fiindu pe lîngă dînsul mulţi vicleni, chiar neamuri ce i-au fost.
Şi s-au lepădat Vodă şi de Doamna Mărioara, c-au trimis-o surghiun la Stambul sub cuvînt că vine timp de război şi-s vremile neaşezate. Dară nu i-au făcut nici cazne, nici bătăi, că au avut copii cu dînsa, fiindu între-a-ceia şi de-ai lui. Şi-au plîns atunci Doamna şi-au zbierat şi s-au bocit, tăvălindu-se pe jos, ca copiii, tot vorbind cu plînset de mă-sa, că mai bine să n-o fi adus pe lume decît să-ndure atîtea cîte-i face Vodă. Şi tot căta-n jur cu ochii rătăciţi, dară nemica n-au folosit cu căinţele şi cu lacrimile, că Vodă au stat ca de lemn. Numai i-au zis să strîngă lucruri ce trebuie, c-a doua zi chiar are să plece la drum.

Aşa, toate mergeau spre izbînda stolnicului, că s-au curăţat de aceia ce i-au stat asupra. Dară n-au avut parte să se bucure că, la puţină vreme, din voia lui Dumnezeu, i s-au întîmplat moarte. Că amîndoi feciorii lui Kîzîl n-au murit bine, ce cu osîndă şi cu ruşine mare. Întîmplarea cînd au murit dînsul a fost aşa:
Cînd au mînat-o Vodă pe Doamna către Stambul, avîndu calabalîc mult, au pornit-o cu chervanele prin Giurgiu. Şi au rînduit Vodă pe stolnic, avîndu cu sine cinzeci de arnăuţi, să-i fie pentru paza drumului, nefiind sigur din pricina răzvrătiţilor. Iar stolnicul, la drum întors, fiindu bizuit pe atîta sumă de oameni înarmaţi, au datu pe la Comana, unde-au avut moşie cumpărată, cu conac mare, boieresc de la Ivanciu Motila, biv vel vistier. De acea călătorie poate să fi prins de ştire Sotir cam tîrziu, au să nu fi avut oamenii adunaţi, că n-au lovit chervanele să le prade, ce-au pîndit pe stolnic la întoarcere, izbind fără veste şi-mpresurîndu-i arnăuţii, de i-au şi spulberat. Dar, strîngînd stolnicul pe lîngă sine vreo douăzeci dintre ei, s-au pus şi-au făcut năvală într-o lăture, de-au spart alcătuirea lui Sotir şi-au scăpat, izbăvindu-se. Şi-n goana cailor, că stolnicul şi-au lăsat careta şi s-au încălărat, s-au tras în curţi şi-au închis porţile, întărindu-se şi cu slugile ce-au mai fost. Fiindu feriţi după ziduri, oamenii stolnicului dădeau din puşti mai bine, cît au şi nemerit pe unii, măcar că alergau aceia călări.
Şi, avîndu Sotir trei oameni stricaţi de plumbi şi văzînd că nu răzbesc, au dat mai îndărăt, să nu fie-n bătaia puştilor, şi-au lăsat acolo numai o parte din oameni, pentru hărţuială, iară el s-au dus cu alţii şi-au adus de prin sate neşte care cu fîn, de s-au pus în spatele acelora şi le-mpingeau cu mîinile. Cu meşteşugul acela, mergînd în

dosul carelor pîn-la poartă, care-au spart-o cu iarbă de pușcă, au năvălit în curți și i-au căsăpit pe toți cîți i-au aflat. Și-au strigat Sotir spre oamenii lui pe stolnic să-l prindă viu, c-acela au stat în conac, de l-au și căutat mult, c-au fost pitit în hornul vetrei, sus.
Și l-au omorît pitarul cu moarte grozavă, după ce i-au făcut judecata, zicînd:
— Tu ai fost nu unealta, ce capul lui Vodă, c-acela, ne-avînd minte, n-au putut prinde tîlcul faptelor. Că-i doar nebun ce trebuia închis la balamuc, dar, pentru păcatele noastre, au ale părinților noștri, ne-au osîndit Dumnezeu de ne-au dat sub puterea lui, să ispășim. Voi, amîndoi, sînteți făpturi de-ale iadului și eu, dacă m-am ridicat în numele lui Dumnezeu, că cineva trebuia să fie, iată, vă trimit îndărăt la iad, c-acolo-i locul vostru, iară nu-ntre oameni!
Și-au zis să-l ia de-acolo pe-acel vierme, că stolnicul, cu lăcrămi în ochi, s-au rugat de dînsul și-i pupau cizmele să-i lase viața, că n-are să mai facă. Dar au fost Sotir ca turbat, avîndu ochii crunți de sînge, și-au dat cu piciorul de l-au prăvălit, zicîndu să fie mai bine cum au cugetat dînsul, că n-are să-l mai poată face pe Vodă unealta lăcomiei lui. Și l-au spînzurat de mîini în hornul vetrei, unde l-au prins, măcar că le-a venit greu, că stolnicul se tot arunca la picioarele lui Sotir, de se ferea acela zicînd:
— Ia-te de pe mine spurcăciune, că și aerul îl otrăvești cu suflarea.
Și, ridicîndu-l pe horn, au pus de l-au fript cu foc mărunt, cît s-au chinuit Ianache și s-au bocit, tot rugîndu-i să-i ridice viața. Și s-au îngrozit și oamenii care-au fost, ai pitarului, și-au stăruit să-i facă sfîrșitul și să termine, că nu-i aceea faptă omenească ce fac ei, dar Sotir au stat neclintit, avîndu inima cum e cremenea, și singur tot punea

lemne pe foc. Iar cînd au fost semne c-au murit, au tras pitarul sabia Brîncoveanului şi l-au descăpățînat de i-au înfipt capul într-un par, deasupra porții. Şi, închinîndu-se, au zis c-are nădejde la Dumnezeu să nu-i puie pricină, cîndu a fi la judecata cea mare, pentru ce-au făptuit el acolo. Că nu şi-au încărcat sufletul cu moarte de om! Aşa au fost sfîrşitul stolnicului şi osînda ce i-au dat Sotir.

Pe Sava Arnăut, dacă s-au întors la Curte, după ce au murit Varahia, l-au mînat Vodă să facă cercetare şi de altele în pricina calpulzanilor. Că, dacă l-au spovedit acel călugăr blestemat, zice să fi zis Triglava neşte vorbe fără noimă, cum că pe Sotir, pitarul, l-au îndreptat la dînsul Macarie, arhimandritul, cel de l-au sugrumat turcii în vremea Brîncoveanului, că n-au vrut să spuie de comorile aceluia. Şi Aga Mano-lache, vezi bine, lesne-au înțeles că boierul, poate de la caznele cu care l-au muncit Magaie, îşi rătăcise mințile, că nu mai ținea şir la vorbă şi grăia-ntr-aiurea. Că acelui Macarie, arhimandritul, i s-au întâmplat moartea cîndu l-au tăiat şi pe Constantin Vodă, fiindu de atuncea şaptezeci de ani trecuți! Dară ceva, s-au socotit Vodă, tot trebuie să fi fost la mijloc, că şi pitarul, după cum au zis Sava, ar fi spus de un vescov, Macarie. Şi-au spus şi locul unde s-au aflat cu dînsul.
Din acelea, luînd aminte Vodă şi fiindu şi om bănuitor, au trimis pe Sava Arnăut cu o roată de lefegii călări să cerceteze ce-au fost întîmplarea? Au prepus dînsul că, vorbind aşa, calpuzanii umblau să-i ascunză pe alții, cu care şi-au pus la cale urzelile. Dar aceia n-au putut fi aflați, dac-au fost, că Triglava alta n-au spus decît de acel arhimandrit, iară pitarul, dac-au fugit, n-au mai avut cum spune şi n-au mai fost de unde să afle. Şi arnăuții lui Sava, dac-au

mers la locul acela, la Ziduri, care-i pe lîngă Potlogi, unde au fost curțile Brîncoveanului, n-au aflat decît nişte ziduri vechi, o surpătură risipită şi mucedă, năpădită de buruieni. Erea, au zis ei, şi un loc mai întins, rotund, de parcă l-ar fi jucat ielele, unde zidul acela, măcar că se surpase, se păstrase alb şi neacoperit de ierburi. Dară suflare de om n-au fost, ce numai pustiul. Şi-au aflat din oameni c-au fost acolo, dară demultă vreme, o biserică, zisă a Vescovului, care-au ars-o turcii pe vremea Brîncoveanului, iară pe vescov l-au spînzurat de poartă. Şi-au zis aceia că-s locuri rele, Doamne fereşte!, că, uneori, i se mai întîmplă vreunuia de i se năluceşte vechea biserică, dară aceea nu-i decît o amăgire...
Acuma, cum va fi fost lucrul după adevăr, bine nu s-au putut şti. Au pitarului i s-au nălucit, fiindu om slab de înger, dară atuncea de unde-au luatu semnele? Au să fi scornit dumnealui, cu gîndul ce-au avut, arătare amăgitoare, dară de unde să fi ştiut dînsul toată povestea cum au fost cu acel vescov, fiindu şi scursoare de vreme la mijloc? Au să fi fost lucru necurat la mijloc iarăşi se poate zice, că urzeală diavolească au urmat, cum am scris mai den sus, dară, dacă stăm şi cugetăm bine, nici aceea n-au putut fi, că nu s-a pomenit să se-arate dracu-n biserică şi cu cruce la gît...
Noi, cum am aflat, am pus aice, iară mai multe nu ştim şi nu putem spune desluşit pricina cum au fost, ce fiecare, după cugetul lui, să caute un tîlc întîmplărilor am lăsat, că nu ne-au fost nouă dat a dezmărgini cele mărginite.
Ci noi să spunem şi de acea nălucire-a pitarului, de au povestit-o Fatmei Huzum, că s-au adeverit întocmai, numai au mai venit şi alt semn, de la Dumnezeu, că-i osîndit Vodă să ispăşească-n iad, la matca focului celui veşnic. Că-

ntîmplarea au urmat aşa: potopindu-se Curtea cu scîrnă, s-au făcut îmbulzeală mare şi spaimă, că alergau toți în toate părțile şi nimenea nu-nțelegea, fiindu buimaci, cum au venit aşa pacoste peste ei, că nu mai pomeniseră aşa-ntîmplare, nici şi-ar fi închipuit. Şi, fiindu toate alandala, nu se ştie din a cui nebăgare de seamă, au căzut pesemne o lumânare din sfeşnic şi s-au aprins Curtea de-au ars averile Mavroghenilor, cît s-au şi plinit vorba cea turcească: *har am gheldi, har am ghiti,* adică, adusă româneşte, rău au venit, rău s-au dus!
Din acea-ntîmplare au turbat de mînie Vodă şi l-au trimis pe Sava Arnăut cu poteră să-i caute urmele şi, viu sau mort, să i-l aducă de unde-a şti. Şi-acela au prins a umbla bezmetic, că pitarul punea foc la conacele grecilor, zicîndu c-aprinde lumini pentru Grigoraş şi pentru Triglava şi pentru Tănase, ba către Găieşti, ba tocmai pe la Horezu, ba către Dunăre, pe la Giurgiu, cît alergau aceia-n toate părțile, ca neşte oi de cele capii. Dar, avîndu Sava rînduite iscoade, i-au luat urma şi-au prins a-l hăitui prin păduri, unde-au mai fost adunat şi cu alții. Şi-n trei rînduri i-au stat împotrivă lui Sava de i-au ucis oameni mulți şi se-nfricoşa-seră arnăuții rău de tot, că nici nu prea voiau să-i calce urmele. Că umblau vorbe de pitar că-i dres, să nu-l strice glonțul, fiindu el vîlhovnic. Dar au fost cu Sava şi-un Caraghiorghi, român turcit, bată-l mîniile lui Dumnezeu, că ne-au măgărit neamul!, că pe el l-au chemat Gheorghe Negru, dară şi-au schimbat numele, poreclindu-se turceşte, şi-au datu acela de i-au făcut un glonț de argint, ce l-au dus unei babe pricepute să-l menească şi să-l descînte. Acel Caraghiorghi s-au jurat că din el are să-i fie moartea pitarului, că umbla tot cu gînd c-are să-i numere Vodă banii-n palmă, cum s-au făgăduit.

Şi-ntr-un rînd, fiindu la locul ce se cheamă Corbi, care e-n Vlaşca, dacă i-au stat pitarul împotrivă lui Sava şi arnăutul au avut oameni mai mulți, i-au copleşit şi i-au risipit pe-ai pitarului, ce-au prins a fugi călări. Şi i-au alungat arnăuții iară pitarul, ca să-i scape, s-au răzlețit, ştiindu bine că pe dînsul umblau a-l prinde. Şi i-au lăsat Sava pe aceia şi s-au pus cu toată potera după pitar, că l-au cunoscut după gugiumanul cel cu fund alb, dară calul lui Sotir, fiindu mai bun, i-au rămas mult. Dar, ajungînd el la apa Argeşului, au sărit pitarul să treacă Argeşul înot. Şi-au fost aproape să urce pe celălalt mal, măcar c-au fost apa venită mare, că plouase mult, cîndu l-au ajuns arnăuții. Şi-au dat aceia din puşti de cădeau plumbii ca grindina, dară nimica nu i-au stricat. Şi-au venit şi-acel Caraghiorghi, turcitul, şi-au pus puşca-ntr-un ciot de salcie şi-au dat foc în pitar. Şi poate să-l fi nemerit că, pe cum povesteau aceia ce-au fost față, s-au văzut bine cum au aruncat Sotir mîinile pe spate şi-au căzut de pe cal în apă, de unde nu s-au mai văzut ieşind, ce numai gugiumanul s-au găsit, că plutea pe apă.
Pentru acea-ntîmplare, dacă s-au auzit, Fatma Huzum au leşinat de plîns mult, că l-au jelit amarnic şi s-au tînguit şi-au blestemat, măcar că Sotir n-au fost mort dovedit că, apa Argeşului fiindu iute, nu i-au aflat trupul, oricît l-au căutat arnăuții. C-au rămas şi-a doua zi, tot căutîndu-l, ca să-i ducă la Curte capul pentru credință, dară cu nemica nu s-au întors în mînă. Ba acel Caraghiorghi, temîndu-se să nu-şi capete banii, că-i putea pune Vodă pricină, nici noaptea n-au ieşit din apă, de-au rămas cu junghiuri în şale, mergîndu tot încovrigat. Şi se vede c-au cunoscut bine turcitul apucăturile lui Vodă, că nu i-au dat Mavrogheni pentru isprava de-o făptuise batîr o para găurită, zicăndu că umblă cu-nşelăciuni, de plîngea acela ca un copil, văzîndu

cum i-au luatu apa norocul şi cu nemica nu s-au folosit. Şi se jura pe toate cele către oricine că l-au răpus pe pitar, dară mai mulţi nu voiau să crează, zicîndu că nu putea el, c-au fost Sotir dres şi-au avut şi iarba fiarelor, dar eu nu cred să fi scăpat, c-au dat turcitul în el cu glonţ de-argint şi-acela strică farmecul...

Iară Vodă rău fu, rău sfîrşi că, fiindu de nărav rău şi ţinîndu el pravila cum ţin şi cîinii vinerile de postesc, au făcut tot după cum l-au învăţat Satana, că minte la nebun cît glas la peşte. Numai că, fiindu norocul mutător, i-au înţărcat Diavolul umbletele şi-au curăţit lumea de sminteala lui, că toate le-au dărăpănat şi le-au stricat, fiindu şi-ntărîtat de mulţi şi deprins cu nărav rău. Că lingariile şi măgulelile, cum se ştie, ajung de-ntunecă dreptul simţ, iară el au fost, după cum bine-au zis Sotir, om ne-nvăţat la minte şi smintit, să-l închizi în balamuc, nu să-l aşezi Domn în capul ţării. Că, dacă n-au avut însuşire a fi Domn, n-au putut pătrunde tîlcul faptelor, luîndu aminte la vremelnicia tiparelor în care se-aşează viaţa, că pe lume totu-i schimbător.

Şi n-au adus dînsul folos ţării nici cît e bobul de mei, ce numai pentru sine au umblat s-apuce, că i-au fost lui gîndu tot la răpiri şi furaturi, dintru care-au strînsu şi multă sumă de bogăţie, ce foarte ascunsă o ţinea. C-au îngropat bani mulţi cu robi ţigani şi-apoi pe toţi aceia însuşi i-au omorît, ca să nu-i vînză taina la nimeni. Că n-au ştiut cum au zis Luca: nu este nimic acoperit care nu va fi descoperit, nimic tăinuit care la iveală să nu iasă şi nu va veni la lumină. Dară şi-au căpătat bună plată, că l-au tăiat turcii pentru cîte-au făptuit. Şi bine i-au făcut, n-ar mai putrezi!, după vorba ce zice să nu-i sapi altuia groapă, că singur poţi da-ntr-însa. Că prea au fost lacom s-apuce dară, dacă l-au tăiat

turcul, şi averile ce-au mai scăpat i-au luat toate, cît ajunsese Doamnă-sa şi cu coconii de trăiau din milostenie ce căpătau de pe la alții. Vezi că s-au întors roata şi i-au ajuns blestemele, că prea au fost iubitor a vărsa sîngele oamenilor şi-a le face cazne şi bătăi rele. Că nu scăpau de el nici vlădică, nici opincă, că le lua tot, lăsîndu-i calici, să ceară la capul podului. C-au crezut a domni după cum i-a fi voia, nu după legi şi pravile şi obiceie ce-au fost rămase din bătrîni. Dară cu acele ce stăpînire au putut tocmi dînsul? C-aşa au făcut de-au risipit țara şi-au fugit oamenii, decît care rău mai mare nu-i şi nici poate fi. Că țara-i un pămînt pe care din moşi-strămoşi ni-i dat a-l păstra şi-a-l păzi şi nimeni nu va să-l părăsească, că neamul lui acolo odihneşte şi, dac-a pleca, cine le-a mai aprinde lumini şi-a le mai face pomeniri? Că omul nu-i vită să-l dai, dacă moare, la puțul sec. Încît zicem şi noi, după zisa *Scripturii,* că rătăcirile Domnilor cată să ne fie pildă, spre a nu mai face aşa!

Nefiindu noi vrednici de mai mult, am zis măcar să scriem aici, pentru ținere de minte şi ca să se ştie, de-acele fapte, că lucrurile ce s-au întîmplat dau minte omului, că vremea tot aduce-napoi toate cîte-au trecut şi-au mai fost.

Şi, la vremea-ceea, au venit în țară oşti, cătane nemțeşti şi moscali, de l-au scos pe Mavrogheni cel nebun din domnie. C-au venit cu oştile şi români de aceia din țară, care-au fugit de dări grele şi de trai rău şi de nevoi, cum am arătat la ftoro zacon. Se luptau aceia cu vitejie mare, zicîndu ei că se pun pentru țară, şi, de unde mergea Mavrogheni a-i bate, cu multe oşti turceşti, mai de multe ori bătut s-au întors, că abia s-au scăpat peste Dunăre.

De unde se vede că poate să fi fost şi cum au cugetat acei calpuzani că, pentru pîrile şi urzelile lor, au ajuns vremea

de-au intrat turcul la bănuieli, că s-au hainit Mavrogheni, şi însuşi vizirul i-au pus vină c-au făcut mozavirie şi s-au muscălit. Că murise Hassan-paşa, capudanul, fiindu bătrîn, şi n-au mai avut cine-l scăpa de urgie. Dară au fost şi nesocotinţa lui Vodă care, făcîndu moartea acelor cărturari, bună pildă au datu, că-n felul lor s-au sculat apoi şi alţii, fiindu şi ţara neaşezată, sub cuvînt că se pun să moară pentru ţară. Şi cîntau cîntece ce-au făcut Grigoraş, de acelea despre Vodă, în care zicea că numai atunci e slava statornică, cîndu toţi de obşte sîntu mulţumiţi.
Vorbele acelea n-au fost fără temei, că nu din răutate şi netocmeală se ţine şi stă lumea, ce din acelea se strică şi se risipesc ţările. Cum au fost şi sub Mavrogheni cînd, dacă au fost ţara apăsată de biruri, peste tot se plodea răzmiriţa, cît, auzindu-se că vin oşti străine, au ajuns oamenii de-şi ziceau:
— Să nu stăm cu Domnul, că ne-au stricat obiceiele de am rămas săraci şi goi şi n-avem ce apăra, că averea o am vîndut-o pentru năpăşule ce-au venit peste noi de la Vodă. Mai bine-ar fi Vodă să fugă, să se ducă-ntre turci, de unde-au venit, că vrăjmaşii i s-apropie. Iată, toate avuţiile ce-am avutu le-am pierdut, măcar sufletele să nu pierdem, că nu mai avem pentru ce le pune...
Socoteau dînşii, cum s-au văzut apoi, că vrăjmaşii Domnului nu ereau şi vrăjmaşii lor, că de la ei nu mai aveau ce lua aceia şi nu mai aveau pentru ce se bate şi pentru ce să îşi puie viaţa. Că numai cu viaţa-i lăsase Vodă, pe care-i lăsase, dacă aceea, cum i-au zis şi Tănase, putea fi socotită viaţă. Aşa, pentru multe fapte stricăcioase, am ajuns mai rău şi decît albinele, c-acelea îşi apără al lor cu acuri înveninate şi-şi pun viaţa pentru matca lor şi pentru munculiţă lor, dară ei pentru ce să-şi mai puie viaţa?

C-au fost pricina pentru care s-au pornit acele urzeli ale cărturarilor prea adîncă, de nici moartea dacă li s-au întîmplat n-au pus capătul răzmiriței. Că umblau vorbe fel de fel şi mulți ziceau de pitar înşişi să-l fi văzut, umblînd alăturea c-un monah bătrîn, alb la plete, ce-avea de gît cruce de arhimandrit peste care-au mai avut şi ochiul unui juvăț de frînghie. Pentru acele vorbe, după ce s-au tras oştile, aşezîndu împărații pace-ntre dînşii, au rămas sămînță de zurbă, că mulți s-au tras în păduri şi s-au făcut tîlhari şi-au prins a-i călca pe greci. Ba şi feciori de boieri, dintre cei mai zănatici, au luatu acest nărav rău şi vătămător, apucîndu-se să hoțească cu cetaşi la drumul mare. Şi-n prostime, pentru acele fapte rele, se scorneau fel şi fel de cîntece între care, mai ales, au fost unul ce zicea de pitar şi de vremile cele grele şi fără cumpănă cînd e trebuință să trimită Dumnezeu viteji în lume. Ce eu socotesc a nu fi bine-aşa, că stelele cerului numai cînd e-ntuneric se văd...
(sfîrşitul lipseşte)

Bucureşti, ianuarie - septembrie 1985

ÎN LOC DE POSTFAȚĂ

AL. PIRU

FĂRĂ ARHAIZARE SILITĂ

Romanul pe care-l scrie Silviu Angelescu a apărut la sfîrşitul anului trecut la Cartea Românească, sub titlul *Calpuzanii.* Cuvîntul, de origine turcească, înseamnă falsificatori de bani. Ar fi vorba de o astfel de afacere întîmplată pe timpul domniei în Țara Românească a lui Nicolae Mavrogheni (martie 1786 - iunie 1790). Există numeroase relațiuni despre acest domn bizar, originar din arhipelagul Cicladelor (insula Paros), care înainte de a veni la noi fusese dragoman al flotei turceşti în Marmara, unii zic pirat pe Marea Albă. Întîia, *Lauda sau viața celui preaînălțat între domni preacuvios şi preamăreț Io Nicolae Mavrogheni, la 1786, care a domnit cînd era împărat Hamid şi Capudan-paşa Hasan Gazaerli,* în versuri rimate greceşti, aparține dascălului Teodor şi este un encomion. A doua, tipărită în 1789, tot o laudă şi tot în versuri greceşti, se datorează medicului căminar Manolache Persiano şi se intitulează *Scurtă expunere a bunătăților eroice ale preaînălțatului, preacucernicului şi triumfătorului domn al nostru şi stăpînitor a toată Ungrovlahia Io Nicolae Petru Mavrogheni voievod.* Aici Mavrogheni apare ca un nou Alexandru Macedon, autorul tînguindu-se că n-are darul poetic al lui Homer spre a cînta cum se cuvine pe noul Ahile sau talentul lui Voltaire din *Henriada.* În fine, cea de a treia, o satiră la adresa jafurilor şi abuzurilor lui Mavrogheni, grecească, de circulație anonimă, atribuită de Alexandru Odobescu lui Iacovache Rizu, socrul lui

Ienăchiță Văcărescu, se cheamă *Mavrogheniada.* Pe Iacovache Rizu îl citează şi Dionisie Fotino în *Istoria vechii Dacii,* apărută la Viena în 1818-l819. Despre Mavrogheni scrie Ienăchiță Văcărescu în a sa *Istorie a preaputernicilor împărați otomani.* Ar fi fost, după el, „omu prostu şi la fire, şi la gîndire, şi la simțire", „ictromă sau poznă a firii", făcut din vornic vistier în 1787, dar pornind război nemții la cerere, l-a lăsat să plece peste Dunăre. Mavrogheni jefuia mînăstirile de odoare şi vase sfinte, dar vindea dregătorii pe bani, întreținea o armată de 6 000 de oameni lăudîndu-se că are 20 000 de ostaşi. Deşi numit seraschier, oastea nu i-a fost de folos: a trebuit să se retragă la Vidin în 1789 şi, prin apropiere de acest oraş, noul sultan, Selim III, i-a tăiat capul în 1790. Alte fapte ale lui Mavrogheni sînt relatate în *Hronograful Țării Româneşti* de Dionisie Eclesiarhul. Era, după acesta, „om înalt, uscățiv la obraz şi strajnic", „umbla prin oraş travestit ca Harun al-Raşid pentru a controla tîrgurile şi bisericile, spînzura pe hoți şi trăgea în țeapă pe necredincioşi, lua satarale de 5 pînă la 60 de pungi de bani de la boieri pentru curtea lui, armata sa de mercenari ar fi ajuns de 100 000 de oameni. Deprinsese de la nemți obiceiul de a merge cu caretă trasă de cerbi (există o gravură a alaiului său de P. Petritzis). La Vidin se afla în oastea lui ca odobaşă Pasvantoglu, viitorul paşă răzvrătit, rămas de pomină prin incursiunile în Țara Românească. Dionisie crede că Mavrogheni vroia să se apropie de nemți, Naum Rîmniceanu, în *Cronograful* său grecesc, îl dă drept partizan al ruşilor. Detalii pitoreşti sînt în două cronici rimate în limba română, una anonimă negativă, şi alta cu titlul *Istoria faptelor lui Mavrogheni-vodă şi a răzmiriții din timpul lui, pe la 1790,* mai pozitivă, de Pitarul Hristache.

Anonimul îl descrie cu căutătură ghimpoasă, mersul sprinţar şi graiul tunător, presărat cu cuvinte turceşti, numind pe boieri vicleni, îndărătnici, asupritori, nesfiindu-se a-i ocărî cu cîte un „chiorpec domuz" (porc de cîine). Glasul lui, zice şi Pitarul Hristache, te făcea să încremeneşti sau să tremuri, te copleşea cu insulte greceşti şi turceşti. Ii plăcea să-şi povestească visurile şi să asculte delaţiuni, calomnii, însă numai dacă aveau un fond de adevăr. Rezultă că figura lui Mavrogheni a stîrnit în vremea sa, şi mai tîrziu, reacţii diferite, rămînînd pînă astăzi controversată de istorici. Observînd că turcii se temeau de el, pitarul Hristache îi laudă măreţia, „grantul", şi se întreabă de va mai sta vreunul de talia lui.
Toate acestea îi sînt cunoscute lui Silviu Angelescu, dar romanul său nu este nici de erudiţie, nici de fapte. Tema autorului, de natură filozofică, este conflictul dintre două atitudini existenţiale traductibile prin contrarii ca etern şi pasager, nemărginit şi limitat, aspirant şi suficient, înzestrat şi vanitos. Se zice că marii comici îndreaptă moravurile prin rîs. Silviu Angelescu imaginează o mitologie a unui popor himeric, din a cărui limbă (paleo-sarmatica) ar fi tradus cartea sa, bizuită de două cuvinte cheie „intrînd în componenţa unui uriaş număr de expresii. Cuvintele sînt verbele *mîr* şi *cîr,* primul cu sensul de „a rîde, a lua peste picior" (a mîrîi) şi al doilea cu sensul „a nega, a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci" (a cîrîi sau a cîrti):
„Adoratori ai substanţei monadice, veşnică şi fără sfîrşit, paleosarmaţii dispreţuiau lumea formelor amăgitoare, finită şi efemeră, ce-i fragmentase unitatea şi-i distrusese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacrului - substanţa pasivă şi forma activă - trebuie să-l înţelegem de fapt ca pe o expresie a tipului psihic paleosarmat, pentru

care rîsul şi negaţia erau nu numai două atitudini existenţiale, ci şi elemente fundamentale ale sistemului lor ideologic, operînd cu concepte sensibile. Rîsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o posibilitate de eliberare pentru paleo-sarmati."

Romanul, „traducere" din paleosarmatică într-o frumoasă şi încărcată de seve populare şi culte limbă română a secolului al XVIII-lea, fără o arhaizare silită şi fără nici o ostentaţie, de o perfectă coerenţă şi o mare savoare, cu echivalente doar în Păstorel Teodoreanu şi în Topîrceanu, prezintă deci conflictul dintre insolitul domn şi un număr de supuşi recrutaţi mai cu seamă din tabăra cărturarilor, a celor care n-au pierdut încă sensul valorilor, al dreptăţii şi al libertăţii, precum Grigoraş Zlătescu ot Zlata cu studii la Cracovia, doctor, poet şi cîntăreţ purtînd o maimuţă pe umăr, Tănase Harmozek, dascăl la Academia grecească, judecător şi mare retor, şi mai simplul pitar Sotir Mogoşanu ot Glavacioc, principalii iniţiatori ai loviturii aplicate răului, administrator şi jefuitor al ţării prin fabricarea de bani calpi. Nu e străin de afacere nici Neagu Vlăşceanu, poreclit din cauza isteţiei sale Triglava. Nu lipsesc din roman vestitul Dumitrache Turnavitu, personaj ce se însoară în scopuri strict materiale cu fata unui plăcintar (episod de haz). Ianache Drakinos, stolnicul, grămătic, prieten al doctorului Mihail Perdicari, astrolog, poet de curte, linguşitor, mincinos. Tuturor autorul le face un portret artistic de o mare complexitate şi fineţe, începînd cu Mavrogheni, ce se credea din neamul veneţian al Morosinilor şi semna Maurocenus, fără să-şi dea seama că-şi poceşte naşterea. (O întrebare: Petre Mavrogheni,

născut în Moldova la 1819, fost ministru de finanțe sub Mihail Sturza şi de mai multe ori după aceea între 1871 şi 1875, era un urmaş al lui Nicolae Mavrogheni?) Lăsăm plăcerea cititorilor de-a citi portretele excepționale ale lui Silviu Angelescu. Alt remarcabil talent al prozatorului este, în materie de povestitor, comparabil în literatura universală cu Boccaccio, Rabelais, Balzac, la noi cu Negruzzi cel din *Scrisoarea VIII (Pentru ce țiganii nu sînt români).* În întîmplarea cu cafeaua dreasă, umorul trimite la *Les Contes drolatiques.* Altă anecdotă, cu cererea de botez a unui cîine, o pune pe seama lui Mihai Apafi, în *Istoria besericei românilor,* Petru Maior. E vorba de motive de faceții culte sau folclorice, unde ceea ce importă nu e subiectul, ci modul personal de relatare, narațiunea, iar acesta este la Silviu Angelescu magistral. Nu neglijez aspectul moralist al prozatorului, în sensul marilor moralişti clasici. Văd în Silviu Angelescu, autor mai înainte al importantului eseu *Portretul literar,* pe unul din prozatorii de seamă ai literaturii române de mîine.